

Model

FRAGMENTE
DIN
ISTORIA ROMÂNILOR

DE
Eudoxiu Baron de Hurmuzaki

Edițiunea Ministeriului Cultelor și al Invățaturilor Publice

TOMUL ȐNTĂIŪ
Cu portretul lui Eudoxiu Hurmuzaki.

BUCURESCI

Din Stabilimentul pentru artele grafice :

SOCECŪ, SANDER & TECLŪ

39. Strada Academiei, 39.

1879.

Model

FRAGMENTE
DIN
ISTORIA ROMĂNILOR.

EUDOXIU BARON DE HURMUZAKI

Reproducțiune heliografică
din Stabilimentul Socecă, Sander & Teclu, București

11006

In. A. 29. 299

FRAGMENTE
DIN
ISTORIA ROMĂNILOR

DE
Eudoxiu Cavaler de Hurmuzaki

Edițiunea Ministeriului Cultelor și al Invățaturilor Publice

TOMUL ȐNTĂIŪ
Cu portretul lui Eudoxiu Hurmuzaki.

BUCURESCI

Din Stabilimentul pentru Artele Grafice :

SOCECŪ, SANDER & TECLU

39. Strada Academiei, 39.

1879.

49462

EUDOXIU HURMUZAKI

Eudoxiu Hurmuzaki e coboritor dintr'o veche familie boerească din Moldova. Zelul și devotamentul patriotic al acestei familii sunt cunoscute și admirate de Români. Numele ei nu se pronunță și nu se va pronunța de cât cu respect și recunoștință.

Membrii familiei Hurmuzaki au ocupat adesea demnități inalte în Moldova și familia a fost adese-ori distinsă pentru meritele ei de către Domnii Moldovei. Grigorie Ghika VV. Bătrânul îi dăruî moșii; iar cărți Domnești ale lui Grigorie și Alexandru Callimach, ale lui Ioan Sandul Sturdza mărturisesc lămurit, că Hurmuzăkeștii s'au dovedit pururea ca niște credincioși și aleși boieri ai țării și ai divanului Domnesc.

Dintre strămoșii lui Eudoxiu Hurmuzaki amintim numai pe următorii: pe Manolaki Hurmuzaki, pe care, la anul 1711 îl întâlnim în divanul lui Nicolae Mavrocordat; pe Mateiu Hurmuzaki care-a ocupat mai mult timp importantul post de părcălab al Cernăuților; pe postelnicul Alexandru Hurmuzaki carele, în anul 1766, s'a ocupat cu culegerea de documente istorice și căruia-i datorim copia cea mai completă și cea mai corectă a cronicii lui Ioan Neculcea.

Despre partea mumei, Eudoxiu Hurmuzaki e 'nrudit, după cum dovedesc documente, cu Vasilie VV. Lupul, ctitorul frumoasei biserici Trei-Ierarchi din Iași și cu Ieremia VV. Movilă, ctitorul mănăstirii Sucevița din Bucovina.

Când Bucovina trecu în posesiunea casei împărătești de Austria, o parte dintre moșiile Hurmuzăkeștilor au ramas în provincia cea nouă, altă parte rămănea în Moldova. În anul 1804 tatăl lui Eudoxiu, Doxaki Hurmuzaki, se mută la Cernăuți și se așează definitiv la moșia sa Cernauca.

De atunci numele Hurmuzăkeștilor e nedeslipit de ursita Bucovinei. Această familie a fost în capul culturii Bucovinei; acolo ea luptat în zile bune ca și în zile rele cu stăruință, cu devotament, cu iubire pentru păstrarea naționalității române și dezvoltarea individualității acestei țerișoare, rămăind tot-odată credincioasă casei împărătești a Austriei.

Bătrânul Vornic Eudoxiu Hurmuzaki, tatăl istoricului nostru, era de-o natură veselă, sociabilă; iar focul ce'l nutrea în inima lui pentru țară și popor, pentru ori-ce lucru bun și frumos l'a revărsat asupra întregii sale familii. Fiii și ficele lui au devenit cetățeni buni, demni, respectați, oameni culti și devotați științei și binelui.

Vornicul Eudoxiu Hurmuzaki au avut două fice și cinci fii. Cultura tuturor a fost atât de aleasă, atât de mult lucraseră ei pentru țară și națiune, încât vor rămăne tot-deauna ca exemple demne de imitat.

Eudoxiu și Alexandru Hurmuzaki nu mai sunt astăzi între cei vii, precum nici fratele lor mai mare Constantin. Trus-trei acești frați au merite mari pentru națiunea română.

Constantin fă în Moldova unul din capii tuturor luptelor întreprinse pentru susținerea drepturilor politice ale României, pentru realizarea unirii principatelor, pentru înființarea guvernului reprezentativ constituțional și pentru răspândirea învățământului și a culturii.

Alexandru inflăcăra prin scrierile sale, cari vădesc o natură ideală și poetică, pe-o generațiune întreagă din ducatul Bucovinei și din Moldova.

Eudoxiu avu, ca om politic și de stat, o influință mare și decisivă asupra patriei lui. Insemnătatea lui insă pe câmpul științei trece peste marginele Bucovinei și chiar ale țărilor locuite de Români.

Eudoxiu Hurmuzaki s'a născut in anul 1812 la moșia părintească Cernauca, situată nu departe de capitala micului Ducat. Studiile sale gimnasiale le-a săvârșit la liceul din Cernăuți; studiile umanitare și de drept le urmă, împreună cu frate-său Constantin, la universitatea din Viena.

Eudoxiu Hurmuzaki stabilì acolo relațiuni de amicie cari avură o mare influență asupra activității sale politice. Mulți din colegii și amicii săi de universitate au jucat un rol important in afacerile monarhiei austriace, fie ca bărbați de stat, fie ca învățați.

Pe la finele anului 1849 ministrul de justiție Alexandru Bach, îl chemă la Kremsier pentru a cere de la cunoștințele sale speciale și locale consilii in privirea decretelor ce erau a se emite pentru organizarea Bucovinei. Tot-odată Bach îl însărcină cu traducerea in românește a codului civil și a codului penal.

In anul 1850 ministrul de justiție, Schmerling, îl numi membru in comisia pentru elaborarea unui lexicon românesc de terminologie juridică. Afară de aceasta Eudoxiu mai luă asupra și examinarea cărților românești de școală pentru Bucovina și căți-va ani de-a rândul el ingrijì traducerile in românește a edictelor împărătești și a legilor.

Jurisprudența nu era insă țelul ce și defipse Eudoxiu Hurmuzaki pentru studiile sale. Altă știință îl atrăgea, altă știință domina cugetările sale. El se deduse istoriei chiar din capul locului cu toată ardoarea unui june studios. De aceea el nici nu părăsi Viena după terminarea studiilor sale universitare, ci stătù un lung șir de ani acolo dedat cu totul studiilor istorice. Zelul, pasiunea sa pentru ști-

ință îi deschise înainte de anul 1848 uşele arhivului cesaro-regesc al imperiului austriac. Din acel moment el 'şi consacră întreaga sa viaţă, în timp de trei decenii, investigaţiunilor privitoare la istoria Românilor. Intr'un concept abia început care poartă titlul „Drept precuvenţare“, dar care a rămas intrerupt prin neaşteptata moarte ce 'l-a surprins în mijlocul lucrărilor sale, Eudoxiu se exprimă singur ast-fel: „Mare mulţumită se cuvine pentru aceasta liberalităţii „şi bunei-voinţe de Mecena a guvernului C. R. care 'mi-a deschis „un material atât de copios şi 'l-a pus la îndemâna cercetării mele „ştiinţifice“.

Aceste cercetări, aceste lucrări neobositor învăţat nu le-a părăsit nici odată. În mijlocul luptelor politice celor mai vii şi mai arzătoare, în timpuri de victorie ca şi în ore de tristeţe el nu scăpă un singur moment din ochi lucrarea lui, rămase credincios ştiinţei, căreia se dedase c'o adevărată predilecţiune şi iubire. Acestor cercetări le datorim copioasa colecţiune de documente şi fragmentele unei istorii a Românilor.

Anul 1848 află pe Eudoxiu Hurmuzaki în Viena. Precum Bucovina a fost şi ea atinsă de suflarea care împingea atunci toate popoarele Europei apusane spre o dezvoltare individuală şi spre libertate, asemenea şi Eudoxiu Hurmuzaki nu putea să rămână un privat nepăsător la cele ce se petreceau. El intră cu atât mai mult entuziasm în mişcarea ce turmenta continentul nostru, cu cât întreaga sa familie era focarul, în jurul căruia se luptau Bucovenii pentru independenţa naţională şi autonomia bisericească a ţerişoarei lor.

În Viena el luase parte cu entuziasm la evenimentele din Martie şi s'a înrolat chiar în garda naţională. Pe la finele anului 1848 el veni la Cernăuţi şi de atunci încoace luă o parte însemnată la reforma constituţională a Bucovinei.

Mai înainte el se făcù colaborator la foaia politică „Bucovina“, publicată în limba română şi în cea germană de fraţii săi George şi

Alecu, foare care contribuî mult ca să pregătească țara la o eră nouă. Lupta ce se inciușese acolo era lupta elementului român în contra elementelor slavone — fie acestea rutenesți sau leșești. — Din ea Româniî eșiră victorioși și conducătorii spre această victorie au fost Eudoxiu Hurmuzaki, tatăl cu fiii săi Eudoxiu, Alexandru, George și Neculae, în jurul cărora se grupară toate elementele bune și viabile ale națiunei.

Ast-fel intră în viața publică.

El desvoltă și pe acest câmp de acțiune un zel neobosit și o activitate unită cu multe sacrificii; însă n'a perdut nici când din vedere cercetările sale științifice; el a rămas pururea credincios studiilor sale istorice.

Ăntăiul act politic al lui Eudoxiu Hurmuzaki a fost petițiunea preșintată în anul 1849 la Kremsier împăratului Austriei în numele Bucovinei. Această petițiune, bazată pe temeieri istorice espunea dorințele Bucovinei. Succesul lui Hurmuzaki fù deplin. Prin silințele sale și ale celor de-o convingere cu dănsul o diplomă împărătească declară Bucovina de ducat independent, separat de Galiția, și i dăruî o adunare provincială (Dietă) și o stemă proprie. E adevărat că în anul 1860, sub ministeriul Goluchowski, s'a făcut încercarea de-a revoca immunitățile diplomei împărătești, dar reincorporarea Bucovinei cu Galiția nu avù de cât o durată scurtă. O petițiune nouă, compusă de Eudoxiu Hurmuzaki și acoperită cu semnături foarte numeroase s'a prezintat iarăși împăratului și, sub ministeriul Schmerling, s'au recunoscut din nou și s'au întemeiat trainic aceia ce dreptatea cea bună și suferințele mult timp îndurate nu mai puteau pierde.

Eudoxiu Hurmuzaki desvoltă în această luptă un tact politic atât de însemnat, un zel patriotic atât de înflăcărat, un devotament pentru lucrul public atât de depărtat de ori-ce priviri egoistice, încât toți concetățenii lui într'o singură voce îl ardicară în fruntea conducătorilor. El fù ales de Cămpulungeni membru al Dietei provincia-

le, cu al căreia presidiu fù investit de împărat, eară Dieta Bucovinei îl trãmise la Viena sã ocupe un loc in parlamentul imperiului. Aceste posturi le-a ocupat Eudoxiu Hurmuzaki cu un devotament neclintit, demn de toatã urmarea, de toatã admirațiunea, până in Martie 1874, când fù răpit prin moarte țerei și națiunii.

Cercul acestei intinse activități politice, el îl socoti prea strimt. Eudoxiu Hurmuzaki ținù sã fie in deosebi recunoscător Câmpulungeniilor, căci ei 'i deduse putința de a fi folositor patriei, și acceptã a fi arbitru in procesul ce ei aveau cu fiscul. El expuse acest proces interesant intr'o scriere remarcabilã, și fù atât de fericit de a'l termina prin o împãcãciune. Hurmuzaki nu se mulțumì insã cu aceasta, cì el mai consacrã anual, intr'un lung șir de ani, câte-va săptămãni pentru a aplica prin o delimitare minuțioasã actul de împãcãciune urmat. Câmpulungenii recunoscători au rădicat in memoria apărătorului lor o movilã mare de stincã, căreia îi deterã numele de *Movila lui Hurmuzaki*.

Recunoscându-i-se meritele pentru împărăție și țarã, Eudoxiu Hurmuzaki a primit in Fevruarie 1873 titlul de baron. Această onoare i s'a conferit pe temeiul vechei sale nobilități și al recunoscutului titlu de cavaler, pe care l'a avut familia sa.

Am spus in puține cuvinte activitatea politicã a lui Eudoxiu Hurmuzaki. Hãrțile ce el a lãsat nouã moștenire dovedesc cã activitatea lui științificã n'au fost mai micã. Ceea ce putem spune este: cã viața lui Eudoxiu Hurmuzaki a fost o viață bine umplutã. Ea poate servi de exemplu ori-cãruia bãrbat, care privește cu seriozitate și conștiință la traiul sãu trecător pe acest pãmânt.

Eudoxiu Hurmuzaki era tipul unui bãrbat adevãrat cult, statornic și plin de caracter, al unui invățat scrupulos, infatigabil și modest, al unui cetățean devotat și infocat pentru binele public, al unui amic sincer și iubitor. Nu putem destul lãuda modestia lui: el lucrã treizeci de ani la istoria Romãnilor, fãrã ca sã arate ce tezaure pãs-

tra, fără să facă cunoscut cum le-a prelucrat. El nu se putu bucura in viață de laborioasele sale cercetări.

Dar Eudoxiu Hurmuzaki 'și-a ridicat sie'și monumentul cel mai neperitor prin istoria Romănilor, scrisă de dănsul, și prin marea colecțiune de documente privitoare la istoria Romănilor, pe care el le-a cules.

Dacă Șincai a fost cu drept cuvânt admirat de generațiunile ce 'i-au succes, pentru opul său meritoriu, unde sunt adunate ca într'un registru cronologic toate științele aflate in istoricii cari au scris asupra afacerilor românești, — dacă publicarea Chronicei lui Șincai de către Domnul Moldovei Grigorie Alexandru Ghica s'a considerat ca un fapt patriotic și demn de toată lauda; — nu putem să nu aducem tributul unei admirațiuni nemărginite lui Eudoxiu Hurmuzaki pentru tesaurul lăsat națiunii, și mulțumirile noastre cele mai sincere ministeriului cultelor și instrucțiunei publice, care a intreprins publicarea laborioasă a acestor manuscrite.

Tesaurul Hurmuzaki, este compus din două părți distincte: — istoria prelucrată in limba germană, și colecțiunea de documente in copie, trase după însăși originalele. —

Prelucrarea istoriei Romănilor, din nenorocire, nu e complectă. O posedăm numai in mod fragmentar. Pierderea e imensă, căci puțini scriitori se vor deda la prelucrarea materialului de care dispunea Eudoxiu Hurmuzaki, încă mai puțini il vor putea domina, și încă mai puțini vor pune atăta scrupulositate, atăta minuțiositate, atăta conștiință in esaminarea faptelor, in constatarea adevărului. Pre lângă aceste, Eudoxiu Hurmuzaki unește un stil sobru, dar plăcut, și o espunere clară, aș zice chiar plastică. El e tot-d'a-una obiectiv in fața faptelor ce descrie, are necurmat dovezile in mână, și chiar acolo unde este cuprins de căldură, aceasta este produsul faptelor ce el descrie.

Publicarea vastei culegeri de documente va forma șapte volume *in*

quarto cu peste trei mii de documente. Dintre aceste volume au și apărut două, cuprinzând documentele secolului al opt-spre-zecelea.

Lucrarea istorică cuprinde: istoria de'naintea întemeierii principalelor românești, — starea bisericii greco-răsăritene în Ardeal — și fragmente din istoria lui Mihaiu Viteazul, a lui Constantin Brâncoveanu și a răstimpului de la 1604 până la 1782.

Iată monumentul ce și-a ridicat Eudoxiu Hurmuzaki. Memoria acestui bărbat va fi neștearsă ori și unde bate o inimă românească. Mulți bărbați, iubitori de știință și laborioși, se vor nutri la fântănele, ce el a deschis exploratorilor adevărului. Mulți Români se vor lumina și și vor întări amorul de patrie la acest isvor bogat, datorit unei labori necurmăte, neobosite de trei-zeci de ani.

Fie memoria lui Eudoxiu Hurmuzaki eternă.

Fie exemplul lui urmat de mulți cetățeni.

Pentru această vastă și frumoasă publicațiune, ministerul cultelor și al instrucțiunii publice a numit o comisiune specială, compusă de Domnii Mihail Kogălniceanu, Alexandru Odobescu, Teodor Rosetti și subscrisul, dându-le secretar pe D. Ioan Slavici, căruia țin a'i aduce în public omagie pentru zelul și activitatea dezvoltată la executarea acestei grele întreprinderi.

București, Maiu 1879.

Dimitrie A. Sturdza.

FAMILIA HURMUZAKI.

În zilele lui M. T. Cicerone, pre când moralitatea publică și privată luase lovituri grele, sentința *Gratitudo rara virtus*, ajunsese ca să fiă repetată adesea în Roma vechiă. Să ne apere Geniul nostru, ca să nu mai cădem încă și în păcatul acesta, de a fi nemulțumitori către bine-făcătorii noștri. Fie-ne de ajuns cu alte scăderi ale noastre; eară dacă nu suntem în pozițiune de a răsplăti cu bine celor cari se încearcă să ni le coreagă, să le imputineze, cel puțin să nu'i dăm uitărei. În cazul de față datoria cade asupra noastră celor ajunși astăzi la bătrânețe. Descendenții noștrii vor avea apoi să judece, dacă trebuie să rămână și ei mulțumitori către aceia, cari au încărcat de bunătăți pe părinții lor.

La începutul conversațiunei mele, deschisă asupra colecțiunei lui E. Hurmuzaki, apucasem a promite pe scurt, că mă muștră conștiința, pentru că în 28 de ani nu am fost în stare a mă ușura de sacra datorie a gratitudinei către casa Hurmuzaki *). Astăzi doresc a vă convinge, că acelei case ilustre 'i suntem datori toți cu recu-

---

*) Aici se înțelege una din Conferințele ținute la Sibiu în Dec. a. 1877.

noștință și cu conservarea perpetuă a memoriei sale între noi; eară intru aceasta imi vor fi de ajutor nu numai informațiunile câștigate prin experiența personală, ci altele, poate și mai prețioase, comunicate mie de cătră unii nobili amici.

Nobila familie Hurmuzaki nu este originară din Moldova, ci e una din cele care emigraseră înainte cu vre-o 250 de ani din o insulă de ale Archipelagului, locuită amestecat de greci și italieni, anume Venețiani, pre când republica Veneției se află in lupte continue cu Turcii. La ruperea Bucovinei de cătră Moldova străbunii acestei familii avuseseră proprietăți in ambele părți; dară precum cele-lalte familii patriciane (boeresti), așa și familia Hurmuzaki nevoind să suferă, de o parte proselitismul religios, de alta încercările de germanizare, s'a retras la proprietățile sale din Moldova. Locurile acelor familii le ocupară in Bucovina succesiv alți oameni noi, care 'și câștigă titluri și ranguri austriace. După luarea Basarabiei de cătră Rusia in a. 1812, și după ce Moldova, câtă mai rămase ca principat autonom, ingenunchiase mai de tot sub jugul cel cumplit turco-fanariotic, Eudoxiu Hurmuzaki veni earăși in Bucovina, unde 'și cumpără domeniul Cernauca între Prut și Nistru, la distanță ca de 1 1/2 oră de la capitala Cernăuți. Aici capul familiei și gentila sa soție, Elena, descendentă din familie de Domn, după ce își regulă afacerile sale economice, își concentrară toate cugetele și grijile cătră un singur scop sublim: ca să dea fiilor și fiicelor pe cari le dăruia Dumnezeu, educațiune și instrucțiune demnă și de aspirațiunile pe care le nutrea in peptul lor. „Inceputul înțelepciunii este frica Domnului,“ era simbolul lui Eudoxiu Hurmuzaki. Așa dar educațiunea religioasă mai pre sus de toate. Așa s'a și întemplat. In reședința sa cea nouă era și un paraclis, intru care parochul comunei avea să facă rugăciunile prescrise in ritul nostru in toate serile de inainte de dumineci și sêrbători, in prezența familiei și a oaspeților amici, de care nu lipsea mai nici odată. „Să ingrijim iubitul meu soț, ca pruncii

„noștrii in acest amestec de limbi să rămână aceia ce suntem noi, „adecă români, și să 'și conserve sentimentele lor naționale in toată „viața“, era refrenul soției sale. Numai așa s'a putut întembla, ca cei cinci fiii, și două fiice ale lor, de și creșcuți între atâtea limbi, au ajuns ca să fie tot atâtea modele de virtuți private și publice, tot odată însă și aprigi luptători pentru dezvoltarea noastră națională in timpuri de acelea, pre când a se numi cine-va român trecea aproape de crimă.

Pentru instrucțiunea pruncilor, părinții au făcut sacrificii, precum înainte cu 50 și 60 de ani abia se mai vedea la familiile cele mai ilustre din Europa. Patru frați, cei mai mari, Constantin, Eudoxiu, Georgie, Alexandru au absolvit pe întrecute facultatea juridică la universitatea din Viena, și numai Nicolae după esamenile de maturitate s'a decis a rămănea pe lângă părinți la ocupațiuni economice. Suro-rile, Eufrosina și Elisa, pe lângă ce 'și vërsase cerul preste dënsele, toate darurile sale, care fac pe femeia demnă de inalta sa vocațiune, avură și parte de educațiune și instrucțiune, precum in zilele noastre le cer pedagogii cei mai celebri ai Europei.

Diferința in etate între Constantin și Eudoxiu era numa de un an și câte-va luni. Cu dinșii dintr'odată studiau la Viena ardelenii Ioan Popazu, Ioan Maiorescu, Constantin Alpini și regretatul Iosif Pop. Constantin Hurmuzaki decis a luà diploma de doctor in drept, abia apucase a depune vre-o două riguroase, pre când una din familiile principale de la Moldova, il induplecă să lase ori-ce studiu ulterior și să treacă la Iași cu scop de a purta cele mai grele procese, pe care le avea atât acea familie, cât și altele câte-va cu statul Rusiei pentru proprietățile lor din Basarabia. Toate încercările de a scăpa moștile acelea din ghiarele fiscului rusesc, rămaseră până pe la 1835 vane. Procesele se purtau la St. Petersburg, precum de sine se înțelege, in limba rusească și după legile rusești. Unde să afle boierii om de incredere, care să cunoască tot-de-odată limba rusească și le-

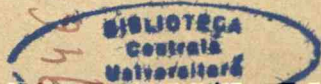
gile rusești? Junele C. Hurmuzaki avu rarul curaj de a lua asupra și acele procese. In opt luni invătă și limba și legi, eară apoi trecend in Rusia, după lupte de jurisconsult-atlet câștigă procesele și salvă averile familiilor moldovene. Dară apoi Constantin nici nu mai scăpă din Moldova, pentru că moldovenii cunoscură in curend emnentele lui calități, cum și propriul lor interes de a'l avea tot-d'una, precum zic latinii, *a consiliis*. Dară nici Constantin nu eră omul care să facă paradă de persoana sa; de aceia imensa lui activitate nu numai in sfera juridică, ci și pe terenul național, abia eși la lumină in o parte a sa, la a. 1848. Bărbat bine făcut, frumos, ca toți membrii familiei sale, elocinte, precum pot să fie numai oamenii cari inaintează mereu cu epoca și sunt ageriti in luptele publice, ajutat de un tact fin, propriu earăși la intreaaga familie, densusl știe să atingă scopuri mari in liniște, fără a insgomota lumea de prinprejur.

Frate-său Eudoxiu, avuse, cu escepțiune de primii ani ai activității sale, viață și mai retrasă. Decis odată a se devota, precum observasem aiurea, pe toată viața sa la studiul istoriei, retragerea sa de lumea mestecată o vom afla cu totul naturală. Abia cătră finea vieții sale să induplecâ se accepte prea onorifica funcțiune, dintru care fù chiămat la ai săi, spre marea noastră durere.

Al treilea frate, George, acea figură dulce și amabilă, care dorea să aibă brațe spre a cuprinde cu ele câte un milion de români dintr'odată, și al patrulea, Alexandru, acel cap genial, cu inima simțitoare tot-d'una mai mult pentru alții de cât pentru sine, acești doi frați veniseră tocmai la timp spre a lua in anii regenerațiunei pe umerii lor cele mai grele misiuni, din câte erau de implinit in acea epocă mare, in anii catastrofelor universalii. Voind să apreciam mai de aproape meritele fraților Hurmuzaki, nu ne este permis a perde din vedere, că patria lor mai îngustă era Bucovina, prin urmare și cercul lor de activitate cu atât mai strimtorat; eară calea lor cu atât

mai plină de obstacule, cu cât elementul românesc de odinioară al acelor regiuni, ajunsese ca să fie ignorat mai de toată lumea, și decăzut așa de rău, în cât de exemplu în a. 1849 pre când petreceam și eu în acea provincie, în capitala Cernăuți numai prin suburbii se mai aflau români, care aveau o școală și un docente bătrân cu simbrionario de 60 fl. pe an, pre când fondurile bisericești-era preste cinci milioane. Intr'un consiliu de familie se decide înființarea unui ziar într'o țerișoară, unde până atunci se citea în cercuri prea restrinse numai unele ziare germane, ici coala și franceze. În ce limbă să se publice acel ziar? Nu cum-va în limba maternă, pentru acele clase de oameni, care în cei 71 de ani (1777—1848) sau uitaseră limba română, sau că o vorbeau încă numai cu clasa țeranilor, țărănește; sau pentru acel cler, din care o parte considerabilă adoptase limba germană de limbă a conversațiunii diurne, imitând pe curtea episcopoească, la care se vorbea mai mult nemțește și rutenește, cu atât mai puțin românește. Se învoiră deci, ca ziarul „Bucovina“ să easă în ambele limbi, germană și română în text paralel, odată pe săptămână, dară în format mare. Eră redacțiunea împreună pe acele timpuri cu responsabilitate grea, cine s'o iewă asupră'și? Se cereau indivizi, cari să și steala înălțimea vocațiunii lor, să și cunoască ambele limbi perfect. Aceia putea să fie numai unii dintre frații Hurmuzaki. Așa, redacțiunea se încarcă pe umerii viguroși ai fraților George și Alexandru. Cu ce rezultat, să vă spună fie-care pagină a Bucovinei, pe care ori-cine o mai are, să și-o conserve ca un clenodiu pentru posteritate. Eu în loc de a da probe de spiritul și aspirațiunile acelei publicațiuni cu citate din ea ewsăși, pe care le pot afla și alții, voiu aduce mai la vale altele din scrisori private, în care ori-cine vorbește mai mult ca în familie, fără a se jena de publicul cel mare și amestecat. Cu singura excepțiune de trei luni de vară ale anului 1849, pre când redactorul de atunci al „Gazetei“ aflându-se internat prin forța majoră în Cernăuți, mai ajută pre cât se

pricepea, toate greutățile redacțiunii le purtară ambii frați în acea epocă de criză supremă, în care Alexandru, ca și mulți alți publiciști din acele zile, pe lângă nu știu câte avertismente, trebui să sufere și un arest militar de cinci zile, arest dictat din vendetă meschină, și fără altă satisfacțiune, de cât că unii din bărbații eminenți ai națiunii 'i consolau cu împrejurarea, că chiar și reacțiunea absolutistică începuse a respecta puterea logiceii din Țiarul bucovinean, și că mulțime de intrigi țesute contra românilor să demascau și spârgeau prin revelațiunile aceluia.

Intr'aceea cu laude simple și cu felicitățiuni, fie acelea ori-cât de sincere, nu se susține nici o publicațiune. Era de prevăzut, că anume un Țiar fundat între sus atinsele conjuncturi provinciale, nu se va susține numai din abonamente. Dară unde subvențiunea materială? Nicăeri, de cât numai de la familia Hurmuzaki. Chiar și așa, Țiarul „Bucovina“ putea să aibă viață mai lungă de cât numai până în a. 1850. De o parte însă acel Țiar fù exilat ca și „Gazeta“ din principatele românești, la ordinul categoric al consulilor rusești, pe atunci prea-potenți ca niște proconsuli de ai Romei în Țerile subjugate, eară de alta în Transilvania și Banat de și nu era interzisă pe față, era însă luate măsuri secrete, că nimeni din cei ce se afla în funcțiuni publice, să nu cuteze a ceti „Bucovina.“ Preste acestea sănătatea lui Alexandru alterată foarte în urmarea luptelor continue și a laboarei prea încordate, îl constrinse ca să depună până până la zile mai senine, care însă nu veniră până pe la 1861, când trecu și ducatul Bucovinei prin prefaceri radicale. Intr'aceia *mama*, neuitata *mamucă* a familiei, mai apoi părintele ei și adevăratul patriarch al românilor din Bucovina, mutându-se la loc de repaus etern, în ceata celor fericiți, lăsară pe familiă în doliu profund, carele se prelungi și prin moartea venerabilei ginere, a marelui logofet Gheorghies Sturza, urmată în a. 1859.

Dară meritele familiei Hurmuzaki nu se mărginesc numai la co-

loanele „Bucovinei“. Nici odată catedra de limba și literatura română nu s'ar fi fundat la gimnaziul nemțesc din Cernăuți, dacă acea familie ce și luase misiunea de la D-zeu pentru salvarea cel puțin a unei părți din elementul nostru național, nu s'ar fi făcut, cum se zice, luntre și punte pentru ajungerea aceluia scop sănt. Fericitul in memoria noastră Aron Pumnul, născut în Veneția în districtul Făgărașului, fost intern la St. Barbara în Viena, după aceea profesor în Blaș, abia scăpase din Transilvania prin Moldova la Cernăuți după arestări și persecuțiuni diverse, pre când frații Hurmuzaki își ziseră: „acest român trebuie să ajungă la noi profesor de limba și literatura română“. Ideia de a vedea propunându-se limba noastră la unicul gimnaziu din Bucovina, era atât de nouă și neusitată, încât ventilarea ei puse la mirare chiar și pe episcopul diecesan și pe alți bărbați, de altmintea respectabili; din care cauză nu a lipsit nici opozițiune destul de tare. Dară frații Hurmuzaki odată deciși a realiza planul lor și nededați a recede cu una cu două, folosindu-se iute de conexiunile lor de la Leopole și Viena, surprinseră pe adversari cu fapta complinită, și A. Pumnul fù denumit profesor, după ce în intervalul procesului se bucurase de toată ospitalitatea ilustrei familii.

Intreba-veți despre urzitorii societăței literare din Bucovina? Pe frații Hurmuzaki 'i veți afla și la aceea operând în linia primă. Voiți a ști care au fost principalii luptători întru emanciparea Bucovinei de sub Galiția? Veți da și aci tot de frații Hurmuzaki.

Ospitalitatea casei Hurmuzaki! Apoi aceia era proverbială în trei țeri vecine, eară anume în anii regenerațiunei ajunsesse la culme. Boerii și feciorii de boieri, căți scăpaseră din vecina Moldovă în Martie 1848 cu fuga în Bucovina, trebuia să petreacă la Cernaucă cu săptămănilor și lunilor, înainte de a pleca în alte părți, sub pedeapsa de a fi declarați inemici ai casei, dacă nu i se accepta ospitalitatea. Intocmai acea primire adevărat părintească și frățească avură în

a. 1849 ardelenii refugiați, sau altmintrea călători, ofițerii de la Năsăud, funcționari, profesori, până când veni rândul și la redactorul Gazetei și al Foiei, ca să fie adoptat chiar între membrii familiei, onoare aceasta, pe care el o a prețuit mai sus de cât toate decorațiunile. În Iuliu și August 1849 se bucură de acea ospitalitate episcopul Iustin, Sion unchiul și nepotul; doi ardeleni, pre lângă care mai invită în fie-care săptămână încă și pe alții, dintre cari 'mi-aduc aminte de genialii și neuitații boieri juni moldoveni Anast. Panu, Petru Casimir, Russo, mai târziu Cogălniceanu, unchiul și nepotul, Iacob Bologa în trecerea sa de la Viena către Transilvania, canonicul Tim. Cipariu, protopopul Grig. Mihali ș. a. și mai 'nainte Alexandru Cuza. „Cătă incomoditate“, ar zice unii din generațiunile nouă, cari nu mai pot avea ideea de vechia ospitalitate românească. Nu așa zicea venerabilul septuagenariu Eudoxiu Hurmuzaki, ci pre când încăleca superbul său armăsar arab ca și ori-care june cavalier, ca să 'și vadă de ale economiei afară la câmp, întorcându-se către oaspeți: Să nu vă pună păcatele ca să 'mi fugiți în absența mea. Măi George, eu te cunosc din ochi, că vrei să fugi. Vin de mă sărută, și 'mi dă parola că nu vei fugi“. Nici o duminecă nu trecea, ca să nu fie invitați și alți oaspeți din Cernăuți, sau dintre proprietarii vecini. Pe ziua sa onomastică ce cade în Septembrie, se adunaseră toți membrii familiei, eară serbarea ținù opt zile. Adevărat sèrbătoare patriarhală.

Se zice despre bătrâni, că le place a lăuda trecutul, „laudatores temporis acti“. Noi bătrânii de astăzi nu avem cauză să ne lăudăm trecutul cel amar și dureros; zău însă nici cu acest materialism grosolan, nici cu egoismul impertinente din această epocă nouă nu ne vom putea împăca nici odată. De altmintrea fiind aci vorba de ospitalitate, apoi acest cuvânt acum, după trei-zeci de ani aproape, nu mai are semnificațiunea vechiă și cu atât mai puțin vechia importanță, mai ales în țeri semi-civilisate, precum este de es. Ungaria,

Galiția, Transilvania, România, prin urmare și Bucovina. Ospitalitatea de odinioară, pe lângă ce era un criteriu al vieții sociale, naționale și familiare, notă caracteristică de bună voință, generositate și amicitie, ea se prezentă tot de odată ca o necesitate în orice țară, unde așa numitele ospetării, ospele, hotele, pe turcește hanuri, nu era cunoscute nici din nume, precum nu era nici locurile de convenire din zilele noastre, numite cluburi sau cazine, societăți de lectură, cafenele elegante, care lipsea și pe la orașe și cetăți, cu singura excepțiune de unele situate în câte un centru, sau în calea mare a comerțului european; mai departe în lăuntrul țerei, dacă nu ți-ar fi deschis ușa vre un proprietar sau vre un preot mai instărit, adesea nu ai fi cutezat nici a măneca la alt loc necunoscut, mai ales când ți putea fi în joc chiar și securitatea personală. Lipsa de drumuri așternute și cu atât mai mult de căi ferate, silea pe lume de oameni, ca să cuteze a întreprinde călătorii numai în anumite anotimpuri și după preparative luate săptămâni înainte. Dacă foloasele, dacă importanța ospitalității în starea vechiă a societății noastre și a mijloacelor de comunicațiune era atât de mare pentru locuitorii aceleiași provincii sau regiuni, cu cât trebuia să oblige ea mai mult pe călători din alte țeri, mai virtos dacă aceia erau sau niște refugiați din'aintea despotismului, sau scăpați numai cu corpul și cu sufletul din flacăările vre unei revoluțiuni sau războiului civil! Casa Hurmuzaki a fost adevărat loc de azil sacru pentru mulțime de patrioți eminenti, aruncați de valurile și catastrofele anilor 1848—49, precum fusese și în a. 1821—23 și în 1828—29. Dară ospitalitatea casei Hurmuzaki avea o proprietate a sa, pe care nu știu să o drescriu altmintrea, de cât numind-o *antică* în sensul clasic al cuvântului. Membrii familiei în loc să aștepte mulțumită de la oaspeții și amicii lor, le mulțumeau densii, eară după ce să depărta, 'i invita din nou prin scrisori atât de amabile și obligatorii, încât te aducea în tentațiune de a pleca earăși la Cernăuți și Cernauca.

sorei are a face numai cu persoana fiului adoptat in 1849 lângă ai săi). Subscriși: *Părintele și mama* familiei, toți cinci frați, sora *Elisa* și iubitul său soț.

In vara anului 1852 fiind șase membri ai familiei earăși la Dulcești, in epistola din $8/20$ Iuliu prin venerabilul cap al aceluia aduce aminte earăși la acei cunoscuți din Transilvania, ca să nu'i dea uitării.

Acesta fusese proprietarul nobil bucovinean, boier moldovean, Eudoxiu, séu precum se subscria singur, *Doxake Hurmuzaki*, unul din cei mai tari pilastrii ai religiunei și bisericeii; casa lui altarul naționalității și al limbei noastre; soția și ficele sale locoțiitoare ale virginelor vestali lângă focul sacru, fiii săi tot atăți Fabi luptători pentru sânta cauză, ginerii săi demni imitatori ai socrului lor.

Eu insé nu pot să stau acilea; datoria mea frățească mă obligă a serba in special memoria celor trei frați, răpiți dintre noi prea curënd prin cruda moarte, căci puținele cuvinte nu pot dă la nimeni ideia justă despre meritele lor immortali, eară ceea ce mă supără foarte, este neputința la care am ajuns, ca să nu mai fiu in stare de a vi'i presenta intocmai precum au fost și au lucrat dênșii. Dară va veni când-va vre un biograf, care va indeplini toate neajunsurile mele.

Am atins in decursul narațiunei mele, că toți membrii familiei Hurmuzaki imbrățișaseră cauza romănilor din Transilvania cu tot zelul și devotamentul. Mă doare foarte, că nu mai sunt la mâna mea documente, din care s'ar vedea, că din toate institutele serioase de cultură și bine-facere, câte s'au întreprins aici la noi in anii d'ântéiu ai sistemii absolutistice, nu a fost mai nici unul, la care membrii familiei Hurmuzaki să nu fi participat atât direct cât și indirect. Biserică, școală, reuniuni, toate era obiectele ingrijireii lor, la toate au concurs cu sume considerabile. In lipsă de alte documente care cred că se conservă undeva in vre o arhivă, mie 'mi caută să

recurg earăși la corespondențe private, din puține câte am fost în stare a păstra sub statul polițienesc, ca niște reliquii scumpe.

Voiu începe cu activitatea fratelui *Constantin*. Dintr'un postscript alăturat la scrisoarea din 26 Ianuarie 1850 a doamnei Elisa G. Sturza sora sa mai mică, aflu, că acest bărbat genial de stat făcea spese cu profuziune spre a deschide foilor românești drumul în Moldova printre turci și muscali, care ținea țările românești ocupate.

Din scrisoarea sa de la 5 Octombrie 1851 să vede, că ambele sale surori, doamnele Eufrosina și Elisa, continuă colecțiunea cântecelor românești și punerea lor în note, începută din a. 1849, luând spre acest scop artiști aleși, pe care 'i plătea în mod splendid. „Până acum acest rar talent (artistul Mikuli) au transcris sub nemijlocita asistență și imboldire a mea și a surorii mele Săftica (Elisa, Elisabeta), după esecutarea celor mai buni lăutari ce 'i-am adus din toate părșile, mai bine de 36 de cântece naționale, din cele mai frumoase, care curând se vor trâmite la Lipsca“.

Eată dară, că înainte cu 30 de ani încă și muzica națională era în programul național al familiei Hurmuzaki. Bani costau încercările acelea, și 'i număra mai ales geniarele surori.

În epistola sa din 7/19 Decembrie st. v. 1851 pre cât de amplă, tocmai pre atât de măduvoasă și interesantă din diverse puncte de vedere, Const. Hurmuzaki 'mi face cunoscut, că cu ocaziunea adunării de familie la Dulcești a strins și înaintat 400 fl. mon. conv. lui Simion Barnuțiu, pentru că după ce în deputațiuni naționale încetase ori-ce câmp de activitate a sa, să 'și poată continua studiile juridice la universitate. 400 fl. m. c. făcea înainte cu 27 de ani cât astăzi 800 fl. Mai departe Constantin arată în aceeași epistolă, că pentru bisericile prădate de unguri în Transilvania au adunat vestimente, cărți bisericești și preste acelea 1000 fl. mon. conv. trâmise toate la episcopul Andreiu Șaguna. C. Hurmuzaki însă nu se îndestulă numai cu atâta, ci indemnă și rugă pe guvernul Moldovei, ca să

facă apel la țara întreagă, iu favoarea bisericilor devastate, ceea ce se și făcù, eară in capul listei magnaților țerei se puse bunul Domn, marele, dară nefericitul patriot Grigorie Sturza cu 100 de galbeni, după care urmară alte subscriptiuni. Sumele au ajuns succesiv la Sibiu și se pot vedea din compturile episcopiei (acuma mitropoliei). De almintrea epistola aceasta din 1851 merită să ajungă in proprietatea publicului, cu esceptiune de intimitate strict privată, la care nu are drept nimeni altul.

Din epistola lui Const. Hurmuzaki de la 28 Iuliu st. v. 1852, vèd că earăși mai 'naintase o sumă de bani in aur la casa episcopiei din Sibiu, și tot odată 60 de galbeni pentru casa reuniunii femeilor române transilvane la Brașov, preste sumele trâmise in anul 1851. Tot odată 'mi arată, că a inaintat incoace și un trasport de cărți românești spre a le împărți *gratis* la Sibiu, Blașiu și Brașov, eară 36 exemplare din baladele lui V. Alexandri să se vènză in folosul reuniunii femeilor Române. In același timp C. Hurmuzaki 'și dedese tot concursul sèu vigoros in societate cu A. T. Laurian, pentru Cronica lui G. Șincai, ca să poată vedea lumina, ceea ce se și întâmplă in următorul an 1853 după ce Domnul țerei *Grigorie Alexandru Ghica* dedese spre acel scop spesele din caseta sa.

Meritele lui E. C. Hurmuzaki pentru patrie și națiune sunt depuse și conservate in cele 7 volume de documente, despre care am disertat mai 'nainte.

Pre cât timp se publica „Bucovina“, fostul redactor al „Gazetei“ a stat in corespondență necurmată cu redactorii ei și mai ales cu dirigintele și genialul Alexandru; dară din toată acea corespondență a celor doi frați numai 15 epistole au putut scâpa de vechia poliție absolutistică. Nu ți-ar fi păsat nimic, să le tot citească, dară urgia era, că luate odată de la om, nu ți se mai intorcea in posesiune; de aceia pe unele de și inocente, dară poate umoristice, cum scria Alexandru, le făceai auto-da-fée, in foc cu ele, că 'ți aduceai

aminte de cuvintele cumplitului cardinal Richelieu: „Scrie'mi pe-o bucățică de chărtie trei cuvinte de ori-ce înțeles vei vrea tu, pentru ca din acelea să 'ți formulez un proces criminal și să te duc cu ele la pierzare“. A avea drept Richelieu, pentru că într'un stat despotice, în cazuri de acelea restul 'l făcea și implinea denunțatorii, spionii și marturii mincinoși, un procuror servil, un avocat fără conștiință și un tribunal de iepuri.

La începutul acestei conversațiuni premisesem, că părinții familiei Hurmuzaki au dat la toți pruncii lor de ambele sexe educațiune de model. Dacă nu m'aș teme, că voiu trece preste legile stricte ale modestiei, aș spune aici, că ambele dulci surori cunoscă câte cinci limbi străine, eară limba maternă o cultivă din mica pruncie, au urmărit regulat dezvoltarea ei și s'au aflat tot-d'a-una în curentul literaturii noastre. Acel stil ce curge lin ca și o vâlcea din frumosele câmpii ale patriei, acele frase elegante, acele idei simburtoase și totuși pline de spirit, marture ale unei inteligențe superioare, ar putea convinge pe ori-cine despre adevărul ziselor mele, dacă nu ar fi așa de puține acele ființe, care să fi avut ocaziune de a cunoaște modul scrierei dumnealor. În epoca pe care o am eu înaintea ochilor, subiectele de predilecțiune ale doamnelor Eufrosina P. Petrino și Elisa G. Sturza era: educațiunea, literatura, musica, la care se adăoga grija cea mare de a înmulți colecțiunile cântecelor naționale din țările locuite de români, a le clasifica și a face spese considerabile, ca la cele ce se aflau calificate, melodia să fie pusă pe note. Tot aci ași mai denunța cu mare plăcere, că în familia Petrino prima educațiune și instrucțiune a fivelor a trebuit să se facă în urmarea voinței determinate a mamei lor, imediat sub ochii dumneaiei așa, că din câte-va obiecte da însăși mama lecțiuni. Tot asemenea aș mai șopti amicilor culturii noastre, că doamna Elisa G. Sturza în lipsă de prunci proprii, împarte cu profuziune ajutoare la alte familii, ai căror prunci au lipsă de bună educațiune. Dară fiind-că fii-

cele lui Hurmuzaki, ca și odinioară neuitata d-lor mamă, nu suferă ca să știe stânga ceea ce face dreapta, voi pune frâu voinței mele, cu atât mai virtos, că figura cu cap și ochi de Minervă de la Rusnița ca și acel ideal de vestală de la Dulcești impune tăcere, una prin căutătura sa maiestroată, alta prin acel aer de bunătate și blândete cuceritoare. Cu toate acestea însă, eu cer indulgența dumnealor pentru această lipsă de discrețiune, și o cer pe temeiul, că parte considerabile din virtuțile atinse de mine numai cum ai atinge florica Mimosa, au ajuns de mult, chiar fără știrea și voia d-lor, în domeniul istoriei naționale; căci nu este permis bărbaților națiunii a desconsidera devotamentul acelor femei, care au conlucrat și conlucra la realizarea salvatoarei noastre civilizațiuni. Mulțumită cerului, noi ne putem lăuda cu mulțime de femei, ale căror frumuseți fermecătoare consistă în virtutea lor christiană, în virtuțile familiare și naționali. Dacă dăsele, ca și fetele cele înțelepte din evanghelie, și mărginesc activitatea lor în cercul familiei și răspund în ascuns, ca di'naintea altarului din casă, la vocațiunea destinată lor de către Dumnezeu și natură, datoria bărbaților față cu acele virtuți este, a le face cunoscute familiei celei mari și a le distinge pe fiecare după meritul lor. Femei române, care în mijlocul unei reacțiuni generale din toată Europa, în vederea baionetelor rusești și turcești, într'o epocă a pesimismului universal, aveau tăria de suflet, și cutez a zice, divina presimțire și prevedere, ca să poată scrie: „Dați-mi voiă să vă spun intima mea convingere, că cauza națională *va reeși fără indoială*, în câtă vreme ve avea așa demni și curagioși apărători“. (Elisa G. Sturza, Iași 26 Ianuarie 1850)“ femei retrase și ascunse de 'naintea ochilor națiunii. Nu domnilor, aceasta nu se mai poate. Eu am comis indiscrețiunea pe care o văzurăți; comiteți și d-voastră asemenea în casuri în care veți descoperi virtuți ca ale surorilor Hurmuzaki, căci pentru musturarea ce vom su-

feri, vom avea satisfacțiunea înălțătoare de inimi, de a fi prezentat generațiunilor tinere tot atâtea modele de adevărate mame, nu numai ale familiilor proprii, ci ale familiei celei mari. Încă odată: Femei române, știu să zică patrioților persecutați pe moarte: „Bărbații, care in curs de atâți ani au știut a desvêli cel mai rar curaj intru implinirea sfintei lor chiâmări și a infrunta cele mai spăimântătoare pericole, n'au nici cum trebuință de a noastră mângăiere. Aceasta o află in conștiința binelui ce au făcut, și sunt in stare a mai face, precum și in speranța ce trebuie să le insuflă sfințenia cauzei pe care o au îmbrățișat și apêrat cu așa mare căldură și măestrie etc.“ Acestea și acestor asemenea erau cuvintele de incurajare ce se indrepta pe la ²/₁₄ August 1840 din Tusculum, din reședința de la Dulcești de către proprietarii ei. Femei sunt acestea sau mai bine ângeri veghiători, genii buni luptători chiar contra destinului funest al multor bărbați? *Onorați femeile!* a comandat Schiller bărbaților națiunei germane. Onorații virtuțile femeilor române, cer eu de la bărbații națiunei române.

Serbați memoria membrilor familiei Hurmuzaki duși de la noi la viață mai fericită, rog pe națiunea noastră. Ertăți neajunsurilor mele, căci nu am fost in stare să vê dau icoană mai fidelă a casei patriarhale de la Cernauca. Ca să'mi pociu ajunge scopul acesta, aș fi avut să mă supun la altă laboare importantă, adecă la scrierea istoriei Bucovinei pe acești trei-zeci de ani din urmă, din care familia Hurmuzaki 'și are partea leului.

G. BARIȚIU.

SCARA MATERIEI.

PARTEA ȚINTĂIA.

Istoria principatelor românești înainte de constituirea lor neatârnată.

CAPITOLUL I.

Inceputurile și succesele proselitismului romano-catolic între Români în genere și anume în regatul Ungariei și'n împărăția bizantină.

1. Considerație generală. Convertiri în Slavonia, Sirmia, Bosnia și'n alte părți ale Ungariei. . . . . 1 —
2. Neisbutite încercări de uniune în Bulgaria și Macedonia. Infrățirea politică a Românilor cu Bulgarii . . . . . 12 —

CAPITOLUL II.

Inceputul, durata și subjugarea statului româno-bulgar.

1. Inceputul regatului româno-bulgar. Ivirea lui Petru ș'a lui Asan . 14 —
2. Isaac Angelos învinge pe româno-bulgari în campania ăntăia (1185). 18 —
3. A doua campanie fără ispravă în anul 1186. . . . . 20 —
4. Campanie romăică fără succes în anul 1187. . . . . 22 —
5. Campanii fără folos în anii 1188 și 1190. . . . . 24 —
6. Campanie mai fericită a Românilor contra Românilor și Sârbilor. . 27 —

7. Trădarea lui Constantinus Angelos	28 —
8. Biruințe ale Românilor. Armările și căderea lui Isaac Angelos în anul 1193.	29 —
9. Neinduplecarea Românilor și incursiunile lor biruitoare în anul 1195.	32 —
10. Omorirea lui Asan. Răscoala lui Ivanco	35 —
11. Campaniile zădarnice ale împăratului Alexie contra Românilor și a căpitanului lor Chrysos.	40 —
12. Ivanco se leapădă de Români, se apără bine și în fine e prins	46 —
13. Năvăliri unite ale Românilor în anul 1200 și retragerea Cumanilor	52 —
14. Existența asigurată a statului româno-bulgar.	53 —
15. Neisbutite încercări de alianță cu Germanii	54 —
16. Ioannițiu ia cetatea Varna	56 —
17. Nouă răscoală în Macedonia	57 —
18. Ioannițiu primește de la uniunea și coroana regală	59 —
19. Campania lui Ioannițiu spre Adrianopole și biruința lui	66 —
20. Cauza cea mai apropiată a mâniei sale asupra Latinilor	69 —
21. Atacurile necentenite și isbânzile lui Ioannițiu în Tracia și Macedonia.	76 —
22. Impresurarea orașului Didymotichos și amenințarea Adrianopolei.	82 —
23. Campania Latinilor contra lui Ioannițiu. Moartea lui Balduin	86 —
24. Ioannițiu e invins. Moartea lui.	88 —
25. Slăbiciunea împărăției latine și primejdia din partea regatului Româno-Bulgar	93 —
26. Alianța, apoi ostilitatea între Ioan Asan și împăratul Theodor Comnen.	94 —
27. Legături de familie și politice între Ioan Asan și Ioan Ducas Vatatzes.	99 —
28. Ruptura și reimpăcarea între Ioan Asan și Vatatzes. Impresurarea orașului Tzurulus	103 —
29. Intervenirea Papei în Ungaria contra Româno-bulgarilor și încercări nouă de uniune între ei. Considerație generală	108 —
30. Corespondența Papei cu Asan și trimiterea unei legățiuni la el	109 —
31. Mânia Papei contra lui Ioan Asan și a lui Vatatzes și chemarea la război contra lor	112 —
32. Ioan Asan se căsătorește din nou. Complicațiuni de înscrisire și moartea sa pacinică	121 —
33. Război cu isbândă al lui Vatatzes contra Comnenilor	124 —
34. Moartea lui Calliman Asan. Invazia lui Vatatzes în Româno-Bulgaria, eucerirea multor orașe, încheierea păcii cu regele român	126 —
35. Căderea orașului Tessalonic	129 —

36. Incursiunea lui Mihail Asan și repede sa isbândă in Macedonia . . .	131 —
37. Campania și biruința împăratului Theodor Laskaris II in anul 1256 . . .	132 —
38. Progresele și cuceririle Româilor in anii 1257 și 1258	134 —
39. Alianța lui Mihail Asan cu Cumanii și succesul lor la început . . .	136 —
40. Principele Sârbilor, Uroș, mijlocește pacea între Româno-Bulgari și Româi	138 —
41. Schimbare de guvern la Româno-Bulgari. Incusurire între Constantin Tichu și împăratul Teodor	139 —
42. Ivirea lui Mihail Paleolog împărat	143 —
43. Răsboiul lui Constantin cu Româii și unirea lui cu Cumanii . . .	144 —
44. Scăderea continuă a puterii bulgaro-române	148 —
45. Căsătorirea din nou și complicațiunile lui Constantin Tichus . . .	150 —
46. Aprinse certe unioniste și încercări neisbutite de uniune	152 —
47. Dușmânia Eulogiei și a Mariei contra împăratului Mihail	164 —
48. Vicleșugul Mariei contra lui Sfantislav	166 —
49. Ridicarea, răscoala și biruința lui Lachanas. Peirea lui Constantin .	167 —
50. Complicația lui Lachanas cu împăratul Mihail Paleolog și cu Ioan Asan precum și a acestuia cu Terteres	169 —
51. Căsătoria Mariei cu Lachanas	172 —
52. Incoronarea lui Ioan Asan. Suplantarea lui prin Terteres. Uciderea lui Lachanas	175 —
53. Amenințarea hotarelor. Incomodarea, strămutarea și răscumpărarea Românilor	179 —
54. Impăcare și alianță între Terteres și împăratul	182 —
55. Ivirea și disparițiunea lui Lachanas cel mincinos	185 —
56. Certuri de tron in Bulgaria, Sfantislav se ridică biruitor	188 —
57. Răsboalele și succesele lui Sfantislav contra Româilor și tratările de invoieală cu ei	193 —
58. Reinnoite încercări unioniste de convertire in Bulgaria	205 —
59. Reinnoite accese unioniste și de supremație ale Romei in contra Serbiei și a împărăției bizantine	207 —
60. Elementul român dă înderăt și cu el împreună neatârarea politică a Bulgariei	209 —
61. Resimțiri morale și intelectuale ale supremației byzantine la Bulgari și la Români	211 —

CAPITOLUL III.

Descălecarea, creștinarea și disparițiunea Cumanilor din țările românești.

1. Incercări isbutite de convertire in privirea Cumanilor, neisbutite in privirea Românilor . . . . . 213 —
2. Dominicani și predicanți ca organe de convertire . . . . . 218 —
3. Primirea cavalerilor Ioanniți. Incursiuni tatare și cumane. Colonizări. 220 —

PARTEA A DOUA.

De la descălecarea principatelor românești până la pierderea neatârării lor.

CAPITOLUL IV.

Valachia de la inceputul existenței ei deosebite sub principii proprii.

1. Istorie sumară de'nainte de descălecarea Valachiei . . . . . 225 —
2. Intemeierea principatului Valachiei prin Radu-Negru. . . . . 226 —
3. Constituția Valachiei. . . . . 228 —
4. Mihaiu Bassaraba Voievod. . . . . 232 —
5. Dan I Voievod . . . . . 234 —
6. Alexandru Bassaraba Voievod . . . . . 234 —
7. Vlad I Bassaraba Voievod. . . . . 235 —
8. Dan II Voievod . . . . . 238 —
9. Continue uneltiri Romane de proselitism contra Românilor . . . . 241 —
10. Reardicarea episcopiei Milcoviei . . . . . 245 —
11. Silnica convertire a celor de lege grecească din regatul maghiar . 246 —
12. Tratări cu Bizanțul pentru uniune. Cruciată contra Turcilor . . . 248 —
13. Incercări reinnoite de uniune in Valachia și via opunere contra lor. 250 —

CAPITOLUL V.

Valachia continuă lupta pentru autonomie.

1. Mircea Vodă I . . . . . 257 —
2. Alianță cu Sărbii improtiva Turcilor . . . . . 259 —
3. Alianță in trei cu Moldova și Polonia . . . . . 259 —

4. Pacea cu Osmanii și supunerea sub ei	262 —
5. Năvălirea lui Sigismund in Valachia	263 —
6. Impăcare și alianță cu Sigismund. Luarea Nicopolei	264 —
7. Nouă și mare campanie contra Turcilor	268 —
8. Bătălia de la Nicopoli	271 —
9. Poziția grea a lui Mircea, clătinarea sa îndemănată și isbânda răș- boinică contra lui Baiazid	273 —
10. Mircea partizan al lui Musa și resboiul acestuia contra lui Suleiman și a Bizantinilor	278 —
11. Musa e 'nvins la 'nceput, apoi e 'nvingător și'l scoate pe Suleiman.	283 —
12. Impărăția lui Musa. Lupta cu Mohamed. E biruit. Moartea lui	287 —
13. Mircea reinnoiește legământul cu Polonia	290 —
14. Rescoala lui Mustafa cel mincinos. Părtinirea lui Mircea	294 —
15. Vălmășag bisericesc in Valachia	297 —
16. Ostenințele lui Mircea pentru mănăstiri și negoț	300 —
17. Săvârșirea lui Mircea	303 —

CAPITOLUL VI.

Inceputul existenței de sine a Moldovei sub principii proprii.

1. Bogdan Dragoș Voievod	306 —
2. Sass Voievod	309 —
3. Lațco-Vodă	311 —
4. Impăratul Carol IV renunță la Moldova	317 —
5. Bogdan Mușat Voievod	319 —
6. Petru Mușat Voievod	320 —
7. Stefan I Voievod. Răsboiu și împăcare cu Ungaria	323 —
8. Mănăstirea sf. Mihail in Maramureș	327 —
9. Roman-Vodă	328 —
10. Stefan I pentru a doua oară	330 —
11. Turburări confessionale in Moldova	331 —
12. Iuga-Vodă	333 —

Partea întâia

Istoria principatelor românești înainte de
constituirea lor neatârnată

CAPITOLUL I.

Inceputurile și succesele proselitismului romano-catolic între Români în genere și anume în regatul Ungariei și în împărăția bizantină.

Curând după creștinarea Ungurilor scaunul papal începuse să-și întinză supremația și asupra popoului românesc, iar silințele lui prinseră greutate și succes în măsura, în care sporea puterea și însemnătatea primatului Roman, se'ntărira indeosebi după ruptura deplină cu biserica grecească (1054) și preced cu mult epoca întemeierii celor două principate românești, Moldova și Valahia. Căsătoriile regilor maghiari de lege catolică Bela III (1175 — 1196) și Bela IV (1235 — 1270) cu princesse bizantine de lege grecească, a celui de'ntăiu cu

Considerație generală. Convertiri în Slavonia, Sirmia, Bosnia și'n alte părți ale Ungariei.

Anna Comnena, a celui din urmă cu Maria, fiica împăratului Teodoros Lascaris, apoi căsătoria lui Bela II (1131—1141) cu princessa sërbească Elena, fură în cursul veacului al doi-spre-zelea și al trei-spre-zecelea o ocazie binevenită pentru Papa, ca prin reginele acestea să exercite liniștitul rol de mijlicitoare sau împăciuitoare între Roma și Constantinopol, mai ales când cazurile de litigiu erau grele, de vreme ce reginele, prin poziția lor, erau legate să aibă oare-care considerație pentru religia soților lor, purtători de coroană. Pe de altă parte regii ungurești, în desele lor răsboaie cu Mongolii, Cumanii, Polonii și Turcii aveau mereu nevoie de ajutor, iar Papii puteau și erau pururea gata de-a le fi la 'ndemănă, scoțându-le ajutor în resboiu de la mulți potentăți creștini și prin aceasta interesele lumesti ale Ungariei și cele religioase ale Romei se acordară, nu odată, pacinic și prin bună înțelegere, potrivit-se spre mulțumirea amândoror părților. Materia sau compensația acestei bune invoieli era adesea supunerea Sërbilor și Românilor de lege grecească sub supremația papală și sub jugul bisericeii romano-catolice. Ast-fel se 'ntemplă cu Sirmia, țară, care după migrațiunea popoarelor, rămăsese la împărăția bizantină, din care cu trecerea vremii căzuse o parte la coroana Ungariei și în sinul catolicismului, pe când cea-laltă parte, situată pe malul drept al Dunării, trecu mai târziu și mediat către Ungaria, luând-o o soră a regelui Andreiu II (1229). Populația din Sirmia se compunea din Sërbi, Greci și Români, carii fără deosebire se țineau de biserica orientală și așteptau cu atât mai mult pofta de convertire a scaunului roman, cu cât propaganda catolică ajunsese la mai mari rezultate vëdite în olatul de pe malul stâng

al Dunării. Și într'adevăr Papa Grigorie al IX-lea declară într'un anume edict, adresat capelanului Aedigius, că onoarea scaunului apostolic cere neapărat, ca locuitorii de lege grecească ai acelei părți de țară să fie convertiți la legea catolică de rit roman; Papa le îngăduie Sirmioților să-și păstreze episcopul, de l'or fi avut până-tunci și de se va uni cu biserica Romană; la din contra însă episcopatul catolic, întemeiat pentru o jumătate a Sirmiei, va cuprinde în eparchia-i și cea-laltă jumătate, câștigată de curând și'n ori-ce caz Sirmia de dincoace să se împreune cu cea de dincolo de Dunăre și amândouă împreună să fie supuse arhiepiscopiei din Kalocsa, ca instanță ierarhică imediat-supraordinată. *) Ast-fel proselitismul catolic își făcù drum în acele locuri, favorizat de guvernul maghiar, dar succesul lui deplin deveni problematic din cauza favorabilei poziții geografice a țării și a fanaticei cerbicii a locuitorilor, de vreme ce scăderea în număr, rezultată din convertire, era pusă la loc prin deasa imigrare din țara vecină a altor Sërbi, înrudiți prin lege. Totuși Papa Grigorie al IX-lea făcù tot ce putù pentru a smulge acele țeri de la legea grecească și de la patriarhul ecumenic și nu se mărginea numai la mijloace spirituale și blânde, ci apelă adesea la constrângerea cu de-a-sila.

Tuturor cruciașilor din Ungaria bună-oară, cari s'ar fi arătat gata de-a merge în Slavonia pentru stêrpirea erezicilor, Papa le dedia ocrotirea sa, pre cât de zeloasă, pre atât de puternică în contra ori-cării superări sau împresurări în vremea campaniei, 'i recomandă spre acest

*) Epistolă Papă Gregorii IX ad Aegidium Capellanum dd° Perusii V Nonas Martii (3 mart) 1229.

sfârșit îngrijirii deosebite a episcopului Bosniei și a celui din Agram, autoriză pe cel de'ntăiu să poată da absoluțiune de multe penalități bisericești, incurajă pe rege și pe Ducele din Slavonia, Coloman, care-și propusese de-a innăduși erezia din țară (hæreticos de Sclavonia partibus in manu forti et brachio extento viriliter extirpare) indemnându-l la indeplinirea hotărîrii sale și făgaduindu-i, pentru cât va ține campania, scutul și ocrotirea cea mai energică pentru bunurile și drepturile Ducelui, dând ordin în acest înțeles episcopului din Agram. *)

Persecuțiunea sistematică și inderetnic continuată a bisericii grecești avu un succes vederat. Preste tot instituțiile bisericești și spirituale ale celor de lege grecească din cuprinsul Ungariei proprie se topeau vezënd cu ochii și pe zi ce mergea le amenința primejdia nimicirii. Mai cu samă zelos se arată intru aceasta regele Andreiu al II-lea, numit Ierusalimiteanul (1205—1235). Înlăuntru diiecei Weszprimului mai remăsese credincioasă cultului grecesc chinovia Wissegrad, care posedase de la'nceput și neconținut numai preoți și calugări de legea grecească pentru săvërșirea serviciului divin și indeplinirea regulei mănăstirești; in-de-altmintrelea mănăstirea mai era și sub patronatul regelui. Avizată la sine ônsași atât în cele spirituale cât și'n cele mirene, lăsată înlăuntru și afară fără nici o îngrijire, supraveghiare sau ajutor, scăpëtată, desprețuită și părăsită intr'adins, biata mănăstire gre-

*) Epistolæ Gregorii P. P. IX ad Colomanum regem Sclavoniæ dd° 14 et 17 Octobris 1234; ad Episcopum Bosnensem dd° 17 Octobris; ad Crucesignatos Hungaros et Episcopum Zagrabiensem dd° 17 Octobris 1234. (Theiner, Monumenta ad Hungariam sacram spectantia T. I, pag. 128—130)

cească trăgăna o existență miseră spre pêsul ei și ocara mării sale comunități religioase. In loc de ajutor material, regele-și puse de gând s'o prefacă pur și simplu in mănăstire catolică, socotind că in florirea ei ar fi cu puțință numai atunci, când ar încăpè pe mânilor unui personal monastic tot de-o samă in traiu și limbă cu bisericile invecinate. Papa Onorie al III-lea incuviință cerearea regelui maghiar și in anul 1221 ingădui ca să intre calugări latini in posesiunea mănăstirii, să evite însă prea marea scandală și să randuească calugărilor grecești obroc de la mănăstire, până se vor stinge unul câte unul. *) Persecutarea și oprimarea ereticilor și schismaticilor creștini precum și a locuitorilor necreștini din cuprinsul țerilor ungurești nu atërna tot-d'a-una numai de libera socotință a regelui după vremuri, ci foarte adese-ori persecutarea li se impunea regilor ca o datorie deosebită, întărită cu jurământ solemn, pentru a căreia implinire strictă și serioasă scaunul Roman caștigă dreptul moral și juridic de-a stărui.

Un asemenea caz ne presintă regele Bela IV, fiul ăntăiu-născut al lui Andreiu II, care fù încoronat fiind tată-său încă in viață. Bela IV își alesese soție de legea grecească și anume pe princessa Maria, fica împăratului bizantin Theodoros Laskaris I. După insistența tatinesău, Bela IV își părăsi soția, după ce trăise doi ani cu ea, dar trebui s'o reprimească in căsătorie in urma unei porunci papale, ceea ce și făcù intr'adevăr și fără stinghe-

---

*) Epistolæ Honorii P. P. III ad Archiepiscopum Strigoniensem et Abbatem de Pilis, dd° Laterani 20 Aprilis 1221 (Theiner Monumentum. Hung. T. I, pag. 29.)

reală, după ce s'a 'ntors din archiducatul Austriei, unde pribegise mai multă vreme ca fugariu. Totuși scaunul Roman avea multe scrupule in privirea tăriei credinței sale, espuse unei soții resăritene, din care cauză scaunul căuta să s'asigure in alt mod mai temeinic de aceea credință. Ast-fel Bela IV intră in voia legatului papal Iacobus Prænestinus (numit și Pecorarius Placentinus), in mânilor cărui depuse un jurământ in toată forma, pe care-l întări, eliberând un document, provăzut cu pecetea cea mare, prin care se legă, ca inlăuntrul teritoriului său regesc cât eră pe atunci sau cât va crește pe viitor să-și pue toate puterile ca să stirpească din rădăcină pe creștinii eretici și schismatici și pe acei mincinoși, care'nclină spre islamism sau iudaism și preste aceasta făgădui că-i va silii să se supue și să dea ascultare scaunului roman pe toți creștinii, cari se arătau protivnici sau neascultători bisericei romane, lăsându-le inșe ritual lor național. *)

In puterea unor asemenea jurăminte, pe care nu le puteau refuza nici la încoronarea lor nici la alte ocazii potrivite, regii Ungariei fiind înlănțuiți cu datorie religioasă-morală și juridic legală, ca să stărpească pe eretici și schismatici, intre cari cei de lege grecească formau majoritatea, Roma le și trimitea dese aduceri aminte ca să-și implinească riguros această datorie, lucru ce i se impunea și repeta cu aceeași rigoare și clerului catolic. In an. 1221 Papa Onorie III trimise pe capelanul său, magistrul Accontius in calitate de legat papal in Ungaria

---

*) Juramentum regis Bela IV dd° Strigonii, 23 Februariu 1234 (Theiner Monum. Hung. T. I, No. 209 pag. 124.)

pentru ca atât în țara-ungurească principală cât și în provinciile ei laterale să surpe nu numai pe eretici și pe apostatați, ci să strice tot-odată cuiburile lor și să pedepsească pe dositorii și patronii lor. Mai cu seamă subjugarea Bosinei luă ochii Papei, și atât legatul Accontius cât și arhiepiscopii din Gran și Kalócsa primiră ordine stricte în această privire, iar un asemenea ordin se dete și unui nepot al regelui. Sora regelui Andreiu al II, Margareta, se măritase după împăratul grecesc Isaac Angelus și din această căsătorie avu un fiu anume Ioan, care, după moartea tatănisău se așeză în Ungaria și se 'ndatorî prin făgăduința juruită să întreprindă o cruciată contra ereticilor din Bosnia. Mai târziu acest prinț fû cuprins firește de remușcări, care-'l opreau de la îndeplinirea acelei făgăduințe nesocotite, de vreme ce ar fi trebuit să se oștească împotriva coreligionarilor săi proprii, însă Papa Onorie al III se adresă cu serioasă muștrare cătră cruciatul trăgănător și în caz de improvizare îl amenință cu toate censurele bisericesti, indicate de canoane în cazul unui asemenea sperjuriu. *)

Ca și regele Bela IV sub Grigorie IX, tot ast-fel Vladislav IV se vèzù silit în anul 1279 în zilele papei Nicolae III, să rostească public și solemn prin jurământ supunerea sa cătră scaunul papal și împlinirea exigențelor bisericesti, ce i se propuneau, pe care le și întări în mod dăinuitor prin anume chrisov. În ființa de față a episcopului de Fermo, care era legat apostolic,

*) Epistola Honorii P. P. III ad Magistrum Accontium, dd° 3 decembris 1221; ad Archiepiscopum Strigoniensem, dd° 5 decembris 1221; ad Archiepiscopum Colocensem dd° 15 Maii 1225; ad Ioannem filium Margaritae dd° 15 Ianuarii 1227.

anume Filip, apoi a tuturor demnitarilor bisericești și mireni, regele juruî pe evanghelie îndatorirea sa apodictică, nu numai de a păstra întregi drepturile și libertățile bisericii catolice în cuprinsul regatului său, ci de-a și converti pe Cumani la această biserică și în fine se legă, ca în toate țerile principale și laterale ale coroanei ungu-rești să-și pue în cumpănă toată autoritatea sa juridică și toată puterea sa, pentru a stărpi pe eretici, sub care denumire erau cuprinși, după obiceiul vorbei de atunci, și schismaticii greco-orientali. *)

Cu toată zeloasă împingere din partea Romei, biserica latină nu putu să ajungă în Ungaria la acea domnie exclusivă, pe care o avea în vedere de atăta vreme și cu atăta persistență, întru ajungerea căreia și isbutise în multe priviri. Neapărate trebuințe politice, inspirațiile conservării proprii, nevoile unei situații ce se impunea, legau adesea căsătorii între dinastia regală a Ungariei și alte case de regenți de lege necatolică, căsătorii, care nu rămăneau fără efect nici pe terenul profan al statului, nici pe acela al politicii religioase. Asemenea cazuri se repetară mai cu seamă în descendenți regilor Bela III și Andreiu II (Ierusalimiteanul) încuscrița amândoi cu curtea bizantină. Ast-fel fiica celui d'ânteu, Margareta, se mărită la anul 1185 după împăratul grecesc Isaac Angelos II. Regele Bela IV (fiul lui Andreiu II) luă pe Maria, fiica împăratului grecesc Theodoros Laskaris, iar fiica lui Bela IV, Maria, luă pe regele Bulgaro-Românilor,

*) Juramentum Regis Ladislai IV dd° Budae 23 Junii 1279. (Theiner Monum. hist. Hungarie. T. I, No. 556, pag. 339), «Ad comprimendos hereticos de Regno et terris nobis subiectis,» se zice acolo.

Asan. Primogenitul și urmașul lui Bela IV, Stefan V, avea de soție pe Elisabeta, din familie de Cumani, ale căreia mai de aproape rude erau și remaseră păgâni, iar dintre numeroasele sale fiice cea mai mare, Constanția, se mărită după Leon, principele Rosiei, a doua, Sabina, după Radislav, Ducele Galiției, a treia, Anna, după Rastislav Ducele Bulgariei. Dintre fiicele, rămase după Stefan V, princessa Anna luă pe Andronic, fiul împăratului grecesc Michaïl Paleologul, pe când sora ei cea mai mică, Elisabeta, se cunună cu regele sârbesc, Stefan. Rutenii, Sârbii și Bulgarii, atârnatori de regatul unguresc, aparțineau, ca și grecii, bisericii grecești-resăritene, aveau mare antipatie contra latinismului bisericesc și a papismului Roman și intru alipirea lor adânc-inrădăcinată către biserica din moși-strămoși, ei nu se lăsau mistificați sau clătinați cătuși de puțin prin incuscrirea caselor lor domnitoare cu dinastia maghiară. La Buda dimpotivă, considerația pentru legăturile de familie cu cele-l-alte case domnitoare totuși ajungea atât de departe, în cât emigranții sau fugarii din statele respective aflau intrare și primire în Ungaria cu toată macula acatolicismului, din care rezultă că erau rău-văzuți, de-și pe de altă parte nu se putea ignora, că asemenea eretici și schismatici emigrați intrau în țară ca tot atâtea dușmani ai puternicei biserici a statului și ca elemente dissolutorii. *)

Une-ori asemenea alianțe de familie cu case de regenți

*) Relatio Episcopi Olomucensis ad Summum Pontificem Gregorium P. P. X., proveniens concilium generale; dd^o 16 Decembris 1273. (Theiner, Monumenta historica Hungariæ. T. I. No. 545, pag. 306).

de altă lege dedeau curții Romane o unealtă îndemnată, ca prin mijlocirea princeselor măritate să exerciteze în țară străină în favorul religiei catolice o propagandă pe cât de ascunsă, pe atât de spornică. Maria, soția byzantină a lui Bela IV, trimise în anul 1247 pe doi minoriți la scaunul papal, dându-i știre, că plănuște și se va sili de-a readuce pe Greci și pe împăratul lor Vatatzes (Ioannes III Ducas) în sânul bisericii romano-catolice. Innocențiu III cu mare părere de bine pentru intenția zeloasă și folositoare, laudă pe regina și-i mulțumii, îndemnând-o să urmeze necontentit întru aceasta și să aleagă mai cu seamă oameni cuminți și tăcuți ca soli, care mergând la fața locului să stea de priceputul Vatatzes, spre a-l câștiga pe deplin pentru schimbarea legii. *) Dar căzând Constantinopolul pe mâinile Latinilor, fanatismul și ura Grecilor împotriva Francilor se adăose și mai mult, în cât Vatatzes nu voi să dea mână de ajutor într'o afacere, care chiar ca încercare era periculoasă; deci proiectul căzù din-capul-locului, găsindu-se că n'are perspectivă de succes.

Cu atât mai activ însă era scaunul cu convertirea Bosniacilor, cari în urma proselitismului latin, zelos cu asupra de măsură și patronat puternic de regii Ungariei, treceau într'adevăr cu grămada la biserica catolică, pentru că peste puțină vreme să se 'ncline iar cu grămada spre legea greco-resăriteană. Spre acest sfârșit Papa Bonifaciu al VIII porunci lui George, arhiepiscopului Granului, să aibă asprime necurmată, veghiare și precauțiune în tot

*) Epistolae Innocentii P. P. IV Reginae Hungariae Mariae transmissa dd° Lugduni, 30 Ianuarii 1247. (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. I. No. 377, pag. 203).

cuprinsul Ungariei contra ereticilor, schismaticilor și păgânilor precum și contra patronilor, protectorilor, dositorilor și apărătorilor lor, să-i tragă la răspundere și la pedeapsă în temeiul postulatelor canonice și a dispozițiilor papale pe calea inchiziției și să se serve ca de proxime organe executive de ordinul predicanților (Dominicani) și al minoriților (fratres ordinum prædicatorum et minorum. *) Cu mai mult rezultat luă Benedict XII acest lucru în mânele lui, când văzù, că prin mijloacele legale, întrebuințate până acum, Bosnia nu va putea fi ținută de loc la legea catolică. Puterea, ce-o exercită clerul său, nu ajungea ea singură la opera întreprinsă și avu nevoie de potențare prin spada autorității mirene. Așa dară Papa se adresă în an. 1340 către Banul Bosniei, Stefan, cu cererea și admonițiunea, ca să ridice din nou cultul religiei romano-catolice, împinse aproape la peire prin nenumărații eretici, mai cu seamă de lege grecească și să-i nimicească cu totul tot, precum își pusese de gând acest ban.

Același papă rugă tot într'o vreme pe regele Ungariei Carol Robert I și stëtù de el, sub reserva de-a nu-i ierta păcatele, impunându-i ca datorie de conștiință precum și ca ordin anume, ca să dea mână de ajutor cu sfatul, fapta și ori ce mijloace materiale și morale potrivite lui Stefan banul Bosniei la opera stêrpirii, căci acesta, presupunând că va avea ajutor cu de prisos de din afară, concepuse ideea, plăcută lui Dumnezeu și priincioasă cato-

---

*) «Hujusmodi propositum, quod de ipsis extirpandis de principatu predicto laudabiliter concepisti, viriliter et invariabiliter «prosequaris.» Așa scrie Benedict al XII din Avignon către banul Bosniei, Stefan, la 28 Februarie 1340.

licilor, de-a estermine pe ereticii din țara lui și de-a ridica și respândi catolicismul. *)

In acest chip, puind in cumpenă toată autoritatea regală și bisericească și intrebuintând fără cruțare focul și sabia, scaunul papal isbuti intr'adevăr să facă intrare legii și primatului catolic in Slavonia, Sirmia și Bosnia, intrare de și nu exclusivă, dar durabilă căci a instrăinat de la biserica resăriteană atât majoritatea populației, in mare parte slavă, cât și fragmentele de populațiune română mai mult ori mai puțin numeroase preserate pe ici pe colo; dar in matca așezării române, adecă in Cumania de pe atunci, precum și in Bulgaria slavonă și in Macedonia română, opera convertirii dete numai de neisbândă și se sparse in fine, lăsând puține urme, având in protivă-i atât imprejurările esteriore, cât și fanatica cerbie a populației, căci această știu să-și apere cu curaj și tărie viața ei caracteristică pe terenul politic și religios.

Provincia romană din resărit Moesia de jos (Moesia inferior) fusese cam de pe la inceputul veacului al 5-lea după Christos cumplit de invăluită de năvăliri de ale Hunilor, Avarilor, Slăvenilor și Bulgarilor și abia pe la capetul sutei a VII-a prinse o formă politică mai tare. Bulgarii, un neam de oameni de viță ugrică sau finică, se ridicară din așezarea lor de lângă Volga, se impinseră rânduri, rânduri inainte spre sud și apus, bătură oștile bizantine, luară cu puterea Moesia de jos, descălecară acolo statornic, se 'ntinseră peste amândouă Daciile și

*) Litteræ Benedicti P. P. XII, Carolo, Regi Hungariæ transmissæ dd° Avinione, 28 Februarii 1340. (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. I, No. 951 pag. 632).

peste Sciția mică (adecă peste bucata de loc spre răsărit de Moldova, așa numita Dobroge) și intemeiară împărăție neatărnată și puternică, care putu să stee împotriva împărăției romane din răsărit curs de două veacuri aproape.

Ei se amestecară cu autohtonii supuși din Moesia și cu Slavii numeroși de acolo într'un singur popor, primiră un idiom al limbei slăvene, se creștinară în cursul anilor 862—866 și supuseră biserica lor patriarhului de Constantinopole. Domnitorul lor, Hanul Boris, își puse la botez numele Mihail, luâ curând după aceea titlul de rege, dovedind ast-fel și prin cele de dinafară, că tinde hotărît la o continuă neatărnare a statului său. Indrășnețul lor rege, Samoil, irupse devăstând și pustiind până 'n Pelopones. După multe lupte cu împărații bizantini, Bulgarii totuși căzură la urma urmelor de mâna împăratului bizantin Basilius II și fură încorporați cu împărăția romană a răsăritului (în an. 1018).

Se strecurase un secol și mai bine de supunere resignată, când iată că o altă naționalitate cu mult mai veche și mai numeroasă, se 'mpreună cu ei pentru respingerea în comun a supremației bizantine, puindu-se în fruntea mișcării. Autohtonii din Moesia, contopiți de mult cu foștii locuitori romani ai orașelor de pe Dunăre, precum și cu acei coloniști romani, cari, la părăsirea Daciei de împăratul Aurelian în an. 274, fusesse strămutați pe malul drept al Dunării în provincia Moesia, numita de atunci Dacia ripensis, concrescuseră încet-încet într'un singur popor corciu al Vlăchilor (Românilor), popor de păstori, a cărui așezare de căpetenie era în munții Emului, în care însă elementul roman, ca mai cult și mai tare, precumpenea cu mult pe cele-l-alte.

„Vlachii, așezați în munții Emului, în Macedonia și la poalele șirului de munți ai Thessaliei, inzestrați c'o sprintenie de căprioară, se coboară adesea din munții lor spre Grecia spre a aduna pradă sau a comite fapte hoțefști. Nici un guvern nu cutează a-i impresura cu resboiu, nici un monarch nu-i în stare să-i strunească. Ei nu știu nimic de legi scrise și sunt chiar în hoțiiile lor ciudați, căci omoară pe îndărătnicii Greci, dar pe răbdătorii evrei îi pradă, însă îi lasă cu viață.“

Ast-fel îi află și-i descrie încă pe la anul 1170 un vestit călător din veacul al doi-spre-zecelea, rabinul Beniamin de Tudela, a cărui mărturie o certifică toți oamenii vrednici de credință din acea vreme, ca fiind cu temei. *) Această nație a trebuit să se plece cât-va timp sub jugul autocrației bulgare, până ce, după căderea acesteia, se uni cu opresorii ei de altă dată contra inamicului comun, Bizanțul, după care întemeiă împreună cu Bulgarii un stat unit de Români și de Bulgari.

CAPITOLUL II.

Inceputul, durata și subjugarea Statului româno-bulgar.

Inceputul regatului româno-bulgar. Ivi-rea lui Petru și a lui Asan.

Poporul românesc, care coveșia pe altele în provinciile bizantine din Europa, anume în Tracia, Macedonia, Tessalia, parte și în Dacia ripensă și întrecă apoi atât prin număr cât și prin tărie fizică pe nația grecească mai

*) Beniamini de Tudela itinera, Lugduni Batavorum 1638.

civilizată dar și mai moleșită; oftă de mult sub guvernul bizantin, slab de bătrânețe și pre cât de neînțelept, pre atât de iubitor de arbitrariu.

Chiar numai iubirea de pompă și risipa, pe care le vedea peste măsură curtea împărătească, trebueau să ducă neapărat la supraimpunerea și stoarcerea tuturor provinciilor, dar mai mult de cât acestea îngreuiă populația, șicanată in mod nesuferit, administrația vitregă și asprimea fără cruțare, ce împânzeà toate ramurile vieții publice. Prilejul cel de'ntăiu la răscoala Românilor l-a dat următorul act guvernamental. Împăratul Isac II Angelos, luând in căsătorie pe fiica, numai de zece ani, a regelui Ungariei Bela III, nu putuse câștiga consentimentul acestui din urmă de cât numai c'o mare sumă de bani, iar drept zestre nu primi nimic alt, de cât petecul de pământ de la Nissa pân'la marginea ungurească, ocupat pe nedrept de acest rege in zilele lui Andronic împărat. Pentru ridicarea mării sume, ce aveà a da Ungariei și pentru a întimpinà fastuoasele cheltuieli de nuntă, nu s'a atins cum-và veniturile visteriei, ci Isac II Angelos scoase o dare extraordinară in natura pe împărăția toată și nu cruțâ de dânsa nici pe poporul bulgaro-romănesc, care pân'atuncea nu fusese obligat de cât la plata unui tribut, care tot se mai putea suportà și la punerea de oameni pentru oaste. Darea in natură consistà din oi, râmători și vite albe, ce aveau a se prestà ; deci fiind in țara bulgărească mai mare bielșug de turme de vite, de cât in celelalte provincii, de aceea i se și cerea mai mult de cât altora. Românii, cuprinzând cu așezarea principală munții Emului și încrezându-se tare in greutatea de-a străbate in acele locuri, precum și in tăria orașelor lor, zidite in ripe adânci de văi

sau lângă prăpăstii ca și cele-lalte așezări ale lor, de mult știuseră a se ține într-o atârnare slabă de guvernul romœu (roman-resăritean) și nu odată 'i arătase colții Bizanțului. Asprimea, cu care se percepea darea, confiscarea turmelor de vite și cele-lalte asupra din partea guvernului, umpluse de astă-dată păharul de amarăciune, de'ntrecea marginele. Impinși la estrem de-o dreaptă oțărare, știindu-și propria lor superioritate numerică și fizică, Românii, și cu ei Bulgarii, căutară scăpare în rescoală cu arma 'n mână. Doi români isteți, frații Petru și Asan, se puseră în anul 1185 în fruntea poporului lor și a celui bulgăresc, cari eră deja în iritație împătimită și în infierbințeală pornită spre fapte prin ajutorul unor fanatici religioși cumpărați și prin proorociile acestora, rostite în stare estatică. Cei doi capi români, cumpătareți cum erau, voidnd a se feri de aparența unei procederi arbitrare, încercară a se pune mai ăntăiu pe-o temelie de drept, mergënd amândoi în persoana la curtea împăratului la Kypsella și espuindu-i atât dorințele poporului lor cât și ale lor proprii și rugând să li se incuviințeze.

Primirea Românilor în armata romeică (romană-resăriteană) și respălătirea fraților Petru și Asan pentru silințele lor de-a împacă lucrurile, prin dăruirea unei moșii, nu tocmai productive lângă Em : aceste erau cele două puncte de căpetenie ale cererii lor, care se poate numi moderată, cu minte și lesne a se primi. Dar în cartea sorții stă scris alt-fel, căci fără nici o dibăcie politică li se dete scurt și cuprinzător o rezoluție negativă. Această-i duru în suflet pe cei doi solicitatori, care se vezură, nu numai umiliți în mândria lor națională, ci chiar desprețuiți cu fudulie. Deci începură a face imputări aprinse,

ba chiar amenințări serioase, că'ndată după întoarcerea lor ei eșii vor conlucra ca să ridice răscoală, mai cu samă Asan, om din fire îndrăsnuț și pornit, clocoti la curte așa de tare și dete frâu așa de'n dragă voie mâniei sale, in cât prințul Ioan porunci să-i dee o palmă pentru purtare necuviincioasă și obrasnică. *) Representanții poporului, cu cauza pierdută, se'ntoarseră intr'adevăr cu ris și cu ocară, dar guvernul împărătesc le-o plăti in curënd scump aceasta.

Poate că indemnările celor doi frați la răscoală pe față nu vor fi prins la'nceput in poporul lor, de vreme ce acesta se da'nnapoi din'aintea mărimii și primejdiei unei asemenea întreprinderi. Eresul veni de astă dată in ajutorul curajului național. Petru și Asan zidiră in Em o biserică cu hramul sf. Dimitrie și puseră să se adune acolo o samă de oameni, bărbați și femei, ce se pretindeau demoniaci și cari fuseseră căștigați pe sub mână pentru planul național. Cu gene pline de sânge și dându-și ochii peste cap, cu pletele încălcite fălfăind selbatic, acești oameni știură cu scop să facă așa de bine ș'așa de amăgitor turbarea religioasă și spumegândă, că in stadiile intermediare a accesului adică in așa numitele momente lucide, vorbele lor rostite cu strigăt, infierbentau repede mulțimea lesne-crezătoare. Ei strigau, că Dumnezeu hotărise libertatea poporului bulgăresc ș'a celui românesc și că aprobă scuturarea jugului de atâtea ani; că tomai de aceea sf. marele mucenic Dimitrie au părăsit locul unde petrecuse păn'acuma și-i se aducea inchinare, orașul Thessaloniki, căci numai voește să aibă a face cu

*) Nicetas Choniates, Historia (edit. Bonniana pag. 482.)

Grecii și a venit în mijlocul Bulgarilor și Românilor, ca să le fie mână de ajutor la marea operă. Deodată demoniacii amuțiau pentru câte-va momente oare cum liniștiți, arătau că li se chinue sufletul și că se luptă într'euși, apoi sfișiați pare că de-o nespusă durere, se sbăteau și se vărcoleau și mai cumplit, urlând rânduri rânduri. Timi-pul esitării a trecut, să ia armele și să atace pe bizan-tini; pe nici un prins să nu'l lase cu viață nici să-i lase să se răscumpere, să nu se miște nici de rugăciuni nici de jurăminte, ci să tae fără milă pe cei prinși or să-i nimicească într'alt chip.

Isac Angelos
invinge pe ro-
mâno-bulgari în
campania în-
tăia (1185).

Mulțimea stărnită prin vorbele unor asemenea prooroci, din a căroră gură credeă c'aude glasul lui Dumnezeu, alergă la arme și irupse în rescoală fățișă. Mergându-le bine de la'nceput, credeau și mai mult în hotărîrea milos-tivului Dumnezeu și'n ajutorul lui. Petru și Asan, cari, politicește deduseră foc războiului, deveniră supremele cape-tenii militare și se proclamară independenți. Petru purtă de-acuma 'nainte o mică coroană de aur pe cap (*στέγα-νισκος*) și papuci roșii în picioare, ceea ce eră numai prerogativa împăratului. Românii cercară mai întâiu să surprindă și să ia orașul întărit Pristava din Em, dar nu isbutiră, deci considerând greutatea și primejdia unei impresurări mai îndelungate, hotărîră a ocoli orașul și a se cobori din 'nălțimile și ponoarale Emului la șes. Se aruncară pe neașteptate asupra orașelor grecești (romeice) și a altor localități din poalele munților, prinseră mulți oameni și țărîră cu sine o mulțime de vite și altele de ale traiului. Eșînd împăratul Isac contra lor în campanie, nu-i putu înfrânge din capul-locului pentru strimtorile de munți și de greutatea de-a pătrunde prin visuinile lor,

dar iar fără nici o ispravă nu-i venea să se'ntoarcă. Deci resgândindu-se se folosi de-o negură deasă, ce se lăsase într'una din zile acoperind ponoarale munților și ascunzătorile, alese de dușmani, atacă energic pe neprevăzătorii români, cari nu băgase de samă mișcările lui, dintr'o parte, din care nici se așteptau, le băgă spaima 'n oase și c'un atac combinat așa-i aruncă de bine claie peste grămadă, în căt Români, cu conducătorii lor cu tot, adică cu Petru și Asan o rupseră de fugă ș'o ținură strună până dincolo de Dunăre, căutând ajutor și scăpare la Cumani. Moesia, părăsită de răsculați stătea din Em până în Dunăre fără apărare la voia împăratului, și acesta putea s'o petreacă în bună voie, să ocupe țară și orașe și să le stăpânească statornic. Dar în loc de-a lepădă garnizoane cu de prisos în orașele și târgușoarele din Em, așezate în văi sau pe culmi de dealuri, el se mulțami să aprindă proviziile de grâne din țară și legănat în liniște prin amăgitoarele asigurări de supunere ale românilor, ce resereau sporadic pe ici pe colea, el se'ntoarse în capitală. Pustiise șesul, immulțise nevoia locuitorilor, urcase ura și mânia lor și totuși le lăsase puțința de-a reincepe lupta cu succes, ceea ce se și'ntemplă c'o îndrăsneală și mai mare de căt înainte. Când Isac Angelos se'ntoarse fălindu-se, și ca'ntr'un fel de triumf, în capitală, Grecii cam în bătaie de joc se minunau cum de mântuise el așa de iute și ușor o treabă, pentru care împăratului Basilioș, nimicitorului Bulgarilor (Bulgaroktonos) îi trebuise atâția ani, atâta osteneală și atâtea sacrificii.

Abia eră deșartă și măturată Moesia de oști împărătești, când iată că frații Petru și Asan trecură din nou

A dona campanie fără ispravă în anul 1186.

Dunărea pe malul drept cu putere adunată și cu însemnate oști de ajutor de la Cumani, intrară în patria lor și luară hotărîrea de-a nu se mulțami numai cu țara aceasta, ci de-a luă din cât ținea statul bizantin cât de multă țară vor putè, pentru a ridicà apoi o împèrăție romăno-bulgară unită, după cum se întinsese mai 'nainte și erà însemnată prin graniți firești. Impèratul, reținut în capitală de poftete și plăcerile lui, nu eși singur contra primejdiosului dușman, ci puse 'n fruntea oștilor pe unchiu seu prințul Ioan, care era investit cu demnitatea de Sebastocrator *) Acest general dovedea multă circumspecțiune și trezvie și 'ncepù treaba foarte cu băgare de seamă și știù să birue pe inamic în multe lupte și să-i și facă alte însemnate păgubi, când puterea intrunită a acestuia și anume călărimea se coborîse în șesul, plin de pășuni. Dar norocul lui și mintea lui serioasă stèrniră împotriva lui prepusul, c'ar solicita să usurpe tronul, deci trebui să depue comanda. Urmașul sèu a fost asemenea un prinț, Cèsar Ioannes Kantacuzenus, cumnat al împèratului, pe-a carui soră o ținea, om de toată frumusețea și avènd mari bogății, dar care mândru fiind și de-o necumpètate îndrăsneală, rămănea pe jos în ori-ce răsboin. În vremea aceasta insurgenții, una ca să se mai resufle în liniște, alta pentru siguranță, se trăsese la munte și se țineau într'adins departe de șes. Kantacuzenus, socotind că ascunderea aceasta e semn de slăbiciune și frică, se simția sigur, făcù taberă în câmp limpede, fără să pue străji, avanposturi și cercetași, fără chiar să ridice

*) Titlul bizantin de onoare «Sebastocrator» s'ar traduce poate prin «Înălțime imperială».

obiceiuitul șanț cu val împrejurul locului taberei, ceea ce se cădea în asemenea cazuri. Insurgenții surprinseră noaptea pe neașteptate tabera, duseră spaimă și neorânduială în oastea inamică, o luară pe fugă, omoriră și prinseră o parte dintr'ênsa și puseră mâna pe corturi și pe uneltele de resboiu. Inzădar încălecă Căsar Kantacuzenus pe frumosul său cal arăbesc și striga soldaților plin de supărare: „Urmați-mă!“ Ce să'l urmeze, când el singur nu știa unde mergea și nici putea vedea ce se'ntempla tocmai atunci în tabără. Răpit și el de fuga turo-rora, lăasă în urmă, nu numai cortul său de general, dar până și haina lui de gală în floarea fierului, lucrată cu fir de aur, pe care-o imbrăcară apoi cu mândrie cei doi frați, Petru și Asan, venind biruitori în urmă-i. Abia scăpă oastea romeică la loc sigur, când se și puse în locul incapabilului Căsar Kantacuzenus, cel mai vrednic de și ténér general din vremea aceea anume, Alexius Wranas. De atunci mișcările și operațiunile oștirii se făcură cu circumspecțiune, dibăcie și cu bună ispravă, în cât și increderea și curajul oamenilor crescură vederat. Dar mai serios de cât la innăbușirea rescoalei romăno-bulgare Wranas gândea la coroana din Constantinopole, după care ambiția lui intinsese de mult mânilor într'ascuns. El înaintă cu oastea contra capitalei, o impresură cu mare energie împreună cu împăratul Isac Angelos, câștigă pe la'nceput câte-va succese neesențiale, dar nu putu să ia orașul și căzù în fine în luptă de mâna viteazului Conte Conrad de Montferrat, care c'un succurs de 250 de cavaleri și 500 de pedestri adaosi la oastea împărătească, comandă centrul și hotări soarta zilei printr'o năvală îndrăsneață. Capul lui Wranas, infipt în lance, îl mântui pe împăratul de rivalul lui cel mai

periculos, a căruia rescoală intrerupsese și campania in
 contra Bulgaro-Românilor, dându-le acestora liniștea de si-
 gur dorită pentru a se odihni și întări.

Campanie ro-
 meică fără suc-
 ces in a. 1187.

In anul următor (1187) sămënța cea rea a neprecau-
 țunii împărătești rodî pe deplin, căci el lăsase teatrul
 răsboiului din Moesia fără nici o garnizoană și nu inda-
 torise populația de-a'i da ostatici cu de prisos. Frații
 Asan și Petru, întăriți prin Cumani din partea de loc,
 in care mai tărziu se 'nfință Moldo-Valachia, intemein-
 du-se cu incredere pe oștirea lor de luptă, disponibilă
 și cu de prisos, nu se mai mărginiră a se răsboi de
 după înălțimi de dealuri și din dosul scutitor al pădu-
 rilor, ci pustiiră și arsără temeinic șesurile și orașele
 Traciei. Lui Isaac Angelos îi părû rău de greșala ce o
 făcuse in ăntăia sa campanie din Moesia, deci pentru a
 o indrepta, hotări ca prin zelul său propriu să-și aprindă
 și oastea pentru răsboiu și purcese la Taurocomos, cătun
 din apropierea orașului Adrianopol, de unde incepû pre-
 parativele pentru răsboiu. Dar abia isbutî să stringă o
 oaste de 2000 de oameni aleși și cu cai buni, in fruntea
 căroră plecâ din Adrianopole, lăsând aici uneltele grele
 de resboiu și holota. La știrea, că inamicul pustieste
 imprejurimile de la Agathopolis (acum Burgas) și de la
 Lardea (spre miază noapte de Jambol) împăratul pornî
 in contra lui și dete de un tren greu încărcat cu prări,
 care nu se putea mișca inainte de căt incet-incet.

Românii se grăbiră să dosească la munte pe drumuri
 mai scurte trenul cu prările, acoperindu-l cu oaste in
 de ajuns și asigurându-l contra ori-cărui atac, după
 care atacară ei ănșii impreună cu Cumani oastea împă-
 râtească in modul lor obicinuit și moștenit din vechime.

Se repezira săgetând și aruncând lănci asupra șirurilor de bătălie ale dușmanilor; îndată după asta se risipira într'o fugă nebună și prefăcută, pentru a-i ațîța pe inamici să-i urmărească, apoi de odată dedură față, strinși și orânduți porniră c'o furtunoasă vehemență asupra inamicului, dănd turbați cu săbiile. Cu acest mod de luptă, neobicinuit pentru Romœi, c'o cerbiec netemtoare de moarte, cu strigătul sêlbatec și pêtrunzător la atac, Romăanii știură să aducă oastea 'mpêrâtească într'o poziție critică și să-i rărească șirurile vèzënd cu ochii. Romœii începură să se elatine, când iată că le veni împêratul în ajutor, c'un corp de rezervă intact încă, și-i goni pe Vlachi, cari auzind sgomotul cu intenție mărit de cornuri, trămbițe, surle și alte instrumente, crezură că trupa romœică de ajutor, ce venia asupra-le, e cu mult mai mare, de cum era aceasta în realitate. Ast-fel numai isbuti Isaac Angelos să scape oastea sa de nimicire și de prinsoare și să ajungă Adrianopolul. Pentru că cu toate astea încălcările pustiitoare ale Vlachimilor se repetau ca și mai înainte, împêratul căută să le pue stavilă sau în persoană, sau prin cei mai buni generali ai săi. Asan, spirit isteț și plin de isvodiri, se ferea cu băgare de seamă de ori-ce bătălie la larg și ocolea cu îngrijire ori-ce întimpinare cu împêratul; dar întreprindea călcări dese, cari provocau și dovedeau, că tot-dea-una are poftă să atace și e gata de luptă; de odată ce o întorcea numai pe altă parte, eșia la iveală cine-știe unde, pândea pas cu pas oastea romeică, îi întindea curse și nu lipsia nici-odată să se folosească de ori-ce loc gol al inamicului. Dacă 'mpêratul mergea de pildă la Agathopolis, care fusese atacat de Vlachi,

inată ei se 'ntorceau spre Filipopole și pustiiu locurile de prin prejur. Dacă 'mpăratul alerga în ajutorul unui ținut amenințat sau atacat, Vlachi alergau tocmai în ținutul, pe care 'l părăsise el. Din Filipopole împăratul înaintă la orașul Triadița, unde părea a i se deschide și oferi o intrare ușoară în munții Emului, această tărie de căpetenie a Vlachilor; dar veni o iarnă grea și troienele mari de omēt îl intimidară pe împărat, de nu mai continuă campania. El așeză oastea lui din Tracia în cartiere de iarnă și se 'ntoarse pe la sfârșitul anului 1187 în capitală, unde căută să se distragă de greutatețile unei campanii, nu tocmai glorioase, cu spectacole publice, teatru și alte petreceri.

Campanii fără
folos în anii
1188 și 1190.

Abia se disprămăverase anul următor (1188), când împăratul și plecă din nou în campanie, acuma însă din capul-locului cu și mai puțină isbândă de cât în anul trecut. Trei luni impresură în zadar mica cetățue Lovițos, de și nu lipsi de a-și da toată osteneala pentru a o lua și în totul tot se alese numai cu câștigul, că prinse pe soția lui Asan și că primi ostatic pe fratele al doilea al acestuia, anume Ioan (Ioannitius, Kalojoannes). De și cestiunea acestui resboiu stetea acum mai rău de cât ori-când și cerea o desfășurare de puteri mai mari din partea Byzantinilor, totuși împăratul intrerupse și de astă dată campania și se 'ntoarse oare-cum ca fugăr în capitală, unde-l ademeneau farmecele verii în Propontis și plăcerile partizilor de vĕnat, călărie și altele. *) Ast-fel cuminția și curajul unui popor primitiv și încă incult știu să 'nvingă moliciunea și neindemănarea unei nații cu mult mai civilizate și mai puternice.

*) Nicetă Choniata, Historia (edit. Bonniana de anno 1834), pag. 515—521.

Neconținutele prădăciuni pustiitoare ale Românilor uniți cu Cumanii în provinciile bizantine, îl siliră pe împăratul Isaac Angelos să-și iasă din nou din liniștea lui tihnă și din pofta lui de plăceri. În an. 1190 el începî o campanie bine înarmată și lăsând la o parte orașul maritim Anchialos, ajunse pe drumuri cu încunjur și pe poteci în interiorul munților Emului. În vremea aceasta Asanizii știuseră să folosească de pacea, ce li se deduse și întăriseră poziția lor după puțină. Cetățile și orașele din munte erau parte apărute cu ziduri și valuri proaspete, parte provăzute cu cele cerute pentru resboiu și cu merinde contra primejdiei unei lungi impresurări. Împăratul, surprins de această stare a lucrurilor, se abținî cu prudență de la ori-ce întreprindere cu urmări mai întinse și mărgini din capul locului durată campaniei la două luni. Românii iarăși, credincioși tacticei lor, se feriră de ori-ce bătălie la larg, se ținură ascunși la puncte de ale munților, la cari nu se putea pătrunde și pândeau lacomi din multe dosuri, pentru a se arunca din ascunzătoarea lor asupra inamicului. Împăratul, așteptând un asemenea atac, hotărî să scurteze campania și să iasă cît de curînd din regiunea inamică; deci la retragerea lui, apucă un drum mai scurt, însă cu mult mai anevoios și mai periculos de cît acela, pe care-și pusese la cale intrarea lui în munți. O strimtoare, care ducea prin ripe înguste de munte pe lângă ponoară de stînci și înălțimi piezișe de-a lungul unui pîriu repede, neșesuit, și 'n care nu se putea desvolta pedestrima, deci și mai puțin călărimea, dar prin care puteai să ajungi mai repede la orașul Berrhoë (Veria), puse oastea

romceică și pe imprudentul împărat în cea mai mare primejdie de peire.

Avantrupa oștirii o conducea protostratorul (comisul curții) Manoil Kamytzes și Isaac Komnenos, ginerele lui Alexie Angelos, care-a împărățit mai târziu; iar ariergarda o ducea Sebastokratorul Ioannes Ducas, unchiul împăratului; la mijloc, înaintea căruia mergeau uneltele grele de resboiu și suita extraordinară, conducea însuși Isaac Angelos cu frate-său Sebastokratorul Alexios. Avangarda eși în liniște din strimtoare, căci Românii își pusese ochii cu toată puterea pe mijlocul oștirii, în care se afla împăratul, miniștrii și cei mai 'nalți demnitari. O grindină de săgeți și de bolovani, prevăliți de pe stânci, inundă oastea romceică, mrejuită din toate părțile, care nici se putea desfășura cum se cade, nici putea rezista inamicului, coveșitor prin număr, nici se putea mântui prin fugă repede. Desperarea mări rezistența incunjurătorilor Romcei; dar îndărătnicia plină de ură și vitează a agresivilor Romcei oțelea și furia lor. Împăratul însuși era la cea mai mare primejdie de viață și pierd în luptă casca sa scutitoare de-o formă proprie.

Șirurile Romceilor se răreau văzând cu ochii, se clătinară din ce 'n ce în mișcări convulsive, până ce cuprinse de instinctul vieții și în batjocura ori-cării discipline, se risipiră într-o fugă selbatecă și iresistibilă. Cu toată inimoasa ceată, care căuta să-l scape pe 'mpăratul, acesta nu putu scăpa din înghesuială cu una cu două și pentru a-i deschide o eșire, fură sacrificate nu numai animale, ci fără scrupul chiar soldații romceici, ce se 'ntemplau să-i stee 'n cale.

În acest chip numai și cu cel mai mare greu isbuti

impăratul să se desbată nevătămat la Berrhoë, unde se strinseră și rămășițele scăpate ale oștii sale de expedițiune, cărora li se arată adesea în public, pentru că-i era să risipească plausibil faima răspândită și crezută de toți, că perise cu desăvârșire. Dar el nu se mulțami numai cu risipirea acestei faime, ci întorcându-se 'n capitală, avu neobrăzarea să pretindă meritul și gloria unei campanii biruitoare. Marea pierdere de oameni, care umplea orașul și țara cu jale, scăzû în curënd aroganța sa pe coarda de jos a modestiei cuvenite și sub presiunea opiniei publice, regentul deșert trebui să recunoască degetul lui Dumnezeu în această pedepsire, care se făcuse unei împărății mândre de cătră un popor, care remăsese atât de 'ndărēt în privire spirituală și morală. *) De atunci perî și nădejdea acestui monarch byzantin de-a cuceri cu temei pe Romăno-Bulgari și ar fi fost bun-bucuros să nu sufere din partea lor altele și mai multe și mai dureroase. Deci față cu ei se mărgini de acuma 'nainte mai mult în defensivă, prin care însă ei deveniră mai îndrăsneți și mai poftitori.

Imboldiți prin biruințele lor repetite, iar prin prădăciuni fericite umplându-se cu de prisos cu averi și cu arme de tot felul, românii deveniră neimblânziți și nu se mai mărginiră la pustiirea șesului cu târgurile sale deschise și cu ogoarele, ci atacară orașe întărite. În an. 1191 luară Anchialos, siliră Varna să li se supue, derămară cea mai mare parte a orașului Triadița (numită odată Sardica), despopulară Stumbion și tăriră cu sine din orașul Nissa o însemnată pradă de oameni și vite.

Campanie mai fericită a Romeilor contra Românilor și Sărbilor.

*) Nicetæ Choniatae Historia (edit. Bonniana), pag. 560—566.

Impăratul, neputând veni în ajutorul tuturor orașelor și ținuturilor încălcate, și neștiindu-se hotărât cui să-i sară mai de grabă, cui mai târziu în ajutor, își împărți oștirea între generalii mai buni, lăsându-le în voia lor să facă ce vor socoti, și se mărgini cu rezidirea Varnei, cu întărirea mai bună a orașului Anchialos, puind garnizoană destulă în amândouă țăriile acestea, părăsite de inamicul, ce se retrăsese. De vreme ce însă cu toate dispozițiile acestea, românii nu conteneau cu incursiunile, împăratul merse 'n persoană în contra lor în toamna anului 1191, și anume în provincia Filipopole, și de astă dată ceva mai comod, luându-și și curtea de femei (*γυναικωνίτης*) cu sine; ci prezența lui a fost în de ajuns pentru a stăvi cutreerările romăno-cumane. Jupanul Serbilor se ridicase asemenea ostil și derămasse orașul Skopia. Isaac Angelos porni în contra lui, îl atacă lângă Morava cu succes, îl aruncă clăie peste grămadă și nimicî mare parte a oștirii sërbești, puse pe fugă. Făr'a da pe la Nissa, împăratul merse pân' la riul Sava, unde se 'ntimpină cu socru său, regele Bela III, apoi se 'ntoarse la Filipopoli și de aci în capitală, ferindu-se bine de astă dată de a mai intra în periculoșii munți ai Emului. Pentru a pune Filipopole într'o mai bună stare de-a se apăra, fiind provincia cea mai espusă încălcărilor dușmane, împăratul dete comanda peste oștire și flotă vărului său propriu, Constantin Angelos. Acest conducător încă tēnēr, însă cu mari daruri, întreprinzător, viteaz dar pornit cu patimă, știu să deprindă armata cu ascultare punctuală și c'o disciplină exemplară, în cât ea lua

Trădarea lui
Constantinus
Angelos.

*) Nicetas Choniates, Historia, (Editio Bonniana), pag. 568—569.

seama și se mișca la ori-ce semn, la ori-ce gândire a lui. Intreprinderile sale contra inamicului se și executară cu acea repejune și vehemență, proprie temperamentului lui, și unde nematuritatea tinereții sale nu nimerea calea dreaptă, acolo mai indrepta și implinea experiența matură, a generalilor de sub mână lui, ce i se deduseră spre înlesnire. Ast-fel se făcù, că românii se temeau mult mai mult de dânsul, de cât de împăratul; că Petru și Asan, de câte ori aveau de gând a se arunca asupra Filipopolei sau Berrhoëi, îl nimereau pe urmele lor și se vedeau primejduiți, în cât cutreerările pustiitoare pe pământ romœic deveniră tot mai rare. Immândrit prin asemenea succese, de și nu hotărîtoare, ademenit de-o nemăsurată ambiție, sub inriurirea viciunii tinereții, i se clăti fidelitatea, deci Constantin Angelos își formă un partid în armată, tinse la coroana împărătească, se 'mbrăcă în haină de monarch, încălță papuci purpurii, și 'ncercă, de și 'n zădar, să câștige pentru planul lui pe majordomul apusului Basilios Watatzes, ce-i era cumnat. Dar la urmă, plecând de la Filipopoli spre Adrianopoli la sus-pomenitul cumnat al lui, pentru a'și urmări planul, fû oprit în drum de partizanii lui proprii, prins și dat pe mână împăratului ca vinovat de înaltă trădare, care spre pedeapsă puse să-l orbească, cruțând cu toate astea pe complicii lui, de și erau vrednici de pedeapsă.

Mare bucurie se făcù în tabăra românilor despre cum eșise acest lucru și Petru și Asan se veseleau cu multă părere de bine, ca și când Constantin Angelos și-ar fi în-tins într'adevăr mâna după țara și poporul lor propriu; ei declarau sus și tare, că împăratul nu putuse să facă

Biruințe ale
Românilor. Ar-
mările și căde-
rea lui Isa ac An-
gelos în a. 1193.

mai mare bine românilor, de cât orbînd pe Constantin; ei prooroceau în bătaie de joc și se rugau fierbinte, ca să dea Dumnezeu să nu se mai coboare dinastia Angelos de pe tronul împărăției Bizanțului, nici să se stingă cum-vă, pentru că numai cu ajutorul ei poporul românesc se poate spori și immulți, poate cuceri cetăți și țeri, poate întemeia un guvern național cu dinastie proprie dintr'ai lor. Incurînd incursiunile românilor crescură vîzînd cu ochii, atît în număr cât și în putere. Philippopolis, Sardica, Adrianopolis precum și alte orașe și târgușoare mai mici trebuiră să sufere pe rînd sumețirea Asanizilor, cari, de la cîderea lui Constantin, irumpeau mult mai des și mai lesne; căci oastea romceică deveni iar leneșă și nedisciplinată și sau îl lăsă pe inamic să-și facă pe voie, sau îi opunea o rezistență foarte slabă. *)

Impăratul, supărat într'una și nespus de cotinuele incursiuni ale Românilor și Cumanilor, precum și adînc jignit în ambiția sa, strinse iarăși oaste și puse în fruntea ei pe cei mai buni generali ai sei, dar și de astă dată nu dedû de cât de rău. Cei doi generali Alexius Guido și Basilius Watatzes, cela comandînd trupele resăritului, cesta pe-ale apusului, incinseră cu insurgenții lângă Arkadiopolis o bătălie, în care fură biruiți; Guido, pus pe fugă rușinoasă, se mîntui pe el, dar lăsă pe cîmpul de luptă cea mai bună parte a corpului său de armată; Watatzes perî și el și trupele lui. Impăratul, dacă vîzû, se hotărî să iasă iarăși în persoană în campanie și să-și pue'n cumpenă toată puterea sa. Se strinseră trupe, se

*) Nicetas Choniates, Historia, (edit. Bonniana) pag. 570—573.

formară legiuni nouă, se tocmiră mercenari în mare număr, și i se promise sigur, că'ndată după începutul campaniei, socrul împăratului, regele maghiar Bela III va trimite pre la Vidin ajutorul de trupe, ce i se ceruse. Pentru întreținerea unei oștiri atât de suficiente, Isaac Angelos luă din visterie 15 centenare de aur și preste 60 centenare de argint, purtă de grijă să se stringă tot soiul de unelte de războiu și de ale bucatelor, și ast-fel bine armat și c'o resignată hotărîre, porni în cele de'n-tăiu zile ale lui Martie în anul 1193 din capitala sa, ca să'nceapă campania. Ci el avea un inamic cu mult mai periculos în cea mai mare apropiere, cărni în bunătatea și neprevăderea lui, i se'ncrezuse prea mult și în contra căruia se sfîise să ia măsurile cuvenite. El merse să ia sfat la un ghicitor prea cunoscut pe atunci și foarte căutat, anume Basilakios, în casa căruia se văzù pe sine ănsuși pe-o icoană cu ochii scoși și fără pălărie împărătească; afară de aceasta ghicitorul acela îl trată c'un dispreț, ce era aproape mojiție. Tăcuta proorocie simbolică a icoanei se'mplini prea curënd. Într'adevăr, propriul său frate Alexios se conjură contra lui, îi plănui căderea, câștigă armata, nobilimea înaltă și pe demnitarii cei mai 'nalți pentru sine, se sui pe tron, prinse pe'mpăratul, care apucase să fugă, îi scoase ochii și'l aruncă într'o mănăstire, care de astă dată ținù locul închisorii. Ast-fel Nemesis resbună c'o neimblănzită asprime ingenunchiarea și moartea crudă, ce-o făcuse predecesorului său Andronic Komnenos. *)

*) Nicetas Choniates Historia (Edit. Bonn.) pag. 587—596.

Nenduplecarea
Românilor și
incursiunile lor
biruitoare în
anul 1195.

Noul împărat Alexios Angelos, știind bine în gândul lui ticăloșirea împărăției, încercă o coardă pacinică, căută să se 'mpace cu românii resvrățiți și trimise pentru aceasta o anume solie fraților Petru și Asan; însă pertratările se sfârâmară din capul locului, pentru că acești oameni deteră nu numai respuns sumeț și dărz, ci puseră așa niște condiții de pace, în cât primirea acestora nu putea să se 'mpace nici cu interesul esențial al împărăției nici cu dignitatea proprie a Romœilor. Abia s'a dus împăratul în Asia la anul 1195 ca să reguleze partea resăriteană a împărăției, când Asanizii și reincepură ostilitățile. Ei irupseră în Bulgaria și anume în mănoasele locuri de la Serras, bătură o legiune bizantină, ce tăbêră acolo, risipiră cele-lalte trupe romœice, și prinseră pe comandantul romœilor, Alexios Aspjetis. Apoi cuceriră mai multe cetăți mici (forturi), se puseră într'o stare mai bună de apărare, tērēră cu sine prăzi nemăsurate și se'ntoarseră în liniște în patria lor. Pentru a preveni asemenea întemplări rele pe viitor, împăratul trimise contra inamicului o oaste mai mare și puse în frunte-i pe ginere-sên, Sebastocratorul Isaac. Atitudinea energică a împăratului, lăudata lui destoinicie la rêsboiu și cele-lalte calități personale, prin care întrecea cu mult pe fratele sêu detronat, produsēră în tabêra românilor o vederată îngrijire, inspirându-le precauțiune și abținere de la ori-ce năvălire resboinică.

Această manieră de a vedè, ce dovedea slăbiciune de suflet, nu-i plăcù lui Asan și, inimos cum eră, i se opuse cu hotărîre. Faimele — zise el — nu trebuesc nici crezute de-a dreptul, nici respinse orbește, ci trebue să li se cerceteze mai ăntăiu valoarea lor adevărată; pen-

tru numele bun ori rău al unui om, ochiul e — dacă stai să cauți bine — un judecător mult mai bun de cât urechile, de vreme ce urechile nu ne spun ceea ce li s'a întemplat lor chiar, ci ne dau știri străine, care se contrazic între ele une-ori, pe când ochiul se'ntemeiază pe experiența proprie și ca martor al celor văzute de dănsul, merită deplină crezare. Toată viața de mai 'nainte a acestui împărat de acum, Alexios Angelos, dovedește însă, că el n'a luat nici odată parte împreună cu frate-său Isaac Angelos la resboaele, pericolele și ostenețele romăilor, drept care nici n'a câștigat hlamida de purpură și coroana prin meritul lui propriu, ci prin întemplantarea unui noroc orb. Ar fi o cimilitură greu de deslegat, ca acest om, care n'a luat parte la campaniile numeroase ale Romăilor contra românilor nici cu votul nici cu capul, să se prefacă așa de odată și ca din senin în tocmai contrariul de ceea ce fusese. O asemănare vie va caracteriza și mai bine pe acest om cu tot neamul lui. „Vedeți — urmă Asan — aceste fire care atărnă de la sulifa mea, deosebite prin culoare, nu prin impletitură. Ele sunt din aceeași materie și un țesător le-a țesut pe toate; dar fiind-că se deosibesc prin culoare, ți-ar veni a zice, că sunt din altă materie, și că alt meșter le-a făcut, ceea ce în realitate nu este. Isaac și Alexios Angelos, acești frați încoronați, au avut acelaș tată, au eșit din pântecul aceleași mame, au avut pe acelaș pământ aceeași soartă, de și în alt șir, căci Alexios e mai mare de ani. Deci vor semăna și la purtarea resboaiului, ceea ce se va dovedi cu atât mai limpede la cea de'ntăiu ciocnire, cu cât Romăii, bătuți pururea și pretutindene de noi și căputându-se fâli c'un singur succes, au scăzut mult în

privirea curajului și a încrederii și sunt mult mai moi de cât înainte. Afară de aceea mai atârnă de-asupra lor și blăstemul lui Dumnezeu, pentru că cu viclenie au răsturnat din scaun pe Isaac Angelos, care-i scăpase de cumplita tiranie a lui Andronic Komnen.“

Cu asemenea cuvinte Asan știu să reînsufle oștirii sale spiritul încrederii și al bizuirii pe sine și îndată și porni c'o îndrăsneală și c'un neastempăr fără margini o năvală pustiitoare în ținutul de lângă Strymon și în provincia Amphipolis. Generalul romœu, sebastocratorul Isaac, om încă tînăr, sumețindu-se de-o mică isbândă ce-o câștigase de la 'nceput asupra românilor, auzi că ei se pregătesc să năvălească asupra orașului Serras, și fără să fi cercetat întăiu bine numărul exact al inamicilor, dedu îndată semnal din trambiță să plece împotriva lor, încălecă el însuși cel de'ntăiu calul de bătalie, implătoșat și armat până'n dinți, întinse sabia 'nnainte contra unui inamic, ce nu se vedea încă și porni în galop, cu toată oastea tot mereu înainte, par-c'ar fi mers la un vînat cu haităși sau la vr'un joc de întrecere de-a calare. Ast-fel alergă atât calarimea în galop cât și pedestrima cu grabă pripită 30 de stadii ($\frac{3}{4}$ de milă patrată) contra inamicului și osteniră nebunește înainte de-a se'ncepe atacul, pentru a căruia executare temeinică le-ar fi trebuit puterea lor întreagă, care acuma le lipsea în mare parte. Între acestea iscusitul Asan își așezase partea cea mai numeroasă și mai destoinică a oștirii la locurile cele mai potrivite, puind-o să pîndească din dosuri și ascunzători, și peste aceștia năvăli Isaac orbește, sigur de biruință c'o furie bachantică, unde apoi se și 'ncurcă ca'n ițele unei mreje de vînat. Când năvăliră Români și Cumanii din

locurile ce-i acopereau, atunci intră spaima'n oasele Romoilor surprinși, cari, puțin ce se'mprotiviră și căzură mulțime de săbiile românilor, până ce'n urmă tot in galop și dând frëele slobode, o croiră la fugă de mâncau pământul, risipiți pe deplin, goniți de vrăjmașul invingător, și abia cu mare-ce ajunseră in oraș la Serras, unde năzuiră ca la un liman de mântuire. Archistrategul Isaac ănsuși căzù prins pe mâna unui Cuman, care tăinuî mai ăntăiu lucrul, să pue singur la o parte marea sumă de răscumpătură. Asan, oblicind aceasta, il luă pe nobilul prisionier in păstrarea lui. Cu atăta rușine se mântuî și această campanie a Romoilor.

Dar vehemența și neinduplecata cruzime a destoinicului in resboae Asan, se resbună la uma urmelor asupra lui chiar. Un preot romœu, căzut in prinsoarea românilor și osăndit de-o cam dată de-a fi deportat in munții Emului, se rugă de căpetenia Românilor fierbinte și in limba românească, pe care-o știa bine, ca să'l cruce și să-i dee drumul. „Nici odată!“ respunse Asan — „căci eu am hotărit, nu să-i liberez pe Romœi, ci să-i sting de pe fața pământului, căci așa vrea chiar Dumnezeu.“ Ofțând din greu și cu ochii plini de lacrimi îi respunse atuncea preotul, lipsit de nădejde: „Nici tu n'ai să ai parte de indurarea Dumnezeescă, pentru că nu vrei să te'nduri de un biet om, care prin tagma sa preotească stă in de-aproape relație cu Dumnezeu. Și capëtul vieții tale s'au apropiat de tot și-ți vine, nu in somnul blănd al adormirii firești, ci cu acea cruzime, care de regulă e păstrată incruntaților oameni ai silei.“

Această proorocie aspră se'mplini prea curënd, căci abia se'ntorsese Asan in patria lui, Moesia, când il și ajunse

Omorirea lui
Asan. Rescoala
lui Ivanoo.

din urmă soarta cu care fusese amenințat. Un conational de-ai lui, anume Ivanco, legat cu el de-aproape prin legăminte de inrudire și de prietenie, avuse relații oprite și necinstite c'o cumnată a lui Asan, adecă cu sora nevestei acestuia, și atrăsese asupra-și mânia acestui furios conducător, care'n prima furie amenință cu moartea chiar pe soția lui proprie, cu prepusul c'ar fi știind de acel lucru neiertat. Asan se hotărî in fine să se răsbune in persoană asupra lui Ivanco, și trimise acestuia vorbă cu mânia ca să vie la el tărziu după miezul nopții și-i repetă chemarea, când cel chemat pregetă de sfială, promițend a veni a doua-zi. Ivanco se sfătui indată cu rudele și cu prietenii lui, despre cum trebuie să se poarte intr'un moment ca acela de serios, luă cu sine pe ascuns o sabie, pentru a-și vinde viața cât se poate de scump și merse apoi tărziu noaptea la inverșunatul Asan. Acesta, cum îl zări pe cel chemat, îi veni o furie selbatică și trase repede sabia. Dar tot așa de repede o trase Ivanco pe a sa, lovî și străpunse pe Asan, și puse capet neplăcut vieții eroicului conducător al Românilor. Ivanco fugi din locul faptei sale, se puse 'n înțelegere cu confidenții și tovarășii săi și se hotărîră a ridică flamura resvrătirii, căci și fără de aceasta rudele, prietenii și partizanii lui Asan nu vor stă cu mânia 'n sin; iar de le-ar merge după dorință, atunci Ivanco să fie pus Domn, căci va domni mult mai cu dreptate și mai după lege de cât Asan, carele, precum se știe de toți, aveă obicei să pue toate celea 'n ascuțișul sabiei și să-și îplinească ori-ce inspirație a furiei lui; iar daca lucrul ar eși alt-fel și nu după dorință, atunci tot mai remene o cale in direcția contrarie, adecă de-a se supune împărăției romceice

cum se va putè mai bine. Acest plan, luat chiar in noaptea omorului, află mulți partizani și desghinul între români crescù repede și deveni faptă implinită. Cum că dejă Ivanco putuse concepe planul de-a ucide pe Asan și că putuse află destulă inimă pentru aceasta, cată a se atribui in mare parte sgândărilor in secret și ademenitoarelor făgăduințe, cu care știu să 'l innădească prisionierul sebastocrator *) Isaac, care-i pusese 'n perspectivă între altele de-a-i da de soție pe fică-sa Teodora; dar instigatorul tainic n'avù parte să ajungă omorirea lui Asan, căci puțin inainte muri și el in inchisoare.

Rescoala lui Ivanco isbucni puternic in flăcărie și se lăți repede. In cea de'ntăi uimire el isbuti să ocupe chiar tăria de căpetenie din ținuturile Emului, adevăcetatea Tërnova, care așezată pe un vèrf de munte, lângă riu plutitor cu ziduri tari și alte șanțuri și valuri, ocupa cel de'ntăiu rang între orașele romăno-bulgare. Lățindu-se știrea despre moartea lui Asan, crescù așa de mult și numărul răsculaților, in cât putură să reziste bine și energic lui Petru, care venise asupra lor, din care cauză acesta hotări să 'l incunjure pe Ivanco și prin aceasta să 'l ostenească și să 'l mistue. Tot atât de neputincios se simțea și Ivanco de-a birui pe Petru și nu vèzù altă scăpare, de cât in refugiul la împèratul romœic și 'n ajutorul de oaste, ce l'ar căpeta de la acesta. Intre acestea Petru ridicase ca tovarăș de guvern și părtaș al puterii sale pe fratele său mai mic, Ioan (ce-i ziceau și Ioannitius și Kalojoannes) care scăpase

*) Sebastocrator erà predicatul unei dignități mari pentru prinții de sânge, care prin aceasta căștigau oare-cari prerogative, de-a purtă d. ex. o coroană mică.

in patrie din inchisoarea de la Constantinopole, unde stetuse ca ostatic, și nu stetea intru nimic îndărătul fratelui său, Asan, in privirea urei improtiva Romceilor și a furiei de a-i persecuta.

Această stare de lucruri Ivanco o aduse la cunoștința împăratului Alexie Angelos, și'l indemnă să trimită oaste și strateg care cu ajutorul lui (al lui Ivanco) vor pute în ori-ce caz să ia in posesiune orașul Tërnova și Mœsia, care atërna de acest oraș. Planul, dac'ar fi încăput pe mână tare și cu mijloace suficiente sub conducerea personală a împăratului, ar fi isbutit fără indoială, dar așa încăpù pe mână slabă. Reținut de iubirea de comoditate in capitală, Alexie numi pe vëru-sëu, pe marele comis (protostrator) Manoil Kamytzes comandant suprem. Acest din urmă abia atinsese in fruntea oștirii sale pământul Mœsiei despre Filipopole, când il sili să se 'ntoarcă rescoala trupelor sale proprii. „Unde ne duci?“ — il intrebau — „Cu ce inamic să ne mai batem? N'am mai cutreerat de atâtea ori aceste căi de munte? Ș'am putut s'ajungem când-va alta, de cât doar să scăpăm cu viața din peirea proprie? Intoarce-te, intoarce-te, du-ne 'ndărăt in patrie!“ Când se mai lăți și faima neintemeiată, cum-că inamicul, cu tot soiul de arme, năvălește la spatele Romceilor, atunci se desfăcură toate incheeturile disciplinei și retragerea oastei romceice degeneră intr'o fugă fără de regulă. Adevărat, că împăratul puse să se intreprinză din nou campania in contra romănilor și cu mai mari oștiri, dar și aceasta curse fără bun rezultat, de vreme ce Romceii, moleșiți și intimidati, se fereau cu teamă din drumul ori-cării ciocniri cu viteazul inamic. Pe când Petru sporea in curaj și

putere de luptă și era singur stăpân atât pe teatrul de luptă cât și în țara cucerită, Ivanco pierduse din parte-și nădejdea într'un spornic ajutor despre Romcei, se furișă tiptil din orașul Tërnova, pe care nu'l mai putea mănținé, și se refugiază la împératul la Constantinopole, cu gând să'l câștigate în persoană pentru interesul său. Rușinea Romeilor, de a fi învinși în așa chip de un popor incult și mai puțin numeros, 'i injosea și 'i descuraja, jignind adânc mândria națională a Grecilor. A împinge și a exploata cum se cuvine această mândrie, se potrivea tocmai cu planul și nevoia de ajutor a lui Ivanco. Acestuia 'i mai veni la îndemână și împrejurarea favorabilă, că și Petru pierduse viața de mână unui conațional indușmănit și că în urmarea firească a acestei întâmplări domnia preste români și Bulgari trecu asupra frațini-său Ioannitius (Ioan), care nu avea încă experiență, nici se arătase cine-i. *)

Ivanco găsi la împératul o primire prietenoasă și indemnătoare și știu să-și facă în curénd vază la curte. Bărbat 'nalt și subțire, de-o eminentă tărie fizică și spirituală; temperament vioiu și pornit spre mânia, caracter statornic, plin de planuri cari mergeau departe, dar pe cari le cultiva cu inderetnicie, prietenos în purtarea lui cu Romceii dar mănțiindu-și pururea intactă individualitatea sa, fugarul acesta era un tip vrednic de mirare și isbuti curénd prin servicii folositoare să ajungă în mare grație la Byzantini. Impératul incuviință însurătoarea lui Ivanco cu Teodora, fiica sebastocratorului

---

*) Ioanniță e până în ziua de azi în limba română diminutivul numelui Ioan.

Isaac, pe care acesta i-o promisese de mult, puse să-l treacă pe Ivanco în lista de rang a celor mai apropiate rude ale dinastiei domnitoare și-l încărcă cu prerogative și averi. Fiind-că nunta nu se putea face încă cu logodnica Teodora, ce era în vrăstă copilărească, pețitorul nerăbdător își aruncă privirea lacomă asupra mumei logodnicei sale, văduva Anna, care era în floarea vrăstei și peți cu dinadinsul mâna ei, socotind, că în locul mieluşelului sugătoriu, e mai bună oaea mumă, crescută și folositoare. Între acestea el era de mare folos Romœilor în campaniile lor și ei îl opuneau Romăno-bulgarilor și Cumanilor năvălitori ca pe un campion de frunte și în genere cu bun succes.

Din când în când el se asocia cu suita împăratului, când acesta mergea la războiu și se distingea într'adevăr înaintea tuturor prin destoinicia sa militară. Cu privire la neopritele și prea dese incursiuni pustii-toare ale Romăno-bulgarilor și Cumanilor în Macedonia și Tracia, precum și în vederea pustiurilor, create în acest chip de-a lungul Emului, speranțele Romœilor năpustiți, începură a se concentra încet-încet pe creștetul lui Ivanco, ca singurul contrariu de-o samă cu Asanizii. *)

Între acestea nevoia împingea totuși pe Bizantini să se 'mbărbăteze la o acțiune puternică. Orașele Traciei, cumplit de părăduite de către Romăni și Cumani, se rugau fierbinte împăratului să le dea de sîrg ajutor; afară de aceste se mai cerea o opunere corespunzătoare la năvălirile prădălnice ale căpitanului de bande Chrysos, care 'și punea la cale cu multă tăinicie incursiunile sale în ținutul

*) Nicetas Choniates, Historia (edit. Bonn.), pag. 612—624.

Serras. Acest Chrysos era român de origine, alt-fel un om mărunț de stat, și când se ridicase nația lui contra Romoșilor, el nu numai că nu se unise cu mișcarea lui Petru și Asan, ci încă se opinti contra ei și incheiă chiar un pact cu Romoșii, prin care se punea la dispoziția lor împreună cu ceata lui de voluntari de 500 de oameni. Curënd se dete pe față însă purtarea lui ambițioasă, fără credință și vicleană: el stetea în înțelegere secretă cu connaționalii săi resculați, căută să se ridice repede și aspira el însuși la domnia asupra patriei sale. Descoperindu-se aceasta, el căzù în disgrăție și fu închis în temniță, dar jurându-se că e nevinovat și oferindu-și serviciile, știu să ia atât de bine ochii Bizantinilor, în cât îi dedură drumul. El fù trimis în campanie cu însărcinarea de-a apăra contra inamicului orașelul de munte Strummiza, ale căruia case păreau, privity din poala muntelui, ca niște cuiburi de păseri, iar locuitorii ca păsările chiar; dar și acuma el amăgi guvernul împărătesc, căci luă acest oraș, dar îl luă pe seama lui și cu intenții personale, și de acolo chiar începù să bântue pe invecinații Romoși cu ostilități fățișe.

Pentru a pedepsi pe acest trădător cât și pentru a subjuga pe cei-l-alți Romoși, împăratul plecâ la orașul și castelul Kypsella, strinse acolo o oaste numeroasă și dispuse toate cele trebuincioase pentr'o campanie cu isbândă; dar după o pregătire numai de două luni, i se și urf, se sătură de toate gândurile resboinice și se 'ntoarse fără nici o ispravă în capitală, după care se risipi și oastea, adunată de geaba. Necredința conjugală și neapărata condamnare a soției sale Eufrosina îi părea împăratului un lucru mult mai important și mai urgent

de cât apărarea teritoriului statului, siguranța supușilor săi și curăția onorii militare a împărăției. *)

În anul următor (1199) împăratul totuși se 'mbărbătă, porni din castelul său Kypsella la Thessaloniki și merse cu oaste împotriva rebelului Chrysos, carele nu se mulțumise cu luarea Strummizei, ci luase în puterea sa și cetatea Prosakon, unde 'și așeză scaunul său de domnitor. Dar această cetate era o tărie de rangul ăntăiu, favorizată cu deosebire de natură și de artă, deci foarte greu de luat. Așezată între stânci cari cădeau drept în jos, la culme rupturile în creștături și vârfuri ascuțite iară la bază formând o singură masă stâncoasă, neavând de cât o singură cărare de intrare, îngustă și șerpuindu-se cu greu între două prăpăstii, alt-fel încunjurată de stânci și grămezi de piatră, care nu se puteau trece, și pe unde abia caprele se puteau sui, încunjurată de adânc-volburătorul riu Axios (acum Wardari) care se 'ncolăcea asemenea unui șarpe pe lângă ea, cu ziduri înalte, cu turnuri tari și provăzută cu întărituri îndrăzneț înaintate și lucrate cu tot meșteșugul cuvenit, cetatea asta dedea un puternic punct de razim pentru baza de operațiune a viteazului Chrysos, care era priceput întru ale războiului și se mărginea numai la defensivă. Acest căpitan prețui pe deplin marea însemnătate a acestui loc întărit, pân'acuma în părăsire și fără de nici o garnizoană din partea Românilor; deci el încunjură cetatea cu mașine de săvrlit proiectile de piatră și cu alte soiuri de praștii de tot felul, adună mari provizii de nutreț, bucate și vite în prevederea

*) Nicetas Choniates, Historia (edit. Bonn.) pag. 643 și 644.

unei impresurări mai lungi și așteptă inimos și cu tărie oastea romoică. Singurul neajuns, de care suferea intru cât-va garnizoana lui, era lipsa de apă bună de băut, care trebuia adusă cu ciuturele din riu.

Intre acestea domneau în tabăra Romoicilor două păreri opuse asupra planului de operație, ce ar trebui urmat. Sfătătorii și căpitanii, care aveau experiența resboaelor și erau familiarizați cu teatrul campaniei, îl sfătuiău pe împărat să ocolească de-o-c'am-dată cetatea Prosakon și să ia mai ăntăiu cu puterea cele-l-alte orașe, localități și ținuturi, câte s'au fost unit cu Chrysos și abia după biruirea acestora, să 'nceapă atacul în contra cetății Prosakon; căci luarea localităților lesne de biruit ar spori curajul oștirii, ar immulți prăzile, l'ar pune pe Chrysos în poziție grea, ba l'ar aduce poate la desnădejduire; pe când atacându-se chiar de la 'nceput nevinsă cetate și stâncile ei, cu neputință de a fi urcate, urmarea neapărată ar fi numai ostenele zădarnice și o măcelărire de prisos a oștirii proprie.

Dar ori-cât de cu minte și admissibil era acest sfat, eunuchii, oamenii de casă, curtenii mai innalți și pajii imberbi ai împăratului i se opuseră cu viociune și îndărătnicie și se făcură luntre și punte, pentru a pătrunde cu opinia lor, ca trupele adecă să meargă de-a dreptul în contra cetății Prosakon și în contra lui Chrysos.

De va căde cetatea aceasta — socoteau ei — atunci inamicul nu va mai pute rezista nicăiri. De ce să nu meargă de-a dreptul la punctul acela, care luat odată, aduce moartea inamicului? De ce să înainteze cu incunjur și ocolituri? Apoi petrecerea în asemenea locuri se lbatece, fără de farmec, trebuie să fie cu

atât mai nesuferită și mai infiorătoare, cu cât s'apropie anotimpul, în care fructele de tot soiul încep a se părgui în acel raiu de grădină de lângă Propontis, sădită de mâna lui Dumnezeu, care strălucește cu atâtea frumuseți și te chiamă, de nu te poți împotrivi. Șoptirea zefirelor dulci și răcoritoare, improșcarea cu apă a delfinilor, plăcerile băilor, fălăirea în zigzag a rândunelelor, ce se gugiulesc, murmurul șerpuitor al izvoarelor limpezi ca cristalul, cântecul farmecător al privighetorilor, șuerul ciocărlilor se sfăraie sburând sprinten, gungnuirea și cântecul celor-l-alte păsări în dumbravă și rediuri, sunt de sigur atracții indestul de puternice și ademeniri irresistiblee, pe cari nu trebuie să le respingi de dragul unui folos mic sau poate numai fictiv.

Idilice s'ar păre asemenea cuvinte de înduplecare în mijlocul resboiului și totuși fură ascultate pe deplin de împăratul, care se svărli acum cu toată graba și cu toată puterea asupra cetății Prosakon. Când întreprinse cel de'ntăiu asalt, n'a putut isbuti, cu toate silințele și tot eroicul curaj al năvălitorilor, numai din cauză, că nu se făcuse pregătiri destule, că eununchii nu prevăzuse nimic, din câte erau datori să prevadă în puterea funcțiunii lor, ba nu procurase la vreme nici măcar cele mai trebuincioase lucruri, precum sape și scări pentru suirea pe ziduri.

În ziua următoare Romœii reinnoiră atacul, dedură însă de o rezistență și mai mare din partea inamicului, care câștigase mult în privirea curajului și gustului de întreprinderi prin succesul zilei ăntăia. O adevărată ploaie de pietre se revărsă asupra năvălitorilor, sfărâmându-i. Un mecanic meșter, odinioară la Romœi, acum însă cu

leafă mult mai mare in serviciul Romănilor, indreptă mașinele-praștii c'un efect sdrobitor asupra năvălitorilor și prevălea mari bucăți de stânci asupra lor. Garnizoana, făcând o eșire noaptea, dărâmă toate lucrările de impresurare ale Romănilor, risipi străjile lor și puse o mare parte a oștirii in așa neorânduială, in căt protovestiarul Ioan, unul din cei de'ntăi generali, fugi din cortul său, fără de papucii lui in floarea broaștei, pe cari-i purtă ca o prerogativă a innaltei sale demnități, cari papuci ajungând in mâna indrăsneților Romăni, ei făcură haz și ris mare de aceasta. Buți de vin, goale, prăvălite noaptea pe mare intuneric din cetate, hodorogeau greu, prăvălindu-se și speriau pe impresurătorii, care nu pricepeau ce este.

Pierzând nădejdea cuceririi atât de grele a acestei cetăți, amar desamăgit asupra crezutei ușurințe a întreprinderii, și sbatându-se nerăbdător contra unei petreceri mai lungi in tabăra de campanie, împăratul Alexie hotări să câștige pacea pe calea tratărilor de invoieală și nici o jertfă nu-i părea prea mare pentru aceasta. Ca și când ar fi fost biruit dejă, el lăsă cetatea Prosakon, orașul Strummiza și toată țara de prin prejur in posesiunea și spre folosul lui Chrysos după toate formele juridice; apoi 'i făgădui, că de și acesta eră dejă căsătorit, ii va da mână de ajutor la o nouă insurătoare in Constantinopole c'o mireasă, pe care'si va alege-o Chrysos dintr'o innaltă familie aristocratică. Abiă intors in rezidență împăratul despărți pe fica protostratorului său (marelui comis) Manoil Kamytzes de bărbatul, cu care ea trăia in legitimă căsătorie, ș'o trimise cu nuntași aleși la împăcatul Chrysos, care și făcù pe loc nuntă. La ma-

sa cea mare mirele se arată foarte destoinic in serviciul lui Bacchus, și când mireasa, după obiceiul grecesc de atuncea, nu voia nici să bea nici să mănânce, nici să urmeze invitărilor lui, el cuprins de mânie începù s'o mustre și s'o injure, oprind-o, din despreț in limba grecească, ca nu cum-va să guste ceva. *)

Așa capăt rușinos avù campania întreprinsă cu atâta sumeție; cu toate acestea împăratul căută despăgubire și uitare in jocuri copilărești și in plăceri ușoare, in al căror mijloc îl surprinse o nouă veste rea.

Ivanco se lea-
pădă de Ro-
mcei, se apără
bine și in fine e
prins.

Norocitul dezertor Ivanco se suise din treaptă in treaptă la mare vază atât pe terenul politic cât și pe cel social prin puterea sa de acțiune și dibăcia sa. Soțul nepoatei împăratului, se apropiase de dynastia domnitoare prin legături de inrudire, i se incredințase comanda peste trupele, cari stând lângă Filipopole, erau menite a abate navalirile romăno-bulgare, și ajunse la o putere nelimitată in acea regiune, pe care-o administra după propria lui chibzuință. El își schimbă numele, și dintr'un fel de considerație măgulitoare pentru împăratul, se numi și el Alexie, dar pregătea in toate taina și cu toate perspectivele succesului o rescoală in contra împărăției romceice. Intre connaționalii săi recrută cu succes prin bani și daruri un partid, destoinic de resboiu, îi dete arme îndejuns, zidi in imprejurimile Emului casteluri atât de tari și așa la loc potrivit așezate, in cât intrarea la ele câtă să remăe închisă inamicului, immulți partea aceea de oaste bizantină, care erà de-un neam cu dënsul, impuțină și inlătură pe aceea, ce erà compusă numai din greci sau

*) Nicetas Choniates, Historia (edit. Bonn.) pag. 665—675.

din alt-fel de Romœi, și ori-câtă bănuială ar fi putut da toate acestea, el totuși știu să le urzească așa de bine și să ia ochii cu atâta meșteșug, în cât împăratul, fie de frică ascunsă, fie de orbire adevărată, îl laudă pentru tot ce făcea, îl încarcă cu daruri bogate și-i intra în voie la ori-câte ar fi cerut. Consiliarii și curtea împăratului suspectau într'adevăr purtarea lui Ivanco și susțineau că pregătirile lui ascund o vederată primejdie pentru statul romœic, de vreme ce un barbar, care cu puțin înainte fusese inamic de moarte al Romœilor, nu se putuse schimba ca din senin în amicul lor sincer și statornic; căci nu cuvintele sale dulci, ci faptele sale problematice îi tradează planul de usurpațiune, ce 'l are în gând; deci destituirea lui Ivanco din funcțiune și demnitate o dictează împrejurările chiar și acest sfat i se poate da împăratului cu bună conștiință.

Monarchul, stăpănit pare că de-o oarbă ursită, rămănea surd la aceste admonițiuni bine întemeiate; dar se convinse indestul de curând de adevărul lor, când sosi uimitoarea știre, cum-că Ivanco (Alexie) se făcuse nevăzut din capitală la Filipopole și c'a avut cutezarea de-a ridica acolo flamura răsvrătirii. Incremenit de știrea unui eveniment atât de neașteptat, neștiind cum să pue pe picior de bătaie o oaste indestul de puternică și neștiinduse sfatului cu lipsa sa de energie și de putere de acțiune, împăratul se mărgini la 'nceput cu încercarea de-a 'l împăcă, trimițând la Ivanco pre un eunuch, impieगत la curte și care-i fusese prieten, cu însărcinarea, ca să imblânzească pe rebel prin vorbe bune și, de se poate, să 'l abată cu totul de la calea răsvrătirii. Dar vicleanul eunuch, departe de-a 'și implini scopul soliei, îl imboldi și

mai mult pe rebel in intențiile sale, ii puse in perspectivă sigură, că prea curënd or să'l atace Romœii și'l sfătui să părăsească șesul și să caute scăpare la munți atât pentru dœnsul, cât și pentru partizanii sœi. Sfatul și incurajarea aceasta se potriveau bine cu intențiile și hotărîrea lui Ivanco, și fură lesne ascultate. Pentru că intre asemenea imprejurări, vëlvoarea rescoalei nu se putea năbuși prin pace, invoială sau desistare, ginerii împêratului și marele comis (protostrator) Manoil Kamytzes plecară in campanie contra rebelului c'o insemnată oștire. Dar de la inceput ei dedură mare pas rebelului, așternëndu-se pe luat și pe ascuns pradă, și pierzënd cu acest chip o mulțime de vreme. In consiliul de resboiu, se priciră de-o cam dată cu părerea unor capete fierbinți, cari stăruiiau, ca să se mute teatrul rêsboiului chiar in munți pentru urmărîrea directă a lui Ivanco, (Alexie) dar in urmă găsiră totuși mai cu cale și luară hotărîrea, de-a se pune mai ăntăiu in posesiunea orașelor și locurilor tari, pe cari le cucerise Ivanco. Făcură atac asupra unei țării, zidite pe-o clină de munte lângă Kri-tzimo *) pe care-o și luară cu asalt, deși nu fără pierderi simțitoare. Tot ast-fel căzură și alte orașele și locuri întărite in puterea Romœilor năvălitori, *mai* cu vër-sare de sânge, *mai* prin capitulație. Cu toate acestea Alexie (Ivanco), dibaciu intru ale resboiului și bogat in iscodiri, știu să le creeze poziții grele și mai eu samă cu un viclesug resboinic avu un succes escelent. El puse să stringă o mulțime de turme, ce pășteau pe plaiurile munților, le coborî la șes și le trimise impreună c'un nu-

*) Acest nume amintește cuvântul românesc și azi întrebuințat «cricimă».

măr de Romăi prizonieri, ca parte de pradă, cuvenită aliatului său Ioan, stăpânitorul regiunii Zagora, înăuntrul lanțului de munți al Balcanilor, cu care incheiase încă de mai 'nainte o alianță definitivă în contra împărăției romane a resăritului; el se puse tot într'o vreme la dos c'o parte a oștirii lui, știind prea bine, că Romceii din lăcomie, dorință de pradă și din iubire pentru compatrioții lor, vor pune la o parte ori-ce considerație a propriei lor mântuiri. Și într'adevăr protostratorul Manoil Kamytzes, cum auzi despre acel tren însemnat de vite și de oameni, și porni din cartierul său general Batrachocastro spre orașul Baktunion, în apropierea trenului, și 'ndată ce sosi în zarea acestuia, împinse trupele sale toate la pradă și spoliațiune, iar el însuși, mergend călare fără nici o grijă pe un cal de primblare, privea ca spectator numai, lupta, ce se încinsese. Dar de-odată se repezi Alexie (Ivanco) pe neașteptate cu oștirea din ascunzătoare, încunjurâ pe neprevăzătorul protostrator în mai multe puncte, îl mrejuî din toate părțile și 'l grămădi așa de rău, în cât a trebuit să se dea prins. Descurajați prin bine-îsvoditul meșteșug, Romceii nu mai cutezară să dee piept cu rebelii, a căroră îndrăsneală creștea vездend cu ochii, și nici nu se mai încăierară în luptă cu ei, ci se retraseră iar la Filipopole, buni-bucuroși de-a se vedea siguri de armele lui Ivanco măcar după valurile acestui oraș. Rebelul biruitor luă acum în posesiune toate forturile și orașelele, care meritau oare-care considerație, fie pentru că erau pe vârfuri de dealuri, fie că erau greu de ajuns, stând în creerii munților Emului; apoi împinse la revoltă și localitățile și ținuturile din șes, în cât turburarea se lățeă asemenea unei epidemii. Isbucnise deja

in flacări rescoala in regiunea de la Mosynopolis până la Xanthia și pân'la muntele Pangœus, atingea orașul Abdera și se lățise peste ținutul Smolenilor și a împrejurimilor lui. Ivanco (Alexie) nu uită, ca s'aducă Romœilor din regiunile rebele pierderi insemnate, prinzându-i și ucizându-i, pe când pe connaționali săi, cari se asociase de bună voie cu revolta, îi lăsă in pace pe posesiunile lor. Dar cu puterile îi crescù și îndrăzneala și acel soi de cruzime sëlbatecă, pe care aproape toate popoarele barbare o consideră ca vitejie personală; deci se 'ntemplă aievea, că la ospețe Ivanco tăia in bucăți Romœi prinși.

Impêratul Alexie, departe de a se măhnî tocmai mult pentru neisbutirea campaniei, arăta din contra prin faptele sale, că el privea prinsoarea prototostratorului său, Manoil Kamytzes, ca un caz de noroc pentru densus și ca o resplătire, ce i-o hărăzise soartea. El puse mâna 'ndată pe averea foarte mare, aproape regală, a acestui demnitar, nu lăsă nimic din ea neștiricit și nepipăit și 'n fine condamnă pe soția și pe fiul nefericitului prisionier la inchisoare, fără chiar de-a motiva in mod cât de general crima lor; după care se duse pe la sfêrșitul primă-verii la Kypsella, pentru a se odihni in tihnă. *)

Progresele rebelilor nu-i dedură insă de cât prea puțină pace. El își strinse oastea, pornî la Orestias (Adrianopole), dar tăbêri acolo mai multe zile in deplină inacțiune fără să știe incotro, cu totul nelămurit și nehotărit de ce să s'apuce. După opinia sa rebelul Ivanco (Alexie) eră neinvins, iar pe oastea romœică te puteai intemeia așa de puțin in cât numai la strigătul inamicului, tre-

*) Nicetas Choniates, Historia (edit. Bonn.) pag. 675—681.

sare de spaimă. Chiar eşirea la resboiu a împăratului in persoană eră cu totul de prisos in părerea Romœilor, și ca un fel de irõnie pentru buna isbândă a rebelilor, dar mai cu samă un stimulent puternic pentru inamic, a cărui indrăsneală sporește cu ori-ce retragere a Romœilor. Considerând puterea imprejurărilor, monarchul intr'adevăr ținu samă de acestea toate, și trimise pe cei mai credincioși dintre secretarii săi la Alexie (Ivanco), ca să-i facă propuneri de invoială; dar in caz de trebuință el calculă și cu asasinarea și pregătea in taină cele trebuincioase. Pentru a nu stă cu totul cu mânilor 'n sin, el porni in fruntea armiei in provincia Filipopoli, atacă castelul Stenimachus, ocupat de inamic, il cucerì și condamnă garnizoana la robie. Ivanco din parte-i desprețuia ori-ce intâlnire cu autocratul și nu voia s'auză de pace de cât sub următoarele două condiții: ăntăiu, să i se recunoască prin diplomă împărătească de intărire toate orașele și ținuturile, câte le luase pân'acum in posesiune; al doilea, să i se trimeată cu insignii împărătești logodnica sa, princessa Theodora. Impăratul incuviință intr'adevăr aceste condiții și atât el cât și Ivanco intăriră prin jurământ solemn invoiala. Impăratul trimise acuma pe Alexie, cel mai in vĕrstă ginere ce'l avea, să-i ducă lui Ivanco această solie de pace și in puterea împăcării giuruite să'l poștească prietenos in tabăra curții pentru o convorbire. Acesta, neavënd nici un prepus, urmă invitarea, dar in vremea vizitei fù prins după porunca împăratului, care 'și uită de jurământ, aruncat in temniță și pus in lanțuri. Se 'nțelege că acuma Romœii putură luă lesne orașele și intăriturile, ce fusese până acuma in mânilor Romănilor, și după ce împăratul mai

trimise în exil și pe Mito, fratele lui Ivanco, se 'ntoarse în capitală, mândru de laurii, câștigați într'un mod atât de mișelesc. *)

Năvăliri unite
a Românilor
în anul 1200
și retragerea
Cumanilor

Pierderea conducătorilor încercați le luă Românilor de-o cam-dată ori-ce chezășie de succes strălucit a activității lor răsboinice, dar le luă nici curajul îndrăzneț al lup-tei, nici dorința de-a întreprinde resboae și năvăliri pră-dalnice. În anul 1200 Românii, uniți cu Cumanii, irup-seră în Thracia, pustiiră cea mai frumoasă parte a țării și se'ntoarseră a casă cu mult plean, fără să fi fost atinși măcar. În această incursiune amenințaseră până și capi-tala împărătească despre uscat, dar căutară să se lese de alte atacuri în urma ajutoarelor, pe cari Rușii din Halici și Kiew le deteră Romoșilor, înrudiți prin lege, atât de buna lor voie, precum și după indemnul păsto-rilor lor bisericești. Rușii zeloși în pravoslavie, o luase de mult anume de rău Cumanilor, cum-că aceștia pre-cupețeau la popoară necreștine pe creștinii prinși în roi-riile lor prădalnice. Roman, marele Duce de Galiția, ridică în grabă o oaste mare și puternică, irupse în Cu-mania și o pustiî cu atât mai ușor, de vreme ce cea mai mare parte a Cumanilor purcesese în contra Romoșilor, aliați fiind cu Românii. Atacul în spate îi silî pe Cumani să se retragă și să'și apere propriul lor pământ și îi opri tot odată de alte incursiuni, procurând prin aceasta Romoșilor un armistițiu bine-făcător și multă ușurare. Marele Duce Roman căută indealtmintrelea în cazul acesta și de interesul său propriu; căci căzuse la ceartă și luptă cu Rurik, principele de Kiew și Cumanii luaseră parte

*) Nicetas Choniates, Historia (edit. Bonnæ de anno 1835) pag. 685—687.

contra lui, ca aliați ai lui Rurik. Roman, domnitor cu putere de acțiune și viteaz, invinse în lupta aceasta, prinui mari pierderi vitezei trupe auxiliare a Cumanilor, care luptă în partea lui Rurik și-și folosi în chipul acesta și lui însuși și Romceilor. *)

Ast-fel vitejii Romăno-Bulgari isbutiră să stoarcă o proprie a lor existență politică de la Romceii cei iper-civilizați, însă tot atât de demoralizați. Intemeiătorii neatărnării și conducătorii poporului lor și a celui bulgăresc e drept, că 'n cea de'ntăiu năvălire mai mare (1185) fură biruiți și în urma înfrângerii, ce suferiră, o parte a băntuitei populații românești fugi dincoace pe malul stâng al Dunării și se așeză, măcar pentru cătă-va vreme, în țara Cumanilor; dar îndată ce Bizantinii dovediră, că nu știu a se folosi de victoria lor, Românii își încordară toată energia, ce le rămăsese, bătură curând după aceea oastea împărătească, trimisă improtivă-le și se mănținură cu atâta noroc în țerile mai sus numite, în căt guvernul romceic (roman resăritean), atacat puțin după aceasta de cruciații latini în capitala sa proprie și alungat în Asia, se vèzù silit să contenească din luptă și să-i lase pe rebelii biruitori în buna lor voie și liberi, în ținuturile și țerile, ce și le căștigaseră. Ast-fel pe la capêtul sutei a două-spre-zecea și la începutul celei de-a trei-spre-zecea (1185—1204) se ivi un stat de sine stătător, neatărnat și purtând titlul de regat, care într'adevăr pentru multiplul său amestec cu elemente slavone, se numi regat bulgaro-român, dar care e ridicat pe o temelie precumpênitor-românească,

Existența
asigurată a sta-
tului
romăno-bulgar.

*) Nicetas Choniates, Historia sui temporis (editio Bonnæ ex anno 1835) pag. 691—692.

in privirea căreia un renumit scrutator al istoriei putea cu drept cuvânt să susție, că in organismul noului stat, in care se lucra in comun pentru unul ș'acelaș scop, Românii reprezentau capul, slavii brațul. *)

Neisbutite
incercări de
alianță
cu Germanii.

Frații Petru și Asan, infățișându-se de la 'nceput sub titlul de Domni ai Românilor și Bulgarilor (Domini Wlachorum et Bulgarorum) au avut purtare de grijă nu numai pentru constituirea noului stat după model byzantin, ci mai cu seamă și pentru ridicarea unei oștiri regulate, prin care pe de o parte știură să ajungă la neaternare și să inspire spaimă, iar pe de alta căutau a 'mmuia guvernul împărătesc prin dese prădăciuni in invecinatele provincii byzantine. Regatul Asanizilor, foarte amestecat in privirea originii, compunerii și direcției; de-o formă hibridă in privire etnografică, a limbilor și a elementului politic, își avea punctul său de gravitație in antipatia comună a populațiunilor sale contra împărăției romane din resărit, acest protivnic de căpetenie, urit tuturor, căți nu erau greci, precum și in ținerea la un loc, dictată de legea conservării de sine, a unor naționalități slabe contra asupritorului puternic al existenței lor. Căci certuri serioase și ciocniri crunte nu-l amenințau pe noul stat numai despre partea împărățiilor grecești, ci și despre împărății latini din Constantinople, precum și din partea regilor Ungariei, cari pretindeau suveranitatea asupra Bulgariei. Dar prin o politică cu minte, cei doi domni români știură să conjure primejdiile situației. Impăratul Germaniei Frederic I (Barbarossa)

*) Robert Roesler, Romänische Studien, Leipzig 1871 pag. 110.
— O scriere escelentă, cu adânc temeiu și inatacabilă in privirea celor mai multe opinii ale ei.

pornind in cruciată spre Palestina la anul 1189, luă drumul preste Sërbia dar începù o ceartă rea, care era să fie aproape ruptură, cu 'mpëratul grecesc, Isaac Angelos, care se supërâ cumplit pentru violarea teritoriului sêu; ci indată ce se 'ntëmplă aceasta, se grăbiră atât principele sërbesc, Niemania, cât și frații Petru (Kalopetrus) și Asan să-i propue și să indeplinească numai decât o alianță armată contra împërăției bizantine, sub condiția unor alte beneficii, la cari avea să se oblige împëratul. Impëratul Frederic I, pretestând pacea dintre el și 'mpëratul grecesc, nu găsi cu cale de-a primi propunerile principelui sërbesc și a celor bulgaro-romăni, aduse cu atăta grabă și de bună-voie. Dar fiind-că, in urma lipsei de bună-voință din partea guvernului byzantin, împëratul Frederic I se vëzù silit să ierneze in Thracia, principii romăni reinnoiră propunerile lor in Ianuarie 1190 la Adrianopole, de astă dată intr'un mod și c'o formulare hotărîtă, c'un zel ce dovedea, că le pasă de o asemenea alianță. Ei propuneau să dee o oaste aliată de 40,000 de oameni, compusă din Romăni, Bulgari și Cumani, la care s'ar fi adaos un contingent sërbesc de 20,000 de oameni, așa dar la un loc o oaste intrunită de 60,000 de oameni, care, cu 'nceputul primă-verii aceluiaș an, avea să alerge in ajutorul Germanilor și să pornească improtiva Constantinopolei; iar după dërămarea guvernului și puterii byzantine, coroana împërătească a împërăției romane a resăritului (romœice) avea să se așeze pe fruntea Asanidului Petru (Kalopetrus). De și propunerea era măreață, plină de urmări, nu tocmai nerealizabilă și foarte ademenitoare, totuși împëratul Frederic I nu voi să se

Ioannițiu
in cetatea
Varna.

asocieze la primejdiile unei asemenea întreprinderi și nici se lăsă abătut de la urmărirea scopului său propriu și principal: de la cruciată; el se 'nvoî cu împăratul Isaac Angelos cu binele, trecu în corăbii în Asia și refuză scurt și cuprinzător alianța bulgaro-română.

Pe lângă acest nesucces diplomatic al Asanizilor, neprincios consistenței șovăitorului regat, mai venea încă un alt rău dinlăuntru, cu mult mai nesuferit, adică o vrajă de moarte în chiar sânul familiei domnitoare. Precum am spus mai sus pre larg, căzū mai întâiu Asan de mână vărului său Iancu, după aceea căzū ănsuși Petru (Kalopetrus) în an. 1197 de mână unui alt membru trădător al familiei. Acuma se puse 'n fruntea regatului al treilea din frații Asanizi, anume Ioannițiu sau Kalojoannes, om hotărît și c'un spirit cumpăt de întreprinderi, dar și c'un adaos de deșertăciune și de cruzime, un regent, care ridică statul romăno-bulgar la culmea măririi lui, și jucă un rol foarte însemnat, aproape decisiv, în acel război greco-latin, care avu de rezultat cucerirea Constantinopolei.

În anul 1200 Ioannițiu întreprinse cu o oaste numeroasă și bine armată o campanie lângă țărmurile Mării Negre. Pe cale cucerii foarte cu ușurință orașul Constanța, în ținutul de la Rodope, ce era de oare-care însemnătate, rase întăriturile lui și 'naintă apoi cu vitejie contra cetății Varna, ce se ridică lângă malul mării. Asediul se 'ncepū Sămbătă în săptămăna patimelor. Prin aceasta se iritară sufletele susceptibile și fanatic-evlavioase ale garnizoanei, compuse în mare parte din mercenari latini și oameni aleși, care-i opuseră lui Asan o rezistență foarte cerbicoasă. Pentru scopul asaltului Ioannițiu puse

să facă o mașină, proprie în felul ei, cu patru laturi, a căreia lungime corespundea cu totul cu lărgimea șanțului orașului, și era tocmai atâta de înaltă cât și zidurile cetății. Pusă pe roți și 'mpinsă pân' la marginea șanțului, mașina fû resturnată acolo, umplând șanțul pe deplin și fiind locul scării la urcarea zidurilor cetății. Prin acest uz dublu al aparatului bine măsurat, asaltul asupra cetății isbuti și cetatea căzu după trei zile de 'mpresurare în săptămăna luminată. Ioannișiu, împins de sete de sânge, svêrli pe toți, pe câți îi putu numai prinde din oraș, în șanțurile cetății, îi acoperi cu pământ pân' în creștet, incinse ast-fel cetatea c'un cumplit brău de morminte de-o nefericită memorie, rase zidurile și întăriturile din temelie, găti ast-fel grozave Paști orașului dărămat și deșert și se 'ntoarse apoi fără grijă și nesupărat de nimeni în Măesia, după campania aceasta de răsbunare.

Protostratorul Manoil Kamytzes, vărul împăratului, săturându-se în sfârșit de lunga sa închisoare în Măesia, imploră pe 'mpăratul, ca 'n puterea legăturilor de înrudire, să 'l scape de închisoare și să injghebe banii de rescumpăratură necesari din averea proprie (a protostratorului) ca să nu mai sufere mai mult ca un criminal în mâinile barbarilor. Respingându-i-se cererea, el se adresă cu dănsa la puternicul Român, Chrysos, care încuviințându-i-o, trimise suma cerută de doi centenari de aur, și luă pe rescumpăratul prizonier la sine în Măesia, iar, până la răspunderea sumei împrumutate, îl așeză pentru siguranță în cetatea Prosakon. Din nou și mai fierbinte protostratorul conjură pe împăratul să răspundă suma de rescumpărare, într'adevăr mare, dar

Nouă rescoală
în Macedonia.

pe care averea solicitatorului o 'ntrecea cu mult, de vreme ce trecuse de unul din oamenii cei mai bogați. Impăratul, pus între iubirea de rude și pofta de-a se folosi el însuși de averea protostratorului, se hotărî pentru aceasta din urmă, și-și inchidea pur și simplu urechile la rugăciunile lui Manoil. Atunci pierdî răbdarea atât el cât și Chrysos și apucară armele spre a lua cu de-a sila ceea-ce nu puteau scoate prin rugăminți. Hotărîsc împreună să cadă asupra țerilor romceice, ce se megieșeau cu Prosakon, ocupă fără greutate orașul Pelagonia, iau asemenea lesne localitatea Prilapo, birue ținutul de prin prejur, răsvrătesc ținuturile mai depărtate, pîtrund prin valea Tempe în Tessalia, ocupă șesurile, imping la revoltă provincia Ellada și instigă Poloponesul la rescoală. Rescoala se 'mputernicește și se lățește mai cu samă de cînd administratorul politic al Greciei, Ioannes Spyriodionakis, făcuse asemenea cauză comună cu rebelii.

Impăratul, suferind de podagră, chinuit și de remușcări atât pentru zizania cu vîru-său, protostratorul Kamytzes, cât și pentru că numise administrator pe mișelul de Spyriodionakis, se 'mbărbătă în sfîrșit, strînse o oaste considerabilă și formă din ea două corpuri de armată. În fruntea corpului de expediție, merit a merge contra lui Spyriodionakis, puse pe ginere-său Alexie Paleologul, om cu minte și viteaz; comanda peste al doilea corp de armată, merită a înainta contra protostratorului, o primi generalul Ioan Oenopolita. Alexie Paleologul se dovedî norocit în întreprinderea lui, știu să'l birue cu totul pe piticul său protivnic Spyriodionakis și'l silî să fugă în Mœsia. Mai mult ținî și mai greu se putea

innăbuși rezistența protostratorului. Impăratul, plin de viclesug, încercă cu succes să mulțamească pe unul din protivnicii aliați și să isoleze în acest chip pe cel-l-alt, paralizându-l. Chrysos, mrejuț cu mult meșteșug, se dispune spre pace și concesi, se 'mpacă cu 'mpăratul, i se promite de soție nepoata împăratului, Teodora, carea fusese logodnica lui Ivanco și care intr'adevăr i se și dă în primire. Acum abia isbutiră trupele împărătești să reia în posesiune Pelagonia și Prilapos, să-l gonească pe Kamytzes din Tessalia și parte să-l invingă 'n lupte, parte să-l facă a fugi de bună voie sub impressia propriei sale slăbiciuni. Protostratorul trebui pân' în sfârșit să deșerte și terea cetate Stanos, în care se retrăsese ca 'ntr'o tărie neinvinsă. Printr'un viclesug, întrebunțat contra lui Chrysos, căzù și Strumizza în mâinile Romœilor și Ioannes Spyriodionakis, pierzându-și cauza, încheiă asemenea pace. În strălucirea unor asemenea fapte glorioase, împăratul putù să se 'ntoarcă 'n capitală c'o mare sumețire de sine, de vreme ce de un timp incoace trecuse în ochii tuturor de inactiv și nerësboinic. *)

Papa Innocențiu III, om ambițios, poftitor de domnie și harnic, își aruncă mrejele sale după statul bulgaro-român, care se renăscuse dintr'un nou amestec, și Papa o făcù aceasta cu atât mai fără teamă și mai cu succes, cu cât era dispensat de ori-ce considerații pentru biserica grecească, cu care urmase ruptura deplină, iar punctul de razim al lui era imprumutat din trecut, care milita intru cât-va pentru densus. E drept, că Bulgarii se

Ioannițiu pri-
mește de la Papa
uniunea și
coroana regală.

*) Nicetas Choniates, Historia, (editis Bonnœ ex anno 1835), pag. 706—709.

convertiseră la creștinism prin silințele zelului în creștină a doi venerabili preoți greci, Metodie și Kyrill, și că fură botezați după rit oriental de preoți greci. Însă Bulgarii o luaseră a nume de rău domnitorului lor, Boris, că-i silise să primească o religie, care punea frâu poștei lor de a prăda și dorului lor de răsunare contra numeroșilor inamici. Boris, neprimind sprijin de la Greci contra nemulțămirii manifeste a poporului său, cercă ajutor la împăratul romano-german și la Papa, apropiindu-și țara de biserica apuseană, de și tocmai atunci se aflau preoți greci în țară-i. Misionarii, trimiși numai decât în Bulgaria din partea Papei, începură lupta contra bisericei și preoțimeii grecești și dedură ast-fel o scandaloasă privesc a acestui popor, încă barbar, care abia se convertise la religia iubirii prin fapte a aproapelui, a păcii pline de îngăduință și a concordiei frățești. Meritoșii convertitori, Kyrill și Metodie, încoronară opera lor, introducând atât în Bulgaria cât și în Moravia uzul limbei slave la liturghie, cu toate protestele patriarhului ecumenic și a Papei, în căt mijlociră pe cale pacinică altoirea și concreșterea bisericei cu chiar conștiința poporului.

În anul 1205 Papa Inocențiu al III trimise pe Dominic, arhierul grecilor din Brundusiu, un om știutor de carte și limbă grecească și latinească, ca intermediator cătră regentul (Dominum) Ioannițiu (Kalojohannes) și 'l provăzù c'o creditivă vrednică de mirare. În acea creditivă Papa se referă la originea romană a Românilor și prin urmare la inclinația pentru scaunul apostolic, moștenită cu inrudirea prin sânge; deci Papa 'i adresează lui Ioannițiu admoniarea, ba chiar ordin formal, ca

să primească în mod demn și reverențios pe delegatul papal, puindu-i în perspectivă trimiterea 'n curând a unui imputernicit mai înalt sau adecă a unui legat în toată forma, numai dacă acest domnitor va fi dovedit indestul serioșitatea intenției și adâncimea summissiunii sale. *)

Cea de'ntăiu solie papală, care, vorbind în treacăt, a ajuns la locul destinației ei într'o vreme, când cruciații apusului steteau dejă înaintea zidurilor Constantinopolei, începù tratările ei foarte bine, își ajunse scopul repede și pe deplin și știu să prinză cu nada în favorul scaunului papal pe principii bulgaro-romăni, pre cât de puternici pre atât de ambițioși. Ioannițiu primì cu mare bucurie pe trimisul și scrisoarea Papei și declară, că această din urmă e pentru dănsul mult mai prețioasă de cât tot aurul și pietrele scumpe din lume. El mulțumea lui Dumnezeu și glorifica pe Papa, pentru că 'l onorase, indicând acel sânge și acea patrie, din care Romăni se trag într'adevăr după originea lor. El se puse pe sine și statul său sub autoritatea scaunului apostolic și se declară pe sine și pe poporul său gata de-a intra în biserica Romană, la care ei ar alergă cu atâta bucurie ca și copiii la sinul mamei lor. Dar ca o condiție de căpetenie el cerù, ca mai înainte să i se recunoască din partea Papei titlul său de rege, dându-i-se coroană și deplina demnitate regală, de vreme ce și cei ce l-au precedat la stăpânire, anume Petru și Samoil, au purtat în faptă și documental titlul, coroana și rangul de principii neatârnați (imperatores). După acordarea acestei cerereri principale, se va implini, cât ține statul romăno-bulgar, tot ce ar prescrie Papa

*) Stephanus Balutius. Literæ P. P. Innocentii III. Parisiis 1682, pag.

in folosul și spre onoarea bisericeii romane. Pentru a trata verbal, deci mai cu de-amăruntul, cestiunea, Ioannițiu delegă pre un sol propriu al lui, pe preotul Blasiu, episcop ales din Brandizuber, pe care 'l trimise la scaunul Roman împreună cu Dominic, internunțitul papal care se 'ntorcea, și rugă să i se trimită o ambasadă, mai innaltă prin rang precum i se și promisese din partea Papei, de care apoi avea să se atașeze și preotul Blasiu, trimis îndărăt.

Innocențiu III continuă cu succes o tractare, ce promitea atât de mult, căci curënd după aceasta trimise pe capelanul curții și omul său de incredere, Ioan, ca sol cu scrisoare de respuns cătră Domnitorul romăno-bulgar Kalojoannes (Ioannițiu). El liniști pe solicitatorul, doritor de coroană, prin mângăioasa împărtășire că, pe baza insemnărilor făcute in cancelaria papală, s'a descoperit că și in vremea de mai de mult mai mulți regenți romăno-bulgari fură incoronați. El pomeni faptul, stabilit prin documente, că in zilele și după impulsuinea Papei Nicolae I (838—867) Hanul Boris, căpetenia cea mai de frunte a Bulgarilor promise botezul împreună cu intrea-ga sa țară și se rugase a i se trimite din partea scaunului papal un arhiepiscop pentru țară; Papa 'i aminti apoi că acest domnitor, ce apărù sub numele de Mihail, rege al Bulgarilor, aducënd daruri regești Papei Adrian II (867—872), 'i-a făcut inscris rugumintea, ca să-i aleagă un cardinal roman de arhiepiscop al Bulgariei, care să fie sfințit de mâna Papei chiar; dar el relevă tot odată decursul rău al lucrului, de vreme ce cei doi episcopi romano-catolici, trimiși de acel papă împreună

c'un subdiacon, au fost cu toate acestea alungați din țară și înlocuiți prin preoți greci.

În amintirea vie a acestei ușurințe bulgaro-române și tocmai de aceasta predispus a fi cu pază și neincrezută băgare de samă, Innocențiu III se sbătea contra impunerii cerute a unui cardinal pentru încheierea tractărilor și se mărgini numai a autoriza pe capelanul Ioan, ca, în lăuntru ținuturilor româno-bulgare, să ia toate măsurile spirituale după proprie chibzuință și să predea episcopului orânduit saccosul, ca semn al deplinei puteri, să facă, cu ajutorul episcopilor romano-catolici învecinați, hirotoniile spirituale, și să primească în fine juruințele ordinelor călugărești.

Capelanul Ioan mai primi instrucția, ca să cerceteze temeinic și cu de-amăruntul, cum stă cu coroana regală, ce ar fi recunoscut'o biserica Romană predecesorilor lui Ioannițiu și pe lângă aceasta mai fû însărcinat, să urmeze pertractarea începută cu regele și s'o scoată la un capăt, pe care Papa să n'aibă de cât a'l incuviința. Papa 'l invită pe acest domnitor, ca nu fie Roman numai de viță, ci cu tot zelul să 'și deie silință a fi Roman și prin fapte, căci — zicea Papa mai incolo — un popor, care, după propria lui aserțiune, se coboară din sânge roman, nici nu se cade să se lipească de altă biserică de cât de cea romană, pentru ca și prin închinarea lui Dumnezeu să oglindească datinele străbunilor.

Trimisul Papei, capelanul de curte Ioan, fû primit de regentul Ioannițiu (Kalojohannes) cu toate onorile și prietenia convenită și înainte de toate își asigură consimțământul arhiepiscopului de la Zagora, căruia-i predete cu toată solemnitatea obicinuitul saccos (veșmânt de-asupra)

mitra și inelul, primind din parte-i în acelaș mod formal jurământul unei neconținute fidelități și a ascultării pentru Papa și biserica romano-catolică. După sfatul și cu aprobarea principelui, el instală încă doi episcopi cu scaunele în Belesbulne și Postolave, subordinați însă archiepiscopului din Zagora, care archiepiscop curând după aceasta găsi de cuviință a 'și mută scaunul său de primat la Tërnova, capitala regatului bulgar.

După ce toate acestea se puseră la cale cu mulțumirea amândoror părților, Ioannițiu iscăli și dete în mâinile trimisului Papei, a capelanului de curte Ioan, un document solemn pentru trecerea lui la catolicism, în forma unei bulle de aur (*Chrysobolum*), prin care atât el, cât și poporul declarau, că trec de de-apururea la biserica romano-catolică și la scaunul Roman, fiind acesta scaunul lui Petru, principelui apostolilor. După ce prin mila mântuitorului — zice el în *Chrisov* — s'a înalțat Domn și 'mpărat al întregii Bulgarii și Valachii (*Dominum et Imperetorum totius Bulgariae et Blaciae*), cercetând cu de-amăruntul archivele, a căștigat convingerea sigură, că regii bulgari și bulgaro-români, deci atât predecesorii săi cei vechi, cât și de mai încoace, anume Simion, Petru și Samoil, și-au luat la suirea lor în scaun coroana și ungerea patriarhicească din sinul bisericei romane și din mâna urmașilor principelui între apostoli, Petru. Tot asta vrea și caută el acuma pentru sine, dorind fierbinte de-a i se pune coroana regală pe frunte și de-a primi binecuvântarea patriarhicească în numele bisericei Romane și din mâna papei Innocențiu III. El declară tot odată, că nu numai el însuși cu poporul întreg, ci și toată preoțimea de pe teritoriul seu, începând de la patriarch

și mitropolit până la cel din urmă preot sătESC, vor să se incorporeze cu credință și supunere cu biserica Romană, hotărâți fiind a'i rămâne credincioși pe de-apururea. Intemplantu-se, ca regatul să sporească in teritoriu și lucrători, atunci și sporiul acela se va pune numai sub domnia și puterea bisericei romane.

Așa zicea chrisovul, pe care ambițiosul Ioannițiu îl iscăli la an. 1200, dându'l la mâna lui Ioan, trimisul Papei, când acesta se'ntoarse la Roma. Pe drum îl însoți ca trimis al principelui orânduit la Roma, episcopul de pe atunci de la Brandizuber, anume Blasius, care, pentru a dovedi supusa plecare a domnu-sEU, aduse o samă de daruri pentru Papa. Papa ascultă favorabil atât spusele trimisului sEU propriu, cât și acelea ale trimisului bulgar și hotărî să primească pe Ioannițiu în șirul regenților ordinari, recunoscându'l de rege al Bulgarilor și Românilor. El orându pe preotul cardinal Leon di Santa Cruce să fie legat apostolic, ca să ducă lui Ioannițiu nu numai sceptrul de împărăție și diademă regească, ci 'l însărcină tot-odată cu plenipotență de-a 'l încorona solemn in numele Papei. O bulă papală de privilegiu cu data 25 Februarie 1204, îi dedia in faptă lui Ioannițiu titlul și demnitatea de rege al Bulgarilor și Românilor, rânduia pe cardinalul Leon di Sante Cruce legat apostolic pentru indeplinirea actului încoronării și cerea de la solicitatorul de coroană făgăduința cu jurământ, cum-că nu numai el se va sirgui a se ține cu credință și a urmă cu ascultare biserica romană, ci va îndatori, ba va sili chiar la o asemenea purtare pe toate țerile de sub stăpanire-i. In colo Innocențiu III îi mai îngăduia, după cererea episcopului Blasius, dreptul public și liber de-a

bate monete, cu inscripția ce va crede de cuviință și cu propria lui efigie. În fine papa numi pe arhiepiscopul din Tërnova primat al noului regat, îl imputernici, pentru cazul de schimbare în domnie, să poată încorona și unge pe noul regent și-i subordina lui provinciile bisericești din Bulgaria și Vlachia. *)

Campania lui
Ioannițiu spre
Adrianopole și
biruința lui.

În așa chip se 'ndeplinî în statul româno-bulgar odoasa uniune cu Roma; neamul Asanizilor fû ridicat la rangul recunoscutelor dinastii regale ale Europei, aprinsa ambiție a setosului de fapte Ioannițiu fu mulțămîtă. Nu țînù mult însă acest raport de supunere și atârnaire către Roma, căci nu mai departe de cît în anul următor spiritul întreprinzător al regelui Ioannițiu nu se putù împotivî ispitelor resboinice, din care cauză se iscă recea în prieteneasca înțelegere cu scaunul Roman.

Între acestea căzuse Constantinopolul (12 April 1204), împărăția romăică din Europa se surpase prin coveșitoarea vitejie și strategie a Latinilor, se desfăcù în mai multe principate grecești, cari se mai putură ridica din derămăturile monarhiei și se mănținù numai parte cu parte, mai cu samă însă în împărăția grecească asiatică de la Niceea și Brussa, care puse în frunte-i pe iscusitul intru ale statului, Theodor Laskaris, soțul fiicei împăratului Alexie III (Angelos), carele 'n ziua luării cu asalt a capitalei se ridicase pe tron în locul fugarului Alexie V (Murzufus), dar peste puține ceasuri se vezuse asemenea silit să fugă. În aceeași vreme Alexie Comnen, nepotul împăratului tiranic Andronic Comnen, ce reposase de mult, se așeză în Trapezunt; iar Mihail Angelos Kom-

*) Stephanus Balutius. Litera P. P. Innocentii III Parisiis 1682.

nen in Tessalia și Epir; amândoi se declarară neatârnați și se considerau asemenea ca moștenitori ai coroanei împărătești. Cea mai mare perspectivă însă pentru renașterea politică a împărăției o dădea statul de la Niceea, instituit și stăpănit cu mână puternică și înțeleaptă de către Theodor Laskaris, om abia de trei-zeci de ani, in partea căruia se refugiaseră toate speranțele grecilor bizantini pentru restabilirea integrității de mai înainte a împărăției și unde se 'nrădăcinase într'adevăr hotărîrea hărăbătească de-a aștepta și răbdă cu cerbicie până 'n momentul oportun. După biruirea lesnicioasă a împăratului Alexie III (Angelos), fugariu din Constantinopol și a lui Alexie V (Ducas sau Murzufus), Latinii îl esecutară pe acest din urmă, pentru că omorise pe predecesorul său Alexie al IV-lea, iar pe cel de 'ntăiu îl prinseră împreună cu soția sa Eufrosina, îl desbrăcară de toate averile, ce le luase cu sine și 'l proscriseră la Almiro in Tessalia. După modul de împărțeală, stabilit prin tratat între biruitori, împăratul Balduin primi numai a patra parte din împărăția bizantină sub stăpânirea lui, sub numele Romania; Venețianii căpătară una și jumătate pătrime a împărăției romăice și un quartal al orașului Constantinopol, adecă partea leului, iar cei mai de frunte cavaleri aveau să 'mpartă egal între sine cele alte două sferturi, cari mai rămăseseră.

Marchionul Bonifaciu de Montferrat schimbă cu împăratul Balduin, dând partea lui de țeri, cari i se cuvineau in Asia-Mică, pe așa numitul regat al Tesaliei, și câștigă ast-fel un teritoriu, care cuprindea cea mai mare parte a Macedoniei și a Tesaliei împreună cu Peloponesul, un teritoriu, care era pentru dănsul de un folos

deosebit, și în caz de trebuință foarte de preț și pentru că putea fi în vecinătate cu cumnatul său, regele maghiar Andreiu II, de vreme ce se căsătorise cu sora acestuia, anume Margareta, văduva împăratului Isaac Angelos. Nici tronul bisericesc nu remase multă vreme neocupat, de vreme ce venețianii umplură curând cu clerul lor biserica sf. Sofii, alegând din mijlocul lor patriarh ecumenic pe Toma Morozini, coborător dintr'o familie din cele mai nobile de ale lor. Oștenii greci, cei mai mulți de origine din Tesalia, și mulți între dânsii cu bună vază, cari fuseseră în serviciul celor doi împărați, pe cari îi-am pomenit în urmă, își oferiră mai ăntăiu serviciile lor puternicului Marchion Bonifaciu de Montferrat, care întemeiase regatul Tesaliei, în urmă le oferiră împăratului Balduin, primiră însă de la amândoi respuns negativ, spuindu-li-se că ajutorul lor e de prisos; deci acuma, se adresară cu aceeași ofertă la regele Ioannițiu. Acest domn resboinic, care curând după ce intră la stăpânire, își propusese de-a pustii întreaga parte apusană a împărăției române, a năvăli asupra-i cu Cumanii, și a o ruina în toate chipurile, primi pe Grecii, ce se ofereau ei ănsii, cu părere de bine și cu onori, și se folosi de ocazie, pentru a-și arăta în mod simțitor ura și supărarea sa contra latinilor, de-a căror sabie tăioasă se temea însă ca și de sabia de foc a cheruvimului. La început dispus a se împăca, se zădări mai târziu, prin nesocotința trufașă a latinilor și întoarse foaia, devenind dușman în faptă, după ce stetuse moenit atâta vreme într'ascuns, căutând un moment favorabil pentru a izbucni în fățișe fapte de silnicie. Cauza desbinării a fost următoarea întâmplare.

Abia se văzuse Ioannițiu recunoscut în toată forma în demnitatea sa de rege, de cătră cea mai 'naltă autoritate din Europa, când iată că cu multă conștiință de sine, trimise la Constantinopol la împăratul Balduin I o ambasadă arătoasă, cu scopul de a i se oferi ca amic, tovarăș și ajutor la întemeierea din nou a împărăției romane din răsărit. Fiind-că însă deșarta aroganță, și respingătoarea trufie trecuse de la curtea împărătească a Grecilor asupra curții latine, de aceia răspunsul înscris cătră soli, a fost următorul: „Ioannițiu nici nu se cade să se privească, ca și când ar avea relații cu regii ca cu niște amici, ci numai ca sluga cu stăpânul, și conform acestora să se și adreseze pe viitor în scrisorile sale; în caz contrariu, latinii vor ridica armele contra lui chiar, vor pustii în buna lor voie țara Moesiei, pe care el și așa a luat-o numai prin uneltiri rebele de sub domnia romăilor contra ori-cărui drept și a ori-cării datorii, iar pre el însuși 'l vor rearunca în întunerecul trecut al unui neînsemnat om privat.“ Dacă recunoașterea și sfințirea din partea Papei, nu putuseră preserva pe un rege de un așa grav și atingător dispreț din partea latinilor, ele pierdură în ochii lui ori-ce valoare, și în părerea sa el se crezù de acuma 'nainte dispensat față cu Roma de ori-ce altă 'ndatorire. Infuriat cumplit asupra răspunsului arogant a lui Balduin, regele Ioannițiu, se puse în înțelegere secretă cu Grecii nemulțumiți din Tracia, care parte din cauza asprei apăsări de-asupra lor, parte din ură națională, uneltiseră de mult o răscoală în contra dominațiunii latine, pândind numai momentul favorabil. Fugarilor romăi, dispuși la resboae, carii petreceau pe lângă dănsul, el le dete drumul să

Cauza cea mai
apropiată a
măniei
sale asupra
Latinilor.

meargă în patria lor, dându-le însă instrucții secrete pe cale, ca, până una alta, fie-care din ei se caute din toate puterile a strica Latinilor, fie-care în țara și la locul lui și pe socoteala lui, prin mijlocul unei dușmării viclene și bine calculate, până ce el va fi în stare a le da ajutor cu de prisos.

Norociții cuceritori latini, îndată după luarea capitalei, își întinseră mâna după provinciile apusene ale împărăției. Potrivit cu planul de împărțea, Balduin înaintă cu ostirea sa, contra orașelor preterate sporadic în lăuntru Traciei, pe care le și silă să se supue numai de cât. Marchionul de Montferrat, Bonifacius, înaintă din parte-i spre Tesalonic, luă acest oraș, înundă neoprit Epirul și Tesalia, luă foarte ușor în posesiune-i orașe și sate de acolo și supuse cea mai mare parte a Peloponnesului. După o campanie atât de plină de succese în Europa, Latinii se pregăteau pe anul viitor, pentru o campanie tot atât de fericită în Asia, împărțindu-și din 'nainte ei înde ei țările asiatice, pe carii le priveau cu toată încrederea ca pe o pradă, ce vor câștiga-o fără greș. Într'adevăr Latinii n'ar fi ramas cu speranța numai și principii grecești din Nicea, Trapezunt și Epir nu s'ar fi bucurat de un rēgaz bine-venit pentru stringerea și înmulțirea puterii lor de rezistență, nesuficiente încă, dacă știrea despre năvala Bulgaro-Română n'ar fi sosit ca un trăsnet din senin, oprind brațul cuceritorului latin ridicat dejă asupra Asiei, și retrăgându-l repede în Europa. Momentul favorabil, pândit de vicelanul Ioannișiu, pentru a procede pe față, sosise tocmai acum, căci Latinii se împrăștiaseră în lăuntru bucății împărății, Enric fratele împăratului eră trimis cu floarea

oștirii în Asia-mică pentru cuceriri, și pe când împărăția romanică preste tot perea în cumplită anarhie și discompunere, Latinii umblau preocupați de alte întreprinderi mari, care puneau o țintă depărtată puterilor lor, însă afară de Europa.

Pentru a asigura isbânda rescoalei plănuită în secret, Grecii știură să implice în luptă pe cei mai cumpliți dușmani ce i avuseră ei, pe Bulgari, Români și Cumani, o luptă în care ei din parte-le se aruncară cu o mare oțărire și cu neomenoasă turbare. Fugarii întorși puseseră la cale rescoala în mai multe orașe din Tracia și Macedonia, și cu ajutorul Românilor o împinseră la cea dintâiu ocazie bună să isbuenească pe deplin. În urma acestei rescoale, Latinii pierdură orașele mai de samă, Didymotichos (acum Demotica), și Orestias (acum Adrianopol), se simțiră învederat umiliți în trufia lor, porniră rânduri rânduri din Asia spre apus, spre a combate rescoala, și prin asta dădură răgaz Grecilor din Niceea și Trapezunt, de-a se desvolta și întări. Numai la Arcadiopol isbutiră Latinii, puțin după asta, să birue pe revrătiți și să i alunge din oraș. Ast-fel rescoala, mică în Didymotichos, dar 'neculminând mare la Adrianopol, câștigase o însemnată întindere și-o grozavă serioșitate. La știrea ei și a ajutorului militar, dat de regele român rebelilor din Didymotichos și Adrianopol, Balduin trimise o considerabilă oștire pentru a înfrânge revolta. Orașele Vizya, Tzurulus și Arcadiopol, acest din urmă după un cumplit măcel, căzură curând în pătura vitejilor Latini, cari sub conducerea lui Balduin, apucară acum spre Orestias (Adrianopol), făcând cu mare zel pregătiri întinse pentru luarea acestui loc important. Foarte strimtorați,

impresurații trimiseră anume solie către regele Ioannițiu, cerând să le dea ajutor la nevoia lor mare, și să abată de sîrg peirea deplină, pe care cu ochii o vedeau apropiindu-se. Cererea lor fû ascultată, campania in contra împărăției latine începù numai decăt. *)

Ioannițiu răpi cu asalt, de și cu mare vîersare de sânge, orașul Filipopole din mînilor Romailor, făcù mulți prizonieri, luă mari prăzi, apoi merse 'nainte să disprezue in conjuratul oraș Adrianopol. Dar fiind-că nu cuteza să se prindă la luptă pe cîmp limpede cu Latinii cei greu inarmați, bine deprinși și viteji, hotări să inlocuiască prin meșteșug lipsa sa de puteri, și spre acest scop se ținù in oare-care depărtare de Adrianopol. **) Dar fiind-că regele Ioannițiu se apropia cutezător, nu numai in fruntea propriei sale oștiri, ci mai avënd un sucurs de patru-spre-zece mii de Cumani, de loc, de pe malul stîng al Dunării, de pe teritoriul Moldo-Valachiei de astăzi, cari intraseră la el cu leafă ca trupe mercenare, de aceea și Latinii se adunaseră repede și fără intăriere și se dispuseră spre apărare. Impăratul Balduin porni in Mart 1205 in campanie, impreună cu contele Ludovic de Blois, și cu bêtrenul doge Dandolo; pe frate său Enric, il chiemă prin curier să vie din Asia innapoi, dar fără a'i aștepta intoarcerea, împăratul porni totuși numai cu mica trupă de 140 de cavaleri, cu suita lor de arcași și scutieri, precum și cu trupele mai sus-numiților doi tovarăși de luptă, inaintând cu curaj spre Adria-

*) Ephræmius monachus, Historia byzantina, in versibus. Edita Bonnæ 1840, pag. 298 et 299.

**) Γεωργιος τῷ Ακροπολίτῃ χρονική συγγραφή. Editio Bekkeriana. Bonn. 1836, pag. 24.

nopol. Inaintarea acestei oștiri de agresiune, cam puțină la număr, contra orașului întărit, a cărui impresurare se hotărîse, a urmat în chipul următor: mareșalul Gottfried de Villehardouin conducea avant-garda, corpul principal eră sub contele Ludovic de Blois, arier-garda sub bêtrenul doge Dandolo. Lucrările de 'mpresurare începură cu mare zel, și ei nu cruțară nici o osteneală pentru a submină zidurile massive și puternice ale cetății și a le dărâma prin foc și puterea mașinelor; dar fiind că împotrivirea celor impresurați era tot atât de inimoasă și energică, toată osteneala impresurătorilor eră de foarte puțin folos, și din cauza precumpnirii numerice a partidului rebelilor și ajutătorilor lor, nu prezentă de cât puțină perspectivă de succes. Ast-fel stătură față 'n față amândouă părțile mai multe zile de-a rândul fără a se hotărî lucrul.

Mesteșugarețul rege Ioannițiu avea în gândul lui un vicleșug de resboiu, și cercă înainte de toate cu isteție planurile și tactica Latinilor printr'o recunoaștere. El puse o trupă de Cumani să execute o năvală asupra vitelor de tăiat și de ham, asupra turmelor de vite albe și a hergheliilor de cai, care erau ale oștirii impresurătoare și pășteau pe lângă tabăra latină, pe grasele pajiști. Latinii, cum zăriră pe Cumani, săriră în picioare cu sêlbatică impetuozitate, apucară lăncile, se aruncară pe cai și apucară la goană după Cumani cu dărlogii slobozi. Cumanii însă, fugiră cu toată graba înderēt, și pe cînd fugeau își svêrleau săgețile fără a se opri, innapoia lor, asupra dușmanului ce'i urmărea, fără a se lăsa ajunși, avēnd fugari cu glesne repezi și pe dēnșii armătură ușoară. Proba metodei de luptă a Latinilor

era deci făcută, și ziua trecu fără alte urmări. Curând după asta, Ioannițiu se ascunse cu oștirea între ponoară, adâncături ale terenului și văi înguste ale 'mprejurimii, tăbări după dămburi inalte, care îl acopereau și tainui Latinilor cu mare grijă, poziția lui. Apoi pentru a întărâta pe dușman, rândui o trupă însemnată de Cumani, să atace tabăra latină, dar' li prescrise, ca'n retragerea lor, asemănătoare cu fuga, însă făcută cu plan, să apuce acela-și drum, pe care'l vor fi apucat la atac. Cu toate că întreaga campanie îndrăsneață a Latinilor, se făcuse în contra sfătuirii cumpătului mareșal Villehardouin, și cu toate că cea dentăi urmare rea era impresurarea micii armate de asediu de cătră numeroasele cete ale dușmanilor intruniți, totuși împăratul Balduin și contele de Blois comiseră în ferbințala luptei o greșală și mai pierzătoare, care hotări soarta zilei. Precum odinioară Parții și mai târziu Tatarii, tot așa ușor-inarmații călăreți Cumani întrebuițau neconținut tactica, că-o rupeau de fuga îndată după începutul luptei și 'naintea unei ciocniri serioase, lăsându-se urmăriți cu și mai mare necumpătate, de cătră aprinzecioșii Latini; dar' după o fugă de vr'o două mile, se 'ntoarseră repede, se reculeseră și ademeniră pre nesocotiții cavaleri, greu implătoșați, alergând pe cai grei ce-și pierduseră sufletul și osteniți, și-i atraseră tocmai în locul unde li se pusese cursa. De aci izbucni Ioannițiu; un nuor negru și greu de dușmani înveluie din toate părțile pe vitejii cavaleri, carii nici se pot desfășura spre luptă formală, nici pot căuta scăparea cu fuga, ci cad sub grozava mulțime și 'năbușătoarea năvălire a contrarilor lor, Cumanii 'i străpung cu săgeți și darde, îi apucă de gât cu seceri și

lațuri, până ce cavalerii cad in sfârșit, fără de scăpare de pe caii străpuși sub ei. Câmpul de luptă e plin de cadavrele Latinilor, țărâna e 'ncruntată de sângele vitezei lor cete. Cu toată eroica lor vitejie personală, contele Ludovic de Blois cade pe câmpul de onoare, împăratul Balduin cade de viu in prinsoarea inamicului (15 Aprile 1205) și e dus la Tërnova in Mœsia încărcat cu lanțuri și in fiere până la gât, unde fû aruncat in grea inchi-soare pentru tot-dea-una. Bêtrânul doge Dandolo, așezat in ariergardă nu ajunsese încă a se lupta corp la corp, și nu încăpuse in cursă, iar' spre norocul lui, fugari din avantgardă, il vestiră de cu vreme despre infrân-gerea suferită, in cât numai el singur isbuti, printr'un repede marș in retragere, să-și mântue ceata sa la Rhaedestos (acum Rodosto) lângă malul mării unde intru adevăr a fost in siguranță, dar' totuși in urmarea strapațelor resboiului, el, vicleanul plănuitor al campaniei de cucerire in contra Constantinopolului, simți in sine germênul acelei primejdioase boale, care curënd după asta, il repuse pe deapurea. *) Pușini cavaleri scăpară numai spre Adrianopol la tovarășii lor de arme, carii remăsese ră acolo, și carii de atunci incoace încăpură la mai mare primejdie, de vreme ce regele Ioannițiu, mândru de biruința și de prețiosul său gaj de onoare, se sirgui a dispresură cu totul orașul incunjurat și a nimicî cu desêvêrsire pe Latini.

Latinii ingrijiră ênșii, ca impresurații din Adrianopol să nu afe numai decât știrea infrângerii suferite, căci

---

*) Nicetas Choniates, Historia (edit. Bonn. de anno 1835), pag. 808—814.— Nicephorus Gregoras Historia byzantina (editio Bonnœ) T. I, pag. 13—16.

in noaptea ce urmă zilei de luptă, ei iluminară in mod strălucit tabăra lor, făcând pe alții să creadă, că voi continua a sta acolo, pe când ei spre miezul nopții, începură a se retrage repede dar' in toată taina, parte spre Constantinopol, parte spre mare, căci la din contra erau fără 'ndoială espuși pericolului, de-a fi inceleștați între doi inamici, între vicleanul Ioannițiu și orașul aliat cu el, și ar fi fost de sigur nemiciți. Și intr'adevăr orașenii din Adrianopol nu se putură stăpăni a doua zi de dimineață, cum descoperiră fuga Latinilor să nu prade măcar in dragă voie corturile și lucrurile părăsite de Latini. O retragere măiastră, condusă de Gottfried de Villehardouin, care se poate asemăna cu cea a Grecilor sub Xenophon, mântui remășița oștii latine prin mijlocul nevoilor și urmărilor unui dușman și numeros și crud, care o inundă din toate părțile, și'i călca in urme. Latinii, căți scăpară cu viața, se desbătură până la Rhaedestos lângă malul mării, unde aflare pe tovarășii, ce alergaseră din Asia. Contele Enric de Flandra, fratele lui Balduin, om pëtrunzător și viteaz, stătù regent împërăției pe timpul prinsorii împëratului, dar' nu putù dispune, de cât de trupe prea puține.

Romăno-Bulgarii uniți cu Cumanii inundară de atunci neopriți de nimenea provinciile cele fără de apërare, dar mai cu seamă Tracia și Macedonia, roiră până pe sub zidurile capitalei și-și făcură de cap opt luni de-a rândul, Cumanii mai ales c'o selbatecă cruzime și necruțând nici pe Greci, nici pe Latini. Impërăția latină din Bizanț părea a se dobori cu totul sub slăbiciunea intrunită a copilăriei și bătrăneții. Vremi grele apësau preste tot provinciile apucate de puterea de fier a rësboiului, a

Atacurile
necontenite și
isbănzile
lui Ioannițiu
in Tracia
și Macedonia.

căror suferințe, pricinuite atât de mânilor amicilor cât și ale inamicilor, întreceau ori-ce măsură a suferințelor obicinuite ale războiului. Ioannițiu, aprig dușman al Românilor, dar și un puternic răsbunător al lor, dete pe mâna sêlbatecului contingent auxiliar de Cumani să prade 'n bună voie toate orașele și orașelele dintre Constantinopol și Adrianopol, câte erau tributare Latinilor. Tot într'o vreme cu Cumanii sau puțin după aceasta se 'ntrecură in opera devastării și Latinii, cari aveau mânie atât asupra Românilor, pentru că s'au fost răsculat, cât și, contra Cumanilor, pentru că suferiseră o înfrângere din partea lor. Și pustiirea nu se mărginea numai pe uscat, ci Latinii coperiră și marea c'o nenumărată mulțime de bărci și corăbioare, cari nelinișteau și intrerupeau negoțul pe mare și pe lângă țărmuri al Grecilor. Puind temeiul pe vorba Adrianopolitanilor, Ioannițiu ceru intrare in orașul lor, pe care-l smulse într'un mod atât de strălucit din cucerirea Latinilor, primî înșe răspuns negativ. Supărat pentru impertinenta amăgire, in care 'l ținuseră într'adins fațarnicii Greci, pe cătă vreme avuseră trebuință de el, hotărî să răpească cu puterea, ceea-ce i se refuză de bună voie și 'ncepù impresurarea orașului. Totuși nu-i prea mergea cu sporiul, pentru că Romăno-bulgarii nu știau bine meșteșugul impresurării și mănuierea mașinelor trebuitoare, împrejurare ce punea isbânda sigură într'un viitor prea depărtat.

Deci hotărî să ridice impresurarea și să mute aiurea teatrul războiului. *)

*) Γεωργίος τῆς Ακροπόλεως χρονική συγγραφή. Bonn. 1837, pag. 25.

Ioannițiu, apucând din Tracia spre Macedonia și mai stringând la sine ajutoare de oaste, țintî la cucerirea bogatului și importantului oraș Tessalonic, din care apoi avea să pue la cale orânduirea provinciei după gândul și socotința lui și să răpească de la Latini orașele, ce le ocupaseră. În drumul său era Serras, oraș cuprins, populat și bine-intărit, în porțile cărui il așteptau Latini. Cu toată superioritatea lor în privirea disciplinei, tacticei și vitejiei, Ioannițiu respinse pe cavaleri, de și cu mari pierderi proprii, și când aceștia fugiră în oraș, isbutî prin grabă să pătrundă de-odată cu apărătorii prin porțile, ne'ncuiate încă bine. Focul și robia băntuiră orașul în toiul lor; garnizoana fû parte măcelărită, parte prinsă; citadela așezată sus, fû incunjurată și asediată, viteaza ei garnizoană latină fû silită să capituleze și trimisă sub escortă sigură cu anume călăuze la marginea Ungariei.

Între acestea marchionul Bonifaciu de Motferrat, ca stăpănitor al Thessalonicului, pătrunsesese planul de cucerire al lui Ioannițiu și i se opuse din toate puterile. În luptă cu Leon Sgurus, marchionul petrecea încă în Pelopones, cercând a intrupa acea provincie cu teritoriul, supus stăpînirii sale, când iată că o parte din oastea românească condusă de comandantul Etzyismenos, ce eră în serviciul lui Ioannițiu, atacă orașul Thessalonic, îl ocupă și 'nconjură foarte strins puternica citadelă, în care se refugiseră soția lui Bonifaciu cu o parte a garnizoanei. La știrea aceasta Bonifaciu hotărî să dea ajutor capitalei sale și alergă cu trupele într'acolo, dar pe drum află, că orașul se mântuise însuși și alungase garnizoana română și apoi judecă aspru pe locuitorii, ce arun-

caseră ochigaliși sau erau aliați intr'ascuns cu inamicul, osândindu-i parte la moarte prin securea calăului, parte la exil, parte la confiscarea averilor. Nefericitul împărat Isaac Angelos III, carele încăpuse împreună cu soția sa în mâinile Latinilor, fû trimis pe apă la împăratul german. Când Ioannițiu ănsuși atacă orașul Serras, Bonifaciu dete ajutor amenințaților săi compatrioți, trimițându-le trupe însemnate, însă în fața covârșitorului număr al Cumanilor și Românilor, ce (după espresia unui istoric bizantin) năpădeau ca roiul de albine din stupul plin sau ca ghemul de viespi dintr'o scorboră în mijlocul drumului, *) trupele latine nu putură resistă și după ce fură de două ori infrante, au fost silite să se retragă. Biruitoarea oaste romăno-cumană înaintă acuma fără a mai găsi improtivire.

De atunci incoace Bonifaciu se 'nchise cu totul în înăluntru zidurilor orașului Thessalonic, lasându'l pe Ioannițiu în voia lui, carele într'adevăr și porni asupra orașului Berrhoë și și apropiă orașele și ținuturile, ocupate până atunci de Bonifaciu.

Atacul, al doilea la mână, al oștirii unite era păstrat orașului Filipopole, pe care de mult își pusese ochii, dar care rămăsese până acuma neajuns. Acestui oraș Ioannițiu îi purtă o mânia adâncă, căci nu-i putuse iertă, că nu voise a'i face omagiu ca unui rege, că din contra opusese o vitează rezistență încercărilor lui de imbrătoșare, că 'l ură ca pe un domnitor insetat de sânge, că afară de asta își deschisese porțile generalului grec Alexios Aspietes, supuindu-se poruncilor lui și căutând a'l

---

*) Nicetas Choniates. pag. 819.

sprijini să câștige tronul. Regele român sosește puternic ca furtuna, incunjură și ia orașul, pradă și risipește fără de milă, trece pe mulți locuitori sub tăișul sabiei, pune să spânzure pe usurpatorul Aspietes de-o bERNĂ cu capul 'n jos și picioarele 'n sus și preface de istov nenorocitul oraș intr'o gramadă de ruine. Cei mai de samă partizani ai lui Aspietes, temându-se de acuzarea nestatorniciei și neincredându-se in Ioannițiu, rĕsbat cu puterea sau pe furiș și trec parte la Theodor Lascaris, stăpănitorul Niceei ș'al altor orașe din Asia, parte la Didymotichos la Latini, parte la Orestias, oraș neatacat încă. Ast-fel cazù insemnatul și avutul oraș Filipopole.

Ioannițiu merse apoi in Moesia, patria sa, restabili liniștea turburată, infrânse pe rebeli cu munci și morți neauzite și se 'ntoarse apoi mai oțerit și c'o lăcomie setoasă de sânge, cu armele sale in contra Romăilor, a căror viclenie, lipsă de credință și nestatornicie declară, că nu voiște a le mai suferi. De la Philipopole cetele numeroase ale regelui român se revĕrsară parte spre Adrianopole, căruia 'i dedură asalt, parte spre Rusion, unde i se opuse spre apĕrare o garnizoană aleasă, comandată de priceputul in resboae cavaler Terus. Când viteaza ceată latină făcù o eșire, ea fù ademenită intr'o cursă, incunjurată și cu toată eroica apĕrare fù nimicită, de covĕșitorul număr al inamicilor, care-o potopi. După isbănda aceasta o parte de oaste cumano-română de 10,000 de oameni se aruncă asupra orașului Aproș, il luă la cel de 'ntăiu asalt, il risipi, trecù sub sabie pe mulți locuitori, pe mulți îi duse in robie și 'și exercită dreptul de biruitor c'o neomenoasă și crudă arbitraritate.

Cu setea de luptă in vĕlfă, Cumanii se 'ntoarseră spre

țermul mării asupra orașului Rhaedestos, bătură cumplit pe generalul Theodoros Wranas, ce le ținea drumul în fruntea unei cete de Latini ș'a unei trupe grecești, luără orașul cu asalt, țeriră pe locuitori în robie, derămară din temelie toate zidurile și făcură înfloritorul port asemenea pământului. Așa de bine învățase Cumanii de la oțeriții Români acea aprigă ură contra Grecilor, care trecu ca o nefastă moștenire, prăsindu-se prin neîntreruptă cultură, asupra urmașilor acestor din urmă și se descărcă înfiorătoare în săngeroase drame de persecuțiune în principatele Dunărene, întemeiate în cursul aceluia veac.

Potopul nimicitor al Românilor și al Cumanilor, în contra căruia numai cuteză să vesească nimenea, se rostogoli de atunci fără a găsi împotrivire asupra orașelor Perinthus și Daonion, țeri cu sine în robie populația de ori-ce vrăstă și de ori-ce sex și derămă valurile și zidurile. O soartă tot atât de desastroasă avură orașele Arkadiopolis, Messene, Tzurulos precum și orașelul Athyra: pradă, pustiire, prinsoare, robie. Athyra își rescumpărase alt-fel deplina mântuire c'o mare sumă de bani, dar stetea sub prepusul, c'ar fi cochetând cu Latinii, fù deci atacată noaptea pe nesimțite de dușmani, luată și nimicită cu totul și tot. Nici țermul mării nu dedea un asil pe corăbii de furia cruzilor biruitori; talazul amar al mării înghițea o mulțime de victime de ale lor. Asemenea unei turbate vijelii oastea cumană și oastea română băntueau pretutindeni în lung și 'n lat teritoriul romăic apărat slab sau de fel, și nu lăsară nesupărate și necucerite de cât două orașe mai importante: Silyvria și Vizia, ocrotite de ziduri tari și de

puternice lucrări înaintate, prin poziția lor escelentă greu de-a se cuceri, scăpară singure de furia de distrugere a dușmanilor uniți, precum tot ele nu ispitiseră nici pofta de cucerire a Latinilor. Acești oameni ai apusului, cutremurându-se de atâtea neisbânzi, se concentrară acuma la Constantinopol, ca la cel din urmă adăpost de refugiu, reparară zidurile cetății despre uscat, se așteptară la o lungă impresurare, îngrijiră s'adune provizii în deajuns și îngăduiră Românilor, locuitori în oraș, să se retragă în libertate de cu vremea. Căci începuseră a roî numeroase cete de călăreți româno-cumani împrejurul mândrei rezidențe a împăraților, se bizuiau a pătrunde în toată forma pe porțile, apărute mai slab, măcelăreau străjile surprinse, prădau pe ici pe colo pe locuitorii, pe cari-i aflau în apropiere și mânau din urmă neopriți cărduri de prizonieri și nenumărate turme de vite, apoi se 'ntorceau iarăși la trupa lor principală.

Astea au fost faptele a o samă de cete de ale contingentului auxiliar al oștirii române unite.

Impresurarea
orașului
Didymotichos
și amenințarea
Adrianopolei.

Cu puterile sale de căpetenie și cu trupele cele mai alese Ioannițiu se aruncă asupra a două orașe, a căroră câștigare avea să fie adevărata plată și premiul de onoare pentru întreaga campanie: Didymotichos și Adrianopolis. Planul lui era, ca să cruțe și să mănție Adrianopolul, fiind oare-cum un meterez înaintat al Constantinopolei; să nimicească însă Didymotichos; căci Ioannițiu își propusese de-a pustii Thracia, de-a o despopula cu desevrșire și a o preface într'un deșert pentru petrecerea fiarelor selbatece. Resboiul, pe care 'l

*) Nicetas Choniates, Historia byzantina (editio Bonnæ ex anno 1835), pag. 815—819, 829—835.

purtà regele român, nu era așa dar de rând, ci un aprig răsboiu de estermineare contra rasei grecești.

Când Ioannițiu sosi cu acest plan inaintea orașului Didymotichos și daca vèzù orașul așezat pe 'nnălțime și bine-intărit, incredințându-se despre greutatea de-a'l lua, hotări să abată mai ăntăiu riul Hebrus (azi Marița), carele șerpuea imprejurul orașului, apărându'l și provèzându'l, prin canale ascunse, cu apă de bèut, pentru ca in acest chip impresurarea să fie mai simțitoare și mai cu efect prin lipsa de apă. Tot-odată svèrli din puternice mașine-praștii colosale bucăți de stâncă asupra zidurilor tari ale orașului. Cei impresurați resistau pe de o parte cu bărbăție, pe de alta însă cercau a'l imblânzi pe regele român cu vorbe dulci, măgulitoare promisiuni și rugăminți umilite și a'l indupleca la pace; asigurați in contra săgeților după parapet, ei îl recunoșteau in gura mare pe Ioannițiu de rege al lor, se declarară datori a'i plăti bir și tribut, făgăduiră a 'mplini ori-ce alte dispoziții ale sale; numai o singură dispoziție, de a'l lăsa să intre in orașul lor, e și rămâne inadmissibilă pentru dènșii, deci să li se 'ngădue a n'o implini. Regele respinse cu indignație această propunere de inoială, respunse dărz, că numai pe baza predării depline a orașului se poate induplecà a trata și continuà c'un zel și c'o cerbicie și mai mare, bombardând cu mai mare viociune crestele zidurilor și turnurile de la colțuri, stricându-le și mai mult, cercând a le surpa cu totul. Cu aceeași indèrètnicie, puindu-și in cumpenă toate puterile, se apèrau însă impresurații, așezând in locurile mai periculoase, mari metereze de lemn și coșuri impletite, implute cu pământ, se asigurară contra năvă-

litorilor cu piei, jupuite din proaspăt de pe vite, pe cari le 'ntindeau pe ziduri pentru a neutralizã isbirile mașinelor de asediu și a slăbi lovirea proiectilelor. Când lupta contenea și le dedea rēgaz, ei iar jucau rolul unor doritori de-a se supune, prin schime, ce dovedeau dispoziția de-a se împăcã și prin vorbe bune; dar când atacul reincepũ mai cu viociune și regele orãndui la asalt pe mai mulți indrãsneți, ce se oferirã de voie din oastea sa, atunei asediații aruncarã masca summissiunii, se puserã cu curaj pe apērare, ca dușmani fãțiși, implinirã lipsa lor de puteri prin curajul desnãdejduirii, prin fierbințeala mâniei și prin zel plin de sacrificii, vėzurã in scutul zidurilor lor unica mântuire și respinserã cel din urmã și mai tare asalt, cu multã trudã, dar cu succes. Drept, cã pierderile erau in amãndouē părțile tot atãt de insemnate, dar pe Ioannițiu îl supēra mai mult pierderea de vreme prelungitã și zãdarnicã in urma unui asediu neisbutit, ba incalculabil și de acuma inainte. Neapērata istovire a proviziilor, apoi vestea foarte respãnditã, cã Latinii au de gãnd sã vie 'n ajutorul bãntuitului oraș, îl hotãrirã pe regele romãn sã ridice asediul și sã se retragã in Mœsia. Merse fãrã pace, pentru ca reintãrit sã se 'ntoarcã, sã reinceapã lupta și sã realizeze pe deplin planurile sale ambițioase.

Atunci orașele amenințate, Didymotichos și Adrianopolis, se adresarã la Latinii din Constantinopol, inamicii lor de pãn-acuma, cerēndu-le ajutor. Aceștia primirã chemarea cu pãrere de bine, de vreme ce era in interesul lor de-a o urmã și ar fi contribuit in mod simțitor la consolidarea poziției lor sguduite; cãci își aduceau aminte destul de aieva, cã tocmai aceste douē orașe,

cari cereau cu atăta stăruință ajutor, fuseseră acelea, care ridicaseră ăntei și 'ntei făclia resvrătirii contra dominațiunii latine. Se putea aștepta o puternică și favorabilă schimbare în sentimentele Grecilor, dacă Latinii vor păși ca mântuitori ai acestora. O puternică ceată de Latini purcese din Constantinopol pentru a scăpa cele două orașe, tăbărâ mai ănteu la Athgra, merse apoi la Silyvria, unde nu lipsi de-a pune la cale o aprovizionare cu de prisos pentru ale traiului, apoi intrară în Adrianopol și puseră marele oraș în stare de-a pute rezista și de-a se apăra contra primejdiilor unei mai lungi impresurări în perspectivă din partea Româno-bulgarilor. Toate mișcările acestea într'o parte și 'ntr'alta se 'ntemplară puțin înainte și după Paștile anului 1206. Intreaga campanie din iest-an a Româno-bulgarilor și Cumanilor precum și retragerea lor au fost făcute cu totul în spiritul lui Ioannișiu, adecă c'o precugetată cruzime, pentru a dispopula și pustii cu totul Tracia și lăsară în urmă-le o țară peste măsură deplorabilă, redusă la un sinistru pustiu, plină de ruinele și surpăturile unei bune-stări nimicite, adăpată cu de prisos cu sânge omenesc. Din ură contra Grecilor, năvălitorii risipiseră ori-ce cultură omenească, dar nu erau tari de căt în distrugerea unei civilizații mai înalte, slabi însă în înlocuirea aceleia cu o dezvoltare mai nobilă și mai vrednică de oameni. Nemărginitul sentiment de naționalitate a fost de astă-dată moartea umanității. Ți se ridică perii 'n cap la auzirea atrocităților comise, mai cu seamă de Cumani, în retragerea lor și c'o înfiorătoare exactitate annalele bizantine povestesc, cum călăreții româi prizonieri au fost aruncați de vii cu cal cu arme

cu tot in gropile pline cu cadavre, ingropați și acoperiți cu țerînă. Peirea orașelor și satelor, ruinarea întregii țeri au fost barbarul monument de biruință a 'nsumețitului cuceritor romăno-bulgar. *)

Campania Latinilor
contra
lui Ioannițiu.
Moartea
lui Balduin.

Latinii tăbărâra mai ăntăiu din precauțiune inaintea porților Adrianopolei și strămutară comunicația cu orășenii pe câmp; curënd inșe incheiară cu Romăii o 'nfrățire de arme, dedură ajutor, căt era cu puțință și după imprejurări, orașelor reduse la o stare cumplită prin Cumani, și trecură marginea peste munții Rhodope, fără de-a da de vr'o improtivire, ba fără a descoperi chiar pe inamic. Ocupară in liniște cetatea Stenimachos, eliberară pe compatrioții lor de acolo, care 'ncăpuse 'n robie, apărând Filipopolul, se 'ndreptară spre Orestias, lăsară in Tracia pe urma lor pe Teodor Wranas comandant peste-un despărțământ de trupe și se 'ntoarseră la Constantinopol, unde-i chemă alegerea unui nou 'mpărat.

Intre acestea regele Ioannițiu păzi o adăncă și nepetrunsă tăcere asupra prinsorii și sortii lui Balduin, in căt Latinii, cari nu voiau să aleagă pe urmașul lui, de căt după ce i s'ar fi dovedit moartea, nu aflară un an și mai bine nimic despre dănsul, din care cauză regentul interimar, contele Enric, nu se putea de loc hotări in incertitudinea, in care se afla, de-a primi coroana împărătească, ce i se oferise lui, ca urmașului presumpțiv la tron. Neinduplecatul Ioannițiu, increzut in steua sa, refuză chiar de la 'nceput, reverențios inșe hotăritor, incercările de mijlocire ale papei Innocențiu III, care solicitase restatornicirea păcii și eliberarea împăratului.

*) Nicetas Choniates, Historia byzantina (editio Bonnæ ex anno 1835), pag. 835—840.

Marchionul Bonifaciu de Montferrat, acum rege al Thessalonicului, care vedea amenințându-se provinciile lui de la Nord de către Bulgari și Cumani, purcese asemenea în ajutorul celor-l-alți latini și, în calea lui, respinse cu succes atacul izolat al unei cete inamice, dar urmărind'o, lunecă prea departe cu spumegândul lui curaj și perî prin rană de moarte. Asupra capului tăiat a regelui din Thessalonic, ce i se adusese, Ioannițiu serbă cu bucurie un triumf, nemeritat indealtmintrelea, căci nu-l câștigase el însuși. Cu toată marea putere de acțiune și vitejia sa, regentul Enric eră de firea lui om blând și dispus spre împăcare, în cât pe de o parte el, pe de alta ajutoarele de oaste și de bani din Europa apuseană, aduseră în șovăitoarea poziție a Latinilor oare-care consolidare și îndreptare; dar cauza lor câștigă și mai mult încă prin respingătoarea și imprudenta purtare a regelui Ioannițiu, dușmanul lor de capetenie, a cărui cruzime selbatecă și fără de scrupul respingea și amici și inamici și-i instrăină toate inimile, ce simțeau omeneste.

Când prin schimbarea sorții acest Domn fû silit să cedeze superiorității Latinilor în multe lupte săngeroase, el hotări să se resbune ca un canibal. Mai cu samă știrea, că Latinii isbutiseră să'l facă pe Alexios Aspietes influentul comandant grec din Adrianopole, să se lepede de dânsul, îl scoase cu totul din fire și'l impinse la un turbat acces de mânie. Poruncește să i se aducă 'nainte împăratul cel închis în temniță, spune să i se taie c'o seure brațele pân' în coate și picioarele pân' în genunchi, și 'n fine svêrle pe bărbatul schilod, viu încă, peste cap într'o prăpastie, unde acesta zăcû inundat de sângele său între schelete de fiare moarte și, lăsat în prada

pasărilor răpitoare, își dă cea din urmă suflare abia după trei zile. In așa ticăloșie se săvârși un stăpănitor in floarea bărbăției încă, căruia nu-i lipseau nici puterea de acțiune, nici alte virtuți, mai cu samă nu moderațiunea și iubirea de dreptate. Latinii întărâtați, răsbunărâ in curând moartea plină de dureri a nenorocitului lor împărat, iar Bizantinii cei nestatornici invățăară din pilda apusenilor, cum adevărată fidelitate de supus are ocazie de-a se manifesta chiar față c'un monarch, incetat din viață. După spusa tuturor, Ioannițiu puse să-i facă din țeasta lui Balduin o cupă impodobită și frumos imbrăcată, din care bea la ospete. *) Solicitat-au și Papa Innocențiu III cu multă stăruință eliberarea lui Balduin, insă regele Ioannițiu (sau cum 'i zic Grecii Kalojoannes) se scuză pur și simplu zicend, că chiar cu cea mai mare bună voință din parte-și nu'l mai poate pune 'n libertate, de vreme ce 'l ajunsese 'n temniță soarta tuturor muritorilor (quia debitum carnis exsolverat, cum carcere teneretur. **) Un an și patru luni trecuseră deci de la prinderea lui Balduin, până ce Latinii aflară cu siguranță moartea lui și abia după asta 'l proclamară pe Enric împărat, incoronându-l.

Daca Grecii din Tracia chemaseră pe regele Kalojoannes (Ioannițiu) ca pe un liberator, ei speraseră pe de-o parte ocrotire pentru libertatea lor, pe de alta primirea legilor lor. Curend trebuiră a se convinge insă de bar-

*) *Γεωργίος τῆς Ἀκροπολίτε χρονικὴ συγγραφή*. Bonn. 1837, pag. 24.

**) Gibbon, History of the decline and fall of the Roman Empire. London 1840. One volume, chap. 61, pag. 1128. — Gesta Innocentii III cap. 109. — Villehardouin No. 230.

baria națională a regelui și a poporului său și avură cauze în de-ajuns de-a detesta pe un mântuitor, care nu numai în accesul unei toane selbatece, ci cu sânge rece și după matură precugetare, execută pierzătorul plan de-a despopula Tracia, de-a risipi orașele și satele ei și de-a strămuta populația țării dincolo de Dunăre. Ast-fel el ruină sistematiceste și din temelie populațiunile grecești și locuințele lor. Multe sate și orașe din Tracia erau asemenea pământului, o grămadă de ruine însemna olatul orașului Filipopole, iar pe orașele Didymotichos și Adrianopole le aștepta aceeași soartă după intenția zugrumătorului român. Orașele înfloritoare odinioară: Heraclia, Panion, Rhædestos, Chariupolis, Trajanupolis, Makri, Claudiupolis, Mosynupolis, Peritheorion și multe altele erau transformate în diforme și pustii grămezi de ruine; populația prinsă a fost dusă în țerile de la marginea Dunării și așezată pe locuri, cari cătară a se numi cu numele orașelor și orașelelor derămate. În modul acesta Ioannițiu căuta, după spusa lui proprie, să restituie paguba și să stingă vina, pe care-o comisese împăratul Basilioș asupra Bulgarilor la a. 1016, când a triumfat asupra lor; și dacă acel împărat s'a numit Bulgaroktonos (tăietor de Bulgari), regele din parte-i voiește a se numi Romæoktonos (tăietor de Româi). Desnădăjdeditul popor grecesc, frângându-și mânilor, ridică un țipet de spaimă și de pocăință la tronul împăratului; Enric, mărinimos cum era, crezù resvrățiților de-o-dinioară dar acumă pocăiților Româi, îi iertă și-i luă sub scutul său în contra crudului lor nimicitor. De și de-o-cam-dată nu putu aduna sub steagul său de cât 400 de cavaleri cu scutierii și arcașii lor, totuși eși'n campanie cu această

neînsemnată putere și dete piept Romăno-Bulgarilor, cu toate că aceștia, împreună cu aliații lor, fără a număra și pe pedestri, erau aproape 40,000 de călări. Ei cuceriseră deja Didymotichos, și 'ncepuseră a urzi intrigi și în Adrianopole, sau pentru a face orașul să se lepede de Latini, sau pentru ca să se predee prin trădare lui Ioannițiu, în căt de s'ar fi întemplat acestea, urmă imediat să amenințe Constantinopolul. La știrea aceasta, confirmată pe deplin de cavalerii remași în Adrianopole (Orestias), împăratul hotări să măntue pe cavalerii și compatrioții săi, pe cari-i rânduse în oastea lui Wranas, și să libereze tot-odată și remășițele oștirii romăice, cari se refugiaseră în târgușoarele din împrejurimea Adrianopolei. Înaintă dar bărbătește asupra acestui oraș, fără a ține în samă strivitoarea precumpănire numerică a inamicului și fără a socoti desastrul propriilor sale campanii de odinioară. Ne'nfrântul curaj, disciplina strictă și tactica meșteșugoasă și superioară a armiei latine cu mult mai puțină la număr, descurajară și intimidară cu toate astea pe romăno-bulgari, în căt aceștia nu fură în stare a se ține în nici o luptă, ci la ori-ce năvălire dedură dos. Ast-fel viteazul Enric împărat isbuti să 'mpingă cetele dușmane până la Crenos și Borcas și să asigure provincia Traciei. Apoi petrecu Agatopolea, pătrunse până la Anchialos, cășună inamicului însemnată pagubă, făcu spoliile mari de prizonieri, bani și vite, nu suferi nicăiri pierderi serioase și se'ntoarse neatinș în capitală. *) Armele latine măntuiră ast-fel o samă de orașe avute de ruina, ce le amenința, și barbarii

*) Nicetas Choniates, Historia byzantina (edit. Bekkeriana) pag. 846—853.

năvălitori trebuiră adeseori să lase din mâni sigure frumoasa lor pradă. Atunci Ioannițiu se'nbărbătă din nou, purcese in sudul țerii, ce nu eră apërat și'ncepù impresurarea marelui și bogatului oraș Thessaloniki. Intr'o noapte (a. 1207) il aflară insë in cortul sëu, străpuns de-o mână necunoscută, ne'nsuflețit și scăldat in sângele sëu propriu. Povestea ämbra și se crezù, că marele mucenic Dimitrie, patronul orașului Thessaloniki, ar fi străpuns cu lancea pe năvălitorul asupra acestui oraș. Nemulțumit c'o moarte de rând, pricinuită prin boală de plămâni, de care susțineau mulți c'ar fi murit acest stăpănitor, tradiția populară spunea, că judecata lui Dumnezeu trecuse asupra lui, mătuărnd de pe fața pământului in mod supranatural pe cel mai nelegiuit dintre toți muritorii, după părerea romăilor. Indealtmintrelea eră adevërat, că de când țineau oamenii minte, nici un despot nu adusese asupra împërăției Romăilor, rele atât de multe și de apësătoare, ca omul acesta. Ura generală iscodi pentru el o anume poreclă injositoare; gura poporului grecesc il chema fără escepție Skyloioannes (cănele Ioan), pantru a arëtă acea cannibalică lăcomie de-a ucide, cu care se scăldă satisfăcut in sângele Romăilor, cruzime ce se 'nrădăcinase adânc in toată ființa lui atât prin firea sa iute și pornită, cât și prin legăturile și inrudirea cu selbatecii Cumani. Nemesis ajunse curënd și pe acest stăpănitor, care 'și injosise tronul, prefăcëndu-l in eșafod, pe care a trebuit să'l imple apoi cu sângele sëu propriu. Daca in selbatică energie eră de-o samă cu cei doi frați ai lui, Petru și Asan, in barbare, asprime și cruzime îi intrecù cu mult.

Neașteptata schimbare de domnie, aduse la iveală o

adâncă vrajbă în familia domnitoare. De la Asan, întemeietorul și începătorul dinastiei regale, rămăsese doi fii, Ioan și Alexandru, dintre cari cel de 'ntăiu trebuia să vie la rând, fiind mai mare de ani. Scaunul vacant îl răpi cu toate acestea fără dreptate și numai de cât un nepot de soră a lui Ioannițiu, anume Borilă, înlăturând pe Ioan Asan, copil ăncă, fără sprijin, dar moștenitor cu drept exclusiv la tron, pe care cumpătorețul său dascăl și crescător știu să 'l ascunză atât de bine, încât nu 'l putu află nimeni, până ce, spre deplină mântuire, fugi cu el dincolo de Dunăre, în țara Cumanilor. Înainte de-a deveni scaunul vacant, Borilă, pentru a 'și întări dreptul său de pretendent, încheiase în contra canoanelor bisericesti o căsătorie-incest cu o Cumană, ce-i eră mătușă dreaptă, și opuse directului drept de moștenire al fiului, dreptul său dublu de înrudire. *) Mare piatră căzută în ori-ce caz de pe inimele Grecilor și Latinilor, când se săvârși din viață un dușman atât de rezolut, puternic și crud.

După multe biruinți, prudentul împărat Enric, încheiă cu Borilă o pace admisibilă, apoi știu să 'nduplece la o liniștită învoială și pe Theodoros Laskaris, principele grec al Niceei, în cât împăratul se bucură pentru câtă-va vreme de-o liniște relativă, intreruptă de mai multe ori prin luptele, la cari eră silit, cu certarețul și nestatornicul Mihail Comnen, despot al Epirului, o liniște care fii turburată din nou după scurte răstimpuri. Între acestea, Ioan Asan, ce scăpase cu fuga pe malul

*) Ephræmius monachus, Imperatores et Patriarchæ byzantini (edit. Bonnæ 1840, pag. 316.) Georgii Acropolitæ Annales, Bonnæ 1836, pag. 23 și 26.

stâng al Dunării, pribegi și mai în adâncul străinătății, până ce 'n urmă se ținut ascuns în Rusia, unde petrecu mai multă vreme până la vrăstnicie. Acolo și tocmi o oaste de simbriași ruși, i se puse 'n frunte; și ceru îndărăt tronul tătineseu. Refuzându-i-se, declară războiu lui Borilă, îl bate la larg, și ocupă cea mai mare parte a țării. Urmărește pe uzurpator, până ce acesta se retrage inderetul tarilor ziduri ale capitalei Tërnova, și 'l asediază acolo șapte ani deplini. Partizanilor și sprijinitorilor lui Borilă li 'i lehamete în fine, se leapădă de el și trec cu toții în partea lui Ioan Asan. Borilă, părăsit și trădat, cată să scape cu fuga, dar cade în mâna biruitorului, care poruncește să 'i scoată ochii. În acest chip Ioan Asan ajunsese domn peste tot regatul romăno-bulgar.

Sub domnia de acuma a lui Ioan Asan, teritoriul său se sporî prin cucerire, pentru câtă-va vreme, cu Macedonia și o parte a Traciei, iar regatul se 'ntări învederat și jucă în incurcăturile latino-bizantine un rol cu atât mai însemnat, cu cât împărăția francească din Constantinopol scădea mai mult în virtute și putere de rezistență, luncând mereu și repede spre peire. După moartea împăratului Enric, celui plin de înțelepciune și putere, (1216), urmașul său Petru de Courtenay, intrând pe teritoriul despotului din Epir, Theodoros Comnenos, încăpuse din nebăgare de samă în mâinile acestuia ca prizonier, din cari nu putu scăpa prin nici-o mijlocire diplomatică, ci numai prin moarte (1219). Impărăția trecu la Robert, fratele mai mic a lui Petru, om slab, nedestoinic, lipsit de putere, căruia cu toate aceste păreau a 'i zimbî de la început pacea și liniștea, căci cumintele împărat al Niceii, Theodoros Laskaris, se căsătorise cu sora lui și 'l

Slăbiciunea
impărăției lati-
ne și primejdia
din partea re-
gatului ro-
măno-bulgar.

logodise cu fică-sa. Dar Theodoros Laskaris se săvârși curând din viață, și atunci perî ori-ce perspectivă de pace, căci ginerile și urmașul seu, Ioannes Vatatzes, urmă un sistem nou politic, făcând abstracție de la incuscrirea cu împăratul Robert. Numai dușmania isbucnită în intervalul acesta, între cei doi împărați grecești Vatatzes din Nicea și Theodor din Epir, scuti șovăitorul tron din Constantinopol de un imediat atac din partea celui dintăiu monarch, care eră ambițios, cunoscător intru ale resboiului, și pânea cu lăcomie un pretext de luptă.

Alianța, apoi
ostilitatea între
Ioan Asan și
împăratul
Theodor Com-
nen.

Preste tot vorbind, raportul între Epir și Nicea, devenea mai tot complicat și mai problematic, ruptura neapărată. Despotul din Epir, Mihail Comnen, numit și Angelos, avea trei frați, Constantin, Theodor și Manoil, dintre care numai cel mijlociu era priceput intru ale resboiului, și destoinic a domni, calități, ce și le câștigase în serviciul și după modelul împăratului Theodoros Laskaris din Nicea. După rugămintea lui Mihail, acest împărat îngădui lui Theodor Comnen atât intoarcerea în Epir, cât și urmarea pe tron după moartea lui Mihail, cu obligațiunea însă de-a păstra și întări cu jurământ, raportul de vasalitate al țării cu împărăția grecească. Ajuns la putere Theodoros Comnen uită curând jurământul și atárnarea sa vasalitică, se bizuia tot mai sus, și intindea mâna după cele mai nalte semne ale puterii pămentene.

După săvârșirea din viață a lui Theodoros Laskaris (1222), 'i-a fost dat se aibă un urmaș vrednic în persoana ginerului seu Ioannes Dukas, numit în genere Vatatzes, înțelept ca om de stat, și cu putere de acțiune, care ajunsese a lua de soție pe princessa Irina, văduva

lui Andronic Paleolog. Curând după ce stătù in scaun, acest domnitor avù noroc in resboiu, isbutind a ocupa și ținea cătă-va vreme in puterea sa, orașul Adrianopol, care 'i ceruse ajutor in contra Latinilor. Dar avù un rival periculos pentru tronul bizantin in noul despot din Epir, Theodor Comnen, care răpi la sine Thessalia, Dalmația, Macedonia, mare parte a Bulgariei și Traciei, și incorporâ cu teritoriul seu orașul Adrianopole, după ce alungase garnizoana pusă de Vatatzes. Acest despot îndrăzneț, se cutezase până sub zidurile Constantinoplei, și fiind că spre acest sfârșit se aliase cu Bulgaro-Români, spaima și iresoluțiunea domneau in inaltele cercuri guvernamentale ale Latinilor, ingrămădiți din toate părțile. Rivalitatea dintre cei doi pretendenți grecești pentru tronul Bizanțului mântui de-o cam-dată scaunul latin, iar pe de altă parte, despotul din Epir avea nevoie de oare care sporire a puterilor sale, ca să poată isbuti in planurile sale ambițioase.

Theodor Comnen, îndrăzneț de felul lui, incurajat prin succes, abea smulsese de la Latini, Româi și Bulgaro-Români țeri intinse și abia 'și așezase scaunul in Thessalonic și din dată il cuprinse aviditatea după coroana împărătească. Se imbracă in mantie de purpură, încălță sandale roșii ca para focului și cerù de la metropolitul din Thessalonic, Constantin Mezopotamita, să'l incoroneze de împărat in mod solemn. Principele bisericesc, cumpătară cum eră, opuse acestei cereri in doelile sale canonice, spuind că nu e competent și că alt-fel s'a urmat obiceiul, de vreme ce o asemenea funcțiune, numai patriarhul din Constantinopol singur are dreptul exclusiv de-a o implini, din care cauză metropolitul trebuì să su-

feră persecuțiuni nenumărate și 'n sfârșit fû condamnat la exil. Mult mai moale se arătă Dimitrie, arhiepiscopul Bulgariei, care săvârși actul încoronării despotului Theodor pe baza poziției sale autonome și neresponsabile, își atribui el însuși competența de-a unge împărat pe ori-cine va voi, ori unde, și ori când îi va plăcea. De atunci, dușmănia între împăratul Theodor și împăratul Ioa Vatatzes ca rivali, crescù vederat. E drept că Ioan Vatatzes trata și considera pe Theodor ca pe cel mai de aproape după el în rang și demnitate, îl lăsă să facă și să orânduiască ori-ce ar fi voit pe teritoriul seu propriu și nu i se puse improprietivă nici într'o altă privință, dar tocmai acomodarea această a lui Vatatzes ațita cu de prisos și provoca mai mult lăcomia lui Theodor. *)

În vederea însemnatului spor de teritorii și a vecinătății cu regatul bulgar, împăratul Theodor Comnen (numit și Angelos) încheiă alianță cu regele Bulgariei, Ioan Asan, intrând și în legături de înrudire cu el, adecă dând pe Maria, fiica nelegitimă lui Asan, de soție propriului frate, Manoil Comnen. Dar această alianță nu putea să ție multă vreme, căci era încheiată de o parte de interes egoistic și cu rezervațiuni mentale, pentru că Theodor Comnen, îndrăzneț de felul lui și din lăcomie de a domni, dispus de-a usurpa dreptul altuia, nu prea eră gingaș în jurămintele și îndatoririle sale convenite, ci obicînuia a le svârli pur și simplu în vînt după interese și trebuințe întemplătoare. Dar urmarea inproprietivă la tratate și alianțe aduce mai tot-d'a-una desbinare între aliați; ceea ce se întemplă și acuma. Theodor Com-

*) Georgii Acropolitae Annales. Bonnæ 1836, pag. 27, 35, 36. Ephraemii Monachi historia in versibus Bonnæ 1840, pag. 309—311.

nen, lacom de țeri, tocni o oaste numeroasă de Români și Latini, și declară resboiu Romăno-Bulgarilor. Ocolind Adrianopolul, apucă în susul riului Hebrus (acum Marița), și ardea după o ciocnire în care spera, că Bulgarii vor trebui să fugă, de nu înaintea Românilor, de sigur însă înaintea despărțământului latin al oștirii sale. Ioan Asan însă puse temelie pe buna sa dreptate, pe fățișul sperjuriu și pe călcarea de alianță a contrariului său, pe tăria propriei sale oștiri, sporită cu abea o mie de Cumani, și merse plin de încredere în luptă, atărând sus de steag hrisovul de jurământ al lui Theodor și lăsându-l să fluture. Cele două oștiri se întâlniră aproape de riul Hebrus, în locul Clocotenita. Ioan Asan bate cumplit pe protivnicul său Theodor, îi imprăștie oștirea, îl prinde pe el, parte a trupelor sale, multe rude și pe partizanii cei mai de samă, și ia pradă tot ce se găsește în tabăra inamicului. Fie din iubire de oameni, fie din înțelepciune politică, destul că biruitoriul dăruie deplină libertate holotei prizonierilor, mai cu samă ostașilor proști și cetelor de mercenari momite din toate părțile, dându-le drumul să se întoarcă nesupărați în orașele și târgurile lor respective. Prin aceasta el câștigă încrederea și iubirea Românilor în așa grad, în cât putu împlini ușor și fără împotrivire dorința de a-și întinde teritoriul. Întru adevăr ori-unde se arăta, găsea o populație liniștită care se pleca sub jugul lui fără a o sili. În acest chip se supuse întâiu Adrianopolul, apoi Didymotichos, întregul ținut Boleron, orașele Serrae, Pelagonia și Prilapos cu ținuturile întregi, apoi orașele Prespa, Deabolis, Achrida și Albania întreagă; Vlachia mare, care cuprindea partea muntoasă a Tesaliei, nu

opuse nici o rezistență la intrarea lui, și ast-fel Ioan Asan luă in putere-i regiunea Elbanon și intră pustiind in provincia Iliria. După ce îndeplini însă in cea mai mare parte cuceririle pe cari le avuse de scop, și regulate stările de lucruri după propria sa socotință, principele Romăno-Bulgar se întoarse in patria sa, lăsând unele locuri întărite in mânilor și sub administrarea Romailor, păstrând însă pe cele mai multe in mânilor sale proprii, inzestrându-le cu garnizoane in deajuns, cu comandanți buni și cu stringători de dare.

Dar' cea mai glorioasă cucerire a regelui Bulgaro-Romăn, era reputația lui generală, de principe nobil, drept și iubitor de oameni, căci departe de-a avea cruzimea și asprimea celor ce 'l precedase in domnie, desbrăcându-se de innăscuta barbarie a nației sale, cruța viața omenească in poporul său propriu și nu se mănji nici cu sânge romăic; apoi in genere lucra cu atâta circumspecțiune, dreptate și blândeță in cât se bucură de o deosebită venerare și iubire nu numai între Romăno-Bulgari, ci și între Romăi și între cele-l-alte popoare invecinate. El remase credincios spiritului său de blândeță obicinuită chiar față cu Theodor Comnen, protivnicul prins, care, de și trebuia neapărat ținut in inchisoare și sub pază, fiind primejdios statului, totuși se bucură de multe inlesniri și indulciri ale traiului, fû tratat cu onori și distincțiuni deosebite, și duse multă vreme o viață suportabilă. Dar' când incorigibilul și nemulțămitorul Theodor unelti, din locul său de exil, intrigi in patria sa și planuri pentru restaurarea sa, Ioan Asan, silit să fie aspru descoperind aceasta, porunci să'l orbească, o pedeapsă și o măsură de precauțiune foarte obicinuită

in împărăția bizantină in contra pretendenților la tron și a regenților resturnați. Fratele lui Teodor, Manoil Comnen, bărbatul Mariei, fiicei nelegitime a regelui bulgar, uzurpă orașul Tesalonic, ocupă câte-va provincii apusene, își puse titlul de împărat și despot arogându-și ast-fel din propria lui putere, neatărnarea deplină și rangul de împărat, lucruri pe care căuta să le dovedească mai cu samă prin întrebuintarea de scrisoare roșie in hrisoavele sale. Dar' și pe acest regent, Ioan Asan il cruță cu marinimie, poate pentru că îi era rudă și'l credea mai puțin periculos, drept care îi arată iubirea de pace și moderațiune, nu'l impresură cu resboiu, nici nu'l supără in teritoriul său in vr'un chip oare-care. *)

Împăratul Vatatzes, înțelept ca om de stat și versat in expediente, contra căruia împăratul latin Ioan de Brienne întreprinsese și săvârșise un atac de puțin folos in Asia, neavând puteri proprii, cari să poată rivaliza cu ale inamicului, și nici condițiile prealabile ale unei acțiuni cu efect, știu să compenseze lipsele sale, legând interesul familiei cu acela al statului. De la soția sa Irina, fiica împăratului Theodor Laskaris, — Vatatzes avea un fiu, care primî in onoarea bunului său, asemenea numele : Theodor Laskaris, și era pe atuncea in vrastă de un-spre-zece ani. Iar' Ioan Asan, regele Romăno-Bulgar, avea o fetiță anume Ileana de nouă ani din căsătoria lui cu Maria, fiica regelui maghiar Andreiu II. Vatatzes rândui o anume solie cătră Asan

Legături
de familie și
politice între
Ioan Asan
și Ioan Ducas
Vatatzes.

*) Georgii Acropolitæ Annales. Bonnæ 1836 (Recogn. Im. Bekker.), pag. 44, 45 și 47. — Euphræmii Monachi historia in versibus. Bonnæ 1840, pag. 324 până la 327. — Necephori Gregoræ historia byzantina. Bonnæ 1829. Tom. I, pag. 28.

cu propunerea ca să și căsătorească copiii, și să incheie preste aceasta o alianță politică ofensivă și defensivă. Ioan Asan primi solia cu multă părere de bine, convine asupra stipulațiilor speciale ale tractatului, și întărește inoiala convenită cu jurământ solemn, pe care îl depune el de o parte, solii în numele lui Vatatzes de alta.

Pentru îndeplinirea acestei indoite legături, amândoi stăpânitorii hotărâsc, ca să se întâlnească. Vatatzes purcede pentru acest scop din Niceea, ocupă Lampsacus, trece cu o parte aștirii Elespontul, încunjură Kalliupolis, oraș apărut de venețiani, îi dă asalt și îl ia în puțină vreme, după ce a întrebuintat cu energie mari mașine de asediu. În orașul Kalliupolis, cucerit în acest chip, Vatatzes primește curând după asta pe Ioan Asan, ce sosit cu soția și fiica sa acolo, și la această întâlnire amândoi domnitorii desbat, lămuresc și întăresc verbal legământul de familie și de stat, ce se convenise dejă. Pe când Ioan Asan remase pe țermul european în împrejurimele orașului Kalliupolis, soția sa Maria, și fiica Elena trecură cu suita împăratului Vatatzes pe țermul asiatic la Lampsacus, unde se afla împărăteasa Irina. Aicea patriarhul Germanus cunună solemn vlăstarii logodiți ai acelor două dinastii, pe Theodor Laskaris cu Elena. Metropolitul din Tërnova, care canoniceste era subordonat patriarhului din Constantinopol, câștigă aci o poziție autonomă și neatârnată după mijlocirea regelui bulgaro-român și din considerație pentru inrudirea și prieteșugul său, care acuma trăgeau greu la cumpănă; așa că mitropolitul fû recunoscut și proclamat prin decret împărătesc și prin hotărârea sinodului, de neatârnat de orice instanță bisericească superioară și în drept tot-odată

de-a purta titlul de patriarch. După săvârșirea festivității nunții, împărăteasa Irina merse cu fiul și cu norăsa spre resărit, pe când soția lui Asan se 'ntoarse asemenea la obicinuita ei reședință. Ioan Asan și Vatatzes se puseră în fruntea oștenilor, ce aduseseră cu sine, petrecură țermul apusan, supus latinilor, luară bogate prăzi și prefăcură întreaga regiune în proverbialul pustiu cumăn (*Συρθῶν ἐρημίαν*. *) Conform alianței lor juruite, împărțiră între ei, pacinic și după un program, orașele și ținuturile cucerite. Impăratului Vatatzes i se cuveniră orașele Kalliupolis, Madyta și toată peninsula care intră în mare în forma unei limbi de pământ, apoi locul întărit Kissos și regiunea până la Marița, în fine muntele Gano cu o mică cetățuie; iar Ioan Asan primi toată țara răpită de la inamic, care se întinde la nord peste regiunea citată până acum. Amândoi principii își întinseră pustitoarele escursiuni până sub zidurile Constantinopolei, grămădiră rău pe latini și băgară mare spaimă în ei. Când iarna, apropiindu-se, îi silii să se liniștească, amândoi aliații puseră la cale măsurile lor pentru campania din anul viitor și se întoarseră fie-care la obicnuitul scaun de reședință, Vatatzes la Niceea, Asan la Tërnova. **)

După moartea lui Robert luară guvernul Balduin II, al treilea fiu nevrēsnic încă a lui Petru și ca reprezentant de sine stătător al acestuia, Ioan de Brienne, ex-rege de Ierusalim, om viteaz și în plină putere de și de

*) Istoricii bizantini numesc pe Cumani adesea *Sciți*.

**) Georgii Acropolitae Annales, Bonnæ 1736, pag. 52—56. Euphræmii Monachi historia byzantina in versibus. Bonnæ 1840, pag. 328—330.

opt-zeci de ani (1228); totuși însă ei nu putură inspira împărăției istovite o nouă suflare de viață. Ioan de Brienne, escelent ostaș în de-altmintrelea, nu era om de stat prevăzător, întreprinse o campanie în Asia mică și călcă fără de nevoie pacea cu statul grecesc al Niceii. Acest act dădu împăratului Vatatzes, primejdiosului inamic, o ocazie dorită, pentru a pune în lucrare în mod practic, alianța ofensivă dintre el și regele românilor și al bulgarilor, Ioan Asan. Cu o putere de o sută de mii de oameni și o flotă de trei-sute de catarge, amândoi aliații porniră asupra Constantinopolei, luară Kallipolis trecând pe sub sabie pre locuitori, impresurară capitala despre uscat și despre mare, și o indesuiră cu atât mai rău, cu cât întreaga ostășime de luptă a latinilor se mărginea la abea o sută șase-zeci de cavaleri proprii, și la o neconsiderabilă grămăgioară de scutieri și arcași. Capitala era deja în pericolul iminent de a cădea necondiționat, când extraordinara vitejie a împăratului Ioan de Brienne dete lucrului altă față. Acest erou făcu o eșire puternică cu ceata sa de cavaleri în contra asediaților, aruncă claie peste grămadă oștirea lor compusă din patru-zeci și opt de cohorte, făcând între ei un grozav măcel. Incurajați prin aceasta, pedestriimea și tergoveții, atacară corăbiile inamice care ancorau aproape de zidurile cetății, luară două-zeci și cinci d'între ele și le traseră cu bucurie în portul Constantinopolei. Ast-fel cetatea și împărăția scăpară de-o camdată, dar Vatatzes și Asan re'noiră în anul următor (1236) atacul asupra orașului împărătesc, pe care iar îl înconjurară cu asediul. Ioan de Brienne strinsese până atunci pe vasalii și aliații săi, ținând bărbătește calea inamicilor aliați; căș-

tigă o hotăritoare biruință, și zădărnici în acest chip al doilea asediu al rezidenței sale.

Cu toată înlăturarea momentană a primejdiei latini erau în genere reduși la o stare foarte rea, iar trufia lor era adânc umilită prin legătura de familie a celor doi regenți, ce le steteau dușmănește în protivă. Pe lângă asta se mai adăose și răul că bătrânul, însă vigurosul împărat, Ioan de Brienne, se sevărși din viață după o scurtă domnie, lăsând în urmă împărăția pe mâinile ginereului său Balduin II, om slab și nevoiaș (1237). În asemenea împrejurări, Vatatzes știu să întindă în mod considerabil teritoriul statului său și să câștige de la amici și inamici, un respect care creștea mereu. Pe când Balduin II cutreieră patru ani de-a rândul ca un cerșitor încoronat întreaga Europă, căutând ajutor, și se întoarse apoi fără nici o ispravă la Bosphor, Vatatzes gonise succesiv pe Bulgari dintr-o parte a Traciei, silise pe Manoil Comnen, despotul Epirului, să deziste de la titlul de împărat și impusese epigonilor dinastiei Comnenilor din Epir omagiul de fidelitate către tronul împărătesc din Niceea. Dar laurii aliatului nu lăsau nici pe regele româno-bulgar în liniește, în cât se căia de pe acuma de alianța sa cu Vatatzes; căci presimțea cu drept cuvânt și se temea de reinceputul avânt al românilor, de vreme ce el însuși stăpânea preste un popor, ce fusese odinioară supus împărăției române. Ioan Asan hotărî deci să denunțe în-doitul tratat de stat și de familie, și căută numai modul cel mai potrivit și timpul cel mai bun pentru executarea hotărîrii sale.

Pe când căsătoria fiicei sale Elena cu Theodor Laskaris nici se împlini, nici avu rezultate din cauza vrăs-

Ruptura și
reimpăcarea
între Ioan Asan
și Vatatzes.
Impresurarea
orașului Tzu-
rulus.

tei prea tinere a amândoror părților, cari stăteau aproape în anii copilăriei, părechea nevrăstnică remase incredințată pentru cautare, supraveghere și creștere la împărăteasa Irina din Niceea, sub mănile ei de mumă îngrijitoare și duioasă. În acest interval Ioan Asan manifestă într'adins o deosebită iubire pentru copila sa, pentru a masca adevărata sa intenție. Deci merse la Adrianopole și trimise părechii împărătești o solie cu cererea, că fiind el cu soția sa atât de aproape, să i se îngăduie mângăierea de-a vedea în persoană pe fiica sa măritată Elena și de-a o desmerda părintește; curând după asta el o va retrimite la bărbatul seu și la împărăteștii socrii. De și aceștia pătrunseră intenția lui Asan și observară apucătura sa, lăsară totuși pe fiica sa să meargă la densusul, spuindu'i înse să socotească „că dacă ar reținea pe „Elena și ar încerca s'o dispartă de soțul ei, va avea „să se teamă de un Dumnezeu atot știutor și resplător, care nu uită a pedepsi pe stăpănitorii, ce 'și uită „jurămintele și calcă tratatele.“ Cu toate acestea Ioan Asan, după ce și luă în primire fata, trimise înderet suita ei întreagă, se puse pe cale spre casă, ocolind Balcanii, luă direcțiunea spre Târnova, iar pe drum nu putu să nu reprime cu muștrări simțitoare și cu redresări pe princesa Elena, care se mătina și se căina pentru despărțirea de bărbat și soacră, poruncindu'i să se liniștească și să aibă răbdare. Ast-fel rupse de atunci încoace scurt și coprinzător toate relațiile de politică și familie cu curtea grecească din Niceea, simțindu-se mult mai apt pentru vocațiunea de-a deveni un protivnic hotărât și un inamic fățiș al acelei curți.

Poziția provinciilor române din partea europeană a

mpărăției, era pe vremea aceea nespus de grea și de indoielnică. Amenințate de latini pe de-o parte, de bulgari pe de alta, se mai adăoga pe lângă acestea inundarea ca din senin cu crudul și barbarul popor al Cumanilor. Aceștia trebuiră să fugă de'naintea vijeliei mongolilor, care veneau cu o uriașă precumpănire de număr și de putere, părăsiră cu familii și casnici așezările lor de pe malul stâng al Dunării, trecură pe malul drept al riului pe burduje bine combinate, pătrunseră prin țara mărginașă a Bulgariei, și se așezară în Macedonia pe roditoarele șesuri de lângă Hebrus și în partea de jos a țării, unde acest riu, hrănit de multele ape ce se varsă în el, primește numele, schimbat de gura poporului, Marița. Pustiire și pradă, robire și măcel însemnau drumul sălbaticii invaziuni, iar pe piețele mai mari, precum Adrianopol și Didymotichos, Vizia și Kalliupolis se licitau public prizonierii Cumanilor, deveniți sclavi.

Folosindu-se de poziția critică și hrănind necontenita lor ură contra grecilor, latinii hotărîră să se resbune asupra împăratului Ioan Vatatzes pentru campania de cucerire și pradă, ce-o întreprinsese pe teritoriul lor împreună cu Asan, și despre care am vorbit mai sus. Spre acest scop, ei se impacă mai ăntăiu cu Asan și incheie cu el un tratat de pace în toată forma; apoi îl câștigă aliat în resboiu și isbutesc a căpăta de la Cumanii doritori de luptă, nomadizând risipiți prin țară, și petrecînd ca venituri sălbaticie, o considerabilă oaste auxiliară, pusă pe câmpul de resboiu. Bine inarmați, imputerniciți prin ajutorul bulgar și cuman, latinii încep campania contra lui Vatatzes, la care ia parte și Asan în persoană. Agresiunea se începe ăntăiu și ăntăiu contra ce-

tății Tzurulos, asaltată cu vehemență, dar și ținută cu statornicie de către viteaza garnizoană. Modul energetic al impresurării și strivitoarea covârșire numerică a agresorilor aliați puseră pe impresurați, cu toată vitejia nepilduită, într'o stare foarte grea, Vatatzes știind aceasta, se cutremura gândind la căderea verisimilă a cetății, de a căria posesiune atârna siguranța cucerirelor sale din apus; dar pe de altă parte privea cu părere de bine în grămădirea dușmanilor sei în apus, pentru că în chipul acesta îi rămăneau mânele cu totul libere în resăritul cu mult mai important pentru planurile și scopurile sale. Se puse dar pe temporizare, pentru a osteni pe inamic prin un lung asediu și a tâmpi încet ascuțimea atacului seu. În mijlocul asaltului necontentit a cetății Tzurulos, îl găsește ca un trăsnet pe Asan știrea, că se săvârșise din viață soția sa și că tot-odată copilășul seu și episcopul Tërnovei își dăduseră cea din urmă răsulare. Recunoscând în această lovire a casei sale mână răsplătitoare a lui Dumnezeu, pentru că jurase strămb și despărțise fără cale pe doi soți, înspăimântat de aceasta, ridică numai de cât asediul, dă foc mașinelor-praștii, berbecilor pe care îi întrebuințase, și apucă repede drumul spre Tërnova. Latinii, avizați la ei ășșii, deci insuficienți, se vęd asemenea siliți să însrerupă asediul, pleacă la Constantinopol, și despresură de nevoie cetatea Tzurulos de cingătoarea ce-o incunjurase. Asan sdrobit de căință și convertindu-se la alte gânduri, trimise o solie către Vatatzes, acuzându-se pe sine ășșuși cu vina întreagă, și rugând cu umilință să îi ierte greșala comisă, se declară gata a restabili indoitele legături ce le rupsesse. Atât Vatatzes, cât și soția sa Irina primesc bine

solia, reînnoiesc legătura de familie și cea politică, încuviințează reînnoirea prin jurământ și cer inderet pe nora lor Elena. Ea se și duce într'adevăr la curtea împărătească din Nicea, iar pacea și amicitia între româi și bulgari se restabilesc.

Reimpăcarea lui Asan n'a fost de cât pe din afară, nu însă adânc în lăuntrul lui, nici fără de excepție; în fundul inimei sale mai păstră oare-care gelosie contra româilor și o neînvingătoare neîncredere; deci nu se țin de tratatele juruite, cu o conștiință atât de mare, în cât să nu-și permită de a devia de la ele pentru mic câștig, prin abateri pospăite diplomaticește; de ochii lumii însă, și în aparență, el cultivă cu tot dinadinsul amicitia și legătura, și se pune cu zel pentru interesele amicilor și aliaților săi. În acest chip lucră și atunci când Balduin II s'a fost silind să aducă din Europa apusană, peste Ungaria și Dunărea, însemnate trupe auxiliare în împărăția sa, cumplit de cutremurată. Cu toată alianța sa cu Vatatzes și cu împărăția romanică, Asan îngădui trupelor auxiliare latine trecerea prin teritoriul său, pretextând, că la invaziunea acestora ar fi fost siluit prin neînvingătoare lor putere. Latini întăriți în acest chip, mai căpătând și numeroase ajutoare de la Cumani, smulseră din mâinile lui Vatatzes cetatea Tzurulos, și înfrânseră greu flota sa creată din nou, și comandată de armeanul fără de experiență, Isfré. Împăratul Ioan Vatatzes din parte-i, nu putu să ia de-o-c'am-dată alt ce-va, de cât orașul Dakibyza și mica cetate Nikitiatis în Asia. Cei doi rivali Ioan Asan și Vatatzes steteau ast-fel față-n față aliați și înrudiți în aparență, dar' în lăuntrul lor nu tocmai simpatici unul altuia, cu sentimente mixte,

ear' gelosia pentru imparțeala împărăției bizantine era și lanțul care-i lega unul de altul și piedeca reciprocă care-i stăpânea, fiindu-i despărțiți de o laltă, ca un măr al discordiei. *)

Intervenirea
Papei in Un-
gia contra
romăno-bulga-
rilor și incer-
cări nouă de
uniune între ei.
Considerație
generală.

Papa nici putea, nici voea să privească cu nepăsare la o luptă, de care atârna nu numai căderea împărăției latine, ci și alungarea dogmei romane, desrădăcinarea autorității scaunului papal in răsărit, ba chiar accesibilitatea sf. mormânt, ce nu se putea ajunge de cât peste teritoriul bizantin, deci puțința unor cruciate cu bun succes. Indată după cea de'ntăiu impresurare neisbutită a Constantinopolei din anul 1235, Papa Grigorie IX provocă pe regele maghiar Bela IV s'alerge in ajutorul împărăției latine de lângă Bosfor, contra căria grecii din Asia și romăno-bulgarii se pregăteau din nou la o săngerioasă navală. Biruința grecilor ar insemna in genere un desastru public, de vreme ce ei au o ură mult mai aprinsă in contra latinilor de cât contra păgănilor chiar. Pentru ajutorul militar, pre care mai cu folos și mai repede il poate da Ungaria, il așteaptă pe rege o bogată răsplătire in ceriuri și pe pământ, ear' Bela IV invoindu-se cu aceasta, va primi nu numai bine-cuvântarea lui Dumnezeu, ci și absoluțiunea de păcate din partea Papei, care se dă tuturor acelora, ce vor lua parte in această campanie și are același efect ca și absoluțiunea, dată cruciaților ce merg la sf. mormânt. **)

Din fericire, latinii nu avuseră nevoie de ajutorul

*) Gregorii Acropolitae Annales. Bonnæ 1836, pag. 56—65.

**) Epistola P. P. Gregorii IX Belæ IV regi Hungariæ scripta, dd° Viterbii, XVII Kalendas Januarii (13 Decembris) 1235. Theiner Monumenta historica Hungariæ, Tom. I, pag. 140.

unguresc pentru a respinge cu succes noua năvălire a aliaților și a conjura furtuna momentană. Afară de asta a mai fost o favorabilă dispoziție a sorții pentru împărăția latină, că Vatatzes neprivind cu ochi buni cucerirea Traciei de cătră romăno-bulgari, încapù într'o ceartă vehementă cu Ioan Asan, a căreia urmare a fost, că acest din urmă, precum am spus deja mai sus, se aliă cu latinii contra lui Vatatzes, prefăcându-se din aliat în dușman fățiș. Cu cât mai invederată eșea la iveală intenția lui Vatatzes, de a-și apropria toate țările bizantine din Europa, cu atât mai simțitoare era amenințarea pentru regatul romăno-bulgar în interesele și'n condițiile sale de existență, cu atât mai grabnică era necesitatea acestui regat de-a se răzima de puterile apusene ale Europei pentru a găsi mijloace de mântuire. A reprimi uniunea era pentru regele român o ocazie bună, ce i se prezenta, pentru a recăștiga favoarea scaunului papal, și prin acesta, favoarea potențaților din apus, pe când Papa pe de altă parte, putea spera, că prin supunerea bisericească a unui stat, neconsolidat încă, dar' totu-și puternic, și aspirând cu vigoarea tinereței, precum era în vremea aceea statul romăno-bulgar, el ar căștigă de sigur o respândire însemnată a supremației sale spirituale, ba chiar a 'nriuririi sale politice 'n Orient.

Stimulul pentru aceasta porni de la Asan; și tot de la el porni re'nceperea bunelor relațiuni cu Roma, căci în anul 1237, regele adresă Papei Grigorie IX o scrisoare plină de zel creștinesc și de sumisiune credincioasă, ear' în privirea împărăției bizantine, și pentru regularea raporturilor bisericești și a altora din țara sa proprie, regele rugă să i se trimită un legat papal circumspect,

Correspondența
Papei cu Asan,
și trimiterea
unei legățiuni
la el.

cu care va vorbi și pune la cale cele trebuincioase în această privință. Papa respunse numai decât și într'un mod foarte prietenos, la scrisoarea supusă a monarhului bulgaro-român, ear' după câte-va zile el trimise regelui un legat apostolic, acreditat în toată forma, pe Salvi de Salvis episcop de Perusia, dând acestuia o întinsă plenipotență de a trată; ci 'n scrisoarea de acreditare respectivă Papa nu dă lui Ioan Asan titlul de rege, ci numai de domn (dominus) al bulgarilor și românilor, îl sfătuiește să se 'ntărească și să stăruie în supunerea sa pentru scaunul roman, îi făgăduiește sprijin și ajutor din partea numeroșilor cruciați și altor creștini evlavioși, caută să'l intereseze mai cu samă pentru eliberarea împărăției latino-bizantine (Romania Imperium), de bântuirile de pe atunci, îi făgăduiește pentru un asemenea lucru resplată în ceriuri și pe pământ, și'i pune în perspectivă statornică favoare a scaunului papal. Dând ajutor lui Balduin II, să dovedească deci că e un principe în adevăr catolic și să dea scaunului roman puncte de razem pentru a pune 'n evidență meritele sale. *)

În aceeași vreme Grigorie IX trimise o circulară către tot clerul înalt și inferior din țara bulgarilor și a românilor, prin care li'mpărtășea fericita veste, că a trimis legat apostolic pe episcopul de Perusia, și că regele Ioan Asan, se pleacă bisericii romane; deci îi provocă, ca nu numai să'i facă legatului o primire cu toate onorurile, ci să'i dea tot ajutorul, să'i crează toate cuvintele și toate arătările sale pe care le va spune din

*) Epistolæ P. P. Gregorii IX. Assano domino Bulgarorum et Valachorum scriptæ, dd° Viterbii, 21 Maii et 1 Junii 1237. (Theiner Monumenta historica Hungariæ, Tom. I, pag. 155 et 157).

ordinul Papii și cu bună-voința lui Dumnezeu, și să'l urmeze cu ascultare. Ca tot-dea-una scaunul papal se silește și acuma cu tot zelul să 'ndeplinească întreita sa datorie, de a întări în credința adevărată și de a duce la mântuire pe creștinii convertiți, de a readuce pe calea dreaptă pe cei-ce ămbăă pe căile strimbe ale eresiei, și în fine de a smulge din puterea păgănilor prin mânilor credincioșilor, locurile sfinte ale mântuirii oamenilor. Față cu această problemă, a resărit acuma mângăioasa speranță, cum că Asan va aleră în ajutorul împărăției latine amenințate, cu o putere mai tare, ear' Vatatzes se va abține de la ori-ce dușmănie și va reintra în sinul bisericei drept credincioase. *)

Plecând de la ideea, cum-că pierderea vrednică de plăns a locurilor sfinte nu s'ar fi întemplat nici când, dacă împărăția romană a resăritului ar fi trecut de mult din mânilor grecilor în ale latinilor, și cum-că locurile sfinte nu se pot euceri nici acum de cât numai în Constantinople, Grigorie IX încercă să 'l facă și pe regele maghiar, Bela IV, accesibil pentru părerea aceasta, drept care îi recomandă pe Salvi de Salvis, episcop de Perusia și legat apostolic tot-odată, care călători prin Ungaria, precum și pre episcopul Bosniei, ce i se rănduise să 'i fie de ajutor, ca să 'i primească pe amândoi cu bună-voință, și să li se favorizeze lucrarea, de vreme ce ei sunt rănduiți în afacerile împărăției latine (Romania Imperium). Papa liniști pe rege cu știrea, că Asan se arată un stăruior partizan al bisericei romano-catolice, și că

*) Epistola P. P. Gregorii IX ad universos praelatos in Bulgaria et Valachia, dd° Viterbii, 1 Junii 1237 (Theiner monumenta historica Hungariae, Tom. I, pag. 157).

după toată probabilitatea s'a apropiat și convertirea lui Vatatzes. În dealtmintrelea el mai promitea tuturor luptătorilor din Ungaria, carii vor porni în campanie în favorul împărăției latino-bizantine (Romania), că le va da sprijin și ocrotire pentru casnicii și averile lor, iar pe lângă aceasta le va dá luptătorilor acestora, cât și celorlora cari vor patrona și ajuta stând la îndemână cu sfatul și cu brațul pentru expediția resboinică, absoluțiunea aceea, care nu se obicinuște a se incuviința, de cât luptătorilor ce pornesc la sf. mormânt. Spre același scop, Papa dete arhiepiscopului din Kalocsa imputernicire, ca să poată scădea 20 de zile din termenele de pocăință, impuse pentru o samă de crime, credincioșilor acelora, cari se vor îndatori a lua parte la această campanie. *)

Curând se 'ntoarse foaia însă, căci trimiterea unui legat apostolic a remas fără de nici o urmare și Asan nu se făcù nici fiu al bisericii romane, nici frate de arme cu latinii. Mânia scaunului papal s'aprinse cu pornită fierbere, și din amicul interesat, se demască curând inamicul fățiș și persecutorul neimblănzit. De mult dejă Inocențiu III alesese și pusese mâna pe regele Ungariei Bela IV, (carele pentru sprijinul ce'i se deduse, era personal îndatorit la mare grațitudine), alesese zic în el o unealtă predestinată pentru lățirea credinței catolice și pentru manținerea primatului roman, carele se credea întemeiat prin nemijlocită revelațiune Dumnezeuască. Urmășul seu, Grigorie IX, urmând aceeași politită, s'adresă

*) Gregorii IX, P. P. epistolæ Regi Hungariæ Bela IV scriptæ dd° Viterbii 21 et 24 Maii 1237; Archiepiscopo Colocensi et ejus suffraganeis, dd° Viterbii, 1 Junii 1237. (Theiner, Monumenta historica Hungariæ, Tom. I, pag. 155 et 156.)

Mânia Papei
contra lui Ioan
Asan și a lui
Vatatzes, și
chemarea la
resboiu contra
lor.

in privirea această la același rege maghiar cu o cerere categorică. Ereticii și schismaticii creștini, cari se sbat contra primatului, au fost, zicea el, și sunt încă mult mai infideli de cât evreii, mult mai aprigi de cât păgânii, căci mereu rănesc pe mântuitor, cercând într'una să sfășie haina necusută a lui Christos, acest simbol al unității bisericei sale. Fiind-că și înderătnicul Ioan Asan e rânduit in categoria schismaticilor, de vreme ce s'a lepădat de legea romană, apoi primește și apără in țara sa eretici și schismatici, de aceea Papa puse pe clerul din Ungaria și pe episcopul de Perusia ca legat apostolic, ca să predice ca și contra păgănilor, o cruciată in toată forma in contra lui Asan și a poporului său, și făgădui tuturor celor ce ar lua parte la cruciată, o absoluțiune cu tot atăta efect, ca și cea care se dă cruciaților cari merg la sf. mormânt. Puind in cumpănă toată energia, autoritatea și retorica sa, Grigorie IX il incurajă pe Bela IV ca să intreprendă o campanie in contra unui domnitor, lipsit de fidelitate, care e premergătorul lui Antichrist, sau mai bine Antichrist însuși: de-aceea cu un sfânt zel și cu mănie, regele să se ridice ca să apere creștinătatea contra unui asemenea pângăritor al numelui creștin, și cu braț puternic să sdrobească pe aceea nație inrăutătită și perversă (*contritionem nationis pravae atque perversae*) care turbă așa de grozav contra bisericei romane; iar resplătirea bogată a regelui și-a poporului său nu va fi numai absoluțiunea, ci li se va recunoaște posesiunea a toată țara ce vor ocupa-o, căci in urma ultimei hotăriri a conciliului, Papa are dreptul de a resturna pe Asan și de-a îngădui regelui maghiar, sau altor principi catolici, ca să'i ocupe toată țara. Afară

de asta Papa mai dete instrucții legatului său Salvi de Salvis, episcop de Perusia, să 'nduplece și să 'ntărite pe rege in ori-ce mod diplomatic cu putință, ca să pornească resboiu in contra lui Asan. Dacă regele ar mai avea oare care indoeli in privirea compensațiunei, legatul să 'i asigure in numele Papii deplină satisfacere încât să rămăie in totul la bunul plac al regelui, cătă țară ar vrea să'i răpească lui Asan, și s'o păstreze cu conștiința liniștită.

Pentru deplina liniștire a lui Bela și a altor potențați catolici mai trebuia însă, consimțirea împăratului latin de la Constantinopole, ca suveran propriu al româno-bulgarilor. Grigorie IXs'adresă cu mare stăruință cătră tēnerul împărat Balduin II, lipsit de ajutor, 'i descrie starea împărăției cutremurate in temeliele sale și aproape de disoluțiune, 'i demonstră de aproape turburea stare de nevoi din care l-ar putē mântui in mod esențial ajutorul așteptat de la Ungaria, dar care ajutor nu 'l poate căpeta, de căt sacrificând statul româno-bolgar, adică o țară, care și așa e măncată in lăuntru ei de erezie, de aceea toate drepturile de suveranitate, pe care Balduin le-ar avea cum-va asupra Româno-Bulgariei lui Asan, el să le treacă la biserica romană in mânăle Papii, pentru că acesta să poată trata in privirea ajutorului, și să aducă la bun capēt alcătuirile cu principii ce vor să dea ajutor. *) Din precauțiune Papa nu'l re-

*) Epistola P. P. Gregorii IX, transmissa Belae IV, regi Hungariae, dd° Laterani, 27 Ianuarii 1238; Episcopo Perusino, dd° eodem; Universis Episcopis Hungariae dd° eodem; Balduino, Imperatoris Constantinopolitani filio et heredi, dd° eodem. (Theiner, Monumenta historica Hungariae, Tom, I, pag. 159, 160 et 161.

cunoaște pe Balduin, care căuta ajutor și era rău bănuțit, ca împărat, ci 'l numește numai fiu de împărat și moștenitor.

Intr'o altă scrisoare mai târzie, Grigorie IX ceru de la regele Bela IV ca să dea răvașe de drum pentru cruciații ce treceau prin Ungaria la Romania, căci drumul la Palestina, ducend neapărat peste împărăția romană din răsărit, restabilirea dorită a acestei împărății nu înseamnă de cât a deschide din nou porțile locurilor sfinte, iar cine voiește aceasta, nu se poate lipsi de cea-laltă. Sfat și faptă pentru ajutătorii Romaniei, e dorință și trebuință pentru aceasta, drept și datorie pentru rege. Rezoluția regelui la cererea aceasta a fost la început evasivă: are acasă destule griji și se poate lipsi de a lupta pentru Bulgaria, pe care Balduin ar pute a 'i-o contesta. In urmă însă cedă stăruințelor curții romane și făgădui o campanie contra lui Asan ce 'i era cumnat, adevă soțul surorii sale Maria, obligându-se a porni la război sau in persoană, sau printr'un locțiitor, dar de astă dată puse câte-va condiții pozitive, care atingeau parte preferințele onorifice, parte câștigul teritorial, și care se incuviințară aproape toate, predominind in Roma buna dispozițiune. Cererea de căpătenie a lui Bela era, ca toată țara, câtă o va răpi de la Asan, așa dar Bulgaria, Macedonia ș. c. l. să rămăie intr'adevăr și de-a pururea proprietatea lui Bela in privire politică. Numai jurisdicțiunea spirituală și bisericească peste acea țară, să rămăie rezervată pentru Papa. Cu mai puțin de cât atăta nu se putea mulțămi Bela, de vreme ce se pregătea la alungarea impusă și acum a se executa a propriului său amic și cumnat, Ioan Asan, care avea din căsătoria sa

un fiu și moștenitor, în cât regele ar fi adus, printr'un asemenea act, o jertfă dureroasă, ce nu se putea justifica, de cât în puterea intereselor bisericesti. E drept că'l momea absoluțiunea făgăduită, dar totuși ar fi atins și instrăinat pe toți amicii săi în România, în deosebi, pe împăratul grecesc Vatatzes, cel-lalt cumnat al său, pe lângă care stăruise în multe chipuri după avizul Papii, ca să'l induplece a se supune scaunului roman. Nu însurase oare Vatatzes pe fiul său cu fiica lui Asan, nepoata lui Bela, iar Laskar, al treilea cumnat a lui Bela, fratele reginei maghiare Maria, nu se arată oare foarte condescendent și prietinos în toate cele? Contra acestor rude și prietini, el trebuie să lucreze acum, ba trebuie să renunțe chiar la convertirea lui Vatatzes, pentru a câștiga numai mântuirea sufletului său; dar totuși va espune mai pe larg Papii toate cerințele neapărate pentru isbutirea întreprinderii războinice, prin intermediul episcopului din Raab, trimis la Roma. Din partea Papii s'au incuviințat cererea de căpetenie a regelui, înlăturându-se ast-fel piedeca cea mai mare. Cu toate astea, condiția de căpetenie, și cele mai multe secundare ale regelui, se văd însemnate aproape complet în minuțiosul său răspuns către Papa Grigorie IX. *) Între altele regele, care voia să 'și sporească vaza sa în popor, a cerut și i s'a incuviințat, ca în vremea întregii campanii, să se poarte înaintea persoanei sale și a oștirii, o cruce mare ca semn de onoare și ca steag de căpetenie, „căci Papa „(cum zicea el) nu poate refuza aceasta onoare unui re-

*) Epistola Belae Regis Hungariae scripta P. P. Gregorio IX, dd° Zolum, 7 Iunii 1238. (Theiner, Monumenta historica Hungariae. Tom. I, pag. 170 et 171).

„ge, care se gătește serios la luptă contra hulitorilor lui „Christos, contra ereticilor și schismaticilor“. Episcopii din Ungaria primiră imputernicirea de a da absoluțiune tuturor, carii vor porni la războiu cu regele în contra lui Asan și a româno-bulgarilor; tot-odată fură avizați, de a face rugăciuni solemne și procesiuni pentru izbândă armelor regelui, de a le repeta regulat și de-a recomanda și credincioșilor, să facă și ei rugăciuni personale. Pe când regele după cum se exprima Papa, se 'narma cu zel „cu o mărinimie promptă și cu o mărinimoasă promptitudine pentru campania în contra unui neam apostat „și a unui popor batjocuritor de Dumnezeu, adică contra ereticilor și schismaticilor de pe teritoriul lui Asan, „apoi contra lui Asan însuși ca dușman al bisericii și „al lui Dumnezeu“, el ceru tot-odată pentru persoana sa toate drepturile unui legat apostolic în țara lui Asan, așa dar dreptul de-a despărți diecezele, de-a instala episcopi, de-a înființa parochii și în fine de-a subordina vreunei episcopii ținutul Zevrinului (Severinului) din Bulgaria, care bisericește nu se dăduse încă nimărui. Pentru aceasta, el cită pilda regelui Ștefan cel Sfânt, care exercitase aceste drepturi, iar ca motiv al acestei măsuri, el zise, că dacă ar veni în țara cucerită însoțit de un legat apostolic, tot poporul de acolo ar fi plecat a crede negreșit, cum-că el nu vrea să cucerească țara pentru persoana sa proprie și pentru sine nici chiar în privință politică, ci tot pentru biserică. Populațiunea însă nu voiește nici decum să aparție în cele lumești scaunului roman, și aversiunea ei ar oțeri și ingreuija lupta. S'au primit și incuviințat în mod prevenitor aproape toate cele-lalte cereri secundare ale regelui, precum pre-

dicarea unei cruciate contra lui Asan, escomunicarea tuturor acelora, cari pe pământ unguresc ar turbura pacea sau s'ar face vinovați de innaltă trădare, neadmisibilitatea unui amestec sau unei invazii străine in Bulgaria fără invoirea regelui, luarea sub scutul apostolic a persoanei și monarchiei sale. Greutate mai mare a intimpinat'o însă strania cerere, ca Bela să fie legat apostolic. Papa concesse numai atăta, ca regele să propue și să numească după propria sa chibzuință pe un episcop sau arhiepiscop din regatul său, căruia apoi episcopul de Perusia, in calitatea de legat apostolic, să 'i dea imputernicire și ordin, ca să procedă in trebile administrației bisericești intocmai după cum va voi sau va dori regele; adică regele putea să exercite dreptul unui legat, însă numai prin mâna unui episcop. Provințialii ordinului predicantilor și al minorilor primiră imputernicire și poruncă, de-a propovădui cruciata contra Romăno-bulgariilor eretici și schismatici, de-a imboldi pe credincioși prin absoluțiune și conferirea grației cerești, ca să ia parte la campanie, iar celor doritori de resboiu, cari nu puteau plecà și ei, pentru că erau legați cu alte juruințe să le dea voie a'și schimbà juruința. Apoi Papa mai eliberă afurisania cea mare, enunțată solemn și in public in toate bisericile Ungariei, contra acelora, cari in vremea purcesului in cruciată a regelui, ar incalcà regatul sau ar urzi uneltiri in dosul lui ca protivnici rēu-voitori. Grigorie IX mai incuviință o cerere specială a regelui și 'i dete asigurarea, că nu va ingădui nici unui alt potentat luarea Bulgariei in paguba țării ungurești. Hotărându-se regele a purcede la rēsboiu in persoană, Papa 'l luă pentru vremea campaniei sub scutul și ocrotirea deose-

bită a scaunului apostolic și 'l apără pre el, regatul și averile sale pînd în cumpănă toată puterea sa, până ce se va fi întors din luptă sau va fi murit în ea. Tot pentru a înainta scopul războiului, Papa mijoci la Ducele Slavoniei, regele Coloman, fratele lui Bela IV și la republica Veneției să îngăduie libera trecere prin țările lor moștenitorului de tron Balduin al II, care mergea la Constantinopol pentru a lua în primire stăpînirea și cu care se însoțise căți-va tovarăși și oameni de oaste. *)

Cu toate impulsunile, făgăduințele și pregătirile lui Bela IV, campania, ce o avea de gînd în contra Româno-Bulgăriei, trăgînată de la 'nceput chiar, remase neîmplinită cu totul, pentru că pe de o parte 'l amenința despre Rusia o puternică invaziune tătarească, pe de altă dănd voie Cumanilor să imigreze, pentru a'i ave aliati contra Mongolilor, lucrul acesta era împreunat cu mulțime de greutăți și de neajunsuri. C'un cuvînt, Bulgaria și Macedonia nu s'au mai cucerit pentru catolicism, nici au fost supuse uniunii cu Roma.

Progresele și laurii lui Vatatzes nu-i dedeau liniște papei, mai cu samă cînd începură a submina mai primejdios tronul din Constantinople. Deci în an. 1240 ordinul predicanților din Ungaria primi poruncă să propovăduiască cruciata contra lui Vatatzes, ce e și dușmanul

---

*) Epistolae P. P. Gregorii IX Bela IV Regi Hungariae scriptae, dd° Laterani, 12 Martis; Anagniae 8 et 9 Augusti 1238. Universitas Episcopis Hungariae, Episcopo Perusino, Priori Praedicatorum et Ministro fratrum Minorum, dd° Anagniae 8 et 9 Augusti 1238. Colomano, Regi et Duci et Consilio Venetorum, dd° Laterani, 26 Nov. 1233. (Theiner, Monumenta historica Hungariae, Tom. I, pag. 162, 164, 165 — 167.)

lui Dumnezeu și al bisericii, pentru că Grecii din capul locului sunt mai vrăjmași Latinilor, de cât păgânilor, chiar și căpătând în puterea lor împărăția bizantină, vor închide fără indoială calea spre sfântul-mormânt. Pentru campania contra Grecilor să se dea aceeași abso-luțiune ca și pentru cruciată 'n Palestina. *)

Privirea scaunului Roman remase îndreptată spre răsărit, chiar atunci când la marginea țerii-ungurești apărură în cete nenumărate grozavii Mongoli. Cu toată nemijlocita primejdie ce-l amenința pe Bela IV, Papa îl provoacă din nou de-a lucra pentru convertirea lui Vata-tzes și a poporului grecesc supus acestuia, de și regele unguresc n'avea nici vreme, nici gust pentru un ase-menea lucru. Tot atât de nelavreme a fost cererea stranie făcută de mai multe ori regelui maghiar, ca să trimită episcopii la conciliul din Roma, căci atunci mai mult de cât ori-când ființa de față a tuturor vasalilor regești, deci și a episcopilor, eră neapărată pentru țară, căci aceștia fiind asemenea vasali, aveau datoria de-a trimite sub steagurile regelui pe vasalii lor inferiori. Curând și asemenea unei rumperi de nouri, valurile de Mongoli rupsese stavilele, nimicise oastea ungurească, inundase Ungaria și o prefăcuse într'un pustiu și 'l gonise pe rege afară din țară, unde âmbra cerând ajutor. Bela IV se rugă Papei, care însă din nefericire, eră rân-certat cu împăratul Frideric II și tocmai din cauza asta el însuși avea nevoie de ajutor și nu putea pune la dispoziția Ungariei de cât scrisori de mângăiere, frumos

*) Epistola P. P. Gregorii IX Priori provinciali ordinis fratrum prædicatorum in Hungaria scripta, ddº Laterani, 23 Martis 1240. (Theiner, Mon. hist. Hung. Tom. I, pag. 175).

incondeiate, zădarnice breve de cruciate, țidule neputincioase de absoluțiune contra Tatarilor, nu însă ajutor de trupe. Tot atât de puțin sprijin află Bela la împăratul Frederic II, căruia 'i oferî regatul maghiar să fie vasal Germaniei, căci împăratul, care pe atunci petrecea în Italia, nu 'l dimise de căt cu scrisori circulare cătră puterile creștine și principii germani. Numai Ducele de Austria, Frideric-Cel-Răsboinic, dete Ungurilor inghesuîți ajutor cu eroismul său personal, însă un ajutor care eră departe de a fi indestulător. E lesne de 'nțeles pentru ori-cine cum că sub apăsarea unei atât de strigătoare nevoi, nu putea să mai predomine în sufletul regelui Bela IV de căt instinctul de conservare, iar nu pornirea de convertire proselitică a Grecilor. Papa însuși, care nu mai putea să mântue pe protejatul său, nu 'l mai supără cu însărcinări propogandiste în Orient, unde împărăția latină, mergea repede, vîzînd cu ochii și neoprit cătră peire, detrăgîndu-se ast-fel proselitismului papist puternica temelie a brațului lumesc. *)

Pierzînd prin moarte pe soția sa, princessa maghiară, Maria, Ioan Asan căută și găsi o despăgubire între coboritoarele prinsului despot din Epir, Teodor Comnenos (numit și Angelos și Comnangelos). Acesta avea doi fii: Ioan și Dimitrie, asemenea și două fiice: Anna și Irina.

Ioan Asan
se căsătorește
din nou.
Complicațiuni
de încuscrire
și moartea sa
pacinică.

*) Epistola Belæ regis P. P. Gregorio IX scripta, dd° Zagrabia, 18 Maii 1241. — Gregorius IX Belæ Regi, dd° apud Criptamferatam, 9 Augusti; Laterani 15 Octobris 1240; Laterani 10 Februarii, 16 Junii, 1 Julii 1241. — Gregorius IX P. P. Prioribus ordinis Prædicatorum in Hungaria, dd° Laterani, 23 Martii; Episcopo Vaciensi et universis Episcopis in Hungaria, dd° Laterani, 16 Junii 1241. (Theiner Monum. hist. Hung. Tom. I, pag. 175—185).

Această din urmă se brodi să atragă favorul și alegerea lui Asan, deci o luă în căsătorie îndrăgind-o cu deosebire. De dragul ei el deslegă din obezi și puse în libertate pe tatăl ei Teodor, despotul cel prins, sprijinindu-l în străduirile sale de-a recăștiga Tessalonicul și celelalte teritorii, pierdute către ginere-său Manoil Comnenos. Prea slab pentru o luptă pe față, Teodor se furișă într'ascuns la Tessalonic, unelti acolo o rescoală și puse mâna pe această capitală provincială, pe teritoriile de prin prejur și pe orașele secundare, ce se țineau de ele; dar lipsindu-i lumina ochilor, el nu luă titlul de împărat, ci trecu acest titlu asupra fiu-său Ioan, căruia i îngădui pentru acest scop să poarte încălțăminte purpurii ca însemn împărătesc; el își păstră însă autoritatea sa întregă precum și dreptul direct de-a stăpâni, exilă pe resturnatul său frate, Manoil, afară din țară peste mare la Pergamus și retrimise pe soția acestuia la tatăl ei, Ioan Asan. În Asan se luptă acum socrul cu ginerele, dar el dete dreptate celui din urmă, pentru că el (zice un istoriograf bizantin) iubea pe soția sa Irina atât de mult, precum iubise odinioară Antoniu pe Cleopatra. *) Manoil Comnenos dosi în curând din Pergamus la Niceea la împăratul Ioan Vatatzes și incurajat prin primirea prietenească a acestuia, el imploră bine-voitoarea acestuia favoare precum și un sprijin real, de care avu parte într'adevăr. Ajutate cu mijloace bănești în deajuns și cu șase corăbii mari, cari făceau cu puțință coborîrea sa la mal în ori-ce punct al țărmului i-ar fi plăcut, el se îndreptă spre Vlachia-Mare, după ce prestase solemn și

*) Georgii Acropolitæ Annales. Bonnæ 1837, pag. 66.

in modul cel mai hotărîtor jurămintul său de fidelitate către împăratul Ioan Vatatzes. El debarcă la Demetriades, strinse in scurt timp o oaste considerabilă și câștigă in puterea sa orașele Pharsalus, Platamon și Larissa. După aceea se 'nvoi cu cei doi frați ai săi Constantin, despot in Epir, și Teodor, tatăl stăpănitorului din Tessalonic, cu cari se alcătui in bună pace, mulțămindu-se fie-care din ei cu ceea-ce s'au aflat posedând, aliându-se contra ori-cărui agresor de din-afară și hotărînd de-a mîntîni față cu împăratul Ioan Vatatzes moștenitele lor drepturi de domnie. De dragul fraților săi, Manoil Comnenos se invoie să rumpă jurămintul de fidelitate abia depus împăratului din Niceea. Cei trei frați Comneni întreținură cu Latini, ce domneau in Pelopones și Eurip, relații pașnice și amicale. Dar soarta nu-i îngăduie lui Manoil Comnen o domnie lungă și pe patul său de dureri el se căie amar de călcarea jurămintului și fidelității, comisă in contra lui Vatatzes.

Curînd după aceasta își inchise ochii și împărăteasa Irina, soția lui Vatatzes, femeie distinsă prin spiritul și prin virtuțile ei. Puțin după asta îi urmă in ceea lume și principele Bulgaro-Romănilor, Ioan Asan, un domnitor căruia nici protivnicii lui nu-i tăgăduiau meritata recunoaștere, că între conaționali săi fusese cel mai bun, mai nobil și mai iubitor de oameni regent, un om blînd care prin moralul său întrecea cu mult pe poporul său, care dedea dreptul și dreptatea atît supușilor săi cît și celor străini și care ținea cu conștiință obligațiunile, ce lua asupra-și. El lăsă de la soția maghiară, Maria, doi vlăstari : pe fiul Calliman și pe fica Tamara. Din a doua căsătorie cu Irina, fica lui Teodor Comnenos, avu trei

copii: băiatul Mihail și fetele Maria și Anna. După moartea lui Ioan Asan se suie în vacantul scaun româno-bulgar fiul său Calliman, în vrăsta copilăriei încă, carele, cumpănind bine împrejurările, continuă politica potrivită cu scopul, a părintelui său și reinnoind alianța cu împăratul grecesc Ioan Vatatzes, se bucură mai mult timp de-o bine-făcătoare liniște, neapărată pentru regatul său, sguduit de resboae atât de multe, și fiind-că Manoil Comnen (Angelos) fratele Despotului Teodor, părăsi asemenea privescarea lumii acesteia, precum pomenirăm mai sus, succesiunea și domnia în Tessalonic trecu în mâinile nepotului său Mihail, fiul lui Ioan Asan și al Irinei Comnena (Angelos). În acest chip se făcù împăcare și pace între rudele lui Asan, cari erau pe de o parte despotul Teodor Angelos, al cărui fiu Ioan își apropiase în Tessaloniki titlul și demnitatea unui împărat apoi despotul Constantin Angelos, iar pe de altă parte Mihail Asan, nepotul celor doi despoți numiți mai sus. *)

Resboiu cu
isbândă al lui
Vatatzes contra
Comnenilor.

Imprejurarea, că după moartea lui Ioan Asan atât de priceput întru ale statului, se suise pe tronul româno-bulgar Calliman Asan, un băiat abia de zece ani, veni foarte la 'ndemăna planurilor ambițioase ale împăratului Ioan Vatatzes, care căută cumițește să tragă un folos foarte spornic din ea. Înainte de toate Vatatzes își puse de gând să umilească și să supue pe rivalul său Ioan Angelos (Comnen) din Tessalonic, care și arogă numirea și drepturile unui împărat, cu care scop el induplecă pe tatăl acestuia, Teodor Angelos (Comnen) să vie la curtea sa, și după ce'l atrase, îl trată cu multe onoruri și

*) Georgii Acropolitæ Annales. Bonnæ 1836, pag. 65—69. — Ephræmii monachi recens. Bonnæ 1840, pag. 324—337.

distincțiuni, nemai lăsându-l însă liber de lângă sine. Tot spre acest sfârșit el spori oștirea sa printr'un succurs considerabil de Cumani, pe care-i momî cu daruri și făgăduințe, 'i făcû mai acomodanți și-i transplantase din Macedonia, unde i-a fost găsit, mai spre resărit. Intemeindu-se cu încredere pe oștirea sa cea mare și netemându-se de nici un rău despre partea Bulgarilor, parte pentru că avea alianță cu ei, parte pentru că Calliman era copil încă, el își strinse trupele sale romăice și cumane, trecû Elespontul pe corăbii și 'naintă asupra lui Ioan Angelos (Comnen), ce-și arogase titlul de împărat, dar acum s'a fost ascuns îndărătul zidurilor orașului Tessaloniki. După luarea multor localități din Tracia și Macedonia, Vatatzes își așeză tabăra în apropiere de Tessaloniki și pentru că nu putea spera să ia atât de ușor cu berbeci și alt-fel de mașine de asediu un oraș atât de întins și de tare, de aceea se mărgini de-a pustii prin excursiuni imprejurimile, treabă la care Cumanii escelără mai cu deosebire. Pe de o parte nu scoposea de cât deplina tăiere a comunicațiilor orașului, dar pe de alta cetățenii și apărătorii lui opuneau o împotrivire inimoasă, executând viteze eșiri din oraș asupra taberei dușmane. Dar între acestea Vatatzes primi știrea turburătoare, că pornise și se apropiă oarda Mongolilor, care deduse resboiu și biruise pe Turci. El porunci celor dintre ai lui, cari aflaseră asemenea această știre, ca s'o ție bine ascunsă, intră de 'ndată în tratări de invoială cu impresuratul Ioan Angelos (Comnen), pe a cărui tată Teodor îl alese sol și intermediar din parte-și și ajunse curând să 'ncheie o pace favorabilă pentru dănsul. Ioan Angelos desistă de la titlul și demnitatea

de împărat; lepădă însemnele împărăției, bună oară încălțăminte purpurie și piramida din cap presărată cu mărgăritare și împodobită în vârf cu o piatră scumpă roșie, se mulțumesc cu titlul și rangul de despot, recunoscând supremația împăratului, se îndatoră să-i fie supus, și-și întări făgăduința, ca și Vatatzes pe a sa, cu jurăminte solemne prestate și primite reciproc, după datoria de atunci. După ce se restatornicise în acest chip pacea și prietenia, Vatatzes se întoarse cu oastea și alaiul la Niceea și lăsă la Tessaloniki în deplină libertate pe Teodor Angelos lângă fiul său Ioan.

Moartea lui Calliman Asan.
 Invazia lui Vatatzes în România-bulgaria,
 cucerirea multor orașe;
 încheierea păcii cu regele român.

Teritoriul, supus lui Vatatzes în partea europeană a împărăției, cuprindea toată țara până în apropierea orașului Serrae și pe când împăratul plecă într-o călătorie de inspecție în această parte și trecu nu departe de orașul acela riul Hebrus (Mărița), demnitarul cel mai nalt al administrațiunii din Achrida îi aduse la cunoștință importantul eveniment, că regentul Bulgaro-românilor Calliman părăsise priveliștea lumii, în vrăsta de abia doi-sprezece ani. Cauza morții sale era, după unii, o grea boală firească, după alții o înveninare într'ascuns, comisă de dușmani de-ai lui. Dar fie acum adevărată o versiune, ori alta, sigur e, că Vatatzes hotărî să exploateze acest eveniment pentru a-și mări în dragă voie teritoriul. Alergă la Filipopole și se sfătui cu marii-demnitari asupra întrebării, dacă n'ar trebui atacați Româno-Bulgarii, dacă n'ar trebui a li se luă din posesiune vr'o parte de teritoriu și dacă anume orașul Serres n'ar fi ușor de luat. — După ce cumpănii cu scumpătate atât cuvintele partidului păcii cât și sfaturile partidului resboiului, se hotărî pentru opinia resboinică a cumintelui

său mare Domestic Andronic Paleolog și porni numai decât să atace orașul Serræ, de și împăratul era inarmat abia pentru o călătorie de inspecție, nici de cum pentru o campanie în regulă. Orașul Serræ, odată important, dar făcut asemenea pământului de către regele bulgar Ioannițiu, nu mai avea de atunci incoace în partea din jos ziduri împrejmuitoare, ci numai în partea lui de sus avea un castel încins cu ziduri, bine apărat și în stare de-a se împotrivi, castel, a cărui apărare fusese încredințată căpitanului bulgar, Dragota, care în de-altmintrelea își avea scaunul la Melenik. Oastea simbriașă și holota împărătească, de și ușor armate și nedepinse în de-ajuns, pătrunseră cu toate acestea fără greutate în partea de jos a orașului și se mântinură acolo cu atâta succes, în cât cetățenii îi vestiră împăratului supunerea lor, rugându-se să-i cruțe. Increment de consternație despre moartea grabnică a regelui său Calliman, nedepins c'o lungă impresurare, Dragota pierduse asemenea curajul și cumpetul și se supuse cu castelul tot de bună-voie lui Vatatzes, care-l respălă c'o haină, cusută cu fir și c'o grămadă de bani de aur. Dragota s'arătă foarte mulțumitor pentru înalta distincțiune, făcând făgăduințe strălucite despre curēnda supunere a orașului și cetății Melenik, pe care le și ținu cu bună credință. El urzi acolo uneltiri tainice cu locuitorii, lucru la care-i mai venise la îndemână inacțiunea lui Nicolae Litovoi, comandantul orașului, care era reținut în pat prin boală, și câștigă pentru planul său pe un locuitor notabil din oraș, anume Nicolae Manglavites, om îndrăsneț și iscoditor, care, adaptându-se cu împrejurările schimbate ale timpului, știa să fie samă de ele. Acesta își puse cu suc-

ces in cumpănă toată retorica și iscusința, pentru a dispune populația in favoarea împăratului. „Am răbdat multe
 „ — zicea el — sub domnia băiatului Calliman și ne-am
 „mângăiat numai cu nădejdea, că ajungând la vrăstă
 „bărbătească ne va hărăzi c'o socotință mai matură res-
 „plata ce ni se cuvine pentru nevoile, ce le-am suferit.
 „Dar soarta rea ne-a tăiat nădejdea din rădăcină, căci
 „acuma iar se va pune in scaun un copilăș, in cât am
 „fi nebunii nebunilor, de-a ne mai aduce in cap o as-
 „menea nevoie și daca am ămbla toată viața după o stă-
 „pănire fără principe, care e cea mai stricăcioasă dintre
 „toate. Împăratul romăic, care stă la porțile noastre, e
 „un stăpănitor credincios, un om nobil, cu pētrundere și
 „drept, care din moși strămoși are drepturi asupra noas-
 „tră; căci ținutul nostru e al împărăției romăice și nu-
 „mai Bulgarii, lacomi de țeri, au răpit ținutul Melenik,
 „împreună cu multe altele; și totuși noi ne tragem din
 „Filipopole și după origine suntem romăi curați. Dar
 „chiar in cazul, când am trece de bulgari curați, îm-
 „păratul romăic are totuși un necontestat drept de suve-
 „ranitate asupra noastră. Fiul și urmașul împăratului
 „Vatatzes, Theodoros Laskaris, a fost încuscrit de aproa-
 „pe cu regele bulgar Ioan Asan, iar fiica lui Asan, in cali-
 „tatea ei de soție a lui Theodor, se numește și este la
 „romăi regentă. S'alergăm dar la împăratul romăic și
 „să ne plecăm cerbicea sub domnia lui; căci jugul unui
 „principe cu minte și in vrăstă, e folositor și in ori-ce
 „caz cu mult mai ușor de cât jugul unui stăpănitor
 „copil“.

Acest cuvânt a fost atât de convingător, in cât toți se declarară gata a se supune. O solie cătră împăratul

pune la cale împreună cu el condițiile predării, cari din partea împăratului sunt recunoscute printr'un chrisov de aur. Partea cea mai cu vază și mai inteligentă a locuitorilor ese din oraș și merge unde tăbăra împăratul cu curtea, anume lângă locul Labisda, pentru a aduce in persoană omagiul lor împăratului și pentru a'i vesti că predarea e implinită. Nu numai Melenik se predete ast-fel, ci și alte orașe, tērguri și țării trecură fără luptă și ceartă, fără lovitură de sabie și vērsare de sänge in mănile împăratului romæic. Stenimachus și Tzepæna împreună cu toate localitățile, rezimate de munții Rhodope se declarară supuse împăratului, in cât riul Hebrus formă de acum 'nnainte granița intre teritoriul romæic și cel bulgăresc. Spre nord recunoscură dominațiunea împăratului tarile cetăți Stumpium și Chotobos, ținutul Belebudium, orașele Skopia și Belnus și cele-lalte până la ținuturile Prilapos și Pelagonia, in fine orașele Neustapolis și Prosakos. Împăratul se indatori printr'un tratat, incheiat cu regele bulgar, de-a se mulțumi cu această lărgire de teritoriu și de-a nu 'și intinde mai departe granițele. Fie ce oraș sau regiune, adaos la Romæi, primî veste formală despre aceasta prin scrisori proprie împăratești, intărite cu pecetea statului. *)

Dar împăratul Vatatzes eră menit să facă încă o cucerire tot fără osteneală și vērsare de sänge. La Tessalonic domnea Dimitrie, fiul lui Teodor Comnenos (Angelus), un tēnēr cu mințile ușoare, iubitor de petreceri, care mai nu se ocupa cu afacerile serioase ale stăpânirii, insē indaltmintrelea era crescut nalt și subțire și

Oăderea orașului Tessalonic.

*) Georgii Acropolitæ Annales, Bonnæ 1836, pag. 81 — 84.

frumos de chip, imberb încă și o jucărie în mâinile sfătuitorilor săi vicleni și lipsiți de conștiință. Aceștia uneltiră o conjurațiune în contra lui, se puseră în relații tainice cu Vatatzes, tratară cu el condițiile predării Tesaloniceului, scoaseră de la el o confirmare documentală a drepturilor și privilegiilor moștenite ale orașului, îl înțărătară pe despotul Dimitrie atât de mult în contra împăratului, în căt refuză tributul și ascultarea asigurată prin tratat și sub jurământ și 'l lăsară să treacă în ochii poporului ca singur pângărit de vina întreagă a călcării de jurământ și de tratat. Pe când Vatatzes tăbăra în liniște nu departe de zidurile orașului, c'o oștire ce n'ar fi fost de ajuns pentru a impresura cetatea, o mână necunoscută deschise din lăuntru poarta orașului, ce ducea spre mare. Vatatzes intră numai de căt cu oastea, și fără lovire de sabie sau vĕrsare de sânge, puse mâna pe frumosul și bogatul oraș. Dimitrie, despotul trădat se refugiază în citadelă și nu se găsi cine să stăruie pentru el, de căt soră-sa Irina, soția văduvită a lui Ioan Asan. Ea căzū 'n genunchi dinaintea lui Vatatzes și se rugă cu lacrimi, ca fratele ei Dimitrie să nu fie orbit; și când primi făgăduință cu jurământ din partea împăratului, ea aduse pe fratele ei mai liniștit înaintea împăratului, care 'l luă pe samă, îl desbracă de demnitatea lui și 'l trimise în cetatea Lentiana să 'și facă închisoarea. Petrecĕnd puțin timp în Thessaloniki, el numi administrator suprem pe marele-domestic Andronic Paleolog, din neamul Comnenilor, ostaș și om de stat eminent, și se 'ntoarse în rezidența sa Niceea cu nimbul unui triumfator. *)

*) Georgii Acropolitæ, Annales. Bonnæ 1836, pag. 85 — 90.

La capătul unei domnii de trei-zeci și trei de ani, glorioase și spornice tot-odată, împăratul Ioannes Dukas (Vatatzes) se săvârși din viață (1255) și lăsă urmaș pe fiu-său Theodoros Laskaris II, care după obiceiul de-atunci fù ridicat pe-o pavěză și proclamat împărat. Pe vremea aceea domnea asupra Bulgaro-romănilor regele Mihail, fiul lui Ioan Asan din căsătoria cu Irina, fiica despotului Teodor Angelos; apoi fiind-că sora lui Mihail, Elena, era măritată după Theodoros Laskaris, amândoi principii erau incuscriți de aproape. Cu toate acestea Mihail luă hotărîrea de-a se folosi cu de prisos de moartea împăratului Vatatzes pentru a se întări pe sine însuși și anume pentru a recăștiga și readuce sub domina bulgară toate orașele și ținuturile pe cari acest împărat le răpise da la Romăno-bulgari și le adăosese împărăției romăice. Ocazia era favorabilă și ademenitoare, mai cu samă pentru că partea apusană a împărăției romăice era lipsită de ori-ce trupe cum se cuvine și de ori-ce apărare efectivă. Principele romăno-bulgar irupse din Em, trecu riul Hebrus și sprijinit de simpatiile locuitorilor din ținuturile, in cari năvălise, făcu repezi progrese in scurt timp. Cetățile, orașele, târgurile avënd garnizoane minime, nepregătite pentru impresurări lungi, rēu inarmate și pierzēnduși tot rostul și orânduiala prin surprinderea invaziei, i se supuseră parte de bună voie, parte fură părăsite de apărătorii lor și luate numai de căt in stăpănire de cătră Romăno-bulgari, parte cătară a se supune după o scurtă improtivire și să cedeze forței majore. Aceasta a fost soarta orașelor și castelelor Stenimachos, Pristița, Krycimos, Tzepăna, Achrides, Ustra, Perperakion, Krybus și Ephaïm, cari, afară de ce-

Incursiunea lui
Mihail Asan și
repedea sa
isbândă in
Macedonia.

tatea Mniakon, ce se ținū statornică, căzură cu toate in mână Romăno-bulgarilor. Adecă apusul împărăției romăice eră preserat cu precumpenire de Bulgari, cari ca mai dēunazi se ridicaseră contra Romăilor, fură siliți să se supue împăratului Ioan (Vatatzes) dar nu erau atât de dăscăliți in supunere până intru a'și infrange ura lor națională contra Romăilor, ură care rēsufla la ori-ce ocazie favorabilă.

Campania și
biruința im-
păratului Theo-
doros Laskaris
II in anul 1256.

Uimit de năvala și progresele Bulgarilor, împăratul Theodoros Laskaris II ținū in anul 1256 sfat serios cu miniștrii și mai marii împărăției sale și potrivit cu părerea marelui său domestic George Muzalon, a cărui vorbă avea mare preț pentru dēnsul, hotări să meargă in persoană contra dușmanului, pentru a innăduși rescoala cu avent a Bulgarilor, o rescoală care punea in așa primjdie intregul apus romăic. Stringend repede o oaste cu greu adunată și puțin numeroasă, împăratul trece cu dēnsa Elespontul, lasă 'n resărit ca *alter ego* al său pe marele domestic Muzalon și 'naintează repede spre Adrianopol in contra vrăjmașului. Mihail Asan inaintase din parte-i până la riul Hebrus, stetū pe loc auzind de venirea Romăilor și'și concentră tare puterile sale. Atunci se ciocniră avangardele amândoror părților și cea bulgară fū biruită in ciocnirea aceasta, trecū sau sub ascuțișul sabiei sau in prinsoare, iar rămășițele ce scăpară, luară lumea 'n cap, care 'n cotro. Speriată de invingerea ce-o suferise avangarda, invingere ce se cam aflase, dar și mai consternată de furtunoasa inaintare a împăratului, oastea de căpetenie a Romăno-bulgarilor numai așteptă ciocnirea, ci o rupse de fugă și fugi 'napoi in cea mai mare neorânduială și c'o grabă, ce se putea aștepta

numai de la o trupă bătută. Impăratul, ce nu mai găsi de cât locul gol al taberei inamicului, inaintă spre Berrhoë, luâ cu ușurință această cetate foarte deteriorată de cătră Bulgari, strinse acolo mult proviant pentru trupele sale, tări cu sine oameni și vite din oraș, și numai in vederea unei ierni grele, ce 'ncepuse a vremui și care nu'l mai lăsă să inainteze mai departe in munții Emului, apucă drumul înderēt spre Adrianopol. *) Tot-odată rânduî o parte aleasă a oștirii sale in ținutul Archridei să birue cetățile de acolo, cari și trecură curēnd in mările Romăilor cu ajutorul mașinelor și a altor unelte de impresurare. Tot in felul acesta procedeă împăratul cu partea sa de trupe contra orașelor și țăriilor, câte se rezemau de munții Rhodope și birui in scurt timp insemnatele cetăți Peristitza, Stenimachos și Kryzimos, cari dominau intrarea in munți și erau lucrări întărite inaintate pentru apărarea localităților de dindērētul lor. Numai cetatea Tzepæna, contra căreia inaintară in primăvara următoare (1257) strategii împărătești Strategopulos și Tornikes, resistă cu succes atacurilor lor, și fiind că trupa năvălitoare de romăi se speriâ de marele sgomot și amăgitoarea larmă resboinică, ridicată intr'adins de cei impresurați, și fugi mișelește din câmp, lăsând in urmă tot materialul de resboiu și de asediu impreună cu caii, lucrul se schimbă așa, in cât ciobanii și porcarii romăni, căroro le lipsiseră și arme și cai, se prefacură acuma in năvălitori și alungând pe Romăii puși pe fugă, recuceriră lesne orașul Serræ. Aprins de mânia, împăratul probozî rău pe cei doi strategii mișei și pe os-

*) Georgii Acropolitæ Annales. Bonnæ 1836, pag. 111—119.

tașii lor, poruncindu-le să năvălească din nou, dar și acest atac nu isbuti la nimic.

Progresele și
cuceririle Ro-
mașilor în anii
1257 și 1258.

Dificultate și mai mare a fost pentru Româi lepădarea de dășșii a unui trădător, ce 'l-au fost cășștigat. Mai sus pomenitul bulgar Dragota, poruncitor părșii de oaste din ținutul Melenik, împins de ură nașională contra Româilor și având antipatie contra împăratului, pentru că socotea a nu fi respălatit indeajuns din partea acestuia pentru meritele sale, uneltea în gândul său trădare, strinse oști pe sama sa, cășștigă pe mulți luptători dintre cei ce erau cu simbrie la 'mpăratul, incunjură orașul întârit Melenik, și pentru a' l luă puse 'n cumpănă toate puterile sale, întrebuintând bine toate inlesnirile și foloasele pozișiei sale. Garnizoana cetășii Melenik, comandată de doi oameni cunoscători intru ale resboiului și viteji tot-odată anume Teodor Nestongos și Ioan Angelos, suferi vederat atât prin năvala imediată, cât și prin chinuitoarea lipsă de apă de băt. Pentru a mântui cetatea strimtorată, împăratul grăbi să se apropie cu oșșirea sa, și se crezù dator a purcede în fruntea oșșii disponibile peste orașul Serræ, pe care 'l ocupă fără a găsi improtivire, povățuind campania în persoană. La strimtoarea de ape Ropelion, unde riul Strymon, inghesuit între doi munți înnalți, nu lasă alături cu el un drum mai mare de un stănjîn, Bulgarii inchiseră prin lucrări meșșeguite ori-ce intrare și se puseră inderetnic pe apărare în contra Româilor năvălitori. Atunci împăratul puse să ocupe înnalțimile de dindărătul lor, carile 'i dominau, pentru a apucă pe Bulgari din spate, așa în cât ei se vėzură siliți să fugă, de vreme ce nu voiau a se espune la o bătălie la larg. Năvala concentrică și simultană

a oștirii împărătești indeplinî biruirea Bulgarilor, puși pe fugă, cari parte căzură de sabia biruitorilor, parte se prăpădiră în noaptea intunecoasă prin prăpăstiile munților, parte rătăciră și se pierdură, de nu li se mai dete de urmă. Dragota, trădătorul de odinioară și conducătorul de acuma al rebelilor, căzû în inghesuiala furtunoasă sub copitele cailor și călcat îngrozitor, își dete cea din urmă suflare după ce se chinuî trei zile. În aceeași zi împăratul intră în despresurata cetate Melenik, dănd laudă garnizoanei, care și ea la rându'i laudă pe împăratul ca pe ângerul ei mântuitor, care 'n clipa cînd nevoia era mai mare, apărû ca vulturul ce se repede din ceriuri. *)

De la Melenik, Teodor Lascaris se 'ndreptă spre Tesaloniki, trecû riul Vardarios, năvăli spre Prilapos și rânduî toate pregătirile necesare pentru asaltarea și biruirea orașului întărit Belesos, a cărui garnizoană, intimidată prin acestea, capitulând deșertă orașul, căpătînd liberă retragere cu arme și bagaje. Drumul înapoi al împăratului îl ducea peste Neustapolis și Melenikos la Seraras, apoi peste Didymotichos la Adrianopol. Ast-fel Romăno-bulgarii trebuiră să deșerteze toate orașele și castelele, răpîte în vremea din urmă de la Romai, afară de două, căci nu se mai ținû de cît Patmos, cetatea din lăuntru munților Achridei, precum și bine întăritul oraș Tzepæna, zidit în punctul unde se ating două puternice șiruri de munți, Emul și Rhodope, prin mijlocul cărora curge Hebrus, numit în deobște Marița. Patmos căzû currend de armele romăice, conduse de Alexios Dukas Phi-

---

*) Gregorii Acropolitæ Annales. Bonnæ 1836, pag. 119—124.

lantropenos, pe când Tzepæna se manținù statornică, nu voi nici să ştie de-o supunere de bună voie, oțărând rău pe ambițiosul împărat. Insfârșit monarchul acesta se hotărî să recapete cu vârful sabiei această din urmă și unică cucerire a Romăno-bulgarilor și cu acest scop înaintă din Adrianopol peste castelul Stenimachos spre Tzepæna. Inse abia în fața cetății, i se lămurî dinaintea ochilor tăria poziției și anevoința unei cuceriri prin asalt repede și mai vremuind pe lângă acestea anotimpul aspru cu ploii și ninsori cu de prisos, Theodor Laskaris II renunță de la întreprinderea sa, împărți prin alte locuri trupele, ce le strinsese și plecâ peste Adrianopol la Didymotichos. Aici însărcină cu conducerea trupelor rămase în partea europeană a împărăției pe incapabilul său unchiu, calugărul Manoil Laskaris și pe moșicosul curtizan Constantin Margaritis, trecu apoi în corabie în Asia, lăsă o însemnată parte de trupe la Lampsacus și își așeză reședința de iarnă în orașul Nypæon, unde așteptă liniștit resărirea soarelui de primăvara a anului 1258.

Cum sosi timp mai bun, împăratul înmulți și completă oastea într'un mod și într'o măsură arare-ori ajunse până atunci și fiind-că nu văzuse încă mijind din resărit primejdia invaziei Mongolilor, își puse iar de țintă eliberarea părții apusene a împărăției. În fruntea unei considerabile oștiri, ca și care nu mai avuse până atunci nici el, nici tatăl său Vatatzes, trecu Elespontul, având de gând a-și spori încă puterile prin partea de trupe, ce o lăsase la Didymotichos. Dar din cauza nedibăciei și neascultării celor doi strategii împărătești, lucrurile luaseră aci o față, nepriitoare Românilor. Principele bulgaro-român Mihail, se folosi de absența prelungită a

Alianța lui
Mihail Asan cu
Cumanii
și succesul lor
la început.

impăratului și parte pentru a câștiga țeri, parte pentru a-și asigura teritoriul propriu, în fine pentru intimidarea generală a Românilor, lucru pe care toți îl socoteau neapărat, el căută cu succes alianța Cumanilor, cari-i și trimiseră un numeros contingent în ajutor. Alianții năvăliră în Macedonia și Tracia tot-odată, iar Cumanii rănduiți în această din urmă provincie, pustiiră și jefuiră c'o selbatecă cruzime atât regiunea riului Rîgina, cât și împrejurimile orașului Didymotichos, lăsând însă cumințește de-o parte orașul întărit Adrianopol. Oțărîți prin aceasta, și neaducându-și aminte de espresa instrucție a împăratului, potrivit căreia nu aveau voie de cât a se ține în atitudine defensivă în contra inamicului, cei doi strategii porniră la atac deschis în contra Cumanilor. Acești selbateci luptători, ușor înarmați și mișcându-se sprinten, aveau asupra greu-inarmaților și anevoie-inaintătorilor români un avantaj, de care se folosiră într'un mod escelent. Ei revărsară o ploaie de săgeți asupra năvălitorilor, le omorîră caii, siliră pe călăreți la luptă nepotrivită a unei pedestrimi involuntare și puseră în fine pe fugă întreaga oaste năvălitoare a Românilor. Dintre cei doi strategii, unul, Manoil Laskaris, scăpă la Adrianopol prin ușurința calului său de bătalie, căruia de atunci înainte îi puse numele „picior de aur“ χρυσόποδος, pe când cel de al doilea, Constantin Margarites, căzû ca multe căpetenii inferioare, prizonier în mîna Cumanilor, cari apoi 'l vîndură Bulgarilor împreună cu cei-l-alți. Cu inima măhnită și pasuri grăbitoare împăratul sbură pe teatrul de războiu și sosi ăntăiu în ținutul Bulgarophygos, avid după o ciocnire cu Cumanii, cari roiau desfăcuți prin țară după pradă. La știrea grabnicei

apropieri a împăratului, ei fugiră cu pripă înapoi și pierdură prin spada Românilor, ce înaintau, pe mulți dintre semenii și din însemnatele lor capetenii naționale. Lipsit de nădejdea unei bătălii, împăratul își concentră oastea sa numeroasă și așeză cartierul său general lângă riul Rîgîna, de unde făcù cu toate puterile preparative pentru realizarea scopului propriu al campaniei, luarea cetății Tzepœna.

Covârșitoarea putere a Românilor bătea la ochi și neli-niștea, în căt principele bulgar Mihail, avënd grija unei așa de primejdioase vecinătăți, stëtù totuși pe gânduri de pace, de rugă și mișcâ pe socru-său principele sêrbesc Uroș, ce era 'nsurat cu Anna, fiica regelui maghiar Bela IV, ca să ia asupra-i rolul de mijlocitor în această operă a împăcării. Primit de împăratul cu bună-voință, prietenie și onori, Uroș alcătui cu densus condițiile de pace, între cari cea de 'ntăiu și cea mai însemnată era, ca Bulgarii să cedeze Românilor cetatea Tzepœna, drept care Uroș dete și primî făgăduința că se vor mântîne reciproc vechile granițe între amândouă țerile, și fiind-că amândouă părțile întăriră tratatul de pace cu jurămēt solemn, împăcarea era în faptă făcută și potrivită cu dorința și trebuințele amândurora. Când Uroș, îndeplî-nindu-și opera păcii, își luă remas bun de la tabăra împăratească, împăratul îl încărcă cu scumpe daruri de onoare, a căror valoare se suia la 20,000 de hyperpyre (monete de aur de pe atunci ale Românilor. *)

Totuși împăratul se 'ngrijea, nu fără cuvēt, că tratatul de pace nu va avè parte să se realizeze pe deplin,

*) Georgii Acropolitæ. Annales. Bonnæ 1836, pag. 125—135.

Principele
sêrbilor Uroș
mijlocește
pacea între Ro-
mâno-bulgari
și Români.

căci rolul de căpetenie îl jucase aci Uroș, principele sârbesc, adevărat domnitorul unui popor „care — după cum „susțineau Bizantinii — a fost tot-dea-una hain și „nemulțămător cu bine-făcătorii lui și obicinuia a svêrli „și a călca 'n picioare cupa prieteșugului chiar de dragul „unui câștig mic.“ Când în anul 1258 despotul Mihail Comnen din Epir ridică flamura rebeliunii contra împăratului și împărăției, mijlocitorul păcii Uroș luă parte la această întreprindere pe față și fără sfială, trimițând în companie o însemnată trupă auxiliară, care pustii și jefuî regiunea de lângă Prilapos și în fine puse pe fugă trupa româică condusă de căpitani fără experiență și cu puțini oameni, în cât comandantii împărătești fură încunjurați în cetatea Prilapos și ținuți locului ca prizonieri. Trădarea deschise inamicului porțile cetății și garnizoana, strimtorată ast-fel se vèzù silită de-a da pe mâna despotului rebel Mihail puternica tărie Prilapos contra unei capitulațiuni, juruite și de dânsul, pe care însă el n'o ținù, căci de și făgăduise atât garnizoanei cât și conducătorilor ei deplină libertate de retragere, totuși îi lăsă să sufere în obezi și lanțuri, nepuindu-i pe picior liber.

O pace indoielnică și nu prea deosebită de starea de resboiu caracteriza raportul dintre Serbia și România-bulgaria cu împărăția româică, când iată că spre folosul celei din urmă părăsi privestea lumii acesteia Mihail, principele Bulgariei, carele 'n toată vremea hrânise o dușmănie adânc-inrădăcinată nu numai împotriva acelei împărății, ci chiar împotriva cumnatului său, lui Teodoros Laskaris II împărat. Propriul văr al lui Mihail, anume Calliman, înțeles în tainică uneltire cu vr'o căți-va

Schimbare de guvern la România-bulgari.

Incuscire între Constantin Tichu și împăratul Teodor.

locuitori din Tërnova, se folosì de momentul când acela lipsea din capitală și-i luară viața năprasnic și intr'ascuns. Ucigașul Calliman se 'nsurâ numai decât cu vèduva lui Mihail, sporindu-și ast-fel in mod considerabil drepturile la domnie asupra Romăno-bulgarilor, domnie ce-o dorea și care era încă vacantă. Dar principele sèrbesc Uroș, căruia-i era scărbă de evenimentul acesta, intră in fruntea unei oștiri in Tërnova, puse mâna pe fiica sa, măritată odată după Mihail, acum după Calliman și o luă cu sine a casă. Pe răpitorul de tron Calliman îl ajunse curënd Nemesis: părăsit de toți, gonit din loc in loc fără putere și rëgaz, căzu curënd sub loviturile poterașilor, trimiși să-l prinză. Neînd coboritori direcți de parte bărbătească din dinastia Asanizilor, bulgarul Mitzes *), inurat cu fiica lui Ioan Asan și cumnat cu împèratul Theodor Laskaris II, se grămădi la domnia romăno-bulgară, dar șezù in scaun ca pe spini, scurt timp numai. Târziu la minte și fără bărbăție in căte voia sau făcea, până la un grad, de merita dispreț, ajunsese cu slăbiciunea atât de departe, in căt toate orânduirile lui poporul le considera ca fără de nici o valoare și nu le ținea de loc in samă. In aceste împrejurări apărù cu tărie și succes in priveliștea politică un bulgar de condiție, Constantin Tichus, care intrecua cu mult pe connaționali săi atât prin isteție deosebită căt și prin putere fizică. De și se coborâ numai pe jumătate din sânge bulgar, iar pe jumătate din sânge sèrbesc, deci era foarte contestat de zavistuitori și adversari,

*) Pachymeres (Lib. III, cap. 18) îl numește Myltzes, pe când îl chema poate Mircea. G. Acropolita și Nicephorus Gregoras scriu *Mytzes*.

totuși înțelese cum să câștige favoarea poporului de rând precum și a oamenilor de condiție și de distincțiune din țară și fû ales în fine, cu voia și hotărîrea tuturor, regent bulgaro-român. Ast-fel după stingerea dinastiei curat-române a Asanizilor, se suî pe scaunul vacant al domniei o dinastie curat-slavă, de neam bulgaro-sër-bească. Constantin Tichus ridică armele în contra slăbului Mytzes, îl impresură în cetatea Tërnova, inderetul zidurilor căreia se credea sigur, dar Tichus isbutî pe deplin; puternicul oraș căzû în mînile lui și Mytzes cu ai sîi nu putû scăpa de căt cu fuga. În chiar scaunul de reședință Constantin luă într'adevăr frëele în mîna sa tare, dar în cele-l-alte părți ale țerii autoritatea lui Mytzes rămase neclintită. Resboiul între cei doi stăpînitori petrecû în curënd țara toată, purtat c'un noroc schimbăcios. Mytzes se bucura în opinia publică de un avantaj deosebit: de dreptul sîu de succesiune, întemeiat pe căsătoria cu fiica lui Asan, deci pe încuscrirea cu dinastia domnitoare, stinsă în coboritorii de parte bərbătească. După feliul de-a vede al vremii aceleia, inrudirea prin sînge sau cel pușin încuscrirea cu legitima casă domnitoare era singura legitimitate pentru a urma în domnie. Pentru a încunjura și ridicarea lui Constantin cu toată puterea și vaza legitimității și pentru a o sprijinî pe dreptul de moștenire, poporul și regentul Bulgariei făcură prin anume solie rugăciunea cătră împăratul Teodor, ca să-i dea pe fiica lui cea mai mare, Irina, lui Constantin Tichus de soție și s'o trimită în capitala Bulgariei pentru cununie în toată forma, căci ea este vlastar adevărat și nepoată directă a fostului rege român, Ioan Asan, deci e pe deplin în drept de-a moșteni părintescul scaun de

domnie. Având Constantin Tichus soție legiuită cu cununie, Bulgarii făcură ce făcură ca să despartă căsătoria aceasta, iar drept dovadă și spre a liniști pe 'mpăratul Teodor, 'i trimiseră la Constantinopol pe nevasta despărțită, pentru a slăbi toate scrupulele ce le-ar fi avut contra propunerii lor. Impăratul se și 'nvoî într'adevăr, predețe pe fiica sa Irina pentru a se face căsătoria propusă și de atunci incoace fû pace și liniște între Bulgaro-români și Româi, mai cu seamă pentru că amândoi regenții litiganți solicitau în mod egal favoarea Româilor. Se 'ntemplă într'adevăr că Constantin Tichus, bătut într'o ciocnire de rivalul său, fû ținut locului impresurat în cetatea Stenimachos și căpătă de la împărătescul său socru ajutor, de scâpă de invingere deplină și de prisoare: curând însă norocul armelor și 'ntoarse foaia, căci Constantin mântuit veni de-asupra în mod hotărîtor și gonî c'o vitejească năvală pe Mytzes, adversarul său. Acesta se refugiă cu ai săi la Mesembria, oraș maritim întărit pe țărmul de sud al Traciei, ceru de la 'mpăratul să-i dea voie să petreacă în partea asiatică a împărăției și după ce i se acordă aceasta, el oferî împăratului domnia peste orașul Mesembria care avea a se incorpora cu împărăția romăică, ca un fel de preț de rescumpărare. Primindu-i-se oferta, el purcese pe uscat peste Em la împăratul Teodor, care pe atunci petrecea la Nicea, găsi acolo o primire ospitalieră, și i se acordă avizarea unui loc de sălășluire și mai multe moșii roditoare pentru traiul lui lângă riul Skamander în apropiere de Troia, pe cari se așeză în toată liniștea și fără de nici o grijă. Înainte de-a pleca din Nicea mai vorbi cu 'mpăratul pentru logodirea fiului său ăntăiu-născut,

Ioan, cu Irina fiica cea mai mare a împăratului. *) Cu toată starea incurcată și cu toate greutățile însemnate de-a satisface în același timp pe amândoi pretendenții încuscriți, se înlătură totuși pentru cât-va timp un războiu, ce nu le-ar fi venit la îndemână bizantinilor, mai cu seamă acum după răposarea apropiată a lui Teodor Laskaris II care se săvârși din viață după o domnie de abia patru ani (August 1259). **)

În același grad, în care creștea însemnătatea, mărimea și succesul temeinic al împărăției române, centralizate la Niceea, și cu cât ea se apropia de scaunul ei de odinioară de lângă Bosfor, cu atâta grăbea în aceeași vreme spre cădere puterea româno-bulgară și cea latină din împărăția romană a răsăritului.

Împăratul Teodor Laskaris II, murind, lăsase moștenitor al tronului și urmaș pe fiul său, de nouă ani numai, Ioan, dar magnații împărăției nu puseră epitropi și purtători trebilor împărăției pe cei doi bărbați George Muzalos și Arsenie patriarhul, pe care-i însemnase împăratul cu limbă de moarte prin testament, ci rânduiră în locul acestora numai pe Mihail Paleolog, care coverșea pe ceilalți prin înalta sa nobilitate și prin simțul său de om de stat. Acest bărbat ambițios trecu cu vederea după patru luni deja pe epitropisitul său, singur în drept de-a moșteni și puse oștirea să îl proclame împărat și să îl ridice în scaun cu tot protestul energic al patriarhului

Ivirea lui
Mihail Paleolog
împărat.

*) După Nicephorus Gregoras fiica aceasta se numea Teodora.

**) Georgii Acropolita Annales. Bonnæ 1836, pag. 154—163.
— Georgii Pachymeres Bonnæ 1835, Tom. I, pag. 348—350. —
Nicephori Gregoræ Historia byzantina. Bonnæ 1829, Tom. I, pag. 60 et 61.

Arsenie, carele cu toate aceste fù in curënd silit să cedeze și încercă numai să mântue viața prințului Ioan, printr'o nouă prestare de jurământ din partea lui Mihail, și să asigure venirea la domnie a legitimului moștenitor al tronului, după ce va fi ajuns maiorn. Când după doi ani împăratul Mihail merse atât de departe, in cât puse să scoată ochii detronatului prinț Ioan și'l ținù închis intr'o cetate, virtuosul patriarch Arsenie fù cuprins de o indignație turbată și desnădējduită și aruncă afurisania asupra neomenosului împărat. Inzădar așteptă Mihail cel escomunicat cu răbdare cucernică trei ani după deslegarea pedepsei bisericești, rostită asupra-i; in zădar amenința că va apela la Papa; in sfērșit convocă un sinod spre a'l judecă pe patriarch, și fiind-că acesta nu voi să se prezinte inaintea sinodului ca acuzat, fù osândit pentru absența sa, desbrăcat de demnitate și exilat la Priconesos.

Resboiul lui
Constantin cu
Romēii și uni-
rea lui cu Cu-
manii.

Vestea despre orbirea și inehiderea moștenitorului legitim al tronului, Ioan, umplu de durere și turbare inima mamei sale Irina, soția regelui romăno-bulgar Constantin și mânia ei fù atât de intensivă și de adăncă, in cât își puse toată puterea și răbdarea pentru a întârita și mișca pe soțul ei regal la un resboiu de răsbunare in contra lui Mihail Paleolog. Constantin, de sine chiar plin de ură contra împăratului, nu'si tăinuia gândirea și se 'nduplecă la impulsivitatea soției sale; dar nesimțēndu-se indestul de tare pentru a 'ncepe numai de cât lupta, el cu toate clocotitoarele sale gânduri de răsbunare, pāndea totuși cu răbdare ocazia favorabilă pentru a o pune in lucrare cu putere și succes. Impăratul Constantin oblici aceasta, și știindu-se cu strimbătatea

comisă, găsea că dușmănia lui Constantin e foarte naturală, deci răspuse la ea c'o dușmănie tot atât de mare și, ca om cuminte, luă toate măsurile potrivite c'o asemenea stare de lucruri. Teritoriul său ajungea pe'atunci până la orașul Orestias (Adrianopol), de unde se'ncepea marginea romăno-bulgară, deci il provězù cu trupe însemnătpare, introduse în trupe o disciplină strictă, întreprinse o incursiune pe teritoriul romăno-bulgar, supuse puterii sale mai multe regiuni, luă orașul Filipopole, cetatea Stenimachos și regiunea esteroară a munților Emului, ocupă orașele maritime Mesembria și Anchialos, cari, precum pomenirăm, se cedaseră de cătră Mircea (Mytzes), precum și târgurile și satele de prin prejur, cari toate strimitorate de-a alege între cele două state, preferară a se pune sub domnia romăică. Regele romăno-bulgar află cu spaimă progresele adversarului său, și scirșnind trebui să 'și mărturiseacă lui-și, că, din cauza slăbiciunii proprii, nu venise încă vremea pentru răsboiul de resbunare ce'i ardea pe suflet, că nu ajunsese lucrul la maturitatea prin timp, care e la adecă sufletul adevărat al ori-cării întreprinderi.

Momentul hotărării veni abia în anul 1264, amestecat fiind și prințul turcesc Sultan Azatin din Iconium, care pe atunci trăia pe pământ romăic sub pază împărătească, el care într'un rând deduse ospitalitate fugariului Mihail Paleolog și cerënd și pentru sine o asemenea ospitalitate, i se aviză ca loc de sălășluire orașul maritim Aenos, unde primì o gvarde de corp sub cuvânt de ocrotire, dar în realitate pentru a'l păzi pre el și a nu'l lăsa să fugă. Acest om care trebui să se simțā mai mult prisionier de cât oaspe al împăratului, ho-

tori să'și câștige libertatea cu ori-ce preț și se folosi de ocazia priitoare, când împăratul întreprinsese o campanie în Tessalia contra lui Mihail Angelos din Anatolia. Prin unchiul său, care trăia pe țărmul nordic al Pontului, el puse să zădărească pe Constantin, principele româno-bulgar să irrumpă în țara Românilor, și'i făgădui acestuia o sumă mare de bani, dacă va lua parte activă la eliberarea persoanei sale. În aceeași vreme el făcuse și o înclinare și o simpatie adânc înrădăcinată pentru împăratul, îl rugă cu multă stăruință, ca să'i dea voie să vie la curte și declară că, chiar fără de această învoire, el va căuta să se apropie de împăratul, numai din pură afecțiune pentru dânsul. Invitat cu amabilitate de-a veni la curte, rămase aproape de împăratul și'l întovărăși în campania sa din Tessalia, atât la ducere cât și la întoarcere. Stând lucrurile astfel, regele bulgar Constantin se 'ntări printr'o alianță cu Cumanii, cari locuiau pe malul stâng al Dunării, primi de la ei un contingent auxiliar de 20,000 de oameni și în fruntea lor și a propriei sale oștiri, năvăli în partea romanică a Traciei. Ca o mreață acoperea și inunda oastea unită a lui Constantin toată Tracia până la țărmuri, cu atâtă desime și cohesiune, în cât nici om nici dobitoc nu putea trece neobservat și neapucat prin rândurile oștirii. Toate măsurile acestea erau luate pentru ca împăratul să nu scape de prinsoare, și când acesta se 'ntoarse acasă prin mijlocul Traciei cu suita sa, cu o oaste considerabilă de apărare și cu sultanul Azatin, trupele româno-bulgare și cele cumane roiau împrejurul în cea mai mare apropiere, cu o neconținută îndărătnicie și căutau să'l prindă cu oțărîtă poftă de adușmecare. Cu tot meșteșugul

resboinic, împăratul eră urmărit cu stăruință de inamici, o mare parte a suitei sale îl părăsi de desperare în voia sortii, el vèzù perind ori-ce disciplină din oamenii ce-l acompaniau și cari 'i mai rămăseseră, și plutea neconținut în pericolul iminent, de-a cădea pe mânilor inamicului. Abia lângă muntele Ganos isbuti să 'și amăgească urmăritorii și să coboare neobservat la mare, unde găsi două corăbii de răsboiu mai mari de ale latinilor, care fiind pe cale spre Constantinopol, se opriseră în acel liman pentru a se aproviziona cu apă proaspătă. Împăratul se sui cu suita sa cu tot în aceste corăbii de răsboiu și după două zile ajunse cu bine în rezidența sa. Înșelat amar în așteptările sale și contrariat în silințele de-a prinde pe împăratul, Constantin hotărî să smulgă cel puțin pe sultanul Azatin din mânilor romăilor. El se întoarse cu toată turbarea asupra orașului Aenos, în care se refugiase o parte a urmăritei suite împărătești împreună cu sultanul Azatin, și puse condiția de căpetenie că să i se estradeze acest prinț; căci la din contra amenința orașul cu peire, pe locuitorii lui cu nimicirea. Visteria împărătească, adusă asemenea acolo și păzită cu multă grijă, fù ascunsă în pământ după porunca unui demnitar competent și apoi orașul hotărî, cedând forței majore și lipsit de ori-ce speranță de dispresurare, să predee pe sultan în mânilor regelui romăno-bulgar. Un jurământ, depus solemn dintr'amândouă părțile în mânilor episcopului de acolo, chezeșul invoiala și legă turbatele mâni ale lui Constantin. Deci el cruță orașul și se întoarse acasă cu cetele sale, cu cele aliate ale Cumanilor și cu sultanul Azatin, dar mai ăntëiu prădă din temeiul cu totul tot atât oameni cât și vite din provincia Tracia.

Mihail Paleolog era foarte indignat de nesocotita fățarnicie și de scăparea isbutită a sultanului Azatin, deci porunci numai de cât ca soția și copiii lui să fie inchiși într'o cetate, iar banii sultanului să fie confiscați și verși în visteria împărătească. Mânia sa vie căzù și pe episcopul care favorizase capitulația, mijlocind-o și primind jurămintele, din care cauză îl amenință cu judecata și cu pedeapsă canonică. Funcționarii de curte, cari aprobaseră această invoială cu inamicul, suferiră pedepse trupești, trebuiră să imbrace spre batjocură haine femeiești și nu se mai putură arăta înaintea feței împăratului. *)

Scăderea continuă a puterii bulgaro-române

După moartea stăpânitorului Ioan Asan steaua româno-bulgară, care până atuncea se suise mereu, începù să se plece spre asfințit. Lipsea în statul acesta orice idee mai 'naltă de civilizație, el nu se rezima de cât pe dreptul existenței proprii și a puterii materiale; iar când puterea materială începù a slăbi, atunci statul ajunsese la oboseală și la o consistență mai puțin strinsă, neajunsuri, cari permiseră ăntăiu împărăției romăice reardicate, apoi statului osman fanatizat și selbatic, ca pe temeiul unei idei de stat, combinate c'o întreagă sau c'o jumătate de putere, să surpe șovăitorul stat româno-bulgar. O privire retrospectivă asupra decursului evenimentelor de la acel domnitor incoace, confirmă observarea această.

Încă regele Bulgariei, Ioan Asan, al cărui popor începuse a primi încet-încet oare-care civilizație, se îndușmănisese din nou cu latinii în pornită ceartă de interese;

*) Nicephorus Gregoras Historia byzantina. Bonnæ 1829, Tom. I, pag. 93 — 95, 99 — 101. Georgius Pachymeres. Bonnæ 1835 Tom. I, 209 — 214, 229 — 240.

iar aceștia încheiaseră în contra lui o alianță cu selbaticele oarde de Cumani, carii în urmă pătrunseră prin inima Macedoniei cu sabie și cu foc. Cu atât mai favorabilă deveni situația pentru cumintele și activul regent Ioan Ducas Vatatzes, care isbuti să alunge pe româno-bulgari din partea Traciei ocupate de ei, să cucerească Macedonia și Tessalia toată și să silească la supunere pe familia domnitoare din Epir. Soarta a voit ca să nu și așeze cu succes coroana împărătească a Bizanțului pe frunte, nici Vatatzes, care a reposat în anul 1255, nici fiul și urmașul său Theodor Laskaris II, care în vremea unei scurte domnii, știuse să respingă cu noroc pe româno-bulgari, nici în fine nepotul său nevrăsnic Ioan Laskaris; ci abea Mihail Paleolog, acest epitrop necredincios, care a răpit tronul lui Ioan. Ba chiar cea din urmă catastrofă hotăritoare era implicată într'un strins raport cu statul româno-bulgar. Cel din urmă stăpănitor al Epirului, Mihail II Comnen, se lepădă de vasalitate și ridică armele contra împăratului Niceii, suveranului său recunoscut. Mihail Paleolog rândui pe frate său cu o parte de oști contra lui Mihail Comnen, dar era foarte îngrijit ca acest vasal rebel să nu se unească cum-va cu româno-bulgarii, cari nu trebuiau taxați sub valoarea lor. Pentru a abate această primejdie, împăratul trimise un corp de observație, puțin numeros dar bine înarmat, care sub comanda generalului Alexios Strategopulos avea să intre în Tracia; care însă pe neașteptate și fără a fi avizat de mai înainte printr'un anume plan de campanie, luă cu asalt capitala Constantinopol (25 Iulie 1261), puind capăt împărăției latine de acolo.

• Apropierea considerabilă a guvernului bizantin central

și a oștirii lui, neconținutele și săngeroasele turburări de tron în Romăno-Bulgaria, desbinarea și descompunerea țării în partizi servile și grupe de partizani fără scrupule, slăbirea autorității guvernului, părăgînirea intereselor publice, înjosirea puterii statului la uneltiri meschine și la lupte de partid, toți acești factori stricăcioși contribuîră în mod activ pentru ca statul Bulgaro-Romăn să decadă încet-încet, însă neoprit. La aceste se mai adăose împrejurararea, că în urma pierderii incurînd de a părții de țară curat romănești din cuprinsul Macedoniei și a ținuturilor precumpănitor romănești din munții Tessaliei și ai Emului, elementul bulgar căștigă preponderanță în paguba celui romănesc, își manifestă precumpănirea această într'un mod simțitor și fû o cauză fundamentală mai mult de slăbire și de desbinare pe lăngă factorii de căpetenie, adunați până acum.

Pe vremea aceea căsătoria între casele de regenți erau mijloace cu deosebire bune și sigure de învoială și de determinațiune în politică. Conduc de această părere, împăratul Mihail Paleolog știu să căsătorească la începutul anului 1272 pe fiul său Andronic Paleolog cu princessa Anna, fîca regelui maghiar Stefan V. Însofletit de dorința, de-a vedè restabilindu-se durabil pacea și liniștea tot în chipul acesta și în regiunea de lăngă Em, precum și în Macedonia și Tracia, mai cu samă pentru că 'n decursul unor resboae atât de numeroase, oastea romăică suferise nespuse de mult, Mihail Paleolog se folosî în acest sens de ocazia săvărșirii din viață a reginei Irina, soția regelui romăno-bulgar Constantin Tichus. Venî la acesta solul împărătesc Georgie Acropolită cu propunerea de-a 'ncehia nu numai un tratat de

Căsătoria din nou și complicațiunile lui Constantin Tichus.

pace și de amicitie, ci de-a intemeia tot-odată o încus-
 creire, căci împăratul destina de soție pentru regele bul-
 gar pe nepoată-sa Eulogia, ce fusese cununată mai 'nainte
 cu marele domestic Alexius Files. Constantin primi la
 anul 1272 propunerea și ast-fel amândouă părțile con-
 firmară noul tratat de pace, amicitie și căsătorie prin
 jurăminte solemne și regulată prin tratat și soarta ora-
 șelor Anchialos și Mesembria, care adevărat că erau cu
 dreptul ale statului romăno-bulgar, dar trecuseră de
 câți-va ani sub domnia romăică, iar acuma le trecea
 împăratul Mihail in deplina proprietate a regelui Con-
 stantin, ca zestre a miresei pețite. Cât despre încus-
 creirea făgăduită, împăratul se țină de cuvânt cu bună
 credință și intovărăși el chiar, împreună cu patriarchul,
 pe nepoată-sa până la orașul Silyvria, de unde o trimise
 înainte la regele romăno-bulgar tot cu acea pompă și
 cu zestre de daruri. Dar nu atât de scrupulos a fost
 împăratul cu darea înderēt a făgăduitelor două orașe
 maritime, care, precum se'ngrijea, le-ar fi servit Romăno-
 bulgarilor ca puncte de razim pentru incursiuni in împē-
 răția romăică și ar fi devenit in mănile lor un primejdios
 mijloc de agresiune. Pentru a-și imbună șovăirea și pre-
 getul, se servi de fel de fel de pretexte, mai mult
 ori mai puțin de crezut. Ba locitorii acestor orașe se
 împotrivesc hotăritor de a fi incorporați cu regatul
 romăno-bulgar, de vreme ce tot-dea-una a făcut parte
 din Romania și se simt a fi romăi adevărați, ceea-ce
 nu-i de cât drept și echitabil; ba 'mpăratul crede că e
 mai practic de-a se aștepta un rod al noiei perechi
 căsătorite, pentru că sub un moștenitor al Bulgarilor,
 resărit din sânge romăic, se poate face intr'un mod mai

potrivit și mai puțin delicat retrocesiunea acelor orașe. De și din toate pretextele acestea se vedea ușor reaua voință și viclesugul, Constantin Tichus răbdă totuși în liniștita resignațiune și se tânguia numai, că soția de care avea parte, își pricepea misiunea ast-fel, că în privirea acestei cereri dedea mult mai mult ajutor Romæilor de cât persoanei sale. Dar cum născu pe fiul Mihail din căsătoria ei actuală, regina Maria se turbură mult de necontentul și îndărătnicul refuz al împăratului și acuma ea era aceea care se băgă în sufletul soțului ei și'l imbulzea fără 'nctare și cu insistență, ca să ceară din nou cu toată hotărîrea predarea neintârziată a celor două orașe, iar în caz de refuz să declare nule tratatele cu 'mpăratul Mihail și să'l impresure cu resboiu. Incorporarea între cei doi stăpânitori crescù vîzînd cu ochii, duse la fel de fel de ostilități și numai o singură împrejurare a oprit'o de-a nu degenera în resboiu fățiș. Istetul împărat știuse să câștige alianța puternicului căpitan de Tătari, Noga, căruia-i dete de soție pe fiica sa nelegitimă, Eufrosina, și'l induplecâ de-a irumpe în țara regelui romăno-bulgar, îndată ce acesta ar porni resboiu în contra împărăției romăice. Grijă de Tătari precovîrși la regele Constantin și reținî de nevoie brațul său mînios. *)

Pe lângă alte neînțelegeri și necazuri mai veni spinoasa întrebare a uniunii bisericești, care, mai mult de cât tot-dea-una, i se părea curții bizantine foarte cu

*) Georgii Pachymeres Historia de Michaële Palæologo. Bonnæ 1835. Vol. I, pag. 342—344. — Nicephori Gregoræ Historia byzantina. Bonnæ 1829. Vol. I, pag. 130. — Georgii Acropolitæ Annales. Bonnæ 1837, pag. 187.

cale, ba chiar neapărată din motive politice și pentru conservarea de sine. Pe împăratul Mihail îl umplea de spăimă și anxietate numeroasa oaste de cruciați, adunată la anul 1270 sub Ludovic IX, regele Franței și sub fratele său, Carol de Anjou, rege al Siciliei, cari aveau a năvăli în împărăția romanică; deci între acestea Mihail încercă să amăgească pe Papa cu propunerea uniunii și făcù pasul acesta numai cu speranța, că doar' ar pute prin inriurirea papală, să oprească pe Latini de-a ataca Constantinopolul și de-a reinstalá pe ex-împăratul Balduin II, care trăia încă. Episcopii săi, nefind tocmai favorabili unei asemenea schimbări de lege, el le lămurì, că chiar cu ocazia unor primejdii cu mult mai mici s'au uzat de acest mijloc și că nici astăzi nu e o altă cale de scăpare, căci aceasta-i singura nadă, cu care se prinde Papa și cu care se poate câștigá în favorul ocrotirii Grecilor. De și clerul grec se sbătea cu drept cuvânt contra recunoașterii unei autorități străine asupra bisericii lor și nu voia a o pune la dispoziția unor cărciumari și meseriași de rând, de cari în clerul latin de țară erau pe ici pe colo, totuși clerul nu cuteză de-a se opune pe față la planul împăratului foarte hotărît și cedă din slăbiciune, de și rațiunile acestuia, citate pentru a-i induplecă, culminau în subtilități și sofisme. *) Numai trei puncte sunt în cestiune — zicea împăratul: — primatul, apelațiunea și comemorarea în rugăciuni, cari câte-și trele, privite mai de aproape, sunt pentru Greci fără valoare și neprimejdioase. De sigur că Papa nu va veni așa de curând la Constantinopol, pentru a presidá

---

*) Pachymeres. Tom. I, pag. 367, 368 și 369.

conciliul; a-l numi frate și cel de'ntăiu, nu e asemenea v'un scrupul, căci și in evanghelie risipitorul bogat îi zice lui Avraam tată, cu toată nespusa depărtare și deosebire între ei. Tot așa de puține scrupule câtă să aibă recunoașterea apelațiunii la Roma, căci abia se va găsi vre-un grec, care de dragul unei certe, să treacă așa de lesne marea întinsă și primejdioasă. Cât despre pomenirea in rugăciuni, trebuie să se admită in vederea scopului de folos comun, căci Dumnezeu însuși a primit fire omenească și s'a supus răstignirii, pentru a mântui omenirea; deci, daca in cazul de față se poate evita prin o alipire analogă o primejdie amenințătoare, atunci nu e un păcat, ci o faptă vrednică de laudă. Fiind-că atât preoțimea cât și populația nu se puteau indupleca atât de lesne, împăratul luă măsuri mai energice. El porunci subscrierea generală a unui document obligatoriu, prin care, după aparență, supușii toți se obligau numai să asculte de 'mpăratul. El persecută pe adversarii uniunii sub alte pretexte și declară in mod neinduplecat și categoric pe ori-care cetățean al statului, care n'ar iscăli documentul, că e vinovat de crima de les-maiestate. Tot-odată eliberă o diplomă, in care incredința in gura mare cu blăstemele cele mai îngrozitoare și sub cele mai cumplite jurăminte, cum că nu are de loc intenția de-a lăsa să se adaoge la crez măcar o iotă sau cătu-i negru sub unghie; nu e vorba de cât de recunoașterea celor trei puncte: primatul, apelația, commemorarea și acestea chiar numai pentru subreptiunea pe furis a păcii publice. *) Parte mare a clerului aprobă numai decât cererea împă-

*) Pachymeres, Tom. I, pag. 375, 376, 387, 390, 395.

ratalui și fiind-că puțini preoți îndărătnici, suferind exiliul enunțat asupra-le, se resgândiră cu vremea și se uniră cu majoritatea acomodată, întregul cler grecesc se rostî la urma-urmelor fără excepție pentru uniunea bisericească, susținută cu atâta viociune de cătră împăratul. Sumisiunea clerului, mai cu sila, mai cu vorba, avu de urmare că împăratul trimise la anul 1274 solii săi la al doilea conicliu din Lyon, ținut de papa Grigorie al X, și anume pe marele logofet George Acropolita în numele împăratului și pe lectorul Ioan în numele întregului cler grecesc, cari întăriră prin jurământ solemn primirea credinței bisericei romane. Numai patriarhul Iosif al Constantinopolei stăruî ne'mpăcat să respingă uniunea, făcù jurământ inseris contra păcii bisericești, căzù în disgrăția împăratului și fù scos din scaun sub pretexte nule prin hotărîrea unui sinod patriarhicesc. Urmașul său, învățatul Ioan Bekkus, ridicat din chartophylax patriarch, s'acomodă mlădios cu voința și părerea împăratului și ast-fel se făcù, că în anul 1274 în ziua Obezilor sf. Petru s'au serbat serviciu solemn în biserica sf. Sofii, de față fiind împăratul și solii întorși de la Lyon, s'au citit evanghelia grecește și latinește, după care s'au pomenit papa Grigorie X ca arhipăstor suprem al bisericii apostolice și Papă ecumenic. *)

Cu tot decursul, în aparență favorabil al uniunii, îndeplinite în mod formal, ea dete de fund pe de o parte din cauza sentimentului latent de neatărnare al clerului grecesc, pe de alta din aversiunea poporului grecesc, lucruri pe cari uniunea nu le putù învinge cu toate

---

*) Pachymeres, Tom. I, pag. 399.

silințele împăratului. O fierbere adâncă pătrunse în relațiile private și în viața de familie, desbină populația, pân'acum una în credință, în amici și adversari ai uniunii, invenină toate relațiile sociale și duse ura și persecuția pân'în lăuntrul relațiilor de căsătorie și de înrudire. Cele două partide rupseră ori-ce comunitate între olaltă, se fereau una de alta în societate și în daraverile negustorești, ba chiar între frați se ardică făclia certei religioase. Schisma, pospăită pe dinafară și numai abia de cătră împăratul, irupse fățiș în cler și popor c'o pornire indoită și fără măsură, iar partidele întăritate aruncau una asupra alteia pline de turbare anateme și contra-anateme. Nichifor, despotul Epirului și frate-său Ioan, duce de Patras, exploatară turburarea generală, convocară un consiliu provincial, în care împăratul fû proscris, dar pe de altă parte și ei fură escomunicați de cătră patriarchul Bekkus. — Mai veniră la rând maltratări și silnicii contra amicilor uniunii, până ce Grecii începură a nu mai considera pe latini de creștini. Poporul, în loc de-a zice „un grec și un latin,“ zicea semnificativ: „Un creștin și un latin.“ Un singur om era, care dorea serios mântinerea uniunii: influentul patriarch Bekkus. Pentru toți cei-l-alți puternici ai zilei, neesceptând pe fiul împăratului și moștenitorul tronului, Andronic Paleolog, uniunea era o mantă pentru a acoperi scopuri private personale sau un stâlp de razim pentru foloase politice obștești. Ast-fel politica ipocrită a împăratului Mihail, arătând predilecție cu prisosință dar interesată pentru uniune, incurcase conștiința biserică și morală a poporului său și aprinsese în propria lui casă un foc, care a ajuns la un rezultat tocmai

contrariu celuiia, pe care el îl avuse de gând; căci în locul unității a resărit din încercarea de uniune, o averșiune a Grecilor contra Latinilor, care întrecea cu mult averșiunea de mai 'nainte și lărgi marea prăpastie deschisă, de nu se mai putu umplè. *)

Afară de astea, curënd i se suiră împăratului în cap cererile exagerate ale scaunului papal, căci Papa Nicolae III 'i ceru în anul 1278 nu numai recunoașterea primatului roman, ci și primirea adaosului *filioque* în crez, apoi învoirea, ca un legat cardinal al Papei să petreacă la Constantinopol, în fine ca Grecii să schimbe cu totul ritul lor bisericesc pe cel latin „pentru că unitatea credinței nu suferă o deosebire a modului ei de manifestare.“ Concesiunile cerute întreceau cu mult pe cele, pe cari le recunoscuse ca neapărate și le hotărîse un sinod din anul trecut (1277), presidat de patriarhul Bekkus. Papei Nicolae III îi mai venea la îndemână favorabila împrejurare, că solii împăratului Mihail, sosiți la Roma, se putuseră încredința în persoană de tăria, cu care Papa refuzase în mod categoric regelui Siciliei, Carol d'Anjou, permisiunea cerută de-a întreprinde un atac asupra Constantinopolei. **) Împăratul, mulțumit cu rezultatele de până acum ale fățarniciei sale și întărindu-se în ea și de acuma 'nnainte, nu se incurcă de loc la marile cereri ale scaunului papal; căci, de vreme ce de mult hotărîse de-a câștiga Roma prin făgăduinți, dar de-a nu țînè nici odată cele făgăduite, nu 'i era intru nimic, dacă pretențiile romane se brodeau a fi mai mari ori mai mici.

*) Pichler, Geschichte der kirchlichen Trennung zwischen dem Orient und Occident. München 1864, I Band, pag. 342—346.

**) Pachymeres, Tom. I, pag. 410.

Spre a câștiga opinia publică pentru sine, crezù că n'are nevoie de a'și tăinuî acasă la el adevărata sa socotință și cu acest scop convocă tot clerul la curte. Aici le declară pe față că el va primi și va trată foarte amabil pe solii papali, cu toată mărimea pretențiunilor lor, și că aceasta e cu atât mai necesar, cu cât Papa actual Nicolae III e departe de-a fi atât de favorabil împărăției bizantine, precum erà Grigorie X odinioară. Tot-odată el se jură pe nu știu ce, că nu se va abate de la credință nici c'un fi de pěr și că tot atât de puțin va adăoge o iotă sau o commă la crez; mai bine va risca un rėsboiu nu numai cu Italienii, ci cu ori-care popor, care ar pofti să'l siluească. Deci față cu cererile Papei va fi mlădios și condescent, solilor le va rėsponde și le va da drumul cu bună pace și prietenos, fără de-a cășuna însă obștiei vr-o silă sau pagubă. „De vom speria nelavreme vėnatul — zise el la sfěrșit — atunci tot folosul vėnătoarii se va pierde, o perspectivă sigură, daca ne amintim puțină bună-voință a Papei.“ *) După povețele aceștea ale împėratului, patriarcul cu clerul cel-lalt se retrase în propriul palat de rezidență și invită acolo pe solii papali la o adunare, unde aceștia espuseră fără încunjur aceleași cereri ale Papei, pe cari le împărtășiseră dejă împėratului și fură ascultați în liniște. Drept resoluție solii primiră o scrisoare de rėspons cătră Papă, plină de laude, în care se ocolea cu meștesug cererea lui *filioque*. Tot-odată, după porunca împėratului, solii fură conduși prin inchisori, ca să vază acolo pe adversarii uniunii, puși în obezi, cari erau oameni foarte de

*) Pachymeres, Tom. I. pag. 458 — 466.

cu vază, ba rude de ale împăratului chiar și o samă de prelați. Unii dintre aceștia li se deteră solilor, să'i ia cu sine, ca să'i pedepsească Papa; însă Papa îi trimise inderet împăratului cu scrisoare de recomandatie, după ce se spălaseră de vina lor, recunoscând primatul. *)

Dar în fine se observă la Roma nesinceritatea și vicleania interesată a Bizantinilor ascunsă după apucăturile lor, deci Roma o lăsă pe coarda de jos. Când se suî în scaun Martin IV la anul 1281, împăratul trimise doi episcopi să'l feliciteze, dar aceștia fură primiți rece, cu greu târziu căpătară audiență la Papa și trebuiră să sufere o tratare cu puțin respect. **) La aceasta se mai adăose, că Papa cel nou intră în relații intime cu regele Carol d'Anjou, și că amândoi erau lăntuiți unul de altul prin legături de grațitudine și interes, pentru că amândoi contribuiseră în mod esențial și reciproc la ridicarea lor. Martin IV adoptă dar vrăjmășia lui Carol în contra împăratului Mihail, rostî asupra-i escomunicarea prin o aspră bulă de prosciere și dete drumul solilor săi într'o formă nebinevoitoare. Ast-fel Papa incurajă planul regelui Carol d'Anjou, care nu voia nimic mai puțin, de cât de-a răsturna pe împăratul Mihail și a pune în locu-i pe ginere sĕu Filip, fiul alungatului împărat Balduin II. Mihail Paleolog se răsbună, oprind în paraclisul împărătesc pomenirea Papei în rugăciuni și aliându-se cu Petru III, regele Aragoniei, rivalul lui Carol d'Anjou, contra acestuia. A se lepăda în public de uniunea, pe care el ĕn-suși o voise atât de mult, nu i se părea priincios și la vreme, căci numeroșii săi inamici din lăuntru ar fi pu-

*) Pichler, Geschichte der kirchlichen Trennung, I. Band, pag. 348.

**) Pachymeres, Tom. I, pag. 505.

tut să facă din această nouă retractare o armă pentru osândirea lui. Papa mai aruncă o a doua și o a treia bulă de escomunicare în contra lui (1282) bule, cari opreau pe ori-ce catolic de-a avea a face cu densusul și îl cuprindeau și pe Petru de Aragonia. Ca și cu Papa, împăratul Mihail se stricase temeinic și cu poporul său propriu, iar când se săvârși din viață, la capătul anului 1282, nu i se acordă nici înmormântarea bisericească, pentru că fusese părtinitorul de căpetenie al uniunii.

Sub lunga domnie a împăratului Andronic Paleolog (1283—1328) începuse o reacție în toată forma și hotărârită, care resturnă din temelie întreprinderea întreagă a predecesorului său și dădeu nelimitată putere tendinței contrare a deplinei despărțiri a bisericilor. Persecuțiunile, permutările și actele de răsunare ale partitului învingător al adversarilor uniunii, cuprinseseră tot poporul și ajunseră atât de sus, în cât patriarhul Bekkus, cel mai sincer părtinitor al uniunii, găsi cu cale de-a preveni furtuna amenințătoare prin abdicarea de bună voie și retragerea într-o mănăstire. Iosif, cel cunoscut prin atitudinea sa antiunionistă, se urcă din nou pe tronul ecumenic al bisericii. Se convocă un sinod și poporul stăruia numai de cât de-a se condamna Bekkus, arătând dorința-i de-a înriuri asupra hotăririlor sinodului în acelaș grad, în care înriurise altădată împăratul asupra lui. Pentru a intimida și a stăpâni sinodul, isbucni o resoală și atunci episcopul Teoctist de Adrianopole observă următoarele: „Rebelii vor iest-timp să întrebuințeze pe „episcopi ca pe niște frigări de lemn, pentru a frige în „ele pe Bekkus, au însă tot odată gândirea nemărturi-

„sită, de a'i arunca pe urmă și pe ei in foc.“ *) Esperiënța confirmă curënd după asta adevărul acestei aserțiuni. Intrând odată in curentul primejdios al responsabilității religioase și politice, nu mai era nici o oprire pentru corabia, mișcată de furtună. Admițându-se odată principiul datoriei de-a se justifica, darea in judecată, rostită asupra patriarhului suplantat nu se putea oprî asupra unui singur creștet, ci trebuia să cuprindă cu necesitate pe toți capii bisericești de deosebite grade și trebuia să sfērșască prin a include in sine pe toți clericii și mirenii de părere contrarie. O jumătate a bisericei și a norodului judeca pe cea-laltă jumătate și nu numai aprobarea pozitivă a unei dogme neînțelese exprimate și nepricepute, pe care-o primise totalitatea, ci chiar numai îngăduirea tacută a unei asemenea dogme trecea drept grea crimă canonică și civilă. In urma unei hotăriri a sinodului, Bekkus trebuî să ceară iertare de la reinstalatul patriarh Iosif, pentru că, in vremea in care acesta trăia încă, luase asuprași demnitatea patriarhatului. De și căută să scuize scrierile sale in favoarea uniunii, arătând că a fost silit să le alcătuească prin presiunea împrejurărilor timpului și prin voința nestrămutată a împăratului și de și sprijini părerea sa asupra adaosului *de filioque* pe tăle logic și pe sentențe in favoru'i din sfinții părinți, totuși a fost invinovațit, că e eretic și-a trebuit să iscălească nu numai crezul, ci și abdicarea sa de la patriarchat și depunerea darului preoției. După cerea sinodului, împăratul il exilă apoi la Brussa.**)

*) Pachymeres, De Michaële Palæologo, Tom. II, pag. 25. (edit. Bonnæ.)

***) Pachymeres, Tom. II, pag. 35 și 36.

De atunci incoace flacăra pălpăitoare a condamnării fanatice se lăți repede și neoprită. Chiar biserica sf. Sofii, care se socotea pângărită prin intrarea Latinilor in ea, cătă să se sfințească din nou, ca să se curețe. Un tribunal, compus anume din calugări, pedepsi, fără a ține socotală de ceva, pe toți părtașii uniunii, fără deosebire, să fi fost din stările de jos mirene sau preoțești. Dar nu numai zelotismul orb de turbare, ci și mai mult lăcomia de avere și resbunările personale jucau un rol coperșitor la acest tribunal. Sinodul din parte'i rostea și pune pedepse pe episcopi și pe cei trei patriarhi din străinătate, bucurându-se intru acestea de consimțământul și ajutorul împăratului. Chiar împărăteasa, veduva Teodora, fù osândită ca să iscălească crezul in scris, să abjure prin act in scris uniunea și să făgăduiască in mod formal că nici când nu va pretinde pentru adormitul ei soț, Mihail Paleologul, ingropăciune bisericească. *) Pacea religioasă erà sdruncinată in cele mai din lăuntru ale ei, conștiința poporului se 'ncurcase in mod extrem in urma acuzării de erezie și persecutării pentru niște dogme, aprobate ieri-alaltăieri de sinod chiar, dogme despre a căroră ințeles, cuprins și mod de exprimare vuia mereu o logomachie și insipidă, și plină de contraziceri și fără nici un rezultat hotărît. Voiau se aprofundeze neaprofundabila ființă a lui Dumnezeu și fiind că nimeni nu pricepea cum, fie cine se credea in drept de-a o tălcui cu vorbe goale, cari erau recunoscute de toți de adânci adevăruri. Cine nu credea că vorbele sunt adevăruri descoperite, erà eretic, deci scos din biserică și pedepsit cu

*) Pachymeres. De Andronico Palæologo Bonnæ 1835, Tom. II, pag. 45 — 55, 20 — 24.

asprime. Puținii oameni mai cuminți și mai nepreocupați recunoșteau aceasta și o spuneau în gura mare, dar geaba. Într'o dispută teologică între Greci și Latini, rânduită de patriarhul Grigorie, marele logofet Nicefor Gregoras sfătui pe amândouă părțile să se lese cu totul de certe asupra unei teme sterpe și insolubile, pentru că ființa lui Dumnezeu e inaprofundabilă și tot ast-fel nu se poate afla nici legătura între tatăl cu fiul și cu duhul sfânt. *) E drept că împăratul, după ce ajunsese autocrat, își dete multe silințe pentru a împăca partizile și și impuse sacrificii în chiar cercul familiei sale. El permise să nu se îngăduie îngropăciunea bisericească a tatălui său chiar; incuviință escluderea mumei sale de la serviciul divin, pe câtă vreme nu va fi iscălit osânda soțului ei; el deta voie de-a nu se pomeni în biserică soția sa chiar, care cu toată târzia ei pocăință n'a fost eliberată înaintea morții de prihana răspândită asupra nației întregi prin complicitatea sacrilege cu Latinii. Dar silințele sale pentru a aplana cu binele cearta religioasă, remaseră fără rezultat, întocmai ca și încercările sale de-a liniști pe Arseniani, cari de la nedreapta scoatere din scaun a lui Arsenie, nu mai recunoșteau legitimitatea nici unui patriarh. **) În fine, în anii 1283 și 1285 se restabilă învățătura veche în sinoadele ținute la Constantinopol și se statornică în toată forma și de drept deosebirea bisericeii grecești de cea latină.

De atunci comunitatea religioasă între Greci și Latini se dovedă nerealizabilă pe calea bunei învoiei. Cu atât mai zeloși

*) Nicephorus Gregoras, (edit. Bonn.), Tom. I, pag. 512.

**) Pachymeres. De Andronico Palæologo, (edit. Bonn.), Tom. II, pag. 462.

lucrau Papii pentru ca să ridice din nou împărăția latină din Constantinopol și pentru acest scop chemară în cruciată spornică apusul în contra împăraților bizantini. Bonifaciu VIII, (1294—1303), Benedict XI (1303—1304), Clement V (1305—1314) tindeau cu atât mai mult la gloria de-a cucerii împărăția grecească, cu cât se temeau cu drept cuvânt, că această împărăție va căde ca o pradă ieftină în mâna Turcilor. Dar în fond își steteau improprietivă principiile lumești, incompatibile unul cu altul, la latini fanatismul și pofta de-a domni, la greci grija neatărnării lor naționale și de această incompatibilitate din lăuntru se spărgeau toate încercările de unire în afară. Un noroc deosebit a fost pentru Greci, că Venețienii încăpură la ceartă și războiu cu Ungurii pentru pretențiile lor reciproce de teritoriu, încât nici unii nici alții nu putură urma numai de cât planurile Papei contra Bizanțului.

Dușmănia
Eulogiei și a
Mariei contra
împăratului
Mihail.

Complicația bisericească a împărăției române a avut chiar de la început un efect de retroacțiune asupra Bulgariei, atrăgând în bulboana mișcării ei, nu atât clerul și poporul, ci curtea mai cu seamă. Regina româno-bulgară, Maria, se supăraseră pe împăratul Mihail Paleolog, carele chiar după nașterea fiului ei Mihail sub pretexte de nimic, îi refuza mereu predarea cetății Mesembria, făgăduită în mod solemn, arătând prin acest refuz o răutăcioasă îndărătnicie; dar supărarea reginei crescuse și mai mult prin întărirea mamei sale Eulogia, sora împăratului. Aceasta își atrăseseră disgrația împăratului, pentru că prea s'amestecă cu zel în certurile religioase, căci nu numai că tăia ori-ce comunitate religioasă cu fratele ei, dar încă atrase la sine pe o mulțime de inițiatori și partinitori ai schismei, pe cari îi incuraja și le dădea spri-

jin cu sfatul și cu fapta. Aflând aceasta prin calugării cari, când veneau la Tërnova, când plecau cu scopul de-a frământa lumea, mânia Mariei crescù și mai mult contra unchiului ei împëratului, care trată cu dispreț pe muma ei și'n toate celea uită ori-ce considerație pentru ea, din care cauză Eulogia nici nu pregetă de-a imboldi mereu pe fiică-sa, și de-a o impinge cu succes la rës-bunare. Maria nu făcù sfară cu intențiile ei, dar se lăsă rapită la o contra-acțiune atât de puternică, precum nu s'ar fi putut aștepta de la o femeie. In anul 1276 trimise pe un sol al statului, anume Iosif Katharos la Palestina și la Egipt, pentru ca in taină să se invoiască cu patriarhul Grigorie de Ierusalim și cu Califul din Cairo in contra împëratului. Patriarhului îi dăde să înțeleagă, că împëratul e un regent urit de Dumnezeu, un desprețuitor al lezei și un violator al religiei, și ca atare nu poate merita nici indurare la Dumnezeu, nici cruțare despre oameni, deci o acțiune comună in contra lui, nu e numai justificată, ci e o datorie chiar. Califului din Egipt îi oferì alianță ofensivă, conform căreia romăno-bulgarii ar fi avut să năvălească contra Romăilor dintr'o parte, trupele egiptene dintr'alta. Patriarhul se arată in fond nu tocmai antipatic unei asemenea improtiviri, dar prea se simțea isolat, căci nu putea pune temeiul pe cei-lalți patriarhi. Căci intr'adevăr nu numai că in tronul ecumenic stătea Bekkus, un hotărît amic al uniunii, ci și Anthimie, patriarhul din Antiochia, mersese la Constantinopole și se supusese poruncii împëratești, iar Athanasie, patriarhul din Alexandria, prea eră departe și espus, in cât avea mare nevoie de ocrotirea împëratului și nu putea renunța la ea, de ace-

ea preferise a persista într'o atitudine de mijloc, ca adică nici să recunoască espres uniunea indeplinită, nici s'o combată sau s'o schimbe, ci să atërne liniștit într'o egală distanță de părțile amândouă. Mai hotărit a fost refuzul Califului. Toată misiunea bulgară eră pentru el un eveniment și neașteptat dar și ciudat, căci o asemenea misiune din Bulgaria nu venise nici-odată la predecesorii săi; afară de aceea nu prea puneă temeiul pe puterea nației bulgare, abia cunoscute și pierdute în umbra semi-intunericului, pentru a aștepta din parte-i vr'un ajutor puternic. Deci nu crezù de fel aserțiunile ademenitoare și făgăduințele soliei, și 'i dete drumul în toată liniștea fără un rezultat, care să satisfacă.

Ast-fel uneltirile Eulogiei și planurile Mariei contra împăratului se pierdură fără urmă, ca un nour sterp într'o noapte întunecoasă.

Vicleșugul
Măriei contra
lui Sfantislav.

Pe când fiul Mihail era copil încă, regina Maria îl încoronă rege, îl îngrijea și îl creștea ca pe un rege și la ori-ce ceremonii publice îi dedea locul cel mai apropiat de părinții săi. Cu toate astea viitorul copilului îi părea primejdut prin despotul Sfantislav, pe care fără cuvânt îl bănuia, c'ar tinde să moștenească tronul și c'ar avé de gând a-și întrebuița puterea lui de despot pentru a sprijini pretențiile sale. Hotărî dar să'l înlătore prin vicleșug și ca pretext și ocazie se folosî de îmbolnăvirea soțului ei, Constantin Tichus. Prin soli anume îl înduplecă la anul 1277 pe Sfantislav la o întâlnire și la venirea 'n Tërnova, garantându-i prin jurământ siguranța vieții și o primire bine-voitoare. Când acest despot, increzându-se în jurăminte, venî într'adevăr, Maria 'l încarcă cu gingășii și hotărî să 'nfiize pe acest bărbat,

care era moșneag aproape. În timpul unei solemne slujbe în biserică și cu pompă mare, Maria 'l infâșă pe Sfentislav, îl îmbrățișă în public pe el și pe Mihail ca pe cei doi fi ai săi, și-i dete rangul și drepturile unui al doilea fiu după Mihail. Foarte mulțumit, Sfentislav se 'ntoarse la partea locului de unde era, prinse încredere cătră noua sa mamă și veni din nou în vizită. Maria atunci, abuzând de încrederea lui, puse cursă neprevăzătorului ei fiu adoptiv și-i luă viața. Sângele nevinovatului ucis cerea resbunare de la dreptatea cerească și'n curând se și ivi un resbunător cumplit ca plinitor al fatalității. *)

Era în țară un sătean simplu, de soiul lui porcar cu simbrie, numit de popor Cordocuba, și Grecii traducând acest cuvânt, care 'nsemnează legumă, îl numeau Lachanas (adecă grădinar de legume), avea însă 'ndealt-fel multă isteție și darul isvodirii, știind sama multor lucruri și mai având pe lângă acestea un gust viu pentru întreprinderi. Acest om, dedat cu totul proastei lui meserii, trăia numai cu pâine și cu legume, dar era cuprins de o adâncă aiurare, clocea planuri, cari mergeau foarte departe, făcea mutre serioase, se simțea purtat de planuri, care se 'nnălțau sus de tot, se topea în rugăciuni fierbinți și eloquente cătră Dumnezeu și vorbea cu consătenii și cei asemenea lui, că mai mulți sfinți i se arătaseră, provocându-l să sfarme jugul robiei și să răpească la sine domnia preste țară și popor. Prorocia lui inspirată despre răsturnare mare, zisă și rezisă c'o perseverare necurmată, începù să afle crezare și-i câștigă partizani în poporul de rând în genere, dar mai cu samă

Ridicarea, rescoala și biruința lui Lachanas. Peirea lui Constantin.

*) Georgius Pachymeres, De Michaële Palæologo. Edit. Bonn. Tom. I, pag. 427—430.

la partea aceea a poporului, care se simțea dispusă spre jaf și manie de schimbare. Lachanas se'narmă, se'mbracă mai cuviincios și'ncepù acțiunea sa resboinică la anul 1277. Îi mai veni la'ndemână imprejurarea, că regele Constantin, condamnat la nemișcare sau totuși la greociune, pentru că-și frânsese fluierul piciorului, nu putea să inspire respect vecinilor, așa că Tătarii invecinați întreprinseră în mai multe rânduri călcări în Moesia, arzând, pustiind și jefuind țara în dragă voie. Contra unui asemenea roi de Tătari se aruncă Lachanas cu ceata sa mică, și'l svêrli claie peste grămadă; curând nimici un alt despărțământ de Tătari, și cu cât mai departe mergea, cu atât mai mulți partizani câștiga, cu atât mai multe biruințe isbândea asupra năvălitorilor, cu atât mai mult creștea faima lui de om ales pentru lucruri mari. Masse mari de popor și ținuturi întregi se luau după densusul și-i sporeau partizanii, cari, prin mulțimea și direcția lor, începură a deveni primejdiși. Primejdia apropiată stêrnî atât pe regele Constantin, cât și pe 'mpêratul Mihail. Acesta alergă în puterea iernii la Adrianopol, parte pentru a supraveghia mai de aproape decursul evenimentelor de dincolo de graniță, parte pentru a dispune la fața locului cele de cuviință pentru asigurarea teritoriului statului. Mergând într'una din zile călare, ca să inspecteze granița țerii, lunecă cu cal cu tot pe ghiață și se rănî atât rău, încât a trebuit mai mult timp până să se vindece, în care vreme evenimentele se desfășurau dincolo de hotar, fără ca el să poată avé vr'un amestec la ele. Între acestea marea majoritate a poporului romăno-bulgar, scârbită cu drept cuvânt de regimul arbitrar și apăsător de păn'acuma și

de lipsa de bună-credință a perechii domnitoare, care ajunsese până la uciderea lui Sfantislav, intorsese spatele domnitorului său și ținū parte lui Lachanas, a cărui putere ajunsese prin aceasta la o 'nnălțime, ce impunea respect. Părăsit în voia sorții de cătră cei mai mulți partizani și neputend ridica de cât oaste puțină, regele Constantin, amenințat pe tronul său, porni contra adversarului celui plin de trufie și dispreț, și când veni ciocnirea, el trecu pe un car de bătălie prin mijlocul șirurilor acestuia. Contra-apărarea lui Lachanas a fost strălucită, căci cu toată vigoarea puterii sale covârșitoare și c'o ne'nspăimântată vitejie zdrobi pe nebărbatul rege Constantin, care nu știu nici să se apere ca un rege, nici să moară ca un erou, ci pe câmpul de bătălie își pierdū viața într'un mod deplorabil în mâinile lui Lachanas. Acesta bătū și nimici o parte a trupelor regelui, iar o altă parte o rândui în șirurile propriei sale oștiri. Lipsa aproape totală de apărare în ținuturi și orașe îi inlesni repede lor supunere și el nu-și dete răgaz, până ce nu isbuti să fie recunoscut și proclamat Domn și rege peste toată Romăno-bulgaria. Puterea sa creștea vèzend cu ochii, iar gloria sa acoperea originea, în ori-ce caz usurpatorie, a noiei stăpâniri.

Uimitoarea ridicare pe tronul bulgar a unui om nou de ieri de alaltă-ieri, născut în stările cele mai de jos, făcū pe împăratul Mihail să nu se simtă la largul lui și-l umplū de măhnire. Avend grijă de a-și asigura posesiunea și ocupat cu luarea măsurilor convenite, acest monarch avea de gând să pue afară de ori-ce cestiune câștigul de țeri, ce'l avea de la regatul bulgar, câștig întărit încă prin moartea lui Constantin, și pe care

Complicația
lui Lachanas cu
impăratul
Mihail Paleolog
și cu Ioan Asan
precum
și a acestuia cu
Terteres.

impăratul voia să'l facă și mai durabil prin incuscrirea cu Lachanas. El puse să observe pe acest din urmă în ceea-ce făcea și nu făcea, precum și'ncotro-i bătea gândul și'n ce fel era acțiunea lui și ast-fel îl spionă, pentru a putè afla, dacă el, care 'ncepuse de la așa de mic, e și destoinic de-a se mănținè în realitate pe culmea cea mai 'naltă a măririi omenesți esteriore, pe care se urcase. Avea de gând să'i dea usurpatorului fiica sa proprie de soție, în ori-ce caz însă numai atunci, când usurpatorul ar fi știut să'și manție domnia preste Bulgari; pe de altă parte iar gândea la nestatornicia soției, care, e drept, că poate da cele mai mari lucruri, dar și poate răpi ceea-ce avuseși din capul-locului; apoi mai socoti, că virtutea singură face irrevocabile bunurile câștigate și verisimilă câștigarea celor-ce lipsesc, și în fine se temè că norocul nestatornic își va revoca toate darurile, sau că aceste daruri, în lipsa virtuții, se vor întunecă atât de mult, încât nici nu-i va fi permis împăratului a se uimi de cel atât de repede ridicat nici a avè milă de cel repede căzut. În mijlocul acestor cum-păniri de gânduri și față cu necesitatea de-a da Bulgarilor un guvern solid, împăratul își adună sfătuitorii de încredere și se consultă cu dênșii despre întrebarea, cui să-i ajute a veni la domnie asupra Bulgarilor, lui Lachanas sau lui Ioan, fiul lui Mytzes; căci dacă în favoarea celui de'ntăiu militează norocul, un curajos spirit de întreprindere și o dibăcie conștiută de scopul ei, acest din urmă are în favoare-i originea, dreptul de moștenire și perspectiva verisimilă de-a ajunge la scop, de i se va da oare-care sprijin. Sfetnicii se hotărâră deci să prefere pe Ioan Mytzes, care și împăratului îi

convenea mai mult din cauza incuscriii cu densusul, apoi pentru că era continuatorul legitim a stăpânirii părintelui său, în fine luându-se în considerare domnia blândă a regeștilor săi predecesori, precum și purtarea de grijă a împăratului, întărită prin incuscrire, se putea spera, că el va fi primit bine și cu inima deschisă în Româno-Bulgaria; iar Lachanas cel îngâmfat de noroc de sigur se va declara gata a se plecă sub servitutea de mai 'nainte și se va supune, îndată ce trupele auxiliare ale Romæilor vor intra în Bulgaria, sau de nu, îi va trebui să se ascundă în vr'o vizuină, după ce lipsit de nădejde, va fi fugit mișelește; iar cât despre regina Maria și fiul ei Mihail, estradarea lor se poate face prin chiar mâinile locuitorilor din Tërnova, și aceasta cu atât mai ușor, cu cât fără de legile și asupririle crudei regente sunt încă proaspete în memoria tuturor. După ce atât patriarhul ecumenic Teodosius Princeps, cât și împărăteasa aproară măsura aceasta, Mihail Paleologul chemă la sine la curte în anul 1278 pe Ioan Mytzes, care petrecea în regiunea Troiei, provăzut cu indestule mijloace de traiu, îi dete de soție pe fiică-sa Irina, îl recunoscă de rege al Bulgarilor, îl reprezintă ca atare numeroasei suite de Bulgari, ce venise cu densusul, porunci suitei sub pedeapsă, ca să'l recunoască de rege și conferi noului rege porecla imprumutată de la strămoșu-său, Asan, în cât de acuma 'nainte se numi Ioan Asan. Spre a câștiga un partid puternic pentru regele din nou plăsmuit, împăratul luă, din Adrianopol, toate măsurile potrivite: adecă bine-faceri nemijlocite revărsate asupra Bulgarilor, cari'l voiau; daruri de bani și făgăduințe pentru inimile, cari șovăiau, speranțe mari de petrecere cu bine pentru

cei-l-alți locuitori și toate acestea la un loc lucrau pretutindeni pentru recunoașterea lui Ioan Asan și pentru lepădarea de Maria. Ast-fel împăratul isbuti să lege un partid considerabil de soarta noului domnitor.

Nunta princesei Irina cu Ioan Asan se făcù cu mari ceremonii și cu pompă mare, la care cei logodiți se serviră de culoarea, ce se cuvenea numai împăratului, afară de lucrurile de sama călăriei, cari la ei erau de lână. Contractele de căsătorie incheiate stabileau, ca un corp de armată, compus din trupele unite ale împăratului și ale regelui se va trimite spre a cuceri capitala Tërnova și intreg regatul Bulgariei; dar daca campania n'ar isbuti, Ioan Asan totuși va avè dreptul asupra titlului și demnității de despot la curtea împărătească din Bizanț. Asan iarăși făgăduia din parte-i cu jurământ, că va mănținè neatinsă legătură cu Romăii pe câtă vreme va sta pe tronul Bulgariei; dar căzënd din scaun va fi dator a aduce servicii credincioase împărăției romăice ca vasal cu numele și cu rangul unui despot, care imediat urmează după împăratul.

Căsătoria Mariei
cu Lachanas.

Împăratul ținea mult să se cotorosească pe cale pacinică de regina Maria, până ce ea n'ar fi apucat a face un pas hotărîtor spre îndreptarea stării ei.

Deci innădî prin soli indemănatici tratări cu Bulgarii cu scopul, ca aceștia să'i estradee pe regina și să ridice pe tron pe Ioan Asan cu soția sa împreună. Maria, înleștată între două rele, se vedea la respântia unei mari nedomeriri, încât trebuia să iee o hotărîre și să aleagă intr'un fel unul din cele două rele. Pe de o parte Lachanas inainta pustiind in țară in fruntea biruitoarelor sale cete, ocupă multe ținuturi frumoase și supuse o

mare parte a împrejurimilor Târnovei; pe de altă parte năpădeau trupele împărătești, atacau localitățile și pozițiile slabe de din afara capitalei, cruțând Târnova însăși, anume averea celor mari și de samă, cu intenția invederată de-a le inlesni lepădarea de regina. Neputându-se împotrivi amândoror părților, pentru început crezù de cuviință și potrivit cu demnitatea ei, de-a cedă împăratului, care ca un unchiu al ei și patron al lui Constantin, va trebui să știe a păstra mai bine și cu efect atât onoarea și moștenirea răposatului, cât și interesul văduvei și a fiului ei; afară de asta îi era în genere silă de-a intra în relații cu ucigașul soțului ei, deci crezù cu mult mai cuviincios, de a'și cere mântuirea de la acela, căruia din capul locului îi era datoare cu ridicarea ei pe tron. Era deja în punctul de-a rândui soli către împăratul spre a'l ruga să'i măntie drepturile ei, când considerația precumpănitoare a interesului material făcù să dispară ori-ce alte considerații. Căci pe când ea nu dorea o punere la cale de cât pe baza rămănerii ei și a fiului ei, Mihail, la cârma statului, ea se convinsese 'n curënd, că împăratul are voința și hotărîrea nestrămutată de-a se învoi numai, rezervând coroana bulgară pentru Ioan Asan și soția lui. Pe de altă parte Lachanas nici voia s'audă vorbindu-i-se de renunțare la o domnie, în a cărei posesiune parțială se afla. Deci Maria, fără a mai ține în samă demnitatea ei, nesocotind opinia poporului, fără a resbuna umbra soțului ei ucis, hotărî să se pue la o cale cu Lachanas, încheiă cu el în anul 1278 un tratat formal de prietenie și de căsătorie, deschise porcarului biruitor porțile capitalei și împărți cu el scaunul domnesc și patul conjugal. Fără nici o îndoială

inițiativa unei asemenea relații a pornit de la Maria și Lachanas se sbatea la 'nceput contra ideii de-a câștiga pe calea tratativelor și a invoieții, ceea-ce isbândise prin spada și puterea sa, de aceea și mai târziu el era sborșit și nu intra de loc în voia nevestei, care căuta a'l deprinde cu luxul și desfătăciunea curții. La duișiile și desmerdările Mariei, Lachanas răspundea cu țineri de rău, amenințări și maltratări, pentru că 'n purtarea ei el vedea o ademenire la nebărbăție și la slăbiciune, iar el căuta a se feri în ochii tovarășilor săi de arme și a poporului întreg, de aparența chiar, cum că prin ridicarea și cășatoria sa ar fi devenit din ostaș înăsprit un om moale și muieratic sau un berbant chiar. Avid de-a păstra renumele de uman, el susținea, că numai din iubire de pace și spre a evita un războiu civil a făcut pe voia reginei; el n'a primit — a dat grație.

Evenimentul neașteptat îl dispuse rău pe împăratul, căci văzând planurile sale crucișate și-și ascunse supărarea, arătând o vie părere de rău numai, pe care pretindea a o simți pentru o asemenea faptă a reginei, comisă spre necinstea familiei și batjocura tronului. Ea — zicea el — va spăși în curând apucătura ei greșită, căci soțul ei nu va fi în stare de-a rezista apropiatei năvăliri a Tătarilor, cari ved în el nu numai un dușman fățiș, ci un om desprețuit de chiar poporul său. Dar împăratul nu se mulțumi cu vorba numai, căci mereu grămădea trupe peste trupe în Bulgaria, puind toate ițele în mișcare, pentru a răsturna pe Maria. Dar și Lachanas desvolta o activitate febrilă pentru a ține piept cu năvălirea îndoită a Tătarilor și a Românilor, din cari cei de'ntăi călcaseră deja țara, iar cei din urmă erau așteptați.

El solicită tot-odată favoarea mai marilor bulgari, a căror ajutor îi părea folositor în campania viitoare. În genere își încordă toate puterile pentru a apăra o domnie, ce-i căzuse într'adevăr pe neașteptate, dar pe care prinsese hotărîrea de-a o 'ntări și asigura cu ori-ce preț. Se apără deci cu zel, curaj și dibăcie de multiplele și zilnicele atacuri ale inamicului, condus de părerea, că cine nu voiește să lupte când poate, va trebui să lupte, când nu va voi. Atacă deci trupele inamice într'un mod atât de neașteptat și de irregular, încât le uimea de slăbeau din stricta disciplină de până-acuma; ele se fereau, cu toată evidenta lor precumpenire numerică, de ori-ce ciocnire cu dănsul, pentru că a fi prins de dănsul însemna a fi supus la munci, deci prinsoarea era mai crudă de cât moartea. Cu toată superioritatea numerică a oștirii lui Asan, resboiul purtat cu usurpatorul, impresurat din toate părțile, nu putu să se laude cu nici un succes a cătării.

Pe când, în împrejurări asemenea, nu se putea aş-

tepta o consolidare mai trainică și mai bună a lucrurilor de cât de la căderea lui Lachanas, toanele schimbăcioase ale sorții voiră ca acest om, îngâmfat de norocul lui, să aibă asemenea a lupta în anul 1279 cu partea adversă a vieții și să sufere o înfrângere într'o bătălie cu Tatarii. La această știre, locuitorii din Tërnova, cari de mult erau aprinși de ură contra Mariei, hotărîră să scuture jugul ei, să predee pe regină și pe fiu-său în mâinile comandantului împărătesc și să primească de Domn al lor pe Ioan Asan, căruia i se și cuvenea succesiunea pe tronul bulgar în puterea dreptului de moștenire. Maria, cum purcesese grea de Lachanas, a fost detronată

Incoronarea lui
Ioan Asan. Sup-
plantarea lui
prin Terteres.
Uciderea lui
Lachanas.

intr'adevăr și dusă în prinsoare la împăratul, carele tocmai picase la Adrianopol, de unde apoi ea fù pusă la opreală sigură. Asan și Irina sirguiră spre Bulgaria fără a întimpina piedici, intrară cu triumf în Tërnova și primiră, ca regi aleși, în acelaș an (1279) omagiul poporului lor. Între marii demnitari ai țării se distingea pe atunci un anume Terteres, om cu mari merite și multă vază, care exercita o înriurire puternică asupra conationalilor săi și întimpina mari laude din partea tuturor. Fiind că ambiția acestui om, de și tănuită și abia întrevăzută de el însuși, se urcase până la dorința după coroana regală, împăratul, voind a'l face neprimejdios, găsi cu cale să'l lege cu Asan prin încuscire și, investindu'l cu demnități înalte, să'l câștige pentru interesul dinastiei reîntegrate. Terteres eră căsătorit dejă, deci pentru a 'nlătura piedeca aceasta, 'l-au înduplecat de-a se despărți de soția lui, care după porunca împăratului, ce petrecea atunci în Niceea, fù dusă acolo, împreună cu fiul ei Osfentislav, și pusă la opreală. Nunta lui Terteres cu sora lui Asan se făcù în mod solemn, iar noua pereche fù investită cu înalta vrednicie de despot. Dar râvnitoarea ambiție după coroană a noului cumnat al lui Asan, departe de-a se 'nfrëna prin relațiile nouë, crescù de atunci cu și mai multă putere și uneltea pe sub mână planurile ei proprie într'o siguranță cu atât mai mare, cu cât acele planuri păreau de necrezut din cauza încuscirii. Când Asan se 'ncredință pe deplin, că există conspirație, hotărî, în anul 1280, să 'și părăsească tronul de bună voie și cu bună cuviință, spre a preîntimpina de cu vreme primejdii, pe cari nu se simțea desul de puternic de-a le infrunta. Într'o noapte puse să

scoată pe furiș din oraș bogata visterie bulgară, stoarsă odinioară de la invinsul împărat Isaac Angelos, și s'o transporte mai departe dimpreună cu alte lucruri, ce voia să le iee cu sine. Sub pretextul unei călătorii de distracție înlăuntrul țării, el se puse pe cale împreună cu soția sa, ajunse la Mesembria, intră în corabie și merse de-a dreptul la Constantinopol. Împăratul îl țină anume de rău pentru o purtare atât de nebărbată și de mișlească, prin care se nimiciseră dintr'o singură lovitură multiplele silinți și cheltuiele pentru recăștigarea Bulgariei; refuză mai multă vreme celor doi fugari intrarea la curte și chiar mai târziu le 'ngădui cu greu infățișarea în audiență. Pe tronul, vacant prin fuga lui Asan, se urcă în puterea voinței poporului ambițiosul Terteres, răndui să'l încoroneze numai de căt și puse mâna 'n curând, fără a găsi împotrivire, pe întreg teritoriul româno-bulgar.

Între acestea Lachanas, căruia i se răpise copilul și soția tot odată, strinsese cu mare-ce o oaste considerabilă înainte de plecarea lui Asan încă, impresurase Têrnova și cu ajutorul protostratorului (marelui comis) Tzassimbaxis cășunase dureroase infrângeri trupelor romăice. Și acuma, când o parte a oștirii de 10,000 oameni înaintă sub protovestiarul Murinos să despresure capitala, Lachanas se aruncă asupra'i lângă localitatea Diabœna câștigă (la 17 Iulie 1280) o biruință strălucită cu oastea sa mult mai puțin numeroasă și ucise mulți Romăi nu numai în bătălie, ci și în urma ei, când îi prinse. Curând după asta se aruncă (la 15 August 1280) asupra unui corp de 5,000 de oameni, pe care protovestiarul Aprenus le urcă pe poala esteroară a șirului de munți

in sus, bătù corpul și tăiă pe conducător. Dar toate aceste și multe alte dovezi de nespusa sa turbare de luptă, nu puteau să'i ridice temeinic cauza, drept care hotări in cele din urmă să fugă la Tartarchanul Nogas și să'i ceară ajutor și sprijin.

Dar nici împăratul nu'și puse mânilé in sin, ci trimise la Nogas pe Asan cu multe daruri, învățându'l pre acesta să propue cererea ca să nu lese să 'nchircească fără de nici un ajutor regele legitim al Bulgariei, singurul căruia i se cuvîne tronul după dreptul de moștenire, ci din contra să'i dea mână de ajutor, ca unui cumnat ce este (soția lui Asan era soră cu a Nogăi), ca să dea greutate pretențiilor sale drepte. Nogas primì cu bună voință pe Lachanas, ce venise ăntăiu, dar tot atăt de bine primì și pe Asan, ce sosit mai tărziu, luănd cu părere de bine darurile hărăzite; însă amăndoror părților le pricinuia mare îngrijire prin purtarea sa cumpătareță și rezervată, oprindu'i pe amăndoi la sine, luăndu'i cu sine in călătoriile sale, neluănd nici o hotărîre definitivă și purtăndu'i cu vorba prin făgăduințe generale, când pe unul, când pe altul. Ghimpele comun al amăndoror pretendenților eră intr'adevăr indreptat contra lui Terteres, dușmanul lor comun, dar ei in de ei se certau tot cu atătă neinduplecare pentru domnie și erau aprinși de ură unul asupra altuia ca și asupra lui Terteres; așa dar de voie de nevoie se potriveau toanelor precugetate ale Tartarchanului. Acesta dete in fine un ospetș, la care toți ospetară așa de 'n dragă voie, in căt cei mai mulți oaspeți nu erau teferi și își pierduseră toată trezvia. Asan ședea in capul mesei lângă Nogas, mai incolo la amăndouă laturile față 'n față ședeau La-

chanas și protostratorul Tzasimbaxis. De odată Nogas, trezit pare că dintr'un vis turbure, resare, pune capăt politicei sale de pregetare și poruncește slujitorilor în toată liniștea, ca și când n'ar avè nici un alt scop, să pue mâna pe Lachanas, care ședea pe scaun, simțindu-se pe deplin sigur. Pe când se 'ntempla aceasta, Nogas strigă: „Acesta este dușmanul părintelui meu, al împăratului; „el nu merită să trăiască, să i se taie capul!“ La aceste cuvinte slujitorii țin mânilor lui Lachanas, îi infig cuțitele în gât și când se rostogolește la pământ, îlucid cu totul. Curând Nogas dă poruncă să execute și pe Tzasimbaxis, care e ucis de un trabant, ce 'l lovește cu securea în ceafă. La această privedește îi inghiață sângele în vinele lui Asan, așteptând pentru sine aceeași soartă și se liniștește abia în urma stăruințelor zeloase ale cumnatei sale Eufrosina, soția lui Nogas, care isbutește a' scăpa teafăr și a' l trimite a casă.

Ast-fel se sfârși acel om vrednic de mirare prin darurile și soarta lui, el care împreunase în sine lucrurile cele mai de rând cu cele mai nalte și care repede și c'orară putere primitivă, se ridicase și se menținuse printr'o neînfrănată ambiție, care 'l și răsturnă. *)

În urma incurcăturelor bisericesti și politice, precum și în urma decadenței generale a împărăției bizantine, puterea ei de apărare scăzuse foarte și starea armatei și a flotei se dovedî chiar de la 'nceputul autocrației împăratului Andronic Paleolog, că era atât de jos, încât nu

Amenințarea hotarilor. Incomodarea, strămutatul și rescumpărarea Românilor.

*) Georgius Pachymeres, De Michaële Palæologo (edit. Bonn.), 1835, pag. 430 — 449, 466 — 468. Nicephorus Gregoros, Historiæ byzantinæ, (edit. Bonn.) 1829, pag. 130 — 133.

mai erau destoinice nici a apăra teritoriul statului, nici a stăpâni marea. Ast-fel pirații pe de-o parte prădau țerile țermurene, intrând adânc în lăuntru lor, pe de altă parte Cumanii, pe cari Terteres neputinciosul nu'i putea stăvili, năvăleau despre miază-noapte și despre apus, pustiind și prădând provinciile învecinate ale Românilor cu foc și cu sabie. Nu numai cei vii, morții chiar erau amenințați cu pângărirea la asemenea năvăliri. În ajutorul unei noue năvăliri a Cumanilor în Macedonia și Tracia, Andronic împărat crezû de cuvînt să depărteze de cu vreme din raza năvălitorilor, anume din Allage, localitate chiar în marginea Traciei, cadavrul părintelui său Mihail, căci alt-fel ușor ar fi putut să 'ncapă pe mâinile Cumanilor, cari ar fi cerut apoi pentru estradarea lui o sumă de rescumpărare, după cum le-ar fi plăcut de mare. Rămășițele lui Mihail fură duse la Silyvria după porunca împăratului și înmormântate spre reșpausul de veci în aceeași biserică în care, mutate de tot acest Mihail, zăceau oasele împăratului Basiliu Bulgaroctonus (tăietorul bulgarilor) (1284).

Contra unor asemenea turburări de granițe, Andronic împărat, știindu'si bine slăbiciunea, recurgea la niște mijloace ciudate, cari sëmănau mai mult a fugă de cât a apărare. Pe locuitorii litoralului, espuși prin poziția lor ca o pradă de-a gata pentru pirați, el îi strămută cu așezările mai în lăuntru țerii pentru a nu mai fi la 'ndemână năvălitorilor, doritori de pradă și ca să fie întru cât-va în afară de raza lor. Locuitorii din părțile din lăuntru ale Traciei și Macedoniei, espuși năvălirilor Cumanilor, neputënd fi scăpați prin retragere mai în lăuntru țerii, ci numai prin sprijin puternic, care în

acest timp nu li se putea da, fură avizați și primiră permisiunea de-a se retrage in cetățile și castelurile de acolo, care nici ele nu dedeau siguranță pe multă vreme.

Față cu împrejurările acestea, pacinicul popor al Românilor inspiră asemenea ingrijiri insemnate. Se intindea pe teritoriul romanic, începând din suburbiile orașului împărătesc până la Vizya, apoi mai departe in numeroase așezări, se 'ndeletnicea mai cu samă cu cultura vitelor *) prin locuri muntoase și greu de străbătut, eră destul de invërtoșat, deprins cu mănuierea armelor prin vënat și apërarea de sine, apoi in urma mai multor resboae naționale poporul românesc devenise bătăios și destoinic in lupte. Pe cuvëntul acestor calități și al instinctului de neatërnare al Românilor, temerea eră intru cât va justificată, că la vre una din năvălirile Cumanilor, Românii s'ar ispitì ușor de-a se alia cu ei, ăntăiu pentru că erau mândri și încăpëținați de mulțimea lor și de bogăția lor de turme, apoi pentru că erau inspirați de o ură tot atât de mare in contra Romăilor. Deci in anul 1284 Andronic orânduì, ca Românii să fie transplantați cu toții de la apus spre resărit și anume dincolo de Bosfor in teritoriile asiatice din fața capitalei împărătești; apoi hotări să 'i reducă materialicește prin imposite, stoarceri și pretenții de despăgubire și să 'i umilească așa, in cât, să se dee invinsă mândria lor inte-

---

*) Intr'aceasi părere serie Anna Comnena in Alexiada (Libro I, cap. 8, pag. 227) că in limba vulgară se chiamă *Vlahi* toți in-divizii, ce nomadisează, adecă pribegese din loc in loc, ca ciobanii: «καὶ ὅποσοι τον νομάδα βίον εἶλοντο, Βλαχους τούτους ἰ κοινή καλεῖν ο δε διάλεκτος.»

meiată pe număr și avere. Ingrămădiți de amândouă relele, de strămutarea cu de-asila și de maltratarea financiară, Românii oftau într'o stare de plâns și se măhneau mult mai mult de răul ăntăiu de cât de al doilea. Numai neajunsurile strămutării, neputința de-a lua cu sine toate averile mișcătoare, nevoind de-a lăsa în urmă-le sau de-a desface pe prețuri de nimic obiecte de valoare, pierderea de oameni și de vite, pentru că transplantarea se făcuse în toiul iernii, și pentru că erau lipsiți de cele trebuincioase pentru ale traiului, toate suferințele acestea apăsau greu pe românii, strămutați fără de nici o vină. Dar chiar lăsând toate acestea la o parte, unde ar fi găsit în nouele lor așezări toate condițiile de climă și de alt soi, neapărat trebuitoare pentru modul lor de-a trăi și de-a se hrăni, în cât nu se puteau de loc deprinde și și vedeau peirea cu ochii. Deci hotărîră să și pue toate silințele, ca să se întoarcă în patria lor de mai 'nainte, puseră mână de la mână și strinseră o sumă considerabilă de bani și o oferiră împăratului ca sumă de rescumpărare, carele incuviințând și primind oferta, le dete însfășit voie să se întoarcă la anul 1286. Ast-fel românii, maltratați și chinuiți fără de vină, se vezură pe deasupra osândiți de-a și rescumpăra de la împăratul pe bani mulți mântuirea de relele lor, adică dreptul comun. *)

Ca o despăgubire foarte la 'ndemănă pentru neliniștele de la hotară, ce se 'ntâmplau pe atunci, a fost pentru împărăția romăică împăcăciunea cu Terteres, care a

Impăcare și alianță între Terteres și împăratul.

*) Pachymeres, De Andronico Palæologo Bonnæ 1835, cap. 37, pag. 105 — 108.

isbutit cu toate stavilele, ce'i steteau in cale și'n urma căreia numărul protivnicilor Bizanțului scăzù cu unul, și anume cu unul indestul de insemnat. Terteres, care precum am spus, răpise cu totul la sine, după fuga lui Asan, frânele stăpânirii regești din Bulgaria, era chinuit de remușcări vii și de aspre remonstrațiuni din partea autorităților canonice pentru căsătoria pe care o incheiasă in contra legii și cu scop egoist cu sora lui Asan, după ce-a fost gonit pe soția sa legitimă, din care cauză nu eră primit a se împărtăși cu mijloacele de iertare ale bisericeii. Adus la extrem prin această presiune morală și religioasă, Terteres s'adresă împăratului, îi descrie starea anxietoasă a sufletului său și declară că e gata a căde la invoială printr'un tratat de pace și de amiciție, cu condiția însă de-a i se restitui soția sa ăntăia, exclusiv legitimă, care de atunci petrecea închisă la Niceea. Impăratul incuviință propunerea; soția despărțită, acum eliberată, a lui Terteres se intoarse la Tërnova, iar el se obligă de-a trimite imediat pe sora lui Asan pe teritoriu romăic, ca să dispue împăratul de dënса cum va voi, o făgăduință pe care o și implini in curënd. In asemenea împrejurări și mai ales intărindu-se cu mult poziția lui Terteres prin pasul acesta, reardicarea lui Asan pe tronul bulgar părea nerealizabilă, mai ales că lipseau cu totul oști romăice spre a'l sprijini, deci in vederea tuturor acestora împăratul se hotări să recunoască pe Terteres de rege legitim al Bulgariei, să primească și să incheie legământul oferit de pace și de amiciție; pe de altă parte însă nu uită de-a numi pe Asan despot al împărăției romăice, spre a'l despăgubi măcar in parte, pentru că i se răpise tronul și pentru a inde-

plină făgăduința, ce prin anume tratat 'i-o făcuse lui Asan împăratul Mihail Paleolog. *)

Ivirea și dispa-
rițiunea lui
Lachanas cel
mincinos.

Multă vreme după aceasta, la anul 1294 se ivi ca din senin și din propriu impuls un om necunoscut, de cine știe unde, care pretindea categoric, că e Lachanas, regentul de odinioară al Româno-bulgarilor și oferea împăratului triumfurile cele mai strălucite, dacă-i va da invoirea să atace pe dușmanii împărăției. Era firesc lucru, ca împăratului să i se pară straniu și să fie neliniștit, văzând înaintea sa aievea pe acelaș vestit aventurier, propuindu-i și făgăduindu-i multe, când auzise vestea sigură, că fusese omorît de cătră Nogas Tartarhanul. Spre a se încredința și a fi personal sigur, împăratul recurse la mărturia verii sale Maria, foasta soție a lui Lachanas, de la care aceasta avea și o fată, dându-i pentru acest sfârșit ocazia de-a observa, fără a fi observată, pe acest strigoiu echivoc și a-și forma o judecată hotărîtă asupra identității sale cu Lachanas cel adevărat. Când ea declară hotărîtor, că acest pretendent, nu numai că nu-i Lachanas cel adevărat, dar nici n'are cât de mică asemănare cu acesta, veneticul barbar căzû la curte sub intemeiat prepus, mai cu samă pentru că imita într'un mod foarte stângaciu un semn caracteristic al temperamentului adevăratului Lachanas, isbucnirea repede și vehementă a mâniei. Simulând însă un zel religios, fanatic și plin de evlavie, pe care'l și fățarnicea așa încât lua ochii, el totuși isbuti să inspire masei poporului o opinie mare despre dînsul, despre plăcerea ce o are Dumnezeu de el, despre puterea sa, trezind

*) Pachymeres, De Andronico Palaeologo, Bonnæ 1835, Libro I, cap. 20, pag. 57.

ast-fel in mulțime speranța pentru îndreptarea stării lucrurilor prin acțiunea lui. Impăratul însă nu se putea crede într'un om, care merita dispreț, nu numai din cauza originii sale dintr'o țară barbară și a culturii sale analoge, ci pentru că mai dedea încă și motiv just de adâncă neîncredere prin caracterul său echivoc și amăgitor; deci pentru siguranță condamnă pe acest aventurier să fie închis in temniță. Massa poporului in genere, dar mai cu samă marele număr al aceloră, cari-și pierduseră nădejdea cu aspirațiile lor pe cale regulată și firească și așteptau o întoarcere spre mai bine a sortii de la ceva neobicinuit, extraordinar și miraculos, deci numărul celor fără de scăpare nenorociți, celor părăsiți fără de ajutor, a acelor cu desevărsire desperați, mărturisea cu tărie părerea, că are datoria imperioasă de-a întemeia deplina lor încredere și cea mai intimă a lor speranță asupra unui om atât de evlavios și de insuflețit de Dumnezeu, căci numai de la el — cu mila și ajutorul ceresc — mai poate porni cu siguranță o faptă mântuitoare pentru popor. Mai cu samă locuitorii de pe teritoriul împărăției, învecinat cu Persia, cari erau greu bătuiți de cătră dușmani, se simțeau împinși să aibă o încredere plină de speranță in el, pentru că — susțineau ei — multe prorocii ar fi resărit in mijlocul lor chiar, cari le prevestise de mult venirea unui om, ce-i va mântui de nevoile lor. Ei nu se mulțămira numai teoreticește de-a vedea in pretinsul Lachanas un mijloc de apărare contra relelor lor, ci 'l rugau fierbinte pe împăratul să elibereze pe acest om și să li 'l trimită lor in fruntea unei oștiri romăice, ca să 'i sprijine și să 'i apere, de vreme ce încrederea

lor in el e atât de adânc înrădăcinată, încât sub povățuirea lui ar merge cu toții in contra inamicului, căci sub un asemenea căpitan, purtat de increderea generală, biruința e neapărată. Această cerere fiind sprijinită călduros și fără deosebire de masele poporului de jos din capitală și din provincii c'un fel de imbulzitoare asiduitate, împăratul începù să se sfătuească serios in sine însuși și-și aduse aminte de acele cazuri ciudate, in cari cererile chiar abnorme ale bolnavilor sunt in stare să inlătore boala, când doftorii adecă se vèd in poziția de-a satisface poftele bolnavilor, contrarie meșteșugului medical, chiar contra științei intemeiate, numai pentru că e cu putință, ca intrându-le in voie și ascultând de un semn al naturii oare-cum, lucrul să iasă la capăt bun. Deci așa socoti și împăratul, că precum cererile extraordinare ale bolnavilor infrâng boala, tot ast-fel și Lachanas, cu tot caracterul său amăgitor, trimis fiind in fruntea unei armii in vederea cererii generale, tocmai pentru că poporul crede atâta intr'ensul, s'ar putè arèta teribil inamicilor și folositor Româilor, cari au nevoie de ajutor. Conduc de această părere, împăratul ținu samă de cererea Halizonilor, cari locuiau lângă riul Sanguis de-a lungul hotarului Persiei, il puse pe Lachanas in libertate, dispuse pregătirile necesare de resboiu și l'rândul pe el c'o oaste să atace pe Persieni. Abia pornise Lachanas și poporul de la țară curgea spre densusul de aproape și de departe și era in popor o iritație atât de inpatimită și o mișcare atât de vie, ca și când ar fi fost vorba de-a se resturna lumea și fața pământului. Plugarii și părăseau plugul, ciobanii turmele și narmați cu bețe și măciuci numai, luptători ne'narmați și cete

fără orânduială, se puneau sub ordinele lui Lachanas, având cea mai tare încredere, că sub așa conducere vor birui pretutindenea. În puțin timp alergase împrejurii o mulțime nenumărată de venituri pestrițe și de vânturători de țară cari nici cunoșteau resboiul, nici aveau cel mai mic semn de disciplină și de meșteșug militar, neadeverind de cât proverbul că „pentru cei-ce nu 'l cunosc, resboiul e dulce“. Și 'ntr'adevăr luptătorii aceștia procedau într'un mod, ca și când n'ar fi fost nici vorba de luptă serioasă cu inamicul, ci de făcut pradă sau de jucării. A sta apărând un val, a menține cu tărie o poziție, a ține orânduială în masse, nu era nici în mintea nici în obiceiul acestor oameni, cari sburau în coaci și'n colo după plac și'n amestec ca scânteile la nicovală ori ca pîraele de primă-vară sau se svêrleau toți cu pornire asupra unui singur punct, sau opriți de ceva se risipeau în toate părțile, după cum le convenea mai bine. Stând lucrurile ast-fel, împăratul ducea grija, ca nu cum-va la cea de'ntăi ciocnire cetele acestea de luptători fără orânduială și fără dresură, să capete o bătaie aproape inevitabilă, iar pe de altă parte îl îngrijea cazul asemenea foarte verisimil, că Lachanas, purtând o campanie fericită, va abuza de favoarea poporului, care atunci se va grămădi și mai mult împrejurul lui și se va simți ispitit de-a stărni o rebeliune, în ori-ce caz primejdioasă. Deci îl chemă pe Pseudo-Lachanas la curte, îl desbracă de demnitatea de general, îl înlătură în genere de la ori-ce comandă peste trupe și 'l închise pe îndrăsnetul aventurier în temniță sigură. O măsură atât de aspră avu urmare imediată; toată masa pestriță de nespălați, cari alergaseră sub steagul lui Pseudo-

Lachanas, se risipì numai decât spre căteși patru părțile lumii fie-care spre casă. De atunci steaua lui Pseudo-Lachanas au albit pentru tot-dea-una, fără de-a 'ncerca să se 'nflacăre din nou. *)

Certuri de tron
in Bulgaria.
Sfentislav se ri-
dică biruitor.

Nu ar fi fost cu putință și nici ar fi isbutit viteazul Noga de-a se urca la deplina neatârmare și la inalta demnitate de han, dacă, trimis ca simplu căpitan de oaste de cătră suveranul său, hanul legitim, cu ordinul de-a supune mai multe populații din Asia, el nu le-ar fi supus într'adevăr, și n'ar fi usurpat domnia peste ele, nemai voind să recunoască de acum înainte jugul fostului său suveran, a hanului legitim, care-l rânduisese în campanie ca pe un comandant, subordonat lui. Dar după ani mulți se ivi un resbunător din casa dinastiei trădate, și bătrânul usurpator Nogas, atacat cu putere de Tuktaï, moștenitorul dinastiei legitime a Hanatului, își pierdù cătră acesta în anul 1292 viața și țara. Numai o mică parte de Tătari, credincioși și cu neștrămutată afecție pentru cea din urmă casă domnitoare, se supuse pretendentului Tzakas, fiul lui Nogas și a soției lui Alakka. Acesta nu vèzù mijloc mai bun, pentru a-și sporì puterea sa foarte nesuficientă față cu Tuktaï, decât în supunerea și apropierea pe de-a pururea a Bulgariei, care pe atunci lipsită de regent, stetea deschisă pentru ori-ce atac străin. Terteres, spăimântat de amenințările lui Nogas, ce trăia încă, se refugiase la împèratul, își așezase scaunul în împrejurimile Adrianopolei și de acolo se ruga cu stăruință de împèratul să'i trimită ajutor de oaste în de ajuns. Dar împèratul, nu numai că

*) Pachymerus, De Andronico Palæologo. Bonnæ 1835. Libro II, cap. 30, pag. 188—192.

nici prin minte nu'i trecea de a'i da un asemenea ajutor, ci'l oprî chiar pe Terteres de-a petrece in apropierea lui, și asta de grija lui Nogas, căci daca fugariul ar fi găsit primire prietenească și incurajare bine-voitoare din partea împăratului, Nogas de sigur ar fi cerut estradarea lui și'n caz de refuz și-ar fi indreptat mânia și armele contra împărăției romăice. Când după moartea tatălui său Nogas, Tzakas irupse cu oaste in Bulgaria in anul 1294, el sprijinî cucerirea ce-o avea de gând pe un titlu de drept și anume pe dreptul său de succesiune, care i se cuvine după căsătoria, incheiată de mai 'nainte încă, c'o fiică a lui Terteres. Pentru a atrage și mai mult la sine simpatia populației, el puse alături cu densusul, ca tovarăș, pe cumnatu-său Sfentislav, fiul lui Terteres, cu nădejdea, că prin asemenea comunitate va câștiga simpatia Bulgarilor, dinastici in convingerea lor și credincioși rasei regale domnitoare și ast-fel se va 'nduplecă de-a recunoaște pe cale pacinică stăpânirea lui și de-a asculta de dēnsa. Sfentislav fusese de copil încă exilat și inchis la Niceea împreună cu mumă-sa, iar când mumă-sa primî libertatea și se 'ntoarse in țară pe baza invoieii incheiate cu Terteres, el rămase ca ostatic la Romăi și numai după mijlocirea patriarhului bulgar, Ioachim, carele folosindu-se de ocazie favorabilă, puse cuvânt bun pentru densusul pe lângă împăratul, el își recăștigă libertatea și invoirea de a se 'ntoarce la casa părintească. Acest tēnēr, care in urma pribegirii tatălui său ajunsese la mare lipsă, știu să se puie in posesiunea unor strălucite averi căsătorindu-se cu Encone, fiica adoptivă și moștenitoare declarată a unui negustor din stare mai de jos, dar foarte bogat, anume Panta-

leon, care fiică fusese botezată de Eufrosina, soția lui Nogas; încât ast-fel Sfantislav puse in serviciul aprinsei sale ambiții, mijloace corespunzătoare pentru indeplinirea ei. Ast-fel își cumpără multe voturi între bulgari, se unì cu Tzacas, pe care 'l recunoscu de suveran al său și împreună cu densusl puse mâna pe capitala Tërnova. Cătă-va vreme el nu luâ parte la stăpânire, de cât numai in numele lui Tzacas; dar incet, incet, și pe tănuite el trase toată puterea la sine, accentuâ pe lângă bulgari, comunitatea sa de origine și de limbă, de și, ca descendență după tată-său Terteres, cumantul, ar fi trebuit și el să treacă de cuman; câștigâ in favorul său un partid puternic in țară, și când se simți indestul de tare, merse cu cumpătată viclenie spre ținta sa de căpetenie. Pe când adevă Tzacas, increzut cu totul in cumnatu-său, care in aparență ăi era atât de favorabil, trăia de-a binele și făr' de nici un prepus, Sfantislav ăi pune o cursă, îl prinde, îl pune pentru multă vreme intr'o inchisoare sigură și in fine pune slujitori jidovi și creștini, ca să'l gătuie in inchisoare (1296). In mânia sa el lovì tot-odată in Ioachim, patriarchul de acolo, in contra căruia avea prepusul, că tinsese, prin trădare, să treacă Bulgaria in mâna tătarilor; fără cercetare canonică și fără judecată, patriarchul fû aruncat intr'o prăpastie și inlăturat din lume in chipul acesta. Pe scara tuturor fără-delegilor acestora, Sfantislav se urcă la cea mai mare plenitudine de putere in țară și se întări in scaun in timp atât de scurt și cu succes atât de repede, de se trezi gelozia lui Andronic împărat, carele incepù să lucreze in contra lui, până ce stăpânirea noului dom-

nitor nu câştigase o consistență durabilă. — Un prilej potrivit, se 'nfătoșă în curënd, căci bulgarii, văzënd slăbiciunea și decadența odioasei supremații a tătarilor, rânduiră solie cătră împăratul cu rugăciunea, ca să li dee rege pe tēnērul Michail, fiul fostului rege Constantin Tichus și a soției sale Maria, ce era princesă greacă. De și Andronic, incuviințând cererea aceasta, trāmise în anul 1287 pe cerutul principe Michail intr'acolo, totuși acesta a găsit puțin sprijin la partidul lui din țară, încăt nu putū nici să cucerească capitala, nici să răpească la sine cărma statului, ci se vėzū din contra silit, tăvălin-du-se pe lângă Tērnova, să ducă o viață privată fără strălucire, fără glorie și necompatibilă cu demnitatea de rege. Cu atât mai invederat sporea puterea și vaza lui Sfentislav, care 'n curënd și cu succes se puse în harță cu romăii. Adevērat, că în vremea aceea țara Bulgariei era săpată de împērecheri și intinsă în toate părțile în direcțiuni opuse. Mai cu samă se ridică în contra lui Sfentislav puternicul sebastocrator Radoslav, care merse să viziteze pe împăratul, fu primit cu bună-voință și câștigă confirmarea în înalta demnitate de sebastocrator. Acest om, coboritor dintr'unul din cele mai cu vază neamuri bulgare, inrudit cu casa foarte considerabilă a lui Smiltzus, incuscrit cu Eltimeres, despotul de Krunos, și cu Terteres, care avea de asemenea de soție o soră a lui Eltimeres, avēnd deci legături atât de răspândite și de mari în țară, putea să eserciteze o inriurare cu atât mai mare, cu cât Smiltzus, pe care îndată după fuga lui Terteres, Nogas bătrānul îl alesese să urmeze în scaun și care fusese înlăturat de cătră Tzacas și Sfentislav, îi dete mână de ajutor lui Radoslav cu toată greutatea va-

zei și averii sale. Din Thessaloniki, unde împăratul petrecea din când în când, el trimise la anul 1299 pe Radoslav cu o oaste în Bulgaria, răzându-i și mai mulți demnitari înalți de ai românilor, ca să sprijine și să ridice pe tron pe Mihail, ce nu știa cum și încotro. Dar cum irumpea oastea cu îndrăzneală, despotul Eltimeres i se opuse tot cu atâta îndrăzneală lângă Krunos, locul de căpătenie al teritoriului său, și câștigă în contra lor o biruință deplină. Sebastocratorul Radoslav căzù în mâinile biruitorului, care puse să-i scoată ochii, și astfel pedepsit, îi dete drumul să plece la Thessaloniki unde petrecea soția lui. Iar pe marii demnitari româi pe cari îi prinsese, trei-spre-zece de toți, Eltimeres îi puse la dispoziția lui Sfentislav, care se oferì să-i estradeze în schimb pe tatăl său Terteres, o ofertă care la urma urmelor s'a și primit de cătră româi și s'a implinit preschimbandu-se pe Terteres. Cu toate acestea, fiul Sfentislav nu cedă sceptrul lui Terteres, tatălui său întors, nici cu totul, nici în parte, ci îi aviză numai un oraș în care să locuiască, în al căruia cuprins el avea să-și poarte de grijă pentru trebuințele lui, să se bucure de toată comoditățile și plăcerile cu puțință, dar încolo să se abțină de la ori-ce afaceri și să ducă o viață comodă fără de nici o ocupație.

Dacă împăratul pe de o parte se văzù amăgit în speranțele lui în privirea unei Bulgarie neprimejdioase, care să-i între în voie, el pe de altă parte știu să-și asigure pace și prietenie prin o cuminte politică de încuscrire. Isbuti fără greutate să mărite pe fiică-sa din flori, Maria, cu Tartachanul Tuktai și să dispue bine și în favorul interesului românesc pe acest vecin, care nu 'i venea

la indemână și care acuma deveni ginerile său. Pe vremea aceea mai stăpânea încă în mijlocul vrăstei sale bătrânești, hanul Nogas, tot întreprinzător și tot plin de curaj, și cu toate poticnirele de până acum, el arăta o hărnicie vie asemenea aceluși șerpe, care zdrobit de lovituri, tot 'și dovedește viața sa trainică în estreme-tățile sale cele mai depărtate, prin svēcniiri spasmotice. Pentru că Tuktai, ocupat într'un mod ostenitor cu luptele în contra lui Nogas, privea căsătoria ca un mijloc de molesire pentru înăsprita sa viață rășboinică, el hotărî să 'și amâne insurătoarea, și retrimise împăratului, tatălui ei, pe mireasa ce i se adusese, până la alt răspuns, și abea după ce în anul 1292 primejdiosul Nogas își perdù domnia și viața, el cerù îndărăt și reprimi de la împăratul pe mireasa lui, își sərbă nunta, supuse fără greutate toată țara, pe care o posedase hanul învins, și întări cu puternică legătură de înrudire, raportul de pace și prieteșug, convenit cu împăratul. *)

Despotul Mihail, fiul regelui Constantin Tichus, nenorocit în prima lui pețire înarmată pentru coroana Bulgariei, cugeta ca în contra vroinței împăratului, căruia 'i jurase credință, să restoarne din nou și cu puterea guvernul din patria sa, și pentru acest scop alege calea îndoită a căsătoriei și a invaziei înarmate. În privirea ăntăia el, după ce murise de mult soția sa ăntăia, soră bună cu împăratul, își aruncă ochii asupra ficei lui Terteres, carea trăise în căsătorie legiuită cu regele Serbiei, dar acum se desfăcuse de acesta. După ce căpătase consimțirea ei, incuviințarea împăratului și îngăduirea bise-

Resboalele și succesele lui Sfantislav contra romăilor și tratările de învoială cu ei.

*) Pachymeres, De Andronico Palæologo. Bonnæ 1835, Libro III, cap. 26 et 27, pag. 262 — 268.

ricei, el se căsătorî cu ea la anul 1301, o făcù pãrtășã demnitãții sale de despot, și intemeiã ast-fel un raport de inrudire, pe față aprobat de împãratul, în tainã însã reprobãt, cãci dinastia Paleologilor trãia de mult în tensiune și în discordie cu casa, din care Mihail își luase soția. În privirea pasului al doilea, al nãvãlirii contra Bulgariei, se folosì de imprejurarea, cã tocmai în vremea aceea, multe colonii militare așezate la marginea Persiei trebuiau sã emigreze spre apus cu toatã averea lor, din cauza purtãrii dușmãnoase a Persienilor. Cu multã tãinicie el ademenì o sutã din acei soldãți împãrãtești printr'un anume Kotertzes, care asemenea erã dintre ei, ca sã se lepede de împãratul și sã intre în slujba lui; deci primì în mãnele sale jurãmentul lor, le făcù lor jurãmentul sãu și intemeiã ast-fel o comunitate solidarã de drepturi și de interese. Cãnd împãratul ajunse, prin trãdare, la cunoștința acestei întẽmplãri, convocã mare sfat, compus din stãrile cele mai nalte și din autoritãțile capitalei pentru ca, sub președința sa, sã judece pe despotul acuzat. Acesta nu putù aduce de cãt o apãrare slabã, prin care nu zicea nimic, fù condamnat la recludiune în palatul împãrãtesc împreunã cu soția și cu copiii din cãsãtoria a doua, și la pierderea întregii sale averi atãt mișcãtoare, cãt și a caselor și moșiilor lui, dintre cari averea mișcãtoare se conferì lui Mihail, fiul monarchului, devenit coimperator; iar cãnd despotul încercã în zãdar sã fugã din palat trãbuì sãși espieze pedeapsa, pentru siguranța, în aspra temniță de la Blacherna.

Sfentislav fù cuprins de mare mãnie pentru tratarea asprã a cumnatului sãu. Fie din cauza aceasta, fie din

răsbunare pentru că regele sârbesc alungase pe soția sa leginită, fiica lui Terteres și soră cu regele bulgar, luând în căsătorie pe fiica împăratului, fie din dispreț pentru slaba împărăție bizantină, destul că Sfentislav dete frâu ambiției și setei sale de răsbunare, trecu la anul 1305 cu resboiu pe teritoriul Românilor, atacă cetățile și întăriturile, așezate la intrările Emului și luă unele cu puterea, altele prin supunere de bună-voie și convenită sub anume condiții. Buna ocazie și vitejia trufașă a biruitorului nu dedeau nici celor-lalte obiecte de atac perspectiva apropiată a unei sorți mai bune. Împăratul se grăbi a le asigura și întări prin trupe trimise în ajutoru-le și rândui pe fiul și coimperatorul său, Mihail, să meargă c'un corp de oștire spre apus contra inamicului. Pentru a conjura primejdia, ca nu cum-va puternicul despot și stăpânitor din Krunos, Eltimeres, ginere lui Smiltzus, frate cu Terteres, deci unchiu lui Sfentislav despre tată, să dea ajutor resbōinic acestui nepot al său și pentru a'l atrage din contra pe cel de'ntăiu improtiva celui din urmă, împăratul recurse la toate mijloacele, câte se puteau întrebuița cu oare-care cuviință, precum: daruri bogate, un prezent anual în bani și inriurirea prin inrudire ce avea să se exercite prin persoane mijlocitoare anume poftite, între cari anume soția lui Smiltzus chiar, care eră cumnată cu Eltimeres și nepoată împăratului; apoi fratele acesteia, Mihail Paleologul, care de la Constantinopol a fost anume trimis la ea pentru acest scop. Când după asemenea pregătiri Mihail, fiul împăratului, era asupra purcesului în campanie, i s'au avizat pentru întemplinarea potrivită a cheltuielilor și după ordinul tatălui său posesiunile detrase condamnatului des-

pot Mihail, cari erau situate la apus, de și nu tocmai de mult timp împăratul Mihail, tatăl lui Andronic, prin jurăminte grozave asigurase aceluiași despot Mihail, care 'i eră ginere, solemn și după toate formele dreptului, că nimeni nu se va atinge de acele moșii. *)

Dar în curgerea anului 1306 se văzù că toată nada, așezată pentru a'l câștiga pe Eltimeres, rămăsese cu totul zădarnică. Eltimeres se dete în partea lui Sfentislav și unii oștile sale cu ale acestuia. Oștile lor unite pustiiră ținuturile de lângă Em, și siliră pe cele mai multe țării și orașe să li se supue, între cari pomenim indeosebi Ktenia și Rosokastron; alte orașe mult mai importante și mai depărtate, precum Sozopolis cu localitățile de prin prejur, apoi Agathopolis și Anchialos, suspinau cu cele din urmă resuflări și se deprindeau cu ideea de a se predă în curând. Andronic împăratul, mâncat de griji, era amețit de nedumerire; căci pe când își dedea toată silința să pue stavilă propășirii inamicului, stările deplorabile de lucruri la resărit îl chemau și mai neinduplecate pe teatrul de lupte din Asia. Silit de împrejurări ca să ia o hotărîre, rânduî totuși însfêrșit pe fiul său Mihail împărat, în campanie în fruntea unei oștiri nu tocmai numeroase și 'i dete de sfătuitor, alături cu el, pe protostratorul Glawas Tarchaniotes, om și viteaz, și priceput întru ale răsboiului și știutor de sama lucrurilor. Când trupele, ce i se deduseră, se strinseră la Vizya, numărul lor părea că nu va ajunge pentru a întreprinde cu ele o lovitură puternică asupra vrăjmașului superior în puteri; cu toate acestea Mihail împăratul arun-

*) Pachymeres, De Andronico Palæologo, Bonnæ 1835, Libro IV, cap. 13, pag. 304; Libro V, cap. 18 et 19, pag. 406 — 409.

că in contra Bulgarilor, ce roiau imprejurul oraşului Sozopolis, un despărţământ de oştire, comandat de bulgarul Bossilas, care erà fratele cel mai ténér a lui Smiltzus şi al lui Radoslav şi stétea in servicii romæice. Acest viteaz căpitan, alergând repede la locul de luptă, surprinse corpul de oştire al duşmanilor, il pètrunse de spaimă, il puse pe fugă şi 'l goni până la riul Skafides, unde luptătorii inamici periră cea mai mare parte in valuri impreună cu podul rupt in două, iar parte îşi detără sufletul sub săbiile Romæilor, ce alergau după ei. Nici de astă-dată Bulgarii de sub Bossilas, cari erau cu leafă in oastea romæică, nu renegară datoria laudabilă a poporului lor, conform căreia se obicinuia a se cruţà şi li se da drumul tuturor prinşilor, cari nu opusesse o resistentă săngeroasă, afară insé de cei notabili şi mari. Bulgarii totuşi se intremară şi se intăriră curënd, năvăliră in ţinutul Adrianopolei, luară prăzi bogate de-acolo, uciseră mulţi romæi şi se folosiră cu deprisos de această toană a sortii şi de schimbăciosul noroc al răsboiului, pe cari acuma Bizantinii le simţeau amar. Pentru a apëra Adrianopolul impreună cu ţinutul acestui oraş, împëratul Mihail rândui o inrolare de trupe mai cu samă dintre soldaţii, incercaţi in rësboae, cari fuseseră alungaţi de la hotarële Persiei, cari sosiră intr'o stare foarte neingrijită şi săracă, pentru a căroră inarmare, imbrăcăminte şi hrană n'au fost indeajuns mijloacele băneşti, indealtmintrelea insemnate, pe cari le-a 'mprumutat din visterie. Deci făcënd un mare sacrificiu, el trimise la turnătoria de bani din Adrianopol toate uneltele şi vasele sale de argint şi de aur şi cu tot atăta resignaţie trimise şi soţia sa, împërâteasa Maria, toate po-

doabele ei din metal prețios, primite de zestre, ca să se bată bani din ele. Ast-fel isbuti să injghebe cheltuielele, pentru a pune in starea cuvenită câte-va mii de oameni și a'i pune in campanie, după care el, plin de incredere, se îndreptă mai ăntăiu spre Adrianopole, unde și lăasă soția; apoi (la 23 August 1306) năvăli cu puterea in intinsa regiune de țară din poala esteroară a munților Emului, care pe atunci purta numele Romania, jăfui in dragă voie intregul ținut Reachubi sau (in deminutiv popular) Reachubița până la Stilbnon și de acolo până la Kopsis, adecă făcū prăzi ca și Moesienii (adecă Vlachii; *λειαν Μυσῶν ἀπεργάζεται*) după cum zicea vorba grecească de pe atunci, devenită proverb, și i tăia lui Eltimmeres drumul de-a mai inainta. Prin mișcarea aceasta, Bulgarii încăpură intru căt-va la strimtoare, pentru că nici puteau inainta cu succes, nici se puteau retrage fără primejdie și făr'a fi prinși de pe la spate. *)

Curënd insē norocul rēsboinic își intoarse foaea. In vara anului viitor (1307) veni ciocnirea intre Italiieni pe deoparte și anume intre Catalanii, cei selbatici și inșetați de sänge, cari luptau sub steagurile lor și comiteau atrocități grozave, pustiiri și jafuri pe teritoriul romaic, și intre rēu-strimtorata împărăție bizatină pe de altă parte, căci curajosul coimperator Mihail, cu sentimentele lui nobile, nu putea răbda mai mult rușinea unei trătări atât de barbare. Acest din urmă porni deci din Adrianopole in campanie, inaintă la locul Apro in apropierea Italienilor, și hotări să le ofere o bătălie lângă un cătun, anume Imeri. Ciudată eră compoziția și ordi-

*) Pachymeres, De Andronico Palæologo. Bonnæ 1835. Libro V, cap. 28, pag. 445 — 448.

nea de bătălie a oștirii romăice. Incuviințând cererea casei împărătești în considerația incuscrii pomenite mai sus, tartarchanul Tuktai trimisese Romăilor o trupă auxiliară de Alanii și de Turcomani păgăni, numiți grecește Turkopuli, cari contribuira mai mult spre pierzarea de cât spre biruința oștirii de căpetenie, precum se va vedea mai pre urmă. În prima linie a ordinei de bătaie Mihail puse tocmai pe Alanii și Turcomanii aceștia sub comanda bulgarului Bossilas; în centru, pe care 'l comanda marele primicheriu, erau Macedonenii și trupele aduse din resăritul asiatic de cătră Teodor, unchiul împăratului, iar linia dindărăt se compunea din Romăni, din voluntari și din alte strinsuri mai mici. Mihail însuși, căruia 'i steteau în ajutor frate-său despotul Constantin și marele păharnic (pincerna) Senacherim Angelos, nu păstră pentru sine nici o comandă specială a trupelor, ci păzea în fruntea unui despărțământ ales și sporit de gardă pretoriană în spatele oștirii pentru siguranța împărătescului său părinte. Romăii numărau în șirurile lor preste tot cinci legiuni mai mari, dușmanii într'ale lor numai patru, dintre cari una se compunea din Persieni, ce apăruseră la chemarea Catalanilor. Bătălia începă cu năvala Alanilor și Turcomanilor asupra Catalanilor, iar acești din urmă greu implătoșați, eminent de viteji și sperând un apropiat ajutor, își bat în liniște joc de săgețile asvêrlite asupra lor, resistă ca un zid tare, și 'și mantin inimoși poziția lor. De odată și fără a fi siliți Alanii și Turcomanii se risipesc în fugă, și aleargă ne-

*) Mare demnitar de rangul ăntăiu la curtea byzantină, având dreptul, la arătarea solemnă a împăratului, să poarte sceptrul înaintea lui.

opriți îndărăt în timpul luptei chiar și din impuls propriu, nu atâta de sfială, pe cât de răsunare pentru lefile mici și de necaz, pentru că prin un anume sol Tuk-tai ceruse de la împăratul retrimiteră trupelor auxiliare. Retrăgerea lor vîri spaimă în corpurile romăice, cari steteau dindărătul lor și omori în ele ori-ce poftă de luptă. Când coimperatorul Mihail, de unde stetea îndărăt, oblici, că se întorsese foaea rēu, hotărăște să se arunce ănsuși în imbulzeala bătăliei și să reție bine biruința șovăitoare prin pilda ce va da-o. Calul de bătaie, ce voi să'l incalece, se sbate fără nici o cauză vedită, se smulge din mână comisului și apucă câmpii, alergănd la inamic. Dar Mihail nu se'ncurcă de acest semn, care menea a rēu, ci sare pe un alt cal, și s'aruncă țind lancea în mână și însoțit de căți-va calăreți, c'un neastempăr furios asupra Amogabanilor, dintre cari străpunge pe unul cu lancea, iar pe altul îl spintecă cu sabia. Dar lesne de recunoscut de departe prin insigniile vredniciei sale împărătești, el devine numai de cât ținta atacurilor dușmane. Doi ostași persani curajoși, acoperiți de pavăză lată obicînită la poporul lor, s'aruncă de-a dreptul și neopriți asupra lui Mihail, vin în nemijlocita lui apropiere și vor tocmai să 'i dea lovitura de moarte, când iată că în momentul hotărîtor marele paharnic și un paj împărătesc abat lovitura și ucid pe cei doi năvălitori. Dar alți năvălitori dușmani aleargă tot încă în grămezi asupra imperatului, îl ingrămădesc de-aproape, străpung platoșul lui cel tare, îl rănesc și pun viața lui într'o învederată primejdie. Intre acestea toată oastea sa se desface într'o fugă deplină, și Mihail, ne mai putend spera îndreptarea spre bine a bătăliei, cu ochii plini de la-

crimi și împins de tovarășii săi, se retrage din vălmășagul luptei, smulgându'și părul cu desperare, asemenea viteazului Agamemnon din Iliadă. Din fericire inamicul, sub impresia eronatei păreri, că din partea Româilor s'ar fi pregătit prinzători viclene și i s'ar fi pus curse, găsi de cuviință a desista de la urmărirea mai departe a româilor, din care cauză aceștia se putură mântui prin fugă, apucând neopriți care în cotro. Cu greu scăpă și Mihail la Pamphylos, la bine și la liniște. La știrea despre învingerea suferită, țărănimea romăică a acelor locuri începù să curgă spre siguranță la Constantinopol, luând cu sine averile mișcătoare, lăsând în urmă averile, cari se puteau transporta cu greu sau de loc; căci populația se temea cu drept cuvânt de siluirile și prădăciunile inamicului, care și începù, curând de tot, a le și face, cu toată îngrijirea lui de cursele româilor. Dintr'un asemenea gust de jaf inamicul biruitor incunjură și asaltă țaria Apro, în care după cum știa, se refugiaseră soldați româi și alt-fel de locuitori, cu tot ce aveau ei mai bun; dar fiind că, din cauza puternicei improtieviri a garnizoanei, nu putea spera să surprindă cu succes țaria, inamicul se lăsă de atac și se retrase. Alanii, de cum erau rău dispuși contra domnitorului bizantin, reluară selbateca lor natură primitivă, prădară și prădăduiră pământul romăic în dragă voie și, de și sosiseră ca amici pe acel pământ, se purtară întocmai ca inamici fățiși. *)

Stând împrejurările ast-fel, Andronic împărat apelă din nou în cursul anului 1307 c'un zel reinnoit la

*) Pachymeres, De Andronico Palæologo. Bonnæ 1835, Libro VI, cap. 32, pag. 549 — 553.

ajutorul foastei soții a lui Smiltzus, ce-i era nepoată împăratului, ceea-ce avu de rezultat, că ea veni în capitală și puse la cale în persoană și împreună cu monarhul măritişul mai multor princesse din casa domnitoare. Aceasta 'l supără pe Sfentislav cu atât mai mult, cu cât tinsese cu mai multă asiduitate, de și'n zădar, de-a se 'ncuscî prin căsătorie cu dinastia Paleologilor. Supărarea sa crescù și mai mult, pentru că isbuti tot atât de puțin de-a abate și de-a păstra statornic într'o alianță în contra Romæilor, pe despotul Eltimeres ginerele soției lui Smitzus, carele 'n urma influenței ei se 'nclina cătră împăratul. Deci prin anume sol el cerù înderët de la Eltimeres cele două țării mai de samă din munte, Hyampolis și Lardæea, pe cari el le smulsese de la Romæi și i le cedase lui Eltimeres ca unui unchiu părintesc, iar despotul se declarâ gata de a i le retroceda sub oare-cari condiții. Sfentislav nu se mulțami însă cu luarea pe samă a acestor două țării de munte, în care așezâ garnizoane tari, ci mai tindea să și apriprieze și cele-l-alte orașe și cetăți din regiunea aceea, intemeiându-se pe pretextul de drept, că acelea se ținuseră odinioară toate de regatul Bulgariei, în fond însă această tendență a lui se răsădă numai pe răsburarea contra împăratului, pentru că i refuzase încuscirea, o onoare pe care Sfentislav știu totuși să și-o câștige mai târziu. În decursul anului următor (1308) mânia lui Sfentislav contra lui Eltimeres merse și mai departe, căci pustiî și prădâ teritoriul acestuia în lung și'n lat în dragă voie, citând drept cauză, numai vina lui Eltimeres, că inclinâ în partea împăratului; ba el nu respectâ nici hotarele Romæilor. El cucerî curënd consi-

derabilele orașe Anchialus și Mesembria și se pregătea să supue Agathopolis cu ținut cu tot, care pe sub mână i se și supuseră, invoidu-se prin tratat. Acest progres, bogat în biruințe, sporea nu numai puterea Bulgarilor, ci vaza și inriurirea căpeteniei lor. Din cauza aceasta Alanii, cari acuma se lepădaseră de împăratul, trimiseră solie către Sfentislav, a cărui putere le inspira respect și îl rugară să le rânduiască căpetenii bulgare, sub a căroră ordine sunt dispuși să se lupte, și îi făgăduiră a combate cu efect năvălirea Româilor în Bulgaria, dacă aceștia și-ar fi pus de gând s'o facă. Propunerea lor fû primită și curând li se rânduiră și sosiră la noii aliați căpetenii bulgare, întovărășite de o mie de luptători bulgari. Devenind îndrăsneți prin aceasta, Alanii întreprinseră incursiuni cu folos, roiri de pradă și de pustiire pe teritoriul romăic de prin prejur și la urma urmelor trecură cu casnicii lor cu tot la Sfentislav. Puterea Alanilor se stinse 'n curând în urma unei înfrângerii ce o suferiră într'o luptă, pe care o avură cu Turcomanii (Turcopuli) și Amogabani uniți; dar împărăția romăică era pe de altă parte cu atât mai neliniștită și mai strimtorată de către Amogabani pe de o parte, iar pe de alta de către Latini, conduși de norocita lor căpetenie, Romfort. În zădar cercă Andronic să 'nduplece la pace pe Latini și Amogabani, trimițându-le o anume solie și oferindu-le bani; Romfort dete drum solilor cu răspunsul, că pacea nu se poate cumpăra cu bani ci numai cu aprobarea cererilor Latinilor, iar aceste din urmă îi păreau inadmisibile împăratului. Tot în aceeași vreme invită și Sfentislav prin soli pe Romfort să 'ncheie cu el o alianță ofensivă contra împărăției romăice, iar

pentru a întări legământul, îi propuse mâna surorii sale, carea, după omorirea soțului ei Tzakas, rămăsese văduvă. Romfort fî numai decît gata să primească și alianța și incuscrirea. Dar pentru că nu ajunseră să se realizeze toate speranțele în privirea noului legământ și fiind-că într'o asemenea imbulzeală de popoare cine-va trebuia să se sature de resboiu la urma-urmelor, Sfentislav era 'nsetat după pace, dar tot-odată tindea necurmat, ca și 'nnainte, să se 'ncuscrească cu familia împăratului și pentru ajungerea acestui scop trimise către Andronic împărat, ca mijlocitor și purtător al propunerii sale, pe expatriarchul Ioan, care căzuse 'n mînile lui la luarea cu asalt a orașului Sozopolis. Împăratul se cam codea la 'nceput și căuta să câștige timp, dar la urmă cedă curentului împrejurărilor și aduse la cunoștința solicitatorului printr'un sol, că în genere consimte la propunere, sub rezerva însă a stipulațiunilor speciale, ce se vor conveni. Cererea lui Sfentislav ținea într'adevăr la una din fetele lui Mihail, fiul împăratului; dar refuză hotărîtor de-a se obliga la restituirea orașelor și țărilor, răpîte de la româi, pe cari Andronic împărat le cerea ca o compensare oare-cum, ci declară din contra, că voiește să le păstreze pentru vlăstarii ce-i speră din această nouă căsătorie. Împăratul nevoind a se uni cu stipulațiunea aceasta și punerea la cale trăgîndu-se multă vreme, lucrul rămase în suspensiune fără vre-o soluțiune. Între acestea Sfentislav, abătîndu-i să fie împăcăcios, lăsă să se facă fără stingherire esportul bogatei recolte de grăne a țerii sale la Constantinopol, ceea-ce era egal c'o bine-facere vrednică de a fi recunoscută, fiind știută lipsa mare a capitalei de provizii

de ale traiului și pentru că alt-fel s'ar fi ivit fără
 indoială inevitabila foamete. *)

Unul din cele mai esențiale puncte de litigiu între
 biserica din Roma și cea din Constantinopol consista în
 luarea în posesiune a Bulgariei în privire spirituală, a
 unei țeri, care mai cu samă sub dinastia Asanizilor
 jucase un rol politic eminent și adusese tronului byzantin
 multe semne de rană, cari 'l desfigurau. Papa din Roma
 și patriarhul din Constantinopol se rupeau și se certau
 cu acelaș zel pentru domnia bisericească peste neamul
 bulgăresc și precum cel de'ntăiu aruncase mreața asupra
 vanitosului Ioannițiu prin titlul de rege, tot ast-fel cel
 din urmă își arunca în alte chipuri undița după Asanizii
 următori și după numerosul lor popor. De-și acel stăpă-
 nitor rănduise ca țara lui să atërne bisericește de Roma,
 atêrnarea aceasta se schimbă curênd în tocmai contrariul
 ei, adecă în comunitatea cu biserica greco-orientală și
 în recunoașterea supremației ecumenice a patriarhatului
 din Constantinople. Supêrat de apostazia aceasta, Papa
 Grigorie IX puse să li adreseze episcopilor bulgari din
 Belgrad (Alba-Græca) și din Brandusium, scrisori de
 admonițiune, ca să se 'ntoarcă în sinul bisericei latine;
 iar dacă asemenea admonițiuni n'ar ajuta nimic, atunci
 eparchiile acestea să i se subordineze simplu episcopiei
 catolice a Sirmiului pe calea ordinațiunii și chiar contra
 voinței lor. **) Deci se alese fără sfială o măsură silnică

Reinnoite in-
 cercări unionis-
 te de convertire
 în Bulgaria.

*) Pachymeres, De Andronico Palæologo. Bonnæ 1835. Lib. VI,
 cap. 35, pag. 558 și 559; Lib. VII, cap. 1. pag. 562; cap. 18,
 pag. 601; cap. 21, pag. 606; cap. 27, pag. 628.

**) Gregorii IX P. P. Episcopo Cenadiensi, dd° Reate (Rieti) 21
 Martis 1232. (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. I, pag. 103.

pentru lățirea catolicismului, a căreia 'mplinire căta să se pue in mână regelui maghiar.

Dar cu mai mult zel încă și cu activitate mai multă se puse Papa Nicolae IV pe opera convertirii. In urma legăturilor de familie dintre familia domnitoare maghiară și dinastia sërbească, Papa isbutise a mișca pe această din urmă să recunoască supremația bisericească a scaunului papal și să se pue in înțelegere bună cu capul suprem al catolicismului. Un breve papal vesti in curënd pe regele Stefan al Serbiei și pe soția sa, că ei cu persoanele lor și cu averile, cu teritoriul, orașele, cetățile și moșiile s'au primit sub ocrotirea și scutul scaunului apostolic și toate acestea sunt inchezășuite, că nu vor espuse nici unei impresurări, ori-care ar fi aceea. *) Regina Serbiei, Elena, nu numai că se mărturisea credincioasă a bisericeii catolice, ci era cuprinsă și de zelul credinței catolice, deci dedea din propriu impuls inlesnire esențială și'l provocă pe Papa prin anume sol, ca să ia inițiativa să se adreseze direct domnitorului de pe atunci al Bulgariei. Și 'ntr'adevăr Papa Nicolae IV s'adresă c'o stăruitoare epistolă de admonițiune cătră regentul bulgar George; il invită să intre in comunitatea legei romano-catolice pentru mântuirea sufletului său propriu și-i trimise un estras, ca un prospect lesne de înțeles al crezului latin. O altă scrisoare, petrecută de acelaș spirit și avënd acelaș scop, scaunul papal i-o trimise Mitropolitului Bulgariei, căruia i se aducea aminte sau mai bine i se improspëta in memorie faptul semnificativ, că

*) Nicolaus IV P. P. Stephano Regi et Elenæ Reginae Serviae dd° apud Urbem veterem, 15 Martis 1291. (Theiner, Monum. hist. Hungariae. Tom. I, pag. 373—377).

el însuși, în zilele lui Mihail Paleolog împărat, recunoscuse în palatul Blacherna de la Constantinopol supremația Papei asupra bisericii grecești printr'o mărturisire orală; deci rostise plecarea sa pentru atitudinea unionistă, în cât acea plecare era acuma pentru dănsul o îndatorire definitivă. *) Dar cum urmau repede după o l'altă însemnate evenimente politice, mai cu samă încurcăturile de succesiune pe tronul Bulgariei și cum se 'ntoarse cu totul foaea în dispozițiile unioniste ale curții bizantine, a clerului și a poporului, peșirile de uniune și încercările de incorporare bisericească ale papei avură un total nesucces. E drept că și mai târziu Romei i abăteau neistovit idei unioniste și că era neobosită în tendențele ei, cari ținteau într'acolo. Ast-fel Benedict XII îl admoniă la 1337 pe regele Alexandru al Bulgariei să intre în sinul bisericii catolice și să primească botezul după rit latin, dar' fără nici un efect vădit. **)

Cu toate că prin restabilirea tronului împărătesc al Romăilor de lângă Bosfor biserica greco-orientală ajunsese din nou la necontestată supremație, totuși scaunul roman se folosea ca și mai 'nainte de ori-ce ocazie favorabilă de-a crea o intrare mai largă bisericii latine în împărăția resăritului și spre scopul acesta punea în mișcare pe toți principii creștini. Ambiția și lăcomia de țară a multor principii, pospăite cu zelul credinței, se ofereau adesea ca unelte pentru intrarea în acțiune în asemenea

Reînnoite accese unioniste și de supremație ale Romei în contra Serbiei și a împărăției bizantine.

*) Litteræ Nicolai IV P. P. Helenæ Reginae Servia, Georgio Imperatori Bulgarorum scriptæ, dd° apud Urbem veterem 23 Martis 1291. (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. I, pag. 375—377).

**) Benedictus XII P. P. Alexandro Regi Bulgariae dd° Avinione 15 Julii 1337. (Theiner Monum. hist. Hung. Tom. I, pag. 617).

cazuri. Ast-fel Filip din Tarent, fiul regelui Siciliei, dete știre la Roma, că in onoarea și spre folosul bisericei romane are de gând a întreprinde o campanie contra regelui sârb Uroș și a Grecilor schismatici și făcù papei cererea, ca să imboldească pe toți pentru planul acesta și să'i induplece a lua parte combinată la campanie pe regele Carol Robert, nepotul lui Filip și pe banul Slavoniei, Maledina. Cererea găsi in Roma ascultare condescendentă și succesul dorit. *) In acelaș timp scaunul roman adresă scrisori călduroase de exortatie cătră mai mulți catolici din Serbia și din Albania, cari erau cu vază și in funcțiuni inalte ale statului, lăudâ meritosul lor proiect, deja in execuție, de-a scutura jugul unui domnitor eretic și neomenos, îi incurajă să proceadă cu zel și cu puternică stăruință in întreprinderea lor și le făgădui pentru aceasta bine-cuvântarea papală și cea Dumnezească. **)

Așa dar, când regele Carol Robert I porni după indemnul Papei la anul 1320 o campanie contra lui Uroș, craiul Serbiei, care de și trecea de vasal al coroanei sf. Stefan, incerca totuși să se'ntindă spre Macedonia și Albania fără invoirea regelui maghiar, și când îl bătù pe vasalul îndârnic lângă riul Obona, luând in posesiune-i cu ocazia aceasta și o parte a Macedoniei și incorporând'o cu regatul său, atunci in Roma se trezi din nou planul de-a pune

*) Epistola P. P. Joannis XXII Philippo, principi Tarentino scripta, dd° Avinione, 9 Maii 1318. (Theiner Monum. hist. Hung. Tom. I, pag. 830).

**) Epistola P. P. Joannis XXII quibusdam nobilibus Albaniae et Rasciae, dd° Avinione, 17 Junii 1318. (Theiner Monum. hist. Hung. Tom. I, pag. 831).

impărăția bizantină în flacări și de-a o subordina apoi primatului Roman.

Papa Ioan XXII provocă deci cu multă stăruință pe împăratul Frederic cel Frumos, pe regele Vladislav IV din Polonia și pe Ioan (Luxemburgezul) de Boemia, apoi pe Ducii Leopold de Austria și Enric de Carintia de-a da ajutor și sprijin regelui Carol Robert în combaterea schismaticilor și a necredincioșilor și să'i stea ast-fel la'ndemână, încât să poată realiza deplina nimicire a ereticilor și restabilirea unității legii catolice. *)

Decursul următor al evenimentelor pe pământul româno-bulgar dovedește într'un mod și mai plausibil totala lipsă de înriurire și deplina împingere la o parte a elementului român în regatul Asanizilor, încât numai Bulgarii ca atari mai putură juca un rol oare-care; pe când peste Români istoricii bizantini pot trece de acum înainte cu tăcere. În asemenea împrejurări Bulgaria, care tot se mai putea menține față cu Bizanțul cel slab și căzăcios, s'apropia de peirea-i politică și în luptă contra Turcilor năvălitori suferi la Cossovo, pe câmpul Mierlei (1389) o înfrângere deplină, iar după ce fu prins Șişman, cel din urmă rege neatărnat al ei, căzută și ea sub stăpânire osmană ca simplă provincie (vilaiet [1391]). Românii, atât cei din lăuntru cât și cei din afară de Bulgaria, avură curând aceeași soartă și formează de atunci și până astăzi o parte integrantă a

Elementul român dă'ndărăt și cu el împreună neatărnarea politică a Bulgariei.

*) Litteræ P. P. Joannis XXII Frederico Regi Romanorum, Joanni Regi Boemiæ, Wodislao Regi Poloniae, Luipoldo duci Austriae, Henrico duci Carinthiae scriptæ, dd° Avinione 2 Julii 1320. (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. I, pag. 470).

impărăției osmane. După acestea, împărăția bizantină, inclinându-se ea însăși spre peire, nu mai isbuti de-a recucerii Bulgaria, în care elementul slav câștigă o innăbușitoare precumpănire numerică în defavorul celui românesc, ce rămase mare parte mărginit la Macedonia, o precumpănire, ce se'ntărise pe cale politică și socială prin unirea cu regele sârbesc Șișman. În anul 1389 pe câmpul Mierlei de la Cossovo, elementul româno-slav, intrunit în forma unui regat româno-bulgar, își încheiă existența lui politică și curând după asta căzù cu totul pradă în mânilor Turcilor.

Cu cât innaintau Turcii mai departe în Europa, trăgând la sine supremația în cuprinsul împărăției române, care se cufunda, cu atât mai mult teren i se răpea acolo propagandei papiste și cu atât mai invederat se paraliza zelul de convertire fără de efect al scaunului Roman în privirea Orientului.

În fine nici statul slavo-român nu putù scăpa de soarta tuturor statelor acelora, cari se razimă numai pe temelia puterii brute, iar nu pe aceea a unei idei mai 'nalte de cultură. Imbrăncit mai ăntăiu de Greci, inundat în treacăt de Tatari, atacat de mai multe ori și impresurat cu resboiu de cătră Unguri, regatul Asanizilor, ținut la un loc numai prin puterea brută, se desfăcù tot atât de neoprit, dar mai curând și mai repede de cât împărăția românească, care mai ăntăiu pierdù multele sale membre, și 'n urmă inima ei, capitala. Regatul româno-bulgar, nedestoinic a se 'mprotivi grozavei năvăliri a Turcilor, căzù sub acea năvală și trebuie să sufere până astăzi greaua sarcină a supremației semi-lunei.

Efectele domniei byzantine asupra datinelor și manierei de-a gândi precum și asupra întregii stări morale și intelectuale a amânduror naționalităților subjugate s'au resimțit cu mult în urma căderii Constantinopolei și a prăbușirii împărăției Romane din resărit și străbat pân' în ziua de azi. Nu putea să nu se 'ntemple ca prin desele relații a amânduror părților, cauzate prin supremația grecească, exemplul Byzantinilor mai civilizați, dar moralicește enervați, să nu deprindă la artele păcii pe Românii și pe Bulgarii primitivi, necivilizați și intelectual-inculți; dar îi atrase tot-odată în acea adâncă putrejună morală, care cuprinsese populația grecească până la cel mai extrem vârf al ei, în care se cufundase întreaga viață a statului și care se mănținea metodic din capitală, ca din vatra-i de căpetenie. Usurpatori, cari desprețuind legăturile firești de înrudire, restoarnă de pe tron pe proprii lor frați, le scot cu cruzime ochii și îi aruncă 'n mănăstire; monarhi, cari se pun pe dispuțe teologice și subtilități scolastice, în loc de-a guvernă înțelepțește și cu virtute, cari de grija orânduirii sf. Duh la locul ce i se cuvine, nu bagă de samă nici propria lor slăbiciune, nici inundarea prin popoare barbare ce năvălesc, și cari cu toate acestea sperează de la ceriu o mântuire, pentru care ei sau nici nu mișcă mâna sau o mișcă cu aversiune; pretendenți la coroană, cari împingând fățiș la o parte credința, ce au jurat'o și violând fără de cuget tratate încheiate solemn și întărite prin jurământ, întind mâna făr'a alege la ori-ce mijloc, numai să'i ducă la scop; oameni în rangurile cele mai 'nalte și cu influența cea mai mare arătându-se ca modele de nevrednică slugărnice cătră cei de sus,

Resimțiri morale și intelectuale ale supremației byzantine la Bulgari și la Români.

de neomenoasă trufie cătră cei de jos, exploatând in interesul lor privat poziția lor oficială și abuzând de ea ca de-o părghie in propriile lor intrigi contra puterii statului; căsătoria, devenită prostituata politicei și poștei după tron, la 'ncheierea ei calculată pe foloase politice, atěrnând in consistența ei de la succese politice și schimbăcioasă asemenea intěmplărilor schimbătoare ale pre-tendenților de tron; desfacerea ori-cărui sentiment de comunitate și de patriotism intr'o meschină iubire de sine și 'ntr'un egoism lacom de căștig; lipsa egal de mare de bună credință atăt in relațiile dreptului intern căt și intr'acelea ale dreptului internațional; fățărnicia și inșelăciunea interesată din viața publică devenind regulă statornică și 'ntinzěndu-se și asupra vieții private; demoralizătoarea inriurare, coborind din sferile de sus in cele de jos, petrunzěnd cu sila și cu vicieșugul toate pěturile populației, molipsind prin mijlocul unei culturi mai innalte și țerile 'nvecinate, doritoare de invěțătură; toți factorii aceștia in unire involuntară cu puterea mai mare, cu isteciunea superioară și cu dibăcia politică a statului bizantin, au făcut ca din sufletul omenesc, de-o compunere dualistă, să resară și să iasă la suprafață intre Romăni și Bulgari, ce trăiau intr'o stare mai primitivă, tocmai partea intunecoasă, laturea umbrei cu elementele ei distrugătoare și lacome, pentru că făclia patimelor e pururea mai aprinzecioasă de căt aceea a rațiunii treze și a științei și pentru că scoaterea la iveală a elementului egoistic dintr'un popor nu'i numai mai ademenitoare, ci se poate executa cu mai puțină osteneală, de căt imblănzirea propriului suflet prin idea strictă a dreptului și prin supărătoarele principii ale

virtuții. Trecerea de sub supremația byzantină sub cea turcească a încurajat mai târziu tot atât de mult aceste tendințe demoralizatoare și ast-fel se 'ntâmplă, că pe lângă multe alte calități bune, urmele acelei tendințe, care se prășește ca buruiana cea rea, s'au transplantat pân'în epoca celei mai libere autonomii interne a României, resărite din contopirea celor două principate și că acea tendință se manifestă în viața publică și privată într'un mod care contrazice ființei pe cât nobile, pe atât de inteligente a Românilor și de aceea justifică foarte mult dorința unei îndreptări spre bine.

CAPITOLUL III.

Descălecarea, creștinarea și disparițiunea Cumanilor din țerile românești.

Pe la mijlocul sutei a un-spre-zecea irupse cu putere în Europa poporul Cumanilor sau al Polovților, care pân'atuncea petrecuse în Asia dincolo de Volga, era ca și Ungurii de viță ugrică (din care cauză Bizantinii le ziceau Uți) și biruind pe Chazari și pe Pecenegi, ocupară toată țara până la gurile Dunării și pân'în șirul apusean al Carpaților și se așezară cu predilecție în frumoasa și bine-cuvântată țară, care pe vremea aceea purta, după năvălitori, numele Cumania, iar în cursul sutei a trei-spre-zecea începù a se numi Moldova; dar și Ardealul precum și o parte a Valachiei fură cuprinse de această

Incercări isbu-
tite de conver-
tire în privirea
Cumanilor, ne-
isbutite în pri-
virea Români-
lor.

hordă și erau părți ale teritoriului, pe care descălecase ei. Selbategii Cumani arseră, prădădură și pustiiră de atunci incoace în excursiunile lor prădalnice atât provinciile bizantine din vecinătatea lor, cât și Rusia și Ungaria. Autohtonii subjugăți din Cumania de pe atunci, numiți în de comun Vlachi „*Βλάχοι*,” „Vlachi,” „Valachi,” dar numindu-se ei în de ei *Români*, se considerau de când se pomeniseră, ca cetățeni ai împărăției bizantine, se țineau cu tărie de biserica greco-orientală, sufereau însă cumplit sub apăsarea invaziei barbare, și începură a resuffa mai liber abia atunci, când Cumani, cu toată alianța Rușilor fură bătuți pe deplin de către Mongoli, un popor tot atât de pofitor de cuceriri, dar cu mult mai puternic, și anume în bătălia de lângă Kalka (1224) precum și în ciocnirile, care-i urmară, încât erau aduși aproape de peirea deplină, de care s'au mântuit numai câte-va părți mai mari prin primirea și așezarea în Ungaria.

Puternica papalitate de atunci își intinse lacomul braț de polip nu numai după păgânii Cumani, abia așezați în Ardeal, ci și după Români greco-orientali din Cumania de atunci (Moldova și parte din Valachia).

Episcopia catolică a Milcovului, întemeiată în jumătatea a doua a sutei a un-spre-zecea, fû cu zel restaurată și îngrijită de către episcopul Mihail, dar nici el, și mai puțin încă regele Ungariei nu fură în stare a o ridica din marea decadență la înălțimea strălucitoare, pe care o doreau. Urmașul său, episcopul Laurentius, adresă în anul 1096 către toți creștinii din Ardeal, clerici și mireni, iar mai cu samă către Secui solici-tarea urgentă, ca să ajute din nou-inființatei episcopii,

Milcovia, prin o suficiență colectă bănească, apoi să pue un contingent de pedestri și călări intru ajutorul cruciatei, enunțate de Papa Urban II și întreprinse de regele maghiar Coloman (1095—1114). *)

După ce marea parte a Cumanilor remași se convertise în anul 1227 la biserica romano-catolică prin indemnul și porunca principelui lor, Boris, Papa Grigorie al IX institui la 1229 o anume episcopie pentru Cumania, pe care-o subordonă arhiepiscopului din Gran, confirmând tot odată suveranitatea coroanei ungurești asupra acestei țări, cunoscute mai târziu sub numele Moldova, care de atuncea incoace formă o dependență vasală a regatului Ungariei și a regelui de pe atunci, Andreiu II. Acuma însă episcopia Cumaniei, întemeiată mai mult în perspectiva viitorului, nu prea avea nici popor ni mulți, nici mijloace de subsistență indeajuns. În amândouă privirile scaunul roman importună înainte de toate pe regele apostolic. Bela IV, fiind încă numai urmaș la tron și părtaș la regență, făgădui legatului apostolic Iacobus Prænestinus, cum-că va purta de grijă cu dărnicie atât pentru a se zidi biserica catedrală cât și pentru a inzestra indeajuns episcopia, întemeiată pentru ținutul Cumanilor. În urmarea acestora Grigorie IX îl indemnă în anul 1234 la îndeplinirea făgăduinței sale, de și făcută în termeni generali, și ceru de la dânsul zestre mare de moșii pentru biserica catedrală a noiei dieceze, ce avea a se zidi, pe care moșii regele să le cumpere din tributul țării, pentru că patronatul bisericeii se cuvenea ș'asa exclusiv numai regelui și pentru că

*) Benkő, Milcovia sive Episcopatus Milcoviensis explanatio. Viennæ 1781. Tom. I, pag. 55—57.

din acest patronat decurgea firește și indatorirea de-a contribui imediat. Autohtonii Cumaniei, Românii cari se aflau în circumscripția episcopiei, înființată pentru această țară, deci mai cu samă cei așezați în Ardeal, se opuneau a recunoaște pe episcopul romano-catolic, ce li se impusese și nu voiau în ruptul capului să se lese de biserica răsăriteană, drept care scaunul Roman prescrie ca remediu în contra lor două mijloace, unul blând, altul silnic. Episcopul Cumanilor primii instrucția de-a rândui pentru românii, locuitori în eparchia sa, un episcop propriu, care ar conveni și ar fi pe placul poporenilor, dar care cu toate acestea să'i fie subordonat ca Vicariu și să'l asculte. Apoi Grigorie al IX il somă pe regele Bela IV cu toată serioșitatea și amenințând cu refuzul absoluțiunii de păcate, ca numai de cât să'și aducă aminte de jurământul depus oral și înscris încă în acel an în mâinile legatului papal Iacobus Prænестinus, jurământ care 'l obliga de-a silii să asculte de biserica romană pe toți supușii neascultători de pe teritoriul, supus stăpânirii sale; apoi să'și mai aducă aminte de promisiunea verbală făcută legatului, cum-că va silii pe Români să primească pe episcopul, ce li se rânduește și aceasta cu atât mai mult, cu cât Românii, numindu-se creștini, nu comit de cât lucruri contrarie creștinismului. În genere nu se cuvine ca un regent creștin să suferă în statele sale pe asemenea schismatici, dar în cazul acesta se mai dovedește și pericolul iminent pentru biserica romană, ca nu cum-va și alți locuitori ai Ungariei, anume germani și maghiari, emigrând în Cumania să se contopească cu românii într'un singur popor și să se incorporeze cu biserica grecească, spre mare

scandală și discredit al celor drept credincioși. Cererile irrefuzabile ale scaunului papal făcute lui Bela IV, erau ca să silească pe Români cu puterea la primirea episcopului roman, ce li se rânduse și să inestrece pe chel-tuială regească și cu de prisos episcopia cu veniturile necesare, spuindu-i-se tot odată, că nu i se cade nici a iu-treținè schismatici în regatul său, nici a zădărnici prin neîmplinire promisiunile sale orale, plăcute lui Dumnezeu. *)

După săvârșirea din viață (1235) a tatălui său, Andreiu II și după ce Bela IV rămase singur stăpânitor fără alt părtaș, el adaose la titlul de până atunci și pe acela de rege al Cumaniei, titlu pe care 'l justifică pe deplin curând după aceasta. O însemnată parte din hor-da Cumanilor, 40,000 de familii, fugând de Mongoli, cău-tară și găsiră scăpare, conduse de principele lor, anume Kuthen, în Ungaria, unde regele Bela IV îi primi în a. 1238. Starea pe jumătate sălbatecă și desfrământată a acestor imigranți îngreuiua apărarea în contra Mongolilor, cari irupsese în anul 1241 în Ungaria.

Scaunul papal, dorind din toată inima convertirea fără deosebire a Cumanilor de la păgânism, a Românilor de la legea greacă, o și puse în lucrare cu mult zel atât prin impulsuni date regelui, cât și prin instrucții către cler. Tendința scaunului papal eră favorizată și de împrejurarea, că Cumanii din Moldova, înspăimântați de nimicitoarea soartă, care ajunsese atât pe connaționali

*) Gregorius IX P. P. Episcopo Cumanorum, dd° Perusii 11 Octobris 1234. — Gregorius IX P. P. Belæ Regi Hungariae, dd° Perusii 25 Octobris et 14 Novembris 1234 (Theiner, Monumenta historica Hungariae, Romæ 1859, T. I, pag. 128, 130, 131.)

lor din Asia la a. 1222 cât și pe cei dintre Dnipro și Nistru in a. 1224 in bătălia de lângă Kalka, se aruncară, spre a se mântui pe sine ținând cu toată hotărîrea in brațele creștinismului și cerură botezul prin mijlocirea hanului lor Boris de la Robert, arhiepiscopul Granului și primatul Ungariei. După ce o mare parte a Cumanilor primiseră botezul împreună cu Boris, mai rămănea acum de-a duce la bun capăt opera cu noroc începută și asupra rătăciților poporului, cari nu se creștinaseră încă. Papa Grigorie al IX il deslegă deci pe arhiepiscopul Robert de giuruința de-a lua parte la cruciata in Palestina (1227), il însărcină cu creștinarea tuturor Cumanilor, de-a boteza, a chirotonisi preoți, a ridica biserici și a rândui episcopi. Robert, folosindu-se de dreptul său, numi in acelaș an încă episcop al Cumanilor pe Theodoric, priorul dominicanilor (predicanți).

Papa Grigorie al IX-lea mai stimula apoi (la 1228) atât pe arhiepiscopul Robert, cât și pe regele Bela IV ca să-i câștige pe Cumani, iar priorului ordinului predicanților ii dade instrucția ca să sprijine energic opera convertirii Cumanilor, începută de arhiepiscopul Granului și să trimită între Cumani frați ai ordinului, destoinici pentru lucrul acesta. *) Iar cât despre întrebarea mai multă ori mai puțină de mijloace de siluire nu se prea punea de pricină într'o vreme, in care regelui i se impunea din Roma datoria cu jurământ de-a

*) Gregorius IX P. P. Priori ordinis Prædicatorum in Hungaria dd° Laterani, 21 Martis 1228. — Gregorius IX P. P. Belæ regi et Archiepiscopo Strigoniensi, dd° Laterani, 21 Martis 1228. — Gregorius IX Episcopo Cumanorum, dd° Perusii 13 Septembris 1229. (Theiner, Monumenta historica Hung. T. I, pag. 87 și 90).

stêrpi cu ori-ce preț pe eretici și pe schismatici și i se da autorizația de-a răpi averile ereticilor.

La anul 1224, sub Innocențiu al IV-lea, frații din ordinul minoriților fură destinați a merge ca misionari religioși și propovăduitori ai credinței în acele țeri ale răsăritului, cari erau de altă lege, fie necreștină, fie necatolică. Li se recomandă deci în mod espres următoarele neamuri: Saracinii, păgânii, Grecii, Bulgarii, Cumanii, Rutenii, Alanii, Iberii, Chazarii, Goții, Etiopienii, Sirienii, Zikii (?), Iacobiții, Nubienii, Nestorianii, Armenii, Inzii, Mesoliții și alți necredincioși, ca să'i convertească, prescriinduli-se în genere, ca convertească pe necreștini la creștinism, pe creștinii eretici și schismatici la biserica romano-catolică. Spre acest sfârșit papa îi inzestră pe misionarii minoriți cu niște drepturi duhovnicești cari idealtmintrelea nu li se cuveneau. Intre acestea însă se ivise un alt ordin de calugări cu mult mai strict organizat și mai puternic în acțiune, de care scaunul roman se servi pentru lățirea mai departe a imperiului său spiritual. Dominicanii (predicanți) au fost aciea, pe cari Papa Innocențiu al IV-lea îi însărcină în anul 1250 cu misiunea de-a readuce în sinul bisericii romane pe acei episcopi, preoți, clerici și mireni, cari inclină spre Roma, dar nu ajung a se hotări tare din considerația dominației bizantine și cari locuesc în țeri, creștinate deja, bine populate, vecine cu Ungaria, însă supuse statului bizantin, cari țeri sunt anume: Țara Philot (se vede că România de astăzi) Albania și Hunia. Spre acest scop misionarii dominicani fură imputerniciți, ca în multe cazuri excepționale să poată scăde din asprimea legilor canonice și să dea absoluțiune de penalități bisericesti meritate.

De atunci Dominicanii știură să intrecă prin succesele lor toate ordinele cele-lalte și n'au fost ei ășii întrecuți de cât de ordinul Iesuiților, care, e drept, că apărù cu mult mai târziu. *)

Primirea cava-
lerilor Ioanniți.
Incursiuni tă-
tare și cumane.
Colonizări.

Pentru a întimpina trebuințele înarmării și apărării țării în afară în contra Tatarilor și Bulgarilor năvălitori, precum și pentru a răspândi mai tare și mai repede puterea regească până la marginele țării, Bela IV primì la anul 1247 pe cavalerii ordinului Ioannit în Ardeal (Fratres hospitalis Ierosolymitani) și le hărăzi prin o bulă de aur, confirmată de Innocențiu al IV-lea, ținutul Severinului, Kinezatele (feudele districtuale) până la Olt, și Cumania, afară de Valahia, dându-le acestea toate ca ei să se așeze acolo, să aibă usufructul și să le stăpânească două-zeci și cinci de ani dearândul. Kinezatul locuit de Români al voievodului Lynioy, fiind credincios, să rămăe însă neatins și în posesiunea nesupărată a locuitorilor originari ai lui; asemenea mai era exceptată de la hărăzirea regală țara Voievodului român Szeneslaus, țara care "avea să se lase, fără scădere, lui și națiunii sale. În Ardeal Ioanniții împărțeau pe jumătate veniturile țării cu regele, în Cumania luau venitul întreg și exclusiv pentru ei, iar de la voievodul Szeneslaus aveau asemenea să ia numai o jumătate a veniturilor. Pentru toate acestea ordiunul Ioanniților luă îndatorirea de-a rândui din mijlocul lui la dispoziția regelui pentru serviciu ostășesc o sută de ostași bine înarmați și călări și de-a

*) Innocentius IV P. P. Fratibus ordinis Minorum, dd° Lugduni 1 Martis 1245. -- Innocentius IV P. P. Priori provinciali ordinis fratrum prædicatorum in Hungaria dd° Lugduni, 9 Augusti 1250 (Theiner, Monum. hist. Hungariæ. Tom. I, pag. 193 și 211).

rânduî afară de aceştia încă cinci-zeci de cavaleri ca să stea în cetăţile de căpetenie ale ţării. În caz de-a se ataca Ardealul de către inamicii din afară, românii de acolo se declară obligaţi de-a veni în faptă în ajutorul Ioanniţilor, precum şi Ioanniţii erau obligaţi din parte-le a veni în ajutorul Românilor. *)

În capitulaţiunea, încheiată solemn cu Rembald, magistrul ordinului, Bela IV îşi rezervă espres şi lămurit drepturile suveranităţii sale. Pentru a stă mai uşor în legătură cu fraţii lor, stabiliţi în Dalmaţia şi în Italia, precum şi pentru a se aproviziona mai bine cu o samă de articole trebuincioase, Ioanniţii mai primiră la dispoziţie şi sub administrarea lor oraşul Scardona de lângă marea Adriatică şi moşia Woyla, de lângă Dunăre, care i se luă castelului Caraşului.

Despre activitatea şi soarta posterioară a Ioanniţilor pe această scenă nouă, rămase o urmă de puţină însemnătate; căci de şi merseră în luptă de la început cu toată buna lor voie la punctele cele mai periculoase, anume la marginile Cumaniei şi dincolo de Dunăre contra Bulgarilor, totuşi împrejurarea, că curând după aceasta ţinutul Severinului primî în frunte'i bani ungureşti (adecă comandanţi de graniţe) şi fû prefăcut în *banat* (ţinutul unei comande de graniţe) dovedeşte, că ei au uzat puţin timp de drepturile lor. Cumania proprie, adecă Moldova şi Valahia, cu toate că li se hărăzise, pare a nu fi

---

*) Aurea bulla Regis Bela IV pro magistro et fratribus hospitalis Ierosolimitani, dd° 1247, 3 Juni confirmata a Pontifice Innocentio IV, dd° Lugduni, 19 Juli 1251, (Theiner Monum. historica Hung., T. I, pag. 208).

fost în posesiunea și usufructul lor de cât prea puțin sau de loc.

Puținele trupe auxiliare, adunate prin stăruințele Papei de pe la potențații străini, nu putură preserva regatul maghiar de puternicele talazuri furtunoase ale năvălirii Mongolilor și a fost curat o întemplantare favorabilă a sortii, că Mongolii, în urma certurilor dinlăuntru, izbucnite după moartea marelui Han Ugetai, se văzură constrinși a se întoarce în patria lor asiatică, mântuind Europa de apăsătorul vis a avea al predominării lor și a furiei lor de distrugere.

Și alte măsuri de apărare, luate în partea apusană a Ungariei, se dovediră nesuficiente în contra grămădirii masselor de popoare barbare, așa că la anul 1254 deja regele Bela IV vesti Papei Innocențiu IV amenințatoarea năvală a Tatarilor în Ungaria, cari 'i și cuceriseră țerile tributare și intru cât-va supuse suveranității sale: Serbia, Cumania și Bulgaria, iar acum au de gând a innăbuși ca lavinele Europa întreagă. Un adânc strigăt de ajutor ridică regele către scaunul Roman, cerând ajutor în război și rugându-se cu lacrimi, ca să nu fie tratat ca un copil vitreg al bisericei mume și să nu fie avizat a cerși pe la uși străine ajutor; căci el se adresase până acuma înzădar la trei puteri mari și pentru a scăpa de extrem, insurase chiar pe fiul său ăntăiu născut și moștenitor al tronului, pe Stefan, cu Elisabeta, o Cumană. *)

Curând după aceasta se ridicară Cumanii doritori de pradă, în zilele regelui Ladislaus IV Chunus, intrară în

*) Litera Belæ Regis IV ad Innocentium IV P. P., dd° Potoka 11 Novembris 1254, (Theiner, Monumenta histor. Hung. Tom. I, pag. 230).

Ardeal și in comitatul Bihariei, dar fură biruiți pe deplin de acest rege, apoi fură duși îndărăt in Ungaria, după ce li se făcură unele concesiuni favorabile și colonizați statornic in mai multe locuri, anume intre Tissa și Dunăre, Murăș și Criș, precum și intre Timiș și Murăș. *)

---

*) Diploma Regis Ladislai IV Chumi pro Cumanis dd° 11 Augusti 1279.

Partea a doua.

De la descălecarea principatelor românești până la pierderea neatărnării lor.

CAPITOLUL IV.

Valachia de la începutul existenței ei deosebite sub principii proprii.

Teritoriul, numit mai târziu al Valachiei, era o parte a imperiului Roman și se ținea de provincia Dacia (Dacia ripensis). Populațiunea de acolo, compusă dintr'un amestec de Geți, ce se aflau din vechime pe acele locuri și din coloniști romani, așezați din nou, a fost retrasă preste Dunăre după porunca împăratului Aurelian la an. 217 al erei creștine și fù așezată pe malul drept, când începură a se 'mmulți năvălirile barbarilor. De atunci incoace Valachia a fost multă vreme drumul mare de trecere

Istorie sumară
dinainte de des-
călecarea Vala-
chiei.

pentru acele seminții barbare, cari curgeau din Nord și Nordost spre Dunăre, aruncându-se mai cu samă asupra Traciei. Când se ivi și se 'mputernici în Moesia regatul bulgar, își intinse în veacul al nouălea granițele lui și preste Valachia, iar aceasta din urmă se 'mpopolă cu numeroși Români, ce immigrau bucuroși din munții Emului și din Macedonia în statornicele șesuri ale frumoasei țeri Dunărene, lucru la care indealtmintrelea erau și nevoiți prin multiplele persecuțiuni ale guvernului byzantin. În suta a zecea s'așezară pe pământul Valachiei Pecenegii, iar aceștia făcură loc Cumanilor, ce au stătut timp îndelungat pe locurile acestea (1083—1220). Dar și în vremea stăpânirii Pecenegilor coloniștii români n'au încetat de-a curge 'ntr'una din Bulgaria și Tracia în Valachia. Pentru a'i combate și reimpinge pe Cumani, guvernul unguresc rândui întâiu ordinul cavalerilor germani (Crușiferi de Hospitali S. Mariæ) apoi pe cavalerii Ioanniți, trimițându-i ca înainte-luptători la marginile Cumaniei, fără însă de-a ajunge la succesul dorit.

În această stare fără de orânduială și netocmită s'a aflat Valachia până ce ajunse a fi neatărnată, o neatărnare care-a fost cu puțință mai cu samă prin împrejurarea, că țara aceasta nu stătea de cât de nume sub suveranitatea Ungariei, nu însă în realitate, căci numai atunci i se făcea omagiu Ungariei, când ea 'l cerea trimițând oștiri, indealtmintrelea suveranitatea ei era trecută cu vederea.

Suveranitatea Ungariei peste Valachia, pe atunci neconstituită încă în stat, era și nedeterminată în privirea cuprinsului și șovăitoare în consistență. Un conducător român, anume Lythen, se și puse în fruntea unei cete

naționale, se revoltă în anul 1272 contra regelui Ladislau IV, minor încă, cuprinse o parte a Valachiei, care pe atunci se număra între țerile vasale ale coroanei ungurești, și cu toate somațiunile refuză darea tributului. Atunci regele orânduî pe incercatul ostaș Georgius, să meargă cu oaste în acele locuri, care bătù și ucise pre defector, prinse pe fratele acestuia, anume Barbat, și'l sili cu succes la plata tributului. *)

Cu atât mai isbutită se dovedî însă tendența de consolidare a Valachiei, după ce ea se proclamă neatârnată ca ștat propriu sub Voievodul Radu-Negru în anul 1290.

Acest regent, care se descleștă de sub supremația Ungariei și domni de la 1290—1314, își așeză scaunul domniei — după cum spune tradiția lesne de împăcat cu fapta istorică — mai ăntăiu la Câmpu-lung, nu departe de creasta muntoasă dintre Valachia și Ardeal, apoi la Argeș lângă riul cu acelaș nume, apoi puse ăntăiu temelie orașelor Târgoviște și București în cari după ani îndelungați își mutară scaunul urmașii săi. Tot în zilele lui s'a înființat episcopia Râmnicului (a. 1304) în târgușorul cu acelaș nume, episcopie care ajunse abia atuncea strălucită și însemnătoare, când mitropolitul Anthimios mută scaunul arhiepiscopal de la Severin la Râmnic, de când acest din urmă și păstră multă vreme numirea de *Noul-Severin*.

După Radu-Negru remaseră doi fii: Dan și Radul, dintre cari cel de'ntăiu domni imediat după tată-său la anul 1333, iar Radul nu domni în persoană, ci numai prin fiii săi Dan II și Mircea I.

---

*) Diploma Regis Ladislai IV Chuni dd° 17 Decembris 1285.

Valachia era așa dar întemeiată ca corp politic, iar noua comunitate de stat se introduse în șirul statelor neatărnate, băgată oare-cum ca o mai mică creațiune de mijloc între marile puteri de pe atunci Ungaria, Polonia și Turcia. Intemeietorul statului, Ragu-Negru, nu dete însă țerii sale din nou create o nouă bază constituțională, ci păstră, neschimbată în liniile ei fundamentale, constituția bine-cunoscută poporului său prin tradiție și prin praxă, o constituție pe care poporul o dusesse cu sine din Bulgaria în Ardeal, din Ardeal în Valachia.

A. Această constituție recunoștea în capul statului un Voevod, însă nici ridicarea lui în scaun, nici marginile puterii sale nu erau însemnate după o normă hotărâtă nici prin o lege fundamentală, nici prin vr'o tradiție statornică. Succesiunea ereditară pe baza descendenței legitime, ba chiar nelegitime, hotăra în aceeași măsură și cu aceeași îndreptățire, ca și alegerea de către boierii cei mari, a căroră liberă chibzuință nici avea vr'o margine, nici era însemnată printr'un anume îndreptariu.

Cestiunile importante a raportului dintre succesiunea ereditară și alegere, dacă asta din urmă e exclusă prin cea de'ntăiu, sau dacă modul din urmă cată a se'ntrebuința numai în cazul stingerii descendenței directe, apoi cestiunea, dacă amândouă modurile de așezare în scaun se exercitau în aceeași vreme și în ce legătură steteau ele între olaltă, toate acestea n'au fost deslegate definitiv nici teoretic, nici practic, nici prin tradiție, ci țineau țara în turburare și'n penibilă nesiguranță la ori-ce schimbare de domnie, dedeau pas arbitrariului și

nemăsuratei poftă de domnie, favorizau politica faptelor complinite la toți pretendenții tronului și atrăgeau amestecul interesat al puternicilor principii vecini. Ci în epoca întâia a vieții statului succesiunea ereditară pare a fi fost aproape exclusiv-hotăritoare și avea preferență înaintea alegerii de cătră boieri.

Având conștiința modestă a poziției și puterii lor, atât Radu-Negru, cât și voievozii ce i-au urmat, nu și-au luat vr'un titlu sfărăitor și pretențios, ci unul întemeiat pe realitatea lucrului: „Cu mila lui Dumnezeu Voievod și Domn al Ungro-Vlachiei.“ Acest titlu nu dovedește nelimitata și deplina autoritate, nici maiestatea implinită a tronurilor autocratice, de vreme ce Voievozii în Ungaria și'n Polonia, asemenea Despoții (omonimi cu românescul Domn, cu bulgarul Gospodar) din împărăția bizantină, cu toate că aveau nelimitate drepturi administrative, aveau însă un suveran recunoscut în mod formal și anume cei de'ntăi pe regii lor respectivi, cei din urmă pe 'mpăratul. Fără scădere pentru viul lor instinct de neatărnare, Voievozii români totuși nu se simțeau indestul de tari, spre a susține în afară și pentru tot viitorul neatărnarea lor și spre a o face cunoscută în mod permanent prin chiar titulatura lor. Adevărat, că de-o-cam-dată nu recunoșteau nici o suprație, dar totuși lăsară deschisă posibilitatea pentru viitor a unei asemenea recunoașteri. Titlul ce și'l luase cuprindea în el un program de politică eventuală față cu puternicele state vecine.

B. Alături și sub Voievod factorul cel mai influent în stat era nobilimea pămănteană sau starea boerească, împărțită în boeriile vrednicilor statului și în boeriile

in slujba curții Domnești. *) Administrația politică, jurisdicțiunea și conducerea oștirii erau esclusiv pe mâna boierilor, cari'n virtutea acestei impreunări a intregii puteri executive, cumulate asupra-le, căștigară o precumpănire apăsătoare asupra intregii populații și'l stăpăneau pe deplin pe țeran și pe omul de rând in genere. Preferința de căpetenie și rangul ăntăiu între boieri i se cuvenea cu dreptul banului Craiovei, supremul administrator politic al părții de țară de dincolo de Olt spre de-a pururea recunoaștere, că se supusese de bună-voie lui Radu-Negru, ca unui Voievod al țerii. Fiind-că numai starea boierească ocupa cele mai insemnate funcțiuni ale statului, și fiind-că cel-ce stăruia să ocupe vre-un insemnat post public al statului trebuia să fie de neam de boier pământean, de aceea noțiunile boier și funcționar innalt al statului se acopereau intr'adevăr până la un punct oare-care in intrebuintarea lor practică și lăsau să se întrevadă o organizație aristocratică. Această organizație insă dovedește ăntăiu, că stările de jos erau in așa de adâncă necultură și slăbiciune morală, încât nu erau harnice a ocupa vr'o funcție mai importantă a statului, apoi că numai in clasa boierească se putea găsi aptitudinea necesară pentru o spornică conducere a tre-

*) Numele *boieriu* se derivă din cuvântul bulgaro-slav **Болгаринъ** (boliarin) care iar se reduce la radicala **Боліе** (multum, mult) și 'nsemnează pe unul care are sau poate mult, magnatum unum, optimatum unum, deci un magnat, unul din innalta nobilime, mai târziu in genere unul din nobilimea mai 'naltă spre deosebire de mica nobilime, care cuprindea pe mazili și răzași. (Miklosich, Lexicon linguæ slavonicæ veteris dialecti. Vindobonæ 1859; Miklosich, die slavischen Elemente im Rumunischen. Wien, 1861).

bilor publice din țară. Ast-fel, într'un stat curat agricol, interesele și fireasca dezvoltare a miciei proprietăți de pământ precum și acelea ale țărănimii, care prin număr forma o foarte precumpănitoare majoritate, aceste interese rămăseră cu totul nereprezentate și puse la discrețiunea și bunul plac al boierimei, care din parte-i păzea cu gelosie și în mod unilateral numai înflorirea proprietății mari de pământ. Iar acolo unde guvernul e strins îngemănat cu interesul unei singure clase, nu prea poate fi vorba de-o îngrijire egală pentru interesele vitale a celor-l-alte clase.

C. Poporul de rând, dar mai cu samă partea lui precumpănitoare, țărănimea, eră supusă boierilor în privire autoritativă și civilă, iar acestia atât ca autorități politice, cât și ca proprietari de moșii, dar mai cu samă în cea dintâiu a lor calitate, exercitau o însemnată putere asupra țăranilor. De și această imbinare a puterii autorității politice și a drepturilor proprietărești era o sarcină grea pentru poporul de rând, totuși poporul nu'și pierduse cu totul libertatea lui civilă, nu eră subjugat în robie aspră, ci claca, dijma și birurile în bani el căta să le privească și să le recunoască, parte ca un fel de leafă pentru autoritatea politică locală, parte ca o indemnizare pentru proprietarul suprem al pământului întreg de pe o moșie, deci în ochii poporului acestea erau prestațiuni bine întemeiate către boieri. Sarcina populațiunii de jos nu eră tocmai insuportabilă, mai cu samă pentru că birurile către guvern nu erau atât de mari și de grele ca mai târziu.

D. Clerul, acoperind în mare număr țara, dar neavând nici o știință și departe de ori-ce cultură mai în-

naltă, apoi afară de clericii din manăstiri și de la biserici catedrale, fără suficiente mijloace de subsistență, potrivite cu cinul lui, nu eră in genere potrivit, ca să joace vre un rol insemnat in privire politică sau socială; apoi chiar in popor se bucura de-o vază mică și nu avea nici aptitudinea, nici puterea de-a esercita v'o iniurire invederată și folositoare in trebile lumești. De oare-care greutate a fost mai târziu, de și nu tot-d'a-una, atitudinea mitropolitului, a celor doi episcopi și a egumenilor mănăstirilor mai mari, cari parte prin poziția lor mai naltă, parte prin o cultură mai ingrijită, își apropiase o înțelegere dreaptă a trebuințelor sociale și a trebilor țerii și nu erau cu totul lipsiți de credit in această privință.

Pe aceste baze tradiționale și aplicată asupra celor patru clase ale populațiunii crescù și se desvoltă contribuția Valahiei și servì de model și de original, vrednic de imitat, pentru constituirea organică a Moldovei după o jumătate de veac de aci.

Mihailu Bassaraba Voievod.

Voievodul Mihailu Bassaraba, urmașul lui Radu-Negru și intemeietorul tot odată a celei mai puternice și mai glorioase dinastii Române, știu să și întărească atât de mult puterea sa in vremea celor nouă-spre-zece ani ai domniei lui (1314—1333) și știu s'așeze pe o temelie atât de sigură viața individuală a țerii sale, in cât putu să se incumete la luptă cu puternicul rege maghiar Carol Robert I, să i dea piept și să se desfacă de atârnarea vasală de Ungaria; ba crezù chiar de cuviință de-a trimite principelui bulgar Mihail Stratimirovici la anul 1324 trupe auxiliare improtiva Grecilor din Bizanț. Pretențiile de suveranitate ale Ungariei peste Valahia nu se

puteau susține de cât cu sabia în mână; dar cât de nestatornici sunt sorții războiului avea să vadă Carol Robert în persoană. Voievodul român, Mihail Bassaraba, își plătea într'adevăr regulat tributul de vasal către Ungaria și oferì regelui spre siguranță chiar pe fiul său ca ostatic. Totuși regele, după impulsivitatea Voievodului Toma al Ardealului, care voia să și lărgescă teritoriul, deschise ostilitățile contra Valahiei dejă în anul 1323, intrând fără motiv bine-cuvântat în țară în fruntea unei oștiri puternice și încunjurat de cei mai mari demnitari clerici și mireni ai săi *), apoi la anul 1330 întreprinse o campanie sub conducerea lui proprie iar în contra Valahiei, dar dedu de-o improtivire atât de puternică, precum n'ar fi așteptat'o. El își așează mai întâiu tabăra din'aintea orașului de rezidență a Domnului român, din'naintea Curții de Argeș, dar curând e amăgit împreună cu oastea toată în munții, acoperiți cu păduri și la strimt, unde dosise românii, și acolo e încunjurat și acoperit din toate părțile cu săgeți. Impresurat de aproape patru zile de-a rândul, espus foamei și tuturor ostenelelor, incapabil de-a se desvolta și apăra în regulă, fără eșire din ponoară și riple stâncilor, oștirea sa e dată pierzării depline. Numai îmbrăcându-se prost și cu ajutorul plin de abnegație a comisului său, Stefan, regele isbutește să se tupile cu suită mică și cu mare primejduire a vieții sale printre șirurile inamice spre Temișoara, de unde plecă la Wissegrad. **)

*) Diploma Regis Caroli Robert, dd° Wissegrad 2 Ianuarii 1323.

**) Turoczi, Hungaria suis cum Regibus, Tyrnavia 1768, pag. 368. — Diploma Ludovici Regis dd° 1347.

Ne mai supărat după așa biruință, Mihaiu Bassaraba se purtă ca principe neatărnat și nu mai recunoscă suveranitatea Ungariei.

Dan I Voievod. Tot ast-fel fù și cu Dan I, fiul lui Radu-Negru și urmașul lui Mihaiu Bassaraba, care 'n domnia lui de zece ani (1333—1342) nu se cunoscă atărnător de coroana sf. Stefan, dar din fericire nu suferi nici un atac rășboinic.

Alexandru
Bassaraba Voie-
vod.

Nu'i merse însă tot atât de neted și următorului Voievod, Alexandru Bassaraba (1342—1365) fiu al lui Mihaiu Bassaraba Voievod, care se lepădase de ori-ce datorie de vasal cătră coroana Ungariei și nesocoti multă vreme pe rege. Intimidat de biruința regelui maghiar Ludovic I (cel Mare) asupra Sașilor rebeli din Ardeal, captivat de evlavia acestuia, se simți determinat de a abate cu binele amenințatoarea invazie. Se supuse regelui, îl întâmpină la margine, ingenunchiă înainte'i, îi jură credință neclintită și ascultare nestrămutată ca unui suveran al său și se îndatori a plăti tribut pe fie-care an. Spre închinare solemnă aduse daruri splendide, prezenturi strălucite și pietre scumpe, pe care le hărăzi cu imbielșugare regelui și coroanei sf. Stefan spre semn de supunere. Raportul reciproc deveni atât de prietenesc, în cât Vodă se 'ntoarse vesel și plin de încredere și numai comise nici o infidelitate față cu domnu-său. *)

Merit esențial intru restatornicirea concordiei și păcii dintre Valahia și Ungaria și-a câștigat episcopul din Oradea-Mare, care a vizitat de mai multe pe Alexandru Vo-

*) Johannes de Thurocz, Chronica Hungarorum Bonnæ 1488. Reprodus în Schwandtner, Scriptores rerum Hungaricarum, Viennæ 1746, Tom. I, pag. 174.

dă in calitate de sol regesc și a știut să pue la cale reconciliarea. Ca resplată regele Ludovic I, incuviințând cererea episcopului, confirmă privilegiile bisericei din Oradea-Mare. *)

Din căsătoria ăntăia c'o soție de lege grecească, Alexandru avu pe fiul și urmașul său, Vlad (Vlaïcu, Vladislaus). A doua soție, Clara, de lege catolică, care trăi mai mult de cât dănsul, îi născu două fiici, dintre care una se căsătorii după Strașimir, ban de Vidin, cea-laltă după Simon Stareț, principe sârbesc.

Vlad I Voievod (Wladislaus, Wlaïko) domnind de la 1365 până la 1374 adevă zece ani, a fost la 'nceput vasal credincios al regelui Ungariei Ludovic I și i-a dat ajutor contra Turcilor, care fură bătuți și pierdură cetatea Vidinului, peste care in a. 1366 fusese rânduit ban voievodul Ardealului, Dionisie, dar in anul 1367 Vlad se resculă contra regelui și 'l întărită să calce țara cu oaste. Potrivit planului hotărit de mai 'nainte, atacul avea să urmeze din două laturi de odată, despre Ardeal prin voievodul Micloș, despre Vidin prin regele ănsuși. In fața regelui, insă dincoace de fluviu, Vlad se puse 'n poziție cu oastea sa de căpetenie, cu intenția de a 'i opri trecerea preste Dunăre. Totuși oastea ungurească de căpetenie, condusă de priceputul intru ale rășboiului Niclas Gara, care se răsăma de șanțuri cu plan și chibzuință făcută, știu să trecă riul pe plute, cu toată ploaea de săgeți despre partea Romănilor, și cuprinse ținutul Severinului.

Vlad I Bassa-
raba Voievod.

*) Thuroczy, Ungaria suis cum Regibus, Tyrnavia 1708, pag. 370. — Ludovici regis confirmatio privilegiorum Ecclesie Varadiensis, dd° 1355.

Vlad deșertă câmpia cu toată oștirea sa, iar regele puse să reconstruească fără întârziere castelul Severinului.

Pe dos a fost însă soarta despărțământului de Săcui, comandați de Voievodul Niclas. Lângă riul Ialomița ea dete de șanțuri și întărituri de țarași, bătù și puse intr'adevăr pe fugă insemnata oaste a boierului Dragomir, castelan al cetății Dâmboviței, dar inaintând fără precauțiune, încăpuse între păduri, ripi și munți, fù surprins pe neașteptate, incunjurat și bătut cu totul tot. Intreaga oaste de Săcui erà acum parte prinsă și legată în mâinile biruitorului, parte fără viață așternută în păduri și mlaștini și numai prea puțini fugari ajunseră cu zor-nevoie în patria lor. Și Voievodul Niclas își pierdù viața și cu mare osteneală îi scăpară cadavrul în Ardeal. Cei mai de samă subconducători rămaseră asemenea morți pe câmpul de luptă. De vreme ce din cauza invingerii suferite, împreunarea plănuită a celor două corpuri de oaste ungurească a trebuit să rămăe neimplinită, de aceea nu i'a fost nici regelui cu putință să inainteze mai înlăuntrul Valahiei, să silească pe Vlad a primì lupta și să'l invingă pe deplin; căci Voievodul românesc se retragea binișor cu oastea sa de căpetenie, și nici avea de gând să primească vr'o bătălie. Totuși convins de superioritatea puterii ungurești, Vlad se supuse în sfârșit, prestă omagiu regelui Ludovic ca unui domn al său natural (*Domino nostro naturali*) și'i juruì atât regelui cât și coroanei Ungariei fidelitate nestrămutată. Curënd după asta, crezù că poate solicita de la rege să confirme o danie, pe care o făcuse el unei rude a lui anume Ladislaus Dobka. În chrisovul, dat în această privire, el nu se numește numai Voievod al Ardealului ci și ban de Se-

verin și duce al coloniei Făgărașului (Banus de Zevrinio et Dux plantationis terræ Fogaras) laudă meritele, ce și le-a câștigat viteazul oștean Ladislaus Dobka, când regele a încercat împreună cu Vodă să cucerească Bulgaria, înseamnă în mod espres moșiile dăruite din teritoriul Făgărașului de langă Olt și nu se sfiște a crede despre rege, că va confirma dania pe de-apururea într'un mod obligatoriu și pentru urmașii săi. *)

Regele Ludovic I pusese cu puțin mai 'nainte să se zidească castelul întărit al Severinului, să se așeze în el o strajă corespunzătoare și să se 'narneze cu praștii, ce ajungeau departe și acuma orându'i aceleași dispoziții și pentru Bran (Törzburg), nu departe de Brașov pentru a apăra intrarea și eșirea spre Valachia. **)

Ileana, fiica lui Vlad, se măritase în anul 1355 cu principele sârbesc Stefan Uroș V, dar acesta o gonî după câți-va ani și luă în locu'i în căsătorie pe fiica craiului Wukașin. Când acest din urmă răpi domnitorului legitim Uroș V și viața și țara, Vlad hotări să răsbune moartea fostului său ginere. Trecu Dunărea, ajută cumnatului său vitreg să alunge garnizoana ungurească din Vidin și să scuture supremația ungurească, o uneltire, care'i succese pe deplin, iar cei cinci minorități, ce'i găsi acolo și cari, întemeiați pe protecția regelui Ludovic, făceau cu zel propagandă catolică, 'i dete pe mâna fanaticului cler grecesc, ca să'i judece și dete voie calugarilor să'i omoare. Apoi îl întărită pe Strașimir să atace pe Vucașin și spre acest scop chemă ajutoare turcești.

*) Diploma Ladislai Vayvodæ Valachiæ dd° Ardsches 15 Julii 1372.

**) Iohannes de Thurocz, Chronica Hungarorum, part. 3, cap. 38.

De acolo 'l invinovațesc cronicarii pământeni, că el ar fi supus ăntăin și 'ntăiu țara românească Turcilor, care supunere însă n'a fost de cât trecătoare și fără nici o regulă.

Curând după ce stătù in scaun intemeiă in anii 1365 și 1366 la Vodița, nu departe de marginea ungurească, o mănăstire cu hramul sf. Antonie, o dăruî cu imbielșugate mijloace de subsistență și cu alte lucruri trebuitoare, o puse sub respectabilul egumen Nicodim și hotări, ca la caz de moarte egumenul să 'și aleagă singur urmașul, iar soborul calugărilor să aibă a'l confirma numai. *)

Dan II Voievod.

Urmașul său Dan II, un fiu al lui Dan I, domni doispre-zece ani (1374—1386) preste un popor pe cât de rășboinic și viteaz pe atât de rău guvernat, politicește ne copt și iubitor de schimbări, care in mare parte se compunea din păstori și locuea cu puține escepțiuni, in sate. Pe Grecii bizantini trebuia să 'i isbească de la cea dintăiu privire atât imperfecțiunea constituției statului, cât și existența civilă, lipsită de legi a Romănilor, apoi asemnarea limbei lor cu cea italiană de și cea dintăiu părea atât de amestecată cu elemente străine și atât de degenerată, încăt rămănea neînțeleasă pentru cea din urmă. Cu toată asemnarea cu Italienii nu numai in limbă, ci și 'n datine, in purtarea armelor și 'n uzul uneltelor, originea și imigrațiunea Romănilor rămănea totuși o cimilitură nedeslegată și mărturisită de cei invē-

---

*) Хрисовольъ Воевода Владислава fără dată și loc. Vezi *Venelin* Влахо-Болгарскѣя Грамотѣ. Petersburg 1840, pag 5 & 6.

țați și pētrunzētori, cimilitură a cărui soluțiune n'a isbutit pe deplin nici până in zioa de azi. Innăscuta neașezare și movibilitate a acestei nații, impreună cu relele unei poziții civile, in multe părți opuse dreptului natural, apoi administrația tiranică și arbitrară, produsēră prea adesea-ori vacanțe de tron și schimbări de Domn, iar acestea toate exercitau o reacțiune stricăcioasă asupra existenței statului, a consolidării liniștei și a bunei orândueli din lăuntru precum și asupra caracterului poporului. O ast-fel de soartă avu și Dan II, care fū rēsturnat prin ucidere din scaunul domnesc și inlocuit prin fratele și urmașul său vrednic de mirare, căci acest din urmă, fiu asemenea legitim al unui Radu-Vodă, dinast in-dreptățit la domnie, dar care n'a ajuns să stea in scaun, s'au arētat capabil nu numai a se mântinē in tr'o lungă domnie, ci a și faptuī lucruri considerabile. *) Rēsboiul, inceput de Dan II contra lui Șișman, craiul Bulgariei, pentru marginele țērii sale, fratele și urmașul său Mircea I il duse la bun capēt.

Raportul lui Dan cu Ungaria era c'am incordat, de și nu de-a dreptul ostil, ceea-ce se dete pe față nu atât in privire politică, dar cu atât mai mult in cea economică. Una din gelozie contra Valachiei, apoi din ingrijire pentru interesele negoțului ardelenesc, regele Ludovic I se vērū hotărīt a dispune, ca toți negustorii străini, care ar veni in Ardeal și in Brașov cu mărfuri de băcănie, nici să aibă voie a neguța cu mărunțișul in acest oraș, nici să esporteze cum-va mărfurile lor in Valachia ci, mai cu samă, in cazul unei contravențiuni

*) Laonicus Chalcocondylas, de rebus Turcicis. — Bonnæ 1843, pag. 77 et 78.

să fie pedepsiți cu confiscarea. Eftenirea multor mărfuri străine înlăuntrul țării prin oprirea negoțului de transit în țara învecinată, adică în principatul nu tocmai flexibil al Valachiei, a fost motivul acestei măsuri regale. *)

Dar nu numai din partea Ungariei, ci și dintr'a Poloniei se iviră pretenții de suveranitate asupra Moldo-Valachiei, cari erau cu atât mai greu de deslegat, deci cu atât mai amenințătoare cu resboiu, cu cât amândouă regatele căutară tot într'o vreme și fie-care din ele pe socoteala lui să dovedească și să facă a li se recunoaște pretențiile de către un al treilea principe, care hotărî să descurce cestiunea cu tăișul săbiei. Când se născu în urma acestora o ceartă serioasă pentru posesiunea Basarabiei între regii din Polonia și Ungaria pe de o parte și Tartarhanul Usbeg pe de alta, Papa Benedict XII adresă o scrisoare prietenoasă Tartarhanului, propunându-i mijlocirea sa pentru împăcarea certei și rugându'l să revie de la intenția de-a ataca cele două regate. Nu era ceva estraordinar, ci tocmai în spiritul chemării scaunului Roman de-a se folosi și de această ocazie pentru încercări de convertire asupra Tartarhanului. **)

Pretențiile de suveranitate polone și ungurești au fost mai trainice de cât chiar numele Cumaniei, nume care după întemeierea Valachiei, la an. 1290 și a Moldovei la 1359, se dete curënd uitării și fiind-că ridicarea unor asemenea pretenții contra principilor acestor țeri, cari aveau drepturile lor prin ei înșii, era equivalentă cu

*) Mandatum Ludovici Regis dd° Pispek 15 Martii 1382.

**) Epistola Benedicti XII P. P. ad Usbeg, Imperatorem Tartarorum in Crimæa dd° Avinione, 17 Augusti 1340.

chiar puterea de-a o executa, singur schimbătorul succes al armelor numai hotărî de acum înainte poziția principatelor românești față cu cele două puternice regate vecine, pofitoare de cucerire.

Iscusitul scaun Roman, folosindu-se de legăturile de inrudire între curțile regești a Ungariei, Poloniei și Boemiei, luă cu zel în ajutoru-i când pe ceste două pentru a stărpi pe cei de lege grecească din cea de'ntăiu, când iar alterna, cerend concursul altor două dintre ele în contra obstinațiilor partisanii ai bisericei greco-orientale, ce se aflau în câte unul din aceste regate.

Continue unei-tiri Romane de proselitism contra românilor.

Ast-fel Bonifaciu al VIII refusă la an. 1302 lui Wenceslaus V, rege al Boemiei și al Ungariei tot-odată, bine-cuvântarea și protecția apostolică, ce o ceruse pentru fiul său, destinat a urma pe tron în Ungaria, iar pe el însuși îl oprî hotărîtor de-a se ridica ca pretendent la coroana polonă, pentru că tocmai în urma unor asemenea pretențiuni la tron, nobilul alt-fel și vestitul regat al Ungariei au ajuns în timpul din urmă la decadentă și va păre destinat a peri cu desevărsire în ochii Cumanilor, Tătarilor, schismaticilor și păgănilor, ce vor năvăli dușmănește asupra-i. Dacă Wenceslaus V are însă drepturi reale asupra Poloniei, atunci să le dovedească în persoană dinaintea Papei, din mână căruia va primi hotărîrea. *)

Mijloacele morale nefind suficiente, convertirea ereticilor se făcea întrebuintând fățiș puterea fizică. Ast-fel papa Ioan al XXII-lea porunci în anul 1327 ordinului

*) Literæ Bonifacii VIII P. P. Wenceslao V Regi Boëmiæ et Ungariæ scriptæ, dd° Anagnie 10 Juni 1302. (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. I, pag. 392).

predicanților (Dominicanilor) din Ungaria ca să stărpească din rădăcină toți vlăstarii ereziei din via Domnului. În urmarea acestei porunci ordinul Dominicanilor eră dator să propovăduiască o cruciată împotriva tuturor Ardele-
nilor, Bosniacilor și Slovenilor, cari ca eretici sau schis-
matici se țin departe de biserica catolică, apoi ordinul
era în drept de-a da, pentru stărpirea aceloră, deplină
absoluțiune tuturor cruciaților, în acelaș chip în care se
obiceșnuia a da absoluțiune pentru cruciata la sf. Mor-
mēt. Acelaș papă trimise pe frații Minorii (fratres or-
dinis Minorum) în calitate de inquisitori în Bosnia ca să
desrădăcineze scelerateța eretică, (hæreticæ pravie), ce se
intinde acolo și mulțumî tot odată regelui Carol Robert
pentru bine-voitoarea primire și puternicul sprijin, dat
Minoriiților. Cu spîritul unei prudente prevederi Papa dete
ordin prohibitiv prelaților din Ungaria, să nu supere de
îndată pe Cumanii, Români (Alachios în loc de Valachos)
și Slavii cei abia trecuți la biserica Romană cu stringe-
rea prea aspră a dijmelor, cel puțin nu în cel de'ntăiu
răstimp după convertire, și să nu'i apese, pentru a nu'i
dispune pe neofiți în contra convertirii. *)

Dar îngrijirea scaunului papal pentru unitatea credin-
ței se 'ntinse în acelaș chip și asupra țerilor laterale ale
Ungariei. Ioan al XXII-lea făcû (1327) cerere urgentă
cătră Solomon, comite al Brașovului, cătră Mikth, banul

*) *Litteræ Ioannis XXII P. P. Priori ordinis Prædicatorum in Hungaria scriptæ, dd° Avinione 1 Febr. 1327. — Ioannes XXII, P. P. Regis Carolo Roberto dd° Avinione 12 Augustis 1327. — Ioannes XXII P. P. universis Prælatibus Hungariæ, dd° Avinione, 8 May 1328 (Theiner, Monumenta histor. Hung., Tom. I, pag. 513, 517, 519).*

intregei Slayonii și 'n fine cătră Mihaiu Bassarab, domnul țării românești, insinuându-le cu tot din'adinsul ca să dea intrare in teritoriile lor respective, cari aparțin Ungariei, calugărilor dominicani și să le dea spornic ajutor pentru ca aceștia, in calitate de inquisitori, să combată scelerateța eretică (hæreticæ pravitatis). Dar tocmai din partea acestor țeri laterale Ungaria avea a in-frunța pe atunci o mulțime de dușmăanii și de complicațiuni serioase, căci atât Ștefan Dușan, despotul Sârbiei având ajutor bizantin, cât și dificilul voievod al Valahiei, Mihaiu Bassaraba, apoi Bulgarii, Tatarii și Dalmațienii știură a se opune cu arma 'n mână și cu succes poftei de cucerire a Ungariei. Scaunul papal luă deci pe regele apostolic sub scutul său deosebit, și Ioan al XXII-lea dispuse (1334), ca toți drept credincioșii din Ungaria, cari vor merge 'n campanie contra schismaticilor, Tatarilor și păgănilor și ar perî sau imediat pe câmpul de luptă, sau in urma ranelor primite pe el, să aibă deplină iertare de păcate. Apoi fiind că regele Carol Robert arăta foarte multă asiduitate intru creștinarea dorită a Rutenilor schismatici din Galiția și a altor populațiuni rene-gate de pe lângă marginile regatului său și fiind că pen-tru aceasta avea mari cheltuieli, Papa Ioan al XXII-lea îi incuviință cererea și 'i dete voie ca să perceapă și să întrebuițeze in curs de trei ani a treia parte din veni-

*) Litteræ Ioannis XXII P. P. ad Comitem Salamonem, banum Mikth, Thomam Woyvodam et Michaëlem Bassarab Woyvodam transalpinum; dd° Avinione, 1 February 1327. — Litteræ absolutoriæ Ioannis XXII P. P. pro universis Christi fidelibus in Hun-garia; dd° Avinione 11 Julii 1334. (Theiner, Monum. hist. Hung., pag. 513 și 600).

tul, ce'l dau prebendele bisericesti vacante, pentru ca să aibă cu ce 'și apăra regatul contra atacurilor dușmane, provocate prin această operă de convertire. *) In acelaș spirit de proselitism Papa Clement VI (1351) dete voie regelui Ungariei, Ludovic Cel Mare, ca să ridice in cuprinsul teritoriului său, dar mai cu samă pe la margini biserici parohiale romano-catolice, in socotința, cum că prin asemenea biserici s'ar putè converti cu mult mai ușor schismaticii eretici, necredincioșii și pagăanii, care cresc și se 'nmulțesc pe acolo ca buruiana cea rea. **) Acelaș Papă orându-i a se trimite frați din ordinul minorităților din Ungaria in Cumania și cele-lalte țeri laterale ungurești, parte pentru a întări pe neofitii dejă numeroși in credința catolică, parte spre a câștiga pentru biserica latină, pe cei ce persistă încă in necredință. ***) Sămënța propagandistă incepù a da in spice intre Români („Olachi Romani“ le zice Papa) in țerile ungurești laterale, locuite de dënșii, adecă in Ardeal, Valachia și Sirmia, iar Clement VI favoriză și mai mult opera convertirii, adresând scrisori de indemnare pe de-o parte regelui Ungariei, Ludovic cel Mare, precum și mumei sale, reginei văduve Elisabetha și episcopului din Oradea-Mare,

*) *Litteræ Ioannis XXII P. P. Carolo Regi Hungariæ scriptæ, Avinione 1 Julii 1332, (Theiner, Monumenta hist. Hung., Tom. I pag. 553).*

**) *Litteræ Clementis VI P. P. Ministro fratrum ordinis Minorum Provinciæ Hungariæ scriptæ, ddº Avinione 31 Maii 1351 (Theiner, Monum. hist. Hung. Trm. I, pag. 797).*

***) *Litteræ Clementis VI P. P. ad Archiepiscopum Strigoniensem et Episcopum Varadiensem et Zagrabiensem, ddº Avinione 11 Julii 1351, (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. I, pag. 763).*

iar pe de altă parte trimetea pe cale confidențială prin mijlocirea unor missionari minoriți, petrecători in acele țeri, energice scrisori de recunoaștere și de admoniare cătră persoane, convertite dejă, cari făceau parte din nobilimea innaltă sau din clasele cu influență, intre care anume Alexandru Bassaraba, domnul țerii românești, principele Nicolae de Remecha, Zopus voievod de aprozi (gardă de sateliți) și in fine voievodul Nicolae de Auginas, iar toate scrisorile acestea le trimitea cu scopul, ca prin ajutorul acestor notabili din țerile românești, să deschiză căi mai largi credinței catolice. Când insă regele maghiar incepū să bănuiască corespondența confidențială a Papei și o confiscă, până se va dovedi autenticitatea ei, Papa stăruī să se libereze și să se trimită negreșit la destinațiune, ceea ce se și făcū prin mâna minoritiilor. *)

Episcopia, înființată pentru Oumania la inceputul anului 1228 și ocupată pe atunci de priorul Dominicanilor Theodoric, episcopie care-și imprumată mai târziu numele Milcovia de la micul păriu Milcov, ce șerpuește intre Moldova și Valachia, culese puțin lauri și trăgăna din contra o existență mizeră in mijlocul invaziilor mongolice, a răsboaelor cu Tatarii și a durerilor de facere a statului țerii românești. Crud pustiită, cu bisericile și zidirile risipite din temelie, desbrăcată de posesiunile, veniturile și drepturile ei, ea gobi cât gobi până se stinse cu desăvârșire, nelăsând in urmă'i de cât amintirea istorică a unei lungi activități și dreptul formal de-a există

Reardicarea
episcopiei Mil-
coviei.

*) Litteræ Clementis VI P. P. Regi Hungariæ Ludovico scriptæ, ddº Avinione, 17 Octobris 1345, (Theiner Monumenta hist. Hung. Tom. I, pag. 691).

mai departe. Regele Ludovic I (cel Mare) al Ungariei și muma-sa Elisabeta au fost aceia cari au dat scaunului roman cel de'nțaiu impuls spornic pentru reinvierea decăzutei episcopii. In anul 1347 Clement VI aduse la cunoștința episcopului de Calocsa, cum că după cererea și recomandarea celor doi solicitori regali, amintiți mai sus, au numit pe capelanul lor, calugărul Augustin (Lectorem ordinis heremitarum sancti Augustini) Toma de Nympti, episcop al Milcoviei, pentru a readuce la vază și înflorire acea episcopie cu totul nimicită și desbrăcată de toate averile ei prin cruda domnie arbitrară din urma pustiitoarelor invazii de popoare. Papa însărcină pe archiepiscopul din Colacsa să reinstitue episcopia Milcoviei, să'l instaleze pe numitul Thoma de Nympti ca arhipăstoriu, să'l sfințească episcop, să primească jurământul lui canonic și să'i dea tot ajutorul in contra supărărilor, ce i s'ar pute întemplă. *)

Silnica conver-
tire a celor de
lege grecească
din regatul
maghiar.

Intemeierea acestei dieceze eră in intimă legătură cu combaterea și alungarea ereticilor și schismaticilor, urmată inlăuntru regatului unguresc și in afară de el, după ațișările insinuate din partea Papei in sufletul regelui. Regele Ludovic I (cel Mare) pe cât de zelos in credință, pe atât de răsboinic, incercase dejă de-a silii cu sabia pe Litvanii și pe Rutenii necredincioși să primească catholicismul și câștigase atâtea succese in această privire, încât Papa Innocentiu VI plin de recunoștință pentru ele, îl felicita cu viociune și pentru a ajunge și de acuma

*) Clemens VI P. P. Archiepiscopo Colocensi, dd° Avinione, 29 Martis 1347. (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. I, pag. 737).

Înainte la asemenea rezultate, îi cedă pe trei ani jumătatea dijmelor bisericesti din tot cuprinsul teritoriului unguresc. *) Spre acelaș scop regele se mai osteni în contra îndărătnicului regat al Rasciei (Serbiei), al cărui domn și popor țineau cu obstinațiune la legea grecească. Mânia scaunului Roman fierbea atât în contra țării aceștia cât și în contra Bosniei tot atât de dificile, țări cari stăteau sub supremația ungurească parte de nume, parte în faptă. Innocențiu VI găsea, că e lucru straniu și vrednic de muștrare, că regele poate suferi în mijlocul regatului său ceea ce nu mai sufere și persecută aiurea; focul, de care ne putem păzi, când a isbucnit în depărtare, e în cea mai mare apropiere un pericol invederat; mușcătura veninoasă a șerpelui e mai de temut în apropiere, de cât de departe. Deci e datoria regelui — urmă Papa — de-a smulge din rădăcină schisma și erezia din toate țările regatului său, deci și din Cumania și din Valachia, căci erezia samână c'o boală lipicioasă sau c'un șerpe, ce se țerie prin întuneric și s'aruncă mai cu samă asupra celor simpli, când cei cuminți nu opresc răul de cu vreme cu iscusință și asiduitate. Fiind că un asemenea războiu va cere multe jertfe și va fi costisitoriu, Papa enunță în Ungaria cruciată contra ereticilor, acordă regelui oficiul de onoare al unui căpitan general al bisericeii catolice, iar pentru ușurarea sarcinei războiului, îi puse la dispoziție pe trei ani o a treia parte din dijmele bisericesti, existente în Ungaria, iar stărpi-

---

*) Litteræ Innocentii VI P. P. Ludovico, Regi Hungariæ scriptæ, dd° apud Villam novam Avinionensis diocesis, 11 Augusti 1357.

rea sceleratismului eretic o puse in perspectiva lui ca o condiție neapărată pentru iertarea păcatelor. *)

Și intr'adevăr efectul propagandei bogate in isbânzi a lui Ludovic, corespunse pe deplin așteptărilor Papei, astfel că, după trecerea câtor-va ani, Papa Urban V putea să feliciteze prieteneste pe rege pentru sporirea comunității catolice cu multe mii de suflete din cuprinsul țărilor laterale ale Ungariei, cari fură smulse de la schismă și adase la credința romano-catolică, deci îi rosti regelui mulțumita sa archipăstorească, purtând de grijă pentru a li se rândui preoți celor din nou convertiți și exprimând dorința, ca in curând să se înceapă și să se indeplinească și convertirea resturilor de schismatici, căți ar mai fi rămas. **)

Readucerea la biserica romană a împărăției grecești, celei din ce in ce mai amenințate de Turci, rămase ș'acum ca și mai 'nainte o idee de predilecție a scaunului papal, care apuca cu zel ori-ce ocazie pentru realizarea ei. Dacă curtea din Byzanț și patriarhatul ecumenic s'ar fi convertit intr'adevăr, atunci e firesc lucru și se'nțelege de sine, că și principatele românești, având atâtea legături politice și bisericești cu Bosforul și neputând intretine o proprie biserică neatărnată, ar fi fost și ele răpitate de curentul unionist. Adevărat că scaunul Roman nu se prea 'ncredea in Grecii byzantini

*) Innocentius VI P. P. Ludovico Regi Hungariæ, dd° apud Vilam novam Avinionensis diocesis, 11 et 18 Augusti 1356. (Theiner Monum. hist. Hung. Tom. II, pag. 24 et 27).

**) Urbanus V P. P. Ludovico Regi Hungariæ dd° apud Montem flaconem 13 Julii 1368. (Theiner Monum. hist. Hung., Tom. II, pag. 87).

și știa prea bine că tendența uniunii bisericești nu isvora din cuget-curat și din voință sinceră, ci numai și numai de nevoie și de frică despre un inamic, cu precovărire puternic, iar dacă unirea bisericească va fi repede urmată de oștiri venite în ajutor, se știa că rezervația secretă a bizantinilor era, ca după ce vor fi primit ajutor și vor fi scăpat de primejdie, să înlătoreze binîșor uniunea sub vr'un pretext plausibil oare-care. Regele maghiar, Ludovic cel Mare, dispus de-a se oști de felul său chiar, ademenit apoi din partea Papei, care-i asigura posesiunea tuturor țărilor și teritoriilor schismatice, pe cari le-ar cucerî, fû gata de războiu contra Turcilor și era îndemnat într'una la aceasta de cătră muma-sa, evlavioasa regină Elisabeta, pe care iarăși scaunul Roman o stimula și o lăuda pentru spornica ei solicitare. Rugat de împăratul Ioan Paleologul, care trimise tot într'o vreme o solie la Buda și alta la Avignon, regele Ludovic I încheiă cu împăratul un tratat, prin care acesta promitea cu jurămint ca, pîn' într'un an, să se convertească, iar Ludovic să-i trimită ajutor pîn' într'un an. Dar în vederea vicleniei byzantine Papa crezû mai de cuviință de-a lua prețul faptei înainte de faptă. Întăiu uniune ș'apoi ajutor — socotî Urban V — deci îl deslegă pe rege de ținerea termenului juruit, în care avea a da ajutor, îl sfătui să nu dea ajutor de oștiri, înainte de-a se fi 'ndeplinit uniunea și suspendă pe un an jurămintul depus pentru aceasta; tot-odată trimise împăratului Paleologul formula crezului romano-catolic, care avea să se mărturisească atât de el însuși, cât și de clerul și poporul său, după ce vor fi abjurat solemn schisma. După ce autocratul grec își dete învoirea și după ce'l visitase

in persoană pe regele Ludovic I la Vidin in an. 1366, papa permise regelui maghiar să atace pe Turci pentru a apăra pe Grecii grămădiți și strimtorați, puse să se propovăduiască cruciată contra necredincioșilor Saracini și puse 'n sigura perspectivă a cruciaților nu numai absoluțiunea deplină, ci și cea parțială potrivit cu meritul fie-căruia. *) Ludovic cel Mare, împiedecat prin alte griji de-a guvernului de-a lua parte in persoană la campanie, rândui contra Osmanilor pe cei mai de căpetenie doi vasali ai săi, pe Voievodul Ardealului și pe banul Bosniei, Twardko, cu contigentele lor. Împăratul Ioan Paleologul, accesibil pentru ori-ce fel de propuneri ale Papei, depuse la 18 Octomvrie 1369 cu mare solemnitate mărturisirea crezului roman in biserica sf. Spirit din Roma și anume mai întâiu verbal, apoi in scris, repetă mărturisirea după trei zile inaintea poporului adunat și o pecetlui printr'un legământ formal, căruia nu'i lipsea de cât sancțiunea din partea voinței poporului și care tocmai de asta trebui să se sfarme curând prin infirmitatea sa intrinsecă, precum se și sfărâmă in realitate.

Incercări reînnoite de uniune in Valachia și via opunere contra lor.

Evlaviosul zel de convertire, dezvoltat de Ludovic cel Mare in privirea țărilor vasale ale Ungariei; trecerea unionistă cu greu câștigată a împăratului Ioan Paleologul, care indemna însă și la facerea altor incercări, îndemănateca accesibilitate unionistă a caselor domni-

*) Urbanus V P. P. Ludovico Regi Hungariæ, dd° Avinione 22 Junii, 1 Julii, 1 Julii, 23 Julii 1366; Idem Elisabethæ Reginæ dd° 1 Julii, 1 Julii 1366; Idem Cont comiti palatino Hungariæ, Archiepiscopo Strigoniensi et aliis pralatis et nobilibus Hungariæ, dd° Avinione, 1 Julii 1366. — (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. II, pag. 73—80).

toare din țerile laterale ale Ungariei prin căsătorii cu princese catolice; speranța scaunului Roman de-a paraliza în acele țeri inriurirea și domnia bisericească a patriarhatului ecumenic prin ajutorul curții bizantine strimtorate, deci concesive; sporita trebuință de ajutor a micelor state vecine din sudul Ungariei contra coveșitoarei puteri osmane, ce creștea amenințătoare văzând cu ochii; toate aceste împrejurări favorabile dedură un nou avânt maniei de convertire a curții Romane în privirea țărilor vasale de legea grecească, ce atărneau de Ungaria, un avânt care se 'ntipărea în fapte rezezi și în neobosita exploatare a tuturor relațiilor și mijloacelor, ce corespundeau cu scopul acesta.

Valachia, cu o jumătate de veac mai vechiă de cât Moldova prin viață proprie și prin neatărnea ei, având a alege între cele două forme de căpetenie ale cultului creștinesc, despărțite în mod dualistic, se hotărî curând și în privire bisericească, alegând forma aceea, care era mai potrivită cu ființa ei și cu întreaga ei manieră de a fi. În cursul unei domnii destul de lungi (1342—1365) Alexandru Basaraba, Voievodul țerii românești se adresase de mai multe ori cu stăruitoare petițiuni către Patriarhatul ecumenic, oferindu-i subordinea ierarhică a țerei sale, în toată forma. Ba el intrase în bune relații cu cel mai apropiat mitropolit, cu Iacint din Vidin, și se pusese sub conducerea spirituală a acestuia, iar acum îi propunea Patriarhului din Constantinopole ca să rănduiască tot pe acest Iacint din Vidin mitropolit al întregii țeri românești, și abia după moartea acestuia să se numească un urmaș în persoana unui alt mitropolit, a cărui numire va atărna atunci de libera chib-

zuintă a patriarhatului. Afară de aceasta Vodă jurui și dete asigurări atât in scris cât și prin jurământ, că pe câtă vreme va domni el, atât el cât și țara lui vor atârna pururea bisericește de biserică patriarhală greco-ecumenică, și că va ști să păstreze supunerea credincioasă și ascultarea pentru acea biserică. In Maiu 1359 se impliniră dorințele lui Alexandru Vodă și un edict patriarhal formal și solemn îl înștiință, cum-că atât sinodul cât și împăratul aprobaseră numirea archiepiscopului de până acuma al Vidinului, Iacint, de mitropolit al Valachiei; apoi edictul mai accentuă făgăduința categorică și juruită a lui Vodă, cum-că el se va mărturisî d'acum înainte împreună cu țara sa in mod irrevocabil la biserica grecească, că va fi subordonat patriarhatului ecumenic și că va îndatori cu strictetețe pe urmașul său in domnie la respectarea acelor juruințe și in fine edictul rosti reserva pentru dreptul Patriarhatului d'a numi după moartea mitropolitului Iacint, după liberă chibzuință pe urmașul lui. *)

După ce Împăratul Ioan Paleolog se declară și se dovedi partizan al bisericii romane, trecend in toată forma la ea, lăcomia curții papale după micile state singuraticе, cari se formaseră la nordul Împărăției bizantine, crescū până la un grad atât de mare, încât nu se mai putea tăinuî. Clara, văduva lui Alexandru, Voievodul țerii românești, o catolică foarte zeloasă, se dovedi

*) *Σινοδική πράξις τοῦ Πατριαρχεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως* dd° Mai 1359. — *Γράμμα τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν Βοιβόδα τῆς οὐγγροβλαχίας Ἀλέξανδρον*, dd° Mai 1359. (In Codex manuscriptus hist. græcus bibliothecæ C. R. Vindobonensis, No. 48 in fol. folio 209 a.).

a fi prin legăturile ei de familie o promotoare cu multe succese a propagandei unioniste. Ea isbuti într'adevăr să convertească pe fiica ei mai mare, regina Bulgariei, de la biserica greacă la cea romană, după care își dete silință de a câștiga pentru uniune și pe a doua fiică a ei, Anca, măritată după regele Serbiei, ademenind'o pre ea împreună cu curtea întreagă; ea își mai dovedî evlavvia și prin numeroase și strălucite daruri, trimise la Roma pentru biserica sfântului Petru. Urban al V lăudă aspirațiunea Clarei, o indemnă să persiste pe calea apucată și îi mulțumî cu multă bună-voință pentru faptele și succesele ei de până acuma. *)

Activitatea propagandistă a văduvei lui Vodă, Clara, se intinse cu aceeași vioiciune și asupra Valachiei, unde încă in zilele soțului ei, Alexandru, și apoi sub ochii fiului ei vitreg Vlad, ajuns la domnie, ea incurajă pe misionarii, preoții și alți partizani catolici ca să respăndească uniunea, le dete ajutor și îi apără, netezind ast-fel cu îngrijire calea spre convertirea generală.

Pentru a incorona opera, Urban V se adresă in anul 1370 cu o scrisoare de admonițiune către Vlad Vodă, îi infățișă cu vioiciune că, de și creștin, el se ține de o credință schismatică și eretică și nu petrece in sinul bisericii romano-catolice, singura care poate duce la mântuire, deci îl invită cu stăruință, ca abjurând schisma și credința eretică, să intre in legitima turmă creștină universală, căci intrarea îi este inlesnită in mod esențial prin silințele vrednice de toată recunoașterea a

*) Urbanus V P. P. Claræ, relictæ quondam Alexandri Wayvodæ in Wlachia viduæ, ddº Romæ, 19 Januarii 1370. (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. II, pag. 95).

mumei sale vitrege, Clara. In cas de-a intra, va avea parte de intreaga afectiune a scaunului apostolic și va avea alături cu densusl prețuirea și ajutorul cu de prisos al Papei in toate afacerile sale proprii, precum și in acelea ale țerii sale. *)

Fiind-că succesul dorit al acestei incercări nu se ivi numai de cât, Papa, după câte-va luni, inmulți numărul misionarilor catolici din Valachia, dând tot-odată voie, ca atât in țara aceasta, precum și in Rusia și in Lituania să se rânduiască pentru convertirea schismaticilor douăzeci și cinci de călugări minoriți, sub conducerea minoritului Nicolae de Melsac, care prin petrecerea lui mai lungă in aceste locuri se familiarizase cu imprejurările din Valachia. **)

Dar cu cât mai puternice și mai necontentite erau silințele curții romane, cari aveau de scop aservirea Valachiei, cu atât mai puternică era rezistența din partea stăpânirii și populației acestei țeri, cu atât mai adânci rădăcini prindea adesiunea pentru biserica greacă și supunerea sub ierarchul ei de căpetenie, patriarchul ecumenic. Fie spiritul invederat mirean, fie predominarea unei trăsurii fundamentale absolutistice sau in fine marea schismă, ce se 'ncepea in biserica romano-catolică, care să fie iniuriat asupra poporului românesc in așa fel, încât să'i fi insuflat instrăinare și aversiune, destul că acest popor se 'ntoarse hotăritor de la Roma spre Constantinopol,

*) Urbanus V P. P. Ladislao Woïevodæ Valachia, dd° Romæ, 8 Aprilio 1370. (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. II, pag. 97).

**) Urbanus V P. P. Nicolao de Melsac, ordinis fratrum minorum professori, dd° apud Montemflasconem (Montefiascone) 4 Augusti 1370. (Theiner, Monum. hist. Hung. Tom. II, pag. 102).

neclintindu-se in statornica lui convingere confesională prin pilda nouă, dată de Ioan Paleologul, care trecuse la catolicism. Stăpânirea, clasele și poporul țerii românești supraveghiară cu geloasă teamă regulata administrație bisericească a țerii lor, și când băgară de seamă, că multe mai sunt încă de lipsă, cătară numai decât să indrepteze și să imbunătățească, păstrând insă neclintit in ochi punctul de vedere al unei autonomii bisericești neaternate și neamestecate.

Iacint, mitropolitul, numit încă la anul 1359 și mutat de la Vidin in țara românească, in curgerea vremii nu putu să satisfacă sarcinei sale de arhipăstoriu de cât cu puțin succes, parte din cauză de slăbiciune și bătrânețe, parte apoi din cauza împrejurărilor turburate. Intinderea țerii fiind mare, populația insemnată, iar multe părți ale țerii in mari distanțe cu greu de pētruns și de vizitat, se născu dorința și aspirația de-a mai inființa încă o episcopie și a instala un al doilea episcop. Mitropolitul Iacint ęnsuși aprobă această dorință, descrie intr'o epistolă către patriarchul din Constantinople slăbiciunile sale trupești, slăbiciunea sa mare pricinuită de bătrânețe și adanca sa mahnire, pentru că prin calomnii și ațitări străine, credea a fi căzut in disgrația patriarchului, ca și când intr'adever ar fi un desprețuitor și hulitor al persoanei și demnității patriarchului, apoi cere scuze pentru că n'a putut urma chemarea la Constantinopol, de vreme ce nici istovirea sa trupească, nici neapēratele și lungele greutateți ale drumului nu'i permit in genere a călători. El recomandă patriarchului pe preotul și dikæophylax (jude al coroanei împēratești) anume Daniil Kristopulos,

trimis in capitala împărătească de Vodă și de boierii țării românești, care după dorința și voința poporului e și desemnat de-a fi al doilea mitropolit in țară și cu a cărui numire și Iacint se declară înțeles. Față cu ingrijita stăruință a lui Vodă și a boierilor mari la patriarh și sinod in favoarea lui Daniil dikæophylax și in urma invoirii date de mitropolitul Iacint (de și cam fără de voie) Patriarhul recunoscù in sfârșit necesitatea și utilitatea unei despărțiri in două a Valachiei in privire bisericească, deci lăsă de acum innainte numai o jumătate a Valachiei sub administrația duhovnicească a lui Iacint, rânduint pentru a doua jumătate pe Daniil Kristopulos archiepiscop și archipăstor, imbrăcându'l cu toate drepturile și datorile corëspondențoare. Acest din urmă luă numele calugăresc Antim și in diploma de instalație primi rangul de archiepiscop de Melitini. Pentru a se stabili o pacinică înțelegere intre cei doi archipăstori a unei ș'aceleiași țeri, Daniil Kristopulos făgădui in scris prin anume document, că nu'și va permite dușmăanii sau uneltiri in contra Iacint, nici ca mitropolit de pân'acum al întregii țeri nici in alte priviri, că nu'i va crea greutăți, nici ii va face opoziție in sfera drepturilor sale, nici va căută a'l scoate din dieceză și se va purta față cu dënsul atât de pacinic și conciliant, precum i se prescrie prin dorința și instrucția patriarhului și sinodului. *)

*) *Συνοδική πράξις ἐμὶ τῇ ἁγιοτατῇ ἐκκλησίᾳ τῆς οὐγγροβλαχίας* dd^o ἐν Κωνσταντινουπόλει Octomvrie 1371. — *Πιπτάκιον τοῦ μητροπολίτου οὐγγροβλαχίας κύριον ὑακίνθου* dd^o 1370. — *Γράμμα τοῦ ἱερέως δανιὴλ κριστοπούλου, δικαιοφύλακος* dd^o μηνὸς αὐγούστου 1370.

Mulțămindu-se țara și întărindu-se ierarchia pămեն-teană, propaganda catolică pierdù de-o-cam dată ori-ce perspectivă pentru vr'un succes mai de samă și fie ce încercare a ei erà de mai nainte zădărnicită. Un sece-riș cu mult mai abundent părea a aflà papalitatea in principatul Moldovei, unde tēnēra și neintărita intocmire a statului și atērnarea tērii de Ungaria și de Polonia catolică, dedeau cāmp liber și deschis iniuriilor de con-vertire ale scaunului Roman.

CAPITOLUL V.

Valachia continuă lupta pentru autonomie.

O stăpănire indelungată este obicinuit o dovadă despre ^{Mircea Vodă I.} puterea și dibăcia regentului, dar dovada este și mai mare, când stăpănirea se petrece in timpuri, mișcate de furtună, sfēșieri fiind inlăuntru, primejduire de din afară. Exemplul, vrednic de mirare al unei asemenea stăpăniri indelungate și bogate in fapte, ni'l dă Mircea I, care s'a ținut pe scaunul domniei de la anul 1387 și până la 1419, adecă trei-zeci și doi de ani de-a rândul. Energic și cu minte, intreprinzător și viteaz, iubitor de libertate și resboinic, accesibil pentru planuri mari, dispus a făptui lucruri innalte, el era ca amic folositor, ca aliat credincios celor de un gând cu dēnsul, pentru vecini neliniștiți o spaimă și un protivnic primejdios pe cāmpul de bătălie.

Un Radu-Voievod, neamintit de cronicari, coboritor însă din Radu-Negru, intemeietorul statului și în drept de-a moșteni tronul, s'a săvârșit din viață înainte de-a fi stănut Domn și a lăsat în urmă-i doi fii: Dan și Mircea, cari amândoi au ajuns unul după altul la domnie.*)

Frate bun cu predecesorul său nemijlocit, Dan II, ce se'nclăstase în resboiu cu Șişman, principele Bulgariei și ginerele lui Murad I, Mircea urmă resboiul cu isbândă mai bună, pentru că știu a mănținé și a face să i se recunoască la'ncheierea păcii hotarul teritoriului, supus autorității sale, carele ajungea până la Marea-Neagră și cuprindea înlăuntrul său atât Dobrogea (Dobrodicium) cât și cetatea Silistriei (Tristrum). Drept care, în anul 1390, el adaose pe lângă titlurile sale de pân'atunci pe cel de Despot al Dobrogei și Domn al Silistriei; adaose, pe cari cu căți-va ani în urmă e drept că nu le mai întrebuițează, căci în chrisoavele din anul 1395 bună-oară, îl vedem numindu-se iarăși numai Voievod al Valachiei, Duce de Făgăraș și Omlaș, Comite de Severin. El putea prin urmare cu tot dreptul să pună afară de ori-ce indoială aserțiunea, adevărită de istoriografi bizantini, că Valachia s'a fost întinzând din Carpați și pân' la Marea-Neagră.**)

---

*) În chrisovul de danie a mănăstirii Tismana, datată din Argeș 27 Iunie 1387 Mircea numește pe tatăl său Radu și pe fratele său Dan. — Vezi Venelin **Влахo-болгарскѣна Грамотѣ** Petersburg 1840, pag. 9.

**) Laonicus Chalcocondylas, De rebus Turcicis Bonnæ 1843, pag. 77.

Alianță cu Sêr-
bii împotriva
Turcoilor.

Chiar pe la'nceputul domniei lui Mircea, Turcii pëtrunseră c'o răpitoare repejune înainte spre Nord, amerințară țerile mai mici, ce se desfăcuseră de împërăția bizantină și in zilele regelui Sigismund I, se iviră pentru ăntăiaș dată pe pământ unguresc. Avizate una la alta pentru a se conserva, țerile cele mici se aliară pentru a se apëra de aceia, care le amenințau in comun și ast-fel Servieni, Bosniaci, Bulgari și Albaneji se adunară sub acelaș stindard și se puseră sub aceeași căpetenie, sub viteazul Krali al Serviei, Lazăr, cu hotărîrea statornică de-a respinge pe Sultanul Murad I, ce venea asupra Serviei. Pe *Cămpul-Mierlei* sau, cum 'i zic Ungurii, pe șesul de la Kossowa, a fost la anul 1389 bătălia hotărîtoare. Oștirea aliată, in rândurile căreia se lupta și trupa, trimeasă 'n ajutor de Mircea I, a fost bătută pe deplin și precum in partea Turcoilor căzù ănsuși inimosul Sultan Murad I, tot ast-fel căzù in partea aliaților, in bătălie or puțin in urmă, ănsuși Lazăr eroul. Pericolul pentru micile țeri dușmănite, așa dară și pentru Valachia, deveni cu atât mai mare, cu cât in urma unui tată, vreuic in lupte, veni in scaunul împërăției osmane un fiu cu mult mai îndrăsneg și mai pofitor de cuceriri, Baiazid I Ilderim (Fulgerul) care căuta să'și intoarcă in fapte mânia ce-o avea asupra luptătorilor conjurați de la Kossowa și lua tot-odată cu puterea toate părțile de loc, căte constitueau odinioară împërăția bizantină.

Alianța in trei
cu Moldova și
Polonia.

In asemenea strimtorare a existenței lor, micile țeri invinse trebuiau să oblicească alți aliați mai mari și mai puternici, ca să nu cază numai decăt sub năvălirea osmană. Tot pe timpul acela întëmplându-se, ca regele

Poloniei, Wladislaw Jagello și soția sa Hedwiga, să pismuiască amândoi și să dușmănească pe Maria, regina Ungariei și pe bărbatul ei, Sigismund, perechea polonă intindea mreji voievozilor principatelor Dunărene și i poftea prin anume soli, ca sau să se inchiue, sau să se alieze cel puțin cu Polonia. Deci având gând rău mai cu seamă asupra Ungariei, regele polon le oferì principilor Dunăreni ocrotirea sa atât despre vrăjmași in genere, cât și daca le-ar veni vre-o impresurare anume despre Ungaria. Petru, voievodul moldovenesc, se'nchinase vasal Poloniei in anul 1387 și acuma se silea cu stăruință să apropie și pe Voievodul Valachiei de regele Poloniei și să'l lege cu acesta. In urma acestora Mircea I a și rânduit in anul 1389 pe doi boieri imputerniciți, pe Magnus și pe Roman Herizki, iar Petru-Vodă din Moldova trimise asemenea pe reprezentantul și ăntăiul mareșal al Cărții sale, Dugoï, la Radom la regele Wladislaw, unde acolo s'au chibzuit și s'au așezat in scris, la 10 Decemvrie 1389, un tratat de amicie și de alianță intre Polonia și Valachia, care in sine era un tratat defensiv. Prin acesta amândouă părțile se legau de a'si da reciproc cu toată puterea ajutor in resboiu și anume: in contra regelui maghiar și a țerii ungurești fără condiție și fără vorbă, iar in contra altor dușmani după plac și chibzuință liberă. S'a așezat tot-odată termin potrivit, până la care părțile amândouă erau datoare să ratifice tratatul și să trimită in Moldova soli innalți, cari să preschimbe chrisoavele de alianță, formale și întărite cu pecetea cea mare a statului. Ratificarea cerută și preschimbarea documentelor s'au și făcut inlăuntru terminului hotărit iar diploma, privitoare la

aceasta, eliberată de Mircea I nu e datată din țara sa, ci spre mirarea noastră din Lublin, 20 Ianuarie 1390. *) Pereche sinceră și stăruitoare a acestei alianțe, de și numai pe sub mână, s'arată a fi fost voievodul moldovenesc, Petru, căci el a trimis pe imputernicitul său în Valachia și'n Polonia, el l'au indemnă pe Mircea-Vodă la alianță, el au îngăduit, ca scaunul congresului petru delegații poloni și cei valachieni să fie capitala sa; dar s'a sfiit de-a subscrie însuși sau de-a pune pe solul său să subscrie și el alături tratatul, pentru că nu i se părea lucru prudent de-a atrage asupra sa și a țerii sale pornirea cu mânie și supărul regelui Sigismund al Ungariei, declarându-se pe față în partea cui-va.

În anul 1390 voievodul moldovenesc Ștefan I, urmașul nemijlocit a lui Petru-Vodă, se'nchină și se supuse Poloniei, atrase ast-fel asupra sa mânia lui Sigismund și năvălire cu arma și biruit fiind, a trebuit să se'nchine țerii-ungurești. Atunci Mircea văzù, că teama sa firească de-o asemenea soartă are temeiuri și se convinse, că pe de-o parte e silit de-a căuta ajutor străin la caz de nevoie, pe de altă parte însă socoti, că putința unei învoielii cu Ungaria e tot încă de dorit și vrednică de-a se căuta cu stăruință, de și era aliat cu Polonia. Potrivit cu aceasta el rândui în toamna aceluiaș an (1390) pe doi imputerniciți, pe Roman Herizki și Kadlus Sadki, ca să meargă la Suceava, unde sosiră tot atunci și solii regelui Poloniei, Gervasius de Dalowicz și Benzon de Zabrokuze. La 15 Noemvrie 1390 amândouă părțile stabiliră din nou, ca tratatul de amicie și de alianță

*) Dogiel, Codex diplomaticus Regni Poloniae. Tom. I, pag. 597 & 598.

intre Valachia și Polonia să rămăie și pe viitor in deplină și nescăzută putere, dar regele Wladislaw să nu poată porni resboiu contra Ungariei, fără ca mai întâiu să fi luat învoire de la Mircea-Vodă și de la divanul său (sfat de boieri), vestindu-le cauza resboiului și arătându-le consimțirea dietei polone; din contra, dacă Mircea-Vodă s'ar întempla să'ncheie pace, armistițiu sau ori-ce altă invoială statornică ori vremelnică cu regele maghiar, el să aibă dreptul de-a'l cuprinde și pe regele polon in acea invoială, așa încât acest din urmă să rămăie îndatorit de-a incuviința și urma pe seama lui invoiala făcută; dacă in fine unul din cei trei aliați, (să fi intrat el sub or și ce condiție in alianță) ar voi să se despartă de ea numai din propria lui putere, atunci ceil-alți doi să fie datori de-a'l sili pe al treilea să rămăie in alianță, fie prin muștrare serioasă, fie cu puterea. Ascuțișul acestei din urmă stipulații era 'ndreptat, se vede, in contra lui Stefan-Vodă al Moldovei, care inchinat fiind Ungariei, căuta să inspire oare-care neîncredere celor-l-alți doi aliați in secret. Temuta campanie a lui Sigismund contra Valachiei nu se'ntemplă de-o-c'am-dată și Mircea confirmă tratatul de alianță, ast-fel schimbat, printr'o diplomă formală, întărită cu pecetea statului și datată din Liov, 6 Iulie 1391, pe care-o trimise acolo, rânduind pe doi boieri ai săi, Maïna și Wolkul, ca s'o preschimbe. *)

Pacea
cu Osmanii
și supunerea
sub ei.

De puțin folos i-a fost însă lui Mircea alianța in trei abia incheiată cu Polonia și Moldova, de vreme ce cu toată legătura aceea Sultanul Baiazid nu s'a sfiit in

*) Dogiel, Codex diplomaticus regni Poloniae. Tom. I, pag. 598 & 599.

vremea unei campanii norocite contra Bulgariei, să atace și să supue forteretele Vidinul și Șiștovul, pe care le stăpânea Mircea pe malul drept al Dunării. Și fiind-că, după cucerirea Bosniei, Bulgariei și Serbiei, Baiazid cu puteri adunate îi pregătea și Valachiei aceeași soarte, iar pe de altă parte regele polon aliat stabilise în tratat, ca ajutorul să atërne în asemenea caz de la bunul său plac, drept care nici nu l'a dat, Mircea-Vodă se hotărî să cedeze mai bine pacinic, de cât să se'mprotevească 'n zădar, deci se'nchină cu omagiu de supunere în an. 1391 puternicului stăpânitor al Osmanilor, îi prestă jurământ de vasal și se'ndatori a plăti un tribut anual noului său suveran. *)

Acest act nu lipsi să oțărăscă și mai mult dușmănia între Domnul Valachiei, care ca vasal al sultanului trebuia să urmeze steagul osman, și între regele Sigismund, în a căruia țară urmase de curând cea de'ntăi năvală a Turcilor. Oțărîrea era cu atât mai mare, cu cât Sigismund nu'î putea ierta lui Mircea lepădarea lui de supremația ungurească și trecerea în partea inamicului regatului. De aceea Sigismund întreprinse în anul 1392 cu oștiri considerabile o campanie în contra Valachiei, unde Mircea 'l aștepta cu propriile sale puteri de oaste și c'o trupă auxiliară turcească. Dar abia se orânduise la șes oastea crăiască a Ungariei, după ce trecuse Carpații mărginași, și abia se desfășurase cum se cuvîne și se arătase gata în marș tactic de-a primi o bătălie; când Mircea găsi de cuvînuță de-a se retrage mai înlăuntrul țării cu trupele sale române-turcești

Năvălirea
lui Sigismund
în Valachia.

*) Hammer, Geschichte des osmanischen Reiches. Pest 1827 Band I, pag. 224.

dinaintea unui inamic pe cât de viteaz, pe atât de bine armat. Retragerea n'a făcut-o fără oare-care pierdere de oameni, dar călărimea cea grea ungurească, nepuțând ajunge trupele sprintene ale lui Mircea, acesta au isbutit de-a'și scăpa aproape toată oastea sa mai ăntăiu la munte, apoi noaptea pe malul drept al Dunării. Ne mai fiind supărat de inamic pe câmp limpede, Sigismund înaintă mai înlăuntrul țerii, trecu Dunărea, luă Nicopoli și încheiă cu aceasta campania.

Impăcare și
alianță cu Sigis-
mund. Luarea
Nicopolei.

Progresele neoprite ale armelor osmane sporiră în Ungaria ca și în Valachia îngrijirea pentru existența proprie, căci Baiazid I, luând Silistra în anul 1394, re-smulgând Ungurilor Nicopole, Vidinul și Șiștovul, ducând cu sine prins pe craiul Șișman și căpătând în puterea sa tot pământul de pe malul drept al Dunării, primejdia era aproape, ca acest cuceritor, trecând Dunărea, să atace dintr'o dată și din două părți amândouă țerile acestea și să le silească a i se supune, precum a și trimis într'adevăr grămezi de oaste cercetașă în provinciile de sud-vest ale Ungariei. Primejdia comună împacă și unii pe principii supărați în de ei, pentru că Sigismund nu voia să aibă un dușman în spate, precum nici Mircea pe unul în față. Sigismund se adresă către creștinătatea întregă, pentru a câștiga conlucrarea ei la o cruciată spre apărarea legii, spre mântuirea Ungariei și a Bosniei și spre a dispresura capitala bizantină asaltată. Chibzuința sa eră ațintită mai cu samă asupra unei spornice participări a Franței, unde și trimise pe marele său taver-nic, Nicolae de Canisa. După planul său de campanie tea-trul de războiu avea să fie strămutat pe malul drept al Dunării, cetățile din Bulgaria trebuiau luate, Osmanii

apucați între oastea crucii și trupele împăratului româu, așa dar între două focuri și trebuiau cu puteri unite impinse din Tracia în Asia. Grija pentru pregătirea și asigurarea unei așa de hotărîtoare campanii îl duse pe regele maghiar în primă-vara anului 1395 în Transilvania, unde sosi și Mircea și se întâlni cu el la Brașov. La 7 Martie 1395 se stabilî acolo între amândoi regenții o înțelegere, care a fost încuviințată și de consilierii coroanei Valachiei și a primit forma și tot rostul unei diplome, în care Mircea se numește pe sine și de acuma 'nainte duce de Fagăraș și ban de Zevrin (Severin) fără să găsească improtivire din partea regelui. În capul acestui tratat, carele pentru Mircea stabilește numai datorii, iar drepturi nu, nelegînd de loc partea cea-laltă, Vodă declară, că recunoscînd deosebita bunăvoință și favoarea prietenoasă și increzătoare, pe care regele au avut-o pururea și necontentit pentru el, de cînd se cunoscără ăntăiu și 'ntăiu și avînd considerație recunoscătoare pentru apărarea și ajutorul contra Turcilor, acestor neimpăcați vrăjmași ai Valachiei, el se cunoaște dator de-a păzi fără înfrîngere purtarea însemnată mai jos și aceasta din libera lui voință și din propriu impuls, nesilit de nimenea și neviclenit, ci din contra printr'o făgăduință dată sub solemnă și juruită întărire, pe care o făcea atît el cît și boierii lui.

1. Dacă și de cîte ori regele Sigismund va porni în persoană în fruntea oștirii sale contra Turcilor sau aliaților lor, atunci și tot de atâtea ori Mircea va avea să facă asemenea; dar dacă Sigismund n'ar lua parte în persoană la campanie, atunci și Voievodul nu e dator, de cît să trimită o trupă auxiliară la oștirea crăiască.

Dar atât în cazul ăntăiu, cât și într'al doilea Mircea va îngădui oștirii ungurești trecere liberă prin țara sa, înlesnindu-i proviziile trebuincioase pe cheltuiala regelui.

2. Cât ar rămâne Sigismund ori oastea sa de espe-diție în câmp, tot atâta să stărue acolo și Mircea ori trupa sa auxiliară; regele dând drumul oștirii sale, Mircea are voie s'o facă asemenea, dar numai cu îngrădi-rea, ca să fie gata un contingent indeajuns dintre oa-menii săi pentru apărarea contra inamicului și ocuparea orașelor, castelelelor și ținuturilor ce s'ar cuceri, dând nu mai puțin garnizoanelor ungurești în lipsa regelui tot ajutorul putincios pentru apărarea și menținerea lor pe locurile, în cari vor stă.

3. Nu numai în vremea petrecerii regelui și trupelor sale în Valachia, dar și în vremea înaintării lor în țe-riile învecinate de-a lungul Dunării sau nu departe de ea, Mircea va ave să dea proviziile trebuincioase în măsură indestulă pentru plată și restituire de cheltuieli, în ca-zul din urmă uzând de calea pe apă a Dunării și nu-mai într-un cât transportul va fi cu puțință.

4. Acei soldați, slujitori sau furieri ai regelui ma-ghiar, cari ar fi opriți de-a pleca din cauză de boală și răni sau având a păzi carele sau din alte cauze teme-nice, vor petrece liberi și siguri în Valachia, fără a fi supărați sau vătămați în persoana ori avutul lor.

În întreg documentul tratatului Mircea vorbește ca amic și aliat recunoscător, nici de cum ca vasal și par-tizan, îndatorit la credință; nu'l numește pe rege nică-inrea suveran (*Dominus meus* sau *naturalis*) precum se obicnuia aceasta în relații de vasalitate, și n'au găsit într-un aceasta improtivire din partea lui Sigismund.

Cu toate planurile mari și pregătirile cuprinzătoare, întreprinderea se scurse într'un mod neînsemnat. Turcii, oblicind atacul ce erà să se 'ntemple, irupseră în Valachia, o arseră ș'o pustiiră în mod foarte simțitor, apoi se retraseră dincolo de Dunăre. Sigismund pluti acum într'adevăr preste Dunăre și începù atacul contra micului Nicopol, tare și incunjurat cu ziduri, a cărui garnizoană turcească se luptă însă vitejește și neliniști pe agreșori prin dese ieșiri, căci Mircea, care de căți-va ani plătea tribut Osmanilor, și care, cu toată alianța sa secretă, însă serioasă cu regele, nu credea c'a venit vremea de-a o rupe pe față cu Turcii, dedese oare cum ea părtinitor al Turcilor posesiunea acestei cetăți Sultanului Baiazid, care lepădă în ea o garnizoană tare. În partea regelui luptau cinci până la șase sute de viteji călăreți franceji sub comanda Contelui d'Eu, conetabil al Franciei. În acest chip Ungurii isbutiră, mai întrebunțând berbeci și alte instrumente de asediu, să surpe într'un loc zidul de incunjur, să ia orașul, să măcelărească parte din garnizoană, iar parte s'o prindă și săși asigure posesiunea țării, puind în ea o garnizoană a lor proprie. Cu această ocazie banul Ioan de Maroth se distinse într'asa fel, încât a fost crezut vrednic de o deosebită răsplătire. Regele silì pe lângă aceasta și pe populația acelu olat să i se supue; intimidat însă de sosirea oștirii de căpetenie a Turcilor și rechemat prin boala mortală a soției sale, Maria, carea curënd după aceea și murì, el încheiă campania cu puțină dobândă și se întoarse a casă mai mult fericit, de cât glorios. *)

*) Joannes de Thurocz, Chronica Hungarorum Pars IV, cap. 6. Diploma Sigismundi, Hungariæ regis, pro Bano Joanne de Maroth dd° 1408.

Desamăgirea și supărul lui Mircea pentru părăsirea acestei campanii, ce'l espunea acum pre dănsul armelor turcești, degenerară în acte de dușmănie. Hotărî să si-lească pe rege la continuarea războiului cu Turcii, puse deci pe neașteptate o cursă în calea regelui, ce se'ntorcea fără nici o bănuială cu oștirea sa prin partea Valachiei, ce se ținea de banatul Craiovei, îl atacă dușmănește cu săgeți otrăvite și cu alte proiectile omoritoare și la trecerea lui în Ungaria, îl puse într'o stare atât de grea, încât trupele crăiești au fost silite să răsbată, puind la mijloc întreaga lor bărbăție. Vitejia și precauțiunea palatinului Nicolae de Gara au contribuit mai cu samă la mântuirea oștirii ungurești și au aflat deplină recunoaștere crăiască. *) Dușmănia, produsă prin încetarea campaniei, se stinse la reînceperea cruciatei din anul următor.

Nouă și mare
campanie con-
tra Turcilor.

Curând după astea murî soția lui Sigismund, Maria, (1395) și el trebuî să și asigure mai ăntăiu stăpînirea în contra pretensiunilor cumnatului său, Vladislav Jagello, regele Poloniei, și contra magnaților din sudul regatului, cari se revoltaseră. Întru aceasta și isbuti mai cu samă cu concursul energic al lui Ioanne de Canischa, arhiepiscop și primat al Granului, care'i stăvilî pe Poloni de la năvălirea în țara ungurească și știu să mănție vaza regelui în cuprinsul propriului său stat.

Sigismund, luptând cu primejdii și furtuni de dinafară și de dinlăuntru, chemat apoi cu grabă în Germania de frate-său, împăratul Wenzel, pentru a lua asupra și gestiunea trebilor împărăției, ar fi voit bucuros să se

*) Diploma Alberti Regis Hungariæ pro familia Gara; dd° Bu-
dă 23 Juni 1438.

știe în pace cu Osmanii și'l sfătuî prin anume soli pe sultanul Baiazid I să nu năvălească în Bulgaria, fiind țară vasală a Ungariei. Baiazid își făcù vreme până ce supuse toată Bulgaria, chemâ apoi pe soli într'o sală îmbrăcată cu totul tot de sus până jos cu arme și armuri și le dete răspuns cu următoarele cuvinte: „Intor-
„ceți-vă la regele vostru și spuneți'i că am indeajunse
„drepturi asupra acestei țeri,“ și arătâ cu mândrie păretele încărcat cu arme. Invocarea lui Marte închise gura zeității păcii. *)

Între acestea se strinsese sub conducerea lui Sigismund o ceată a credinței din cei mai cu vază și mai viteji cavaleri ai Franței și ai Germaniei, care prin număr și compunere îndreptățea la mari așteptări. Două mii de cavaleri francezi însoțiți de șase mii de scutieri și oameni ai lor pedestri și calări, având între ei cele mai nobile nume, conduși de Conte Jean de Nevers, fiul Ducelui Filip de Burgonia, se prezentară spre luptă și serviră ca luminos prototip de curaj răsboinic, hotărîre și isbitoare putere de acțiune; bărbați ca renumitul erou, mareșalul Boucicault, admiralul Jean de Vienne, capul de partidă Ingelram de Coucy, marele magistru Philibert de Naillac, ce alergase din Rhodos în fruntea Ioanniților, treceau cu drept cuvânt între cei mai aleși răsboinici ai timpului lor, dar au dovedit că erau mai mult oșteni neînspăimântați, de cât căpetenii cu minte și strategii. Ordinul german, condus de marele prior Frideric de Hohenzollern, cavalerimea stiriană și bavareză luară asemenea parte la această campanie. Ungurii sub palatinul

*) Johannes de Thurocz, *Chronica Hungarorum* Pars IV, cap. 8, pag. 221 et 222

Gara, Ardelenii sub Stefan Lascowicz, Bosniecii, apoi Moldovenii trași și ei de pornirea generală sub Stefan Vodă, în fine trupele valachiene sub ănsuși reimpăcatul Mircea, formau armia de căpetenie a lui Sigismund, care ducea deci contra inamicului una sută și trei-zeci de mii de oameni, dintre care însă multe slugi și neluptători, pe când inamicul strinse la sine o putere tot atât de mare, în cât în privirea numărului amândouă părțile erau de-o samă în tărie. Puind temeiul pe numărul, tăria și avântul oștirii sale, tras el ănsuși de tarea încredere în biruință a Francejilor, iuți de fire, regele se lăudă că nu se teme de loc de sultanul Osmanilor, pentru că se bizue de-a sprijini cu sulitele armiei sale chiar bolta cerului, de ar stă să cadă. Dar curënd se făcù precumpănire, nu mare, în partea Osmanilor prin adaosul de trupe sërbești și bosniace, în temeiul cărora îndrăsnețul Sultan, simțindu-se mare în puterea sa, se fălea, că de pe pristolul bisericei sf. Petru din Roma își va pune sirepul să mănânce ovės. Cu așa mari vorbe și cu atâta dispreț se căutau pe câmpul de răsboiu inamicii unul pe altul.

Trupele auxiliare franțuzești veniseră în câmpul de luptă prin Ardeal și Valachia, pe când oastea de căpetenie ungurească au trecut pela Poarta-de-Fier în Serbia și'n Bulgaria și luase orașele întărite Orșova și Vidinul. Dinaintea Nicopolei se'mpreună oastea creștinilor și începù impresurarea acestei cetăți, care resistă îndărătnică, sperând cu tărie ajutor apropiat. Poziția ei avantajoasă și pitorescă între două dealuri lângă un sin de apă al Dunării în care se răvarsă aicea riul Ossma (lat. Escamus), iar drept în față'i din ceea parte Oltul; apoi

având un castel foarte tare, ce domină oraşul şi împrejurimile lui, toate acestea inlesneau şi întăreau rezistenţa acestui oraş, care are existenţa şi numirea de la Traian împăratul în amintirea unei biruinţe asupra Dacilor. Baiazid din parte şi crezù cu cale să intrerupă impresurarea Constantinopolei, strinse toate puterile disponibile la Adrianopol şi înaintă c'o uimitoare repejune să dispresure Nicopolul.

În tabăra aliaţilor creştini însă, în care se concentra-se ca într'un focariu atâta curaj, putere şi încredere în sine, se simţea foarte lipsa unei aspre discipline, a unei orândueli generale, a unei conduceri unitare, în locul căroră predominau în mod fatal o neastempărată ambiţie şi o deşertăciune nemăsurată, mai cu samă în partea Francejilor, cari prin rang şi merit se credeau în drept de-a da tonul.

Surprinşi prin repejunea şi tăinicia sosirii armiei de căpetenie a Osmanilor, căpitanii franceji cerură pentru sine în plin consiliu de războiu onoarea primului atac, nu voră să stee în urma nimăru în luptă şi respinseră sfatul cuminte al păşiţilor generali ungureşti, cari dedeau cu socoteala, ca trupelor sprintene a avangardelor turceşti să li se opue în luptă asemenea trupe sprintene dintr'ale lor şi anume cele moldoveneşti şi muntene, iar cu părţile de oştiri grele şi bine armate să lovească fruntea şi simburele oamenilor vrăjmaşului, pe ieniceri şi pe spahii. Fiii Franţei, cei mai mulţi dintre dênşii, răspuseră cu răstire, precum calărimea franţuzească nu poate stă nici într'un chip în coada pedestrimii ungureşti şi că sub toate împrejurările francejilor li se cuvine locul de onoare în luptă. Căpeteniile franţuzeşti luară oare cum

Bătălia de la
Nicopoli.

cu asalt hotărîrea consiliului de război și regele de voie de nevoie se supuse și el. Cîrînd intră și Baiazid în zăra Nicopolei și iată că la 28 Septembrie 1396 bătău ceasul hotărîrii.

Oastea creștină se dispuse în următoarea ordine de bătăie. La mijloc stătea regele cu palatinul Gara în fruntea oștii ungurești, apoi contele Hermann de Cilli cu cavalerii Stirieni și burggravul de Nürenberg cu cei bavareji; la aripa dreaptă se așezară în poziție Ardelenii sub Stefan Lazkovicz, la cea stîngă Valachienii sub Mircea și Moldovenii. În linia ăntăie de bătălie se orînduiră Francezii, setoși de luptă, așteptînd cu nerăbdare semnalul atacului. În partea osmană avîntura o formă oaste sprintenă de Asabi, apoi în centru eră simburul oștirii, spahii și ienicierii, pe cînd la aripele amîndouă se postară deosebiții aliați și vasali, mai cu samă creștini, între care despotul Sîrbiei cu 5,000 de oameni. Planul de bătăie al oștirii creștine eră isvodit fără de nici o socoteală și pus la cale nepotrivit cu scopul, căci nu se socotise nici felul de-a fi al dușmanului, nici poziția locului, nici calitatea propriilor luptători, pe cînd conducerea armatei turcești escelă prin unitatea ideii conducătoare, prin dispunerile de trupe, potrivite cu scopul și prin încelestarea sistematică a deosebilor mișcări.

Inceputul bătăliei urmă printr'un atac înfrîngător, executat c'o strălucită vitejie de cavalerii francezi asupra detașamentului de Asabi, spahii și ienicieri, pus în fruntea luptei, cari răsturnați claie pe grămadă, fură parte măcelăriți parte reimpinși spre centru. Amețiți de avantajul cîștigat și fără nici o legătură cu corpurile de trupe ungurești lăsate în urmă, Francezii cu nebunească

indrăsneală se repezără fără preget asupra inamicului, dară curënd fură cuprinși de miezul acestuia și sau străpunși, sau puși pe fugă. Invingerea suferită de acești minunați cavaleri duse multă descurajare in centrul încă neatins al regelui Sigismund, și descurajarea crescù încă, când Stefan Laskowicz, in taină contrar al regelui, o rupse de fugă cu Ardelenii, de odată și fără să fi fost atacat, ceea ce făcù și Mircea, aliatul descurajat, după care amândouă flancurile armatei aliate rămaseră descoperite și fără apărare. Cu toate acestea centrul se ținù multă vreme vitejește și i respinse la început cu isbândă pe ieniceri, dar in urmă totuși fù biruit de atacurile furtunoase ale oștirii osmane, condusă cu isteție și reînnoite cu îndrăzneție, căci dușmanul cuprinse cu braț de fier trupele crăiești, la care'l ajută in mod esențial și despotul Sârbiei cu cei 5,000 de oameni ai săi, intrați in luptă tocmai in momentul hotărîtor. Invingerea creștinilor eră deplină și cumplită, parte fură măcelăriți sau prinși in luptă, parte ajunși in fugă de cavaleria sprintenă a dușmanilor și duși in robie. Intre pușinii, care isbutiră să se mântue pe corăbii la Dunăre și pe mare la Constantinopol și 'n Dalmația, se aflau regele Sigismund, arhiepiscopul Granului, Ioan de Kanischa, frateșeu Stefan de Kanischa, palatinul Ungariei Nicolae de Gara, marele magistru al Ioannișilor, Philibert de Naillac, și in fine contele stirian, Hermann de Cilli.

Mircea Vodă isbuti asemenea să se intoarcă nesupărat in rezidența sa, dar de atunci incoaci el se află pe-o cale mult mai grea și mai plină de spini de cât inainte. Inghesuit intre cele trei puteri, cotrarie ele in de ele: Ungaria, Polonia și Turcia, espus fără apărare pre-

Poziția grea a lui Mircea, clătinarea sa îndemănatecă și isbândă războinică contra lui Balazid.

tențiilor de predominare a celor trei, pretenții ce erau și nedrepte, și se escludeau una pe alta, fiind cu geloasă temere la mântuirea libertății sale, el urmă un sistem de clătinare de un soi propriu și încercă să ție cu câteși trei stăpânii de odată, pentru a câștiga bunăvoința celor trei. Voluptuos, precum era în mare grad, și având mulți copii nelegitimi *) el îngădui unui bastard al său anume Vlad, să se lipească de Polonia, pe când el însuși fățărnicia prietenie pentru Sigismund și întindea tot odată mâna puternicului Baiazid. Acest sistem al contrapunerii reciproce și al neutralizării celor trei potențați rivali, avea să-l preserve, după cum spera, atât pe deșul cât și țara de înghițirea de către unul dintre ei și îl și țină o samă de vreme de-asupra apei, dar îl duse la o politică de totală fățărnicie și duplicitate și nu-l scăpă până în sfârșit de smerirea temută din partea îngâmfatului biruitor.

Raportul Valachiei cu cele două regate creștine immedieșite avea curând să și arate arama. În urma morții surorii sale, Maria, soția lui Sigismund, regina Hedwiga ridică pretenție asupra succesiunii în Ungaria, pretenție pe care soțul ei Wladislaw Jagello se pregătea s'o sprijine cu armele în mână, în cât era mai-mai să se întempe o încălcare polonă în Ungaria, pe care însă s'ă știut s'o zădărnicească cuminiția extraordinară, dibăcia și energia arhiepiscopului Granului, Ioan de Canisa, așa că Wladislaw desistă de la luarea în posesiune a țării principale ungurești, renunțând la coroana sf. Stefan, atât

*) Laonicus Chalcocondylas, De rebus turcicis, Bonnæ 1843, pag. 78.

in numele său cât și in acela al soției sale. Dar nu tot ast-fel s'au înțeles și despre țările laterale ale Ungariei, asupra cărora Hedwiga nu desistă de la drepturile ei, ci le strămută asupra bărbatu-său. A se apropia de marea Neagră, predominând principatele Dunărene românești, eră un punct in programa politicei polone, al cărei ideal eră să se intinză cu cuprinderea între cele două mări: Baltica și Marea-Neagră. Aceasta e cheia pentru a pricepe pretențiile Poloniei asupra Moldo-Valachiei.

Ca și pe tată-său Mircea, perechea regală a Poloniei mrejuî acum pe Vlad, fiul său cel mai mare, cu imbunări subțiri, făgăduințe și daruri. Spre a se asigura și in generația viitoare contra supremației ungurești in Valachia, Wladislaw Jagello și soția sa Hedwiga il numiră pe Vlad voievod al Basarabiei, îi dăruiră câte-va domenii aflătoare in lăuntrul Ungariei, cari erau dejă in posesiunea lui și grămădiră asupra lui semne de favor și daruri de grație. Ast-fel Polonia câștigă in persoana lui Vlad un partizan zelos, al căruia chrisov de inchinare, datat din Argeș in Valachia, 28 Maiu 1396, dovedeste hotărîta lui lepădare de supremația ungurească și alipirea pe față la regatul Poloniei. In acel chrisov Vlad juruește formal și solemn pentru sine și urmașii săi ascultarea cuvenită, supunere după datorie și fidelitate stăruitoare cătră tronul și regatul Poloniei; apoi recunoscînd tot odată pe regina Hedwiga de singura moștenitoare legitimă a coroanei Ungariei și pe soțul ei Wladislaw de părtaș legiuit al acelor drepturi, le făgădues-te amândoror capetelor încoronate și in privirea Ungariei ascultare necondiționată și deplină fidelitate după datorie. In acest document Vlad poartă titlul de voievod al

Basarabiei și conte (ban) de Severin. *) In anul 1403, Vlad reinnoî omagiul fidelității sale de vasal către regele Wladislaw.

Când Stefan Laskowicz și Stefan de Simontornya, magnați unguri, de mult nepriitori regelui lor, exploatând invingerea pătimită la Nicopoli, ridicară contra lui flamura răsvrătirii și cercară a'l resturnă din scaun, Mircea li se prinse tovarăș, ba chiar fiul său natural, Vlad, pe care'l trimisese ostatic la Buda pentru a chezașui fidelitatea sa către Ungaria, fugi din locul său de exil și încercă să se strezure in Polonia, dar in fugă a fost prins de familia de neam Thurzo de Bethlenfalva, ce și avea moșile in Zips, și a fost adus înderēt la Buda (1397). Mircea ținea se vede foarte mult, ca prin dușmănie fățișă contra lui Sigismund să dobândească de la Turci deplina trecere cu vederea pentru că in trecut ținuse parte cu regele și să abată de la țara sa cumplitele arme osmane, iar in cazul cel mai rău să se știe sigur de ajutorul Poloniei. Dar nu isbuti nici cu una, nici cu alta și rășboiul cu Turcia, neputēdu-se ocoli, deveni o tristă realitate.

La anul 1398 Baiazid, pornit de rășbunare contra lui Mircea și dāndu'i vina inițiativei dușmăniilor contra Turcilor, trecu Dunărea, irupse cucerind in fruntea unei oștiri puternice in Valachia, pustii rău țara și o despopulă, tērēnd cu sine in robie pe locuitori. Mircea strinse ase-

*) Vladi, Palatini Bessarabiæ et Comitiss Severinensis, Homagium Vladislao, Poloniæ et Hungariæ Regi, præstitum dd° Argysch 28 May 1396. (Dogiel, Cod. dipl. Regni Pol. T. I, pag. 623). Inventarium privilegiorum, litterarum et monumentorum in Arce Cracoviensi contentorum. Lutetiæ Parisiorum 1862, pag. 133 et 134.

menea puteri considerabile, porni femeile și copiii la deplină siguranță, înăuntrul înaltului lanț de munți despre marginea Ardealului, el însuși evită de la început ori-ce bătălie la larg, ci se ținea numai pas cu pas de ostirea inamică în coastele ei, alegându-și drumul prin codri de stejar, numeroși și greu de atacat, cari petreceau pe atunci țara în toate laturile și 'l acopereau îndejuns. Lipindu-se ast-fel cu îndărătnicie de pașii dușmanului, aproape de el și totuși departe, îl neliniști prea cu vitejie în tot modul, îi tăia comunicațiile în afară, se aruncă cu isbândă asupra ori-cărui corp detașat, care se dislipa de ostirea de căpetenie spre a țâmba după pradă ori merinde. Cu succesul îi creștea curajul, iar Turcii espuși la hărțueli zilnice și simțitoare, suferind lipsă de bucate și neavând nici o perspectivă pentru o bătălie hotăritoare, dedură signalul de retragere și apucară spre Dunăre; ci Mircea atunci hotărî să-i atace în câmp limpede, să le împiedice trecerea preste Dunăre, ceea ce 'i și succese într-o atâta, într-o cât Turcii, pătimind prin atacul său o pierdere însemnată, se sfiră a continua retragerea lor în Bulgaria în ființa de față a acestui îndrăzneț dușman. În această poziție grea, ce nu 'l îngăduia nici a stă locului, nici a plecă, Baiazid primi espedientul propus de cumintele vizir Ewrenos (sau Brezenes, cum 'i zice Chalcocondylas) după sfatul căruia el amână de o cam dată retragerea preste Dunăre, își asigură trupele contra atacurilor inamicului prin ridicarea unei taberi întărite, îl ținî pe Mircea ast-fel în respect și în nesiguranță, de cum ar eși lucrurile, iar în ziua următoare trecu Dunărea, scutit de tabără, fără supărare și fără poticnire. Dar cu aceasta eroul osman 'și-a

Mircea parti-
zan a lui Muza
și războiul
acestuia contra
lui Suleiman și
a Bizantinilor.

incheiat în mod neglorios campania în contra Valachiei și de atunci îl ținut pe vizirul Ewrenos la mare vază. *)

După cum am spus, Mircea avea mai mulți fii naturali, dintre cari, fiind el încă în viață, unul îi făcea multe incomodări, griji și dușmăanii. Curți mari străine primeau pe atunci din înțelepciune politică în serviciul lor pe asemenea coboritori din principii vasali, cari de regulă se gerau ca pretendenți, una pentru a ține la năpădărire în eșec pe părinții lor, apoi pentru a pute câștiga o partidă în țara mai mică. Pentru acest cuvânt se vede că regele Sigismund a oprit la sine ca ostatic pe Vlad, cel mai mare fiu nelegitim al lui Mircea, și cu bună samă tot pentru acest cuvânt, Vlad, isbutind să fugă la Constantinopol, a fost bine primit și îmbrățșat la curte, dându-i-se chiar un post în garda împăratului bizantin. Uneltirile fiului nemulțămitor, care căuta cu ajutor grecesc să răstoarne pe tată-său și să vie în locu'i, n'a putut de cât să'l dispue rău pe Mircea contra Bizantinilor și să'l facă cu priință pentru Turci, inamicii lor. Ast-fel se făcū că Mircea participă zelos cu armele în mână la oțăritele lupte de succesiune ale dinastiei osmane într'un sens, dușmănesc Bizantinilor.

Baiazid Ilderim (Fulgerul) cu toată eroica sa vitejie, a fost espus ca toți oamenii nestatorniciei sorții, căci în bătălia de la Angora (20 Iulie 1402) pierdū biruința cu libertatea împreună, invins de puternicul stăpănitor al Mongolilor Timur-Lenk (Timur cel Șchiop numit în genere Tamerlan) și muri curënd după aceea în aspră prinsoare. Dintre cei șase fii ai săi: Mustafa, Sulciman, Isa,

*) Laonicus Chalcocondylas, De rebus turcicis. Bonnæ 1843, pag. 78 — 80.

Kasim, Musa și Mahomed, cel dintăiu, nu se știe ce s'a făcut in acea bătălie nenorocită, de nu i se mai auzi de nume, iar cei-lalți parte scapară cu fuga, parte fură puși in libertate de mâna biruitorului. Dintre cei cinci frați rămași, patru chiar de la inteput se oștiră in de ei pentru domnie și pentru moștenirea părintească, sfêșiind împărăția osmană in trei bucăți. Isa (Isus sau Iosua) cuceri multe provincii bizantine din Europa, trecu apoi in Asia spre a'și intemeia și acolo stăpânirea, dar pierdù bătălie și împărăție, invins de frate-sêu Suleiman. Acesta, intre frații lui cel mai mare și după dreptul public singurul pretendent legitim al tronului, merse la Constantinopol, făcù legemânt de amicie cu împăratul romăic Emanoil II Paleologul, luâ de nevastă pe-o nepoată a acestuia, fiica despotului Theodor, dedù împăratului ostatici pe frate-sêu Kasim și pe soră-sa Fatima și se așeză cu reședința la Adrianopol, intinzându'și domnia preste toate cuceririle osmane din Europa. Cei doi frați și rivali ai lui, Isa și Mahomed, cuceriră pe sama lor posesiunile turcești din Asia și își aleseră rezidențe, unul Brussa, cel-lalt Amasia; apoi se oștiră necontentit unul asupra altuia, căutând a se alunga din domnie unul pre altul; Mohamed, cel mai tănăr dintre frații pretendenți, dar mai viteaz la rêsboiu, mai dibaciu și mai norocit, bătù de trei ori pe indêrêtnicul Isa, care, cu tot ajutorul ce 'i dedea Suleiman, dispărù curênd de pe scenă și își pierdù viața.

Cuprinsul stăpânirii lui Suleiman și pofta lui de-a se întinde ajungea până drept lângă Valachia, deci el trebuia să vie curênd in vrajbă cu aceasta, cu atât mai mult insê pentru că Vlad, egoist cum era, trecuse din

serviciul bizantin in serviciu ostăşesc la Suleiman şi dorea să răstoarne pe tatăl-său cu ajutorul noului său stăpân. Guvernul grecesc nu'i dedese ambiţiosului Vlad numai primire prietenoasă, ci'i făgăduise atât lui cât şi lui Suleiman domnia dorită preste acele ţări, cu condiţia ca amândoi să se ajute reciproc şi să folosească pentru un scop comun ajutorul primit. Mircea auzi despre aceasta şi antipatia lui se prefăcù in duşmănie pe faţă contra guvernului romăic. Pân'acum Suleiman, care vena autocraţia asupra Turcilor, nu avea de cât un singur rival periculos, in persoana frăţinu-său Mohamed din Asia; de acuma 'nainte însă spiritul iscoditor al lui Mircea ştiù să deştepte pe un al doilea rival mai puternic in fratele său Musa, pe care'l pofti cu acest scop dincoace in Europa. Pentru Mircea nemulţămările provinciilor europene din Turcia contra lui Suleiman, nu erau o taină, deci se puse cu tot dinadinsul să infrângă cu deseвёрşire puterea sgduită a acestui regent, din a cărui apropiere şi tendenţe de lăţire nu putea să resară de cât rău pentru Valachia. Pentru a puté păşi cu mai mare isbândă, el se adresă regelui Sigismund, căruia'i lămuri foloasele, ce-ar resulta din sfăşierea reciprocă intre regenţii parţiali turceşti, îi destăinuî planurile sale in această privire şi ştiù să câştige de la el multe ajutoare la neajunsuri. Se puse in genere in relaţie prietenească cu Musa, care deveni in urmă o intimă amicizie personală. *) Musa (Mose) căzuse cu tată-său Baiazid Ilderim (Fulgerul) in prinsoarea lui Timur, apoi pus in

*) Laonicus Chalcocondylas. Bonnæ 1843, pag. 174. Acolo se zice: «και συγγερόμενος Μυρδάνω τῷ Λακίας ἡγεμόνι και πρότερον ὄντι συνήδει αὐτῶ.»

libertate mai târziu, el se lipi de fratele lui mai mic și plin de putere, Mohamed, căruia'i era supus cu credință și alături cu care a fost multă vreme un nelipsit tovarăș. Cu toate acestea el nu va fi renunțat cu totul tot la pretențiile, innădușite pân'acuma, asupra unei părți a Impărăției și'l rugă pe acest frate să'i dea voie de-a ridica aceste pretenții în Europa cu armele'n mână asupra lui Suleiman. Invoirea i se dedă cu atât mai bucuros, cu cât el se obligă făgăduind, că în cazul de-a birui, va administra țara cucerită numai în numele și după voința lui Mohamed și că toată viața lui se va considera ca un vasal al acestuia și'l va recunoaște de suveran. Inzestrat de Suleiman cu oare-cari mijloace pentru îndeplinirea scopului său, dar avizat de altminterlea la ajutor străin, el își căută căpătâiu mai ăntăiu la principele Umur din Aidin precum și la Isfendiar, stăpânitorul peste Kastemuni, apoi la stăpânitorul din Sinope, care căteși trei erau și acuma nepriitori lui Suleiman și fusese aliați cu prințul Isa, dar de la nici unul din ei nu primî vr'un ajutor să fi fost de seamă. Deci trecu Marea-Neagră în corabie, ajunse în a. 1406 în Valachia și află la Mircea-Vodă prietenească primire și onori regești, cu care deci se și sfătuî și puseră la cale invoiala, că dacă Musa ar ajunge împărat prin ajutorul armelor valachiene, el să'i dea Voievodului însemnate adaose de teritoriu și bogate venituri bănești în Europa, toate acestea în paguba Grecilor. Mircea înarmă deci o oaste respectabilă, o puse'n câmp sub comanda nepotului său Dan și la dispoziția lui Musa. Cu această oaste se uniră în curënd, dar în deosebită despărțire trupe auxiliare sërbești sub regele lor Stephan Lazare-

wicz, afară de aceea se mai alăturară toți acei Turci din Europa, care erau nemulțămiiți cu reaua guvernare a lui Suleiman și cari, favorizați prin absentarea acestuia în Asia, se pusese la ordinele nemulțămiiților guvernatori de provincii ai lui Suleiman. În așa chip Musa isburi să desfacă din puterea fratelui său Suleiman provinciile turcești, și să cucerească capitala Adrianopol, unde se proclamă în numele frații-său, Mohamed, de singur stăpânitor al Traciei, Iliriei și Tesaliei. Se și gătea să înainteze în Asia-mică, unde Suleiman lupta contra fratelui Mohamed; dar Suleiman amenințat de un atac la spate, se temu și se hotărî a și schimba planul de campanie. Deci amândouă părțile luptătoare găsiră de cuviință de-a se preintimpina cu resboiul, și de-a se oști una asupra alteia pe pământul cucerit din nou.

Suleiman, dacă i dedură de veste o samă de căpetenii de oaste, ce i rămăsese credincioși, precum că au pierdut resboiul cu frate-său, cu Musa, și dacă l sfătuiră de sîrg să vie de grabă înapoi, căci în alt chip întreg cuprinsul împărăției din Europa îl va pierde, încăpuse la spaimă și nedumerire, mai cu samă pentru că tocmai atunci se severșise din viață cel mai bun căpitan al lui și cel mai cu temei sfătuitor, marele Vizir Ali-Pașa. Cu greu, dar totuși fără mult preget el se smulse din viața de desmierdăciuni și molesitoare a curții din Brussa, trecu cu fruntea cea mai de samă a oștii lui în Europa, se oprî în drumu i prea puțin la Lampsacus și la Constantinopole și ajunse în curînd în potriva viteazului Musa, care cu puterea lui de oști se și apropiase de capitala bizantină și cerca să l oprească pe protivnicul lui de-a mai înainta. În urma ciocnirii celor două oști,

se'ntemplă încă in cursul anului 1406 bătălie in toată forma, care in urma unor incidente neașteptate, se brodi chiar de la 'nceput intr'un chip neverisimil.

Vitejia personală a lui Musa, apoi puterea lui mai mare de oști, care precumpănea pe-a frașini-său având atâtea gloate Valachiene și sërbești in ajutor, păreau de la 'nceput că pleacă cumpăna in favorul său; însă trădarea mai multor aliași precum și un meșteșug isbitit al inamicului, îi dedură acestuia biruința. Încă până nu se 'ncepe bătălia împăratul Emanoil începù in taină înțelegere cu craiul Serbiei, Stefan, fiul lui Vulc, induplecându'l a crede, că i-ar fi și datoria și folosul de-a trece, cum se va'ncepe lupta in partea unui principe cu mult mai bun și mai bine-voitor de cum e Musa; știindu-se prea bine ce neimpăcăcios, supărător și iute la mânie e Musa cu aliașii săi. Craiul Serbiei făgădui, că va trece, se smulse îndată din ordinea de bătaie și trecù in partea lui Suleiman și a Bizantinilor, încât flancul drept a lui Musa remase cu totul descoperit. Pilda craiului sərbesc o urmară îndată încă unii căpitani osmani, ba prinseră a se clătina chiar alte cete, pe când numai Musa, cu miezul credincios al oștirii lui și cu aliașii lui valachieni, ținù locului. El se apără cu atâtea vitejii încât resturnă clai pe grămadă trupele asiatice ale lui Suleiman și le gonì din urmă cu iușeală, numai in infierbântarea goanei, nu oblicì cursa ce i-o pusese inamicul. Suleiman, a cărui corp de căpetenie suferise puțin, se retrase in fugă prefăcută până sub zidurile capitalei, se ascunse neobservat cu 500 de luptători aleși și cu mulți voluntari in șanțul, ce incunjura orașul, năvăli fără veste și ocupă cu puțină osteneală

Musa e 'nvins
la 'nceput, apoi
e 'nvingător
și 'l scoate pe
Suleiman.

tabăra lui Musa, pe când acesta gonia și lovea rău corpurile de armată inamică, ce se prefăceau că fug, nimici pe deplin părțile de trupe, pe cari Musa le lăsase spre paza taberei sau cari se refugiase într'acolo. Când Musa, întorcându-se de la urmărire, își văzu tabăra în mână dușmanului, atunci trupele sale, atât turcești cât și valachiene fură cuprinse de o spaimă panică, o rupseră în clipă la fugă, se risipiră în deplină desfacere care'n cotro în toate părțile și parte își căutară scăparea în depărtare, parte se supuseră de nevoie învingătorului Suleiman ca stăpânului lor legiuit și'l părăsiră pe Musa, care-și pierduse cauza. Acesta dete asemenea dos și căută a se mântui cu fuga, grăbi îndărăt spre Dunăre, se 'ntălni cu Mircea, unde iar se'nțeleseră și puseră la cale potrivit cu împrejurările, apoi Musa dosi în învecinații munți ai Emului, băntui în fruntea unei cete mici de oameni călări fără așezare dintr'o ascunzătoare la alta și neliniști neconținut, prădând pe sama lui șesurile de prin prejur, fiind morțiș și fără curmare a se ridica din nou. *) Suleiman, care, ca învingător, a stătit iar în scaun la Adrianopol, orânduind acolo mijlocul împărăției, era de altmintrelea o pildă de iubire de dreptate și de cuget drept, de făcător de bine, și blând, tare trupește și viteaz la resboiu, dar era dat tot-odată la beție fără măsură și la moleșită desfrânare și atât de împătimit întru aceste, încât în urma viețuirii cu lenevire, o urmare a desfrânării, se lăsase cu totul de ori-ce întreprindere mai mare și pierduse până și stima căpeteniilor sale celor mai bune și a partizanilor celor

*) Laonicus Chalcocondylas, De rebus Turcicis. Bonnæ 1843. 170—174.

mai cu credință. In una din zile bună-oară se rătăcise in tabără un cerb, lucru de mirare pentru toți, iar regentul, amețit de cap, vestindu-i-se aceasta, întrebă de are ori ba cerbul un păhar între coarne; dacă are el va vena selbăticiunea, de nu rămâne liniștit la petrecere. Trăind ast-fel fără de nici o grijă și fără treabă, pierdù pe de-o parte mai toate cuceririle sale din Asia, pe care le luă prințul Mohamed, pre cât de cuminte, pre atât de insetat după fapte, iar pe de altă parte el dedù puțință invinsului Musa de-a prinde in liniște la suflet și de-a i se pune din nou in cale cu succes. Acest din urmă se folosi de pacea, ce i se deduse trei ani de-a rândul (1406—1409) parte pentru a stringe și organiza o oaste considerabilă, parte pentru a'și câștiga partizani și aliați, parte pentru a momi pe multe căpetenii și trupe de-ale lui Suleiman, ca să se lepede de densusul. Cu privire la acestea împăratul bizantin sfătui pe Suleiman, care habar n'avea, să se lese de desfătări și mese 'ntinse, ci din contra să fie cu luare aminte și cu pază la câte se petrec, iar mai cu samă să'și deschidă ochii asupra fratelui său, ce e și ambițios și întreprinzător. Dar sfatul cu minte era de-a surda, căci Suleiman, fără să'și facă grijă capului, urma 'nnainte diminețile și serile cultul lui Bacchus și al Venerei, nu contenea să 'nchine cu păharul cătră mai marii din împărăția lui, să chefuiască noptile și să dormiteze zilele, iar trezindu-se, să 'nceapă din nou și in acelaș fel ocupația veselă a vieții lui. Ast-fel acest domnitor își intunecă calitățile vrednice de laudă, pome-nite mai sus și dete pas hotărîtor contrarului său Musa, care de și iute la mânia și pornit, ba încă crud și

tiranic, desvolta însă un spirit de prevedere și pază, de minte trează și de socoteală, care la urma-urmelor au dat steagului său biruința asupra rivalului celui ușor. Inlesnit de Mircea cu de prisos atât cu bani cât și cu ajutor de oaste, întărit prin mercenarii și căpitanii lui Suleiman, căți nu'i fusese cu credință, Musa la'nceputul anului 1410 inaintă din ponoarăle și ascunzătorile Emului, impinse oastea inamică până dincolo de Sofia și apărù pe neașteptate cu putere considerabilă la porțile Adrianopolei. Cu toată primejdia vedită a situației și cu toate sfaturile foarte cu pripă ale celor mai insemnați căpitani de oaste, Suleiman nu se 'ndura să se smulgă din sinul îmbătătoarelor plăceri ale simțurilor, crezând una și bună, că n'are-a face de cât cu niște potlogari fără de căpătăiu, care nu sunt harnici a se lupta și nici nu merită a fi băgați in seamă; deci el nu se 'mbărbătă spre o faptă de improtivire serioasă nici atunci când așa numiții „potlogari fără de căpătăiu“ se pregăteau să dea năvală orașului in toată regula; ba încă maltratată și necinsti pe influentul agă de ieniceri Hasan, care'l mustrase pentr'o asemenea neingrijire ne la vreme. Acest agă și Ewrenos-beg, poruncitor călărimei europene, trecură cu trupele lor la Musa, îi deschiseră porțile Adrianopolei și sfērșiră lupta fără lovitură de sabie, care in urma trecerii cu grămada a trupelor, nu se 'ncinsese in mod serios. Ast-fel Suleiman, căruia nu'i remăsese credincioși de cât trei Emiri, se vērù silit să fugă, și apucă drumul mare spre Constantinopol, avënd de gând de-a însărcina de-o-c'am-dată cu domnia sa din Europa pe împēratul bizantin, iar el ęnsuși să treacă 'n corabie in Asia și să înceapă din nou cuce-

ririle sale de mai nainte. Dar pe drum intr'un sat, nu departe de oraşul împărătesc, îl văzù o grămadă de țerani, căreia i se trădase prin frumusețea calului, strălucirea îmbrăcămintei și nobleța formelor sale trupești; iar acești țerani, care'i coceau de mult resbunare din cauza asupririlor guvernatorilor sei de provincie, se aruncară cu furie asupra'i, îl strepunseră cu săgeți și-i tăiară capul, pe care'l duseră ca poclon bine-venit invingătorului Musa. Acesta însă orându'i doliu pentru fratele său căzut, așeză cadavrul cu multe onori ăntăiu la Adrianopol, apoi spre inmormântare la Brussa in cripta familiei, iar asupra omoritorilor dispuse o cumplită certare, puind să'i lege nu numai pe ei, ci pe toți locuitorii acelor sate, bărbați, femei și copii fără deosebire, și legați ast-fel îi închise in colibele lor și porunci să le pue foc, încât nefericita localitate peste câte-va ceasuri numai era de cât o grămadă de cenușă și de ruine. O asemenea pedeapsă — socotea el — au meritat ei pentru fără de legea, c'au fost indestul de cutezători ca să s'atingă de capul inviolabil al regelui lor și fratelui său. *)

Musa, după moartea lui Suleiman stăpân fără margini a părții europene din împărăția osmană, făcù intrarea aproape triumfală in Adrianopole și se bucură de recunoașterea obștească din partea poporului său. In posesiunea deplină a puterii el și-a uitat iute de cuvântul, ce'l dedese fraține-său Mohamed la inceputul întreprinderii, cum că i se va subordona acestuia și va domni numai in numele lui, ci din contra el lucră in numele

Impărăția lui
Musa. Lupta cu
Mohamed. E bi-
ruit. Moartea
lui.

*) Laonicus Chalcocondylas. Bonnæ 1843, pag. 174—176. —
Ducas, Historiæ byzantinæ. Bonnæ 1834, pag. 88—91.

său propriu c'o putere suverană, lipsită de scrupule. Prietenia relațiilor sale intime cu Mircea, se spori prin recunoștința, ce'i era dator și atât vaza cât și inriurirea Voievodului acestuia crescură mult în sfatul coroaanei turcești. Dar pe cât de recunoscător se arăta Musa către aliații săi statornici, tot pe atât de resbunător și neimblănzit a fost cu aliații cei necredincioși sau rău-voinți și cu energia și puterea de acțiune, prin cari escela, dar și cu acea asprime și cruzime, care'l întunecau, el întreprinse în persoană o campanie de resbunare pustuitoare și asemenea revărsării de noururi asupra craiului sârbesc Stefan, căruia'i ținea minte cu drept cuvânt trădarea în bătălia de la Constantinopole. Craiul fû smerit în mod simțitor, Sârbia călcată rău cu foc și sabie și pe grămezile de cadavre sârbești, făcute mese, insetatul de sânge împărat turcesc dedû ospete sârbătorești. Apoi încordă relațiile și cu împărăția romăică, îi răpi cu puterea orașele și ținuturile macedonice și tessalice, câte le mai păstrase și cerû de la 'mpăratul Emanoil tribut în toată forma. Acest din urmă cerû ajutor și apărare de la sultanul Mohamed, fratele și rivalul lui Musa în Asia, îl pofti dincoace în Europa, cerû de la el făgăduință pozitivă că va veni, se armă cât putû și știu afară de aceasta să'i mai contrapue lui Musa pe un alt pretendent și protivnic, recunoscând pe Urchan, fiul nevrâsnic a lui Suleiman, de moștenitor legiuit și urmaș al tătâni-său, îl aduse și pe acesta din Asia în Europa, îl trimise la Tessaloniki și'l ajută pe sub mână cu de prisos. Musa năvăli cu puterea sa de oști asupra lui Urchan, prinse pe acest nepot prin trădarea pusă la cale a educatorului și conducătorului, Balaban, pe care

știu să'l cumpere, și'i luâ viața, după care partizanii lui se risipiră de sine. Acuma Musa se'ntoarse spre Constantinopole, începù impresurarea in toată forma, dar din cauza bunei apărări bizantine și a deselor eșiri a garnizoanei, nu putù să-și ajungă scopul și suferi învingere într'o luptă navală, biruit de vrednicul admiral grecesc Emanoil, fiul coimperatorului Ioan. Intre acestea Mohamed sosise la Constantinopole, giurui solemn legământul încheiat cu împăratul și puse și pe compasciscient să întărească legământul asemenea cu jurământ solemn. Conform acestei invoieli Mohamed, in caz de-a învinge, va fi și rămâne singur-stăpănitör al întregii împărății otomane, dar in caz de-a fi biruit va afla ori-când, cu oastea împreună, primire de bună-voie înderëtul zidurilor Constantinopolei.

Când inaintă deci improtiva fratelui său in fruntea trupelor proprii și a unei mici cete de Byzantini, se 'nceinse bătălie in locul numit Ingighis, nu departe de Constantinopole, o bătălie plină de schimbări, in care Musa rămase biruitor și puse pe Mohamed ast-fel pe fugă, încât acesta își mântui cu-mare-ce viața. Retrăgându-se Mohamed in Constantinopole, își veni in curënd in fire și reinnoi de acolo atacul său asupra lui Musa, dar tot așa făr-de rezultat ca și äntăiaș-dată. Lipsa de succes a luptei pe de o parte, pe de alta rocoșirea și rësvrătirea unor vasali din Asia îl hotăriri pe cumintele Mohamed să se 'ntoarcă in împărăția sa asiatică, după a căreia deplină liniștire și asigurare avea de gând să reinceapă campania asupra lui Musa cu mai mare perspectivă de succes, o propunere, pentru a cărei exe-

cutare el se crezù pe deplin harnic in al doilea an următor (1412).

Mircea reinno-
iește legemên-
tul cu Polonia.

Neștiindu-se la ce capăt o să easă criza din casa domnitoare a Osmanilor și având in vedere tenacitatea regelui Ungariei, Sigismund, care amăna numai, dar nu desista la pretensele sale drepturi asupra Valachiei, iar perspectiva unui ajutor osmanic la caz de nevoie fiind problematică și neputându-se câștiga de cât iarăși cu prețul propriei neatrănări, Mircea hotărî să 'și întărească vîrtutea prin atragerea unei a treia puteri însemnate. Deci la 17 Maiu 1411 el incheiă la Imoïow cu regele polon Wladislaw Jagello un tratat defensiv spre a'și da reciproc ajutor contra Ungariei, eventual însă și condiționat și contra altor inamici, iar acest tratat îl incheiară mai cu aceleași condiții ca și pe cel de la Suceava in cursul anului 1390. In noul document al tratatului se pune ca principal motiv al invidiei nu numai iubirea prietenească ci și o legătură existentă de inrudire prin sânge între cei doi regenți, dar istoria nu ne dă despre aceasta din urmă nici o lămurire mai deaproape; ba chiar despre vr'o legătură pe cale nelegitimă, care s'ar cam potrivi cu felul de traiu al lui Mircea, nu ne putem pronunța din cauza lipsei de date. *) Supărarea lui Wladislaw pe Ungaria și legătura sa cu Mircea răsărise din purtarea plină de contraziceri și egoistă a regelui maghiar Sigismund, care, de și ales arbitru in pricinile dintre regele polon și ordinul german din Prussia, totuși in anul 1410 puse trupele sale să irumpă in Polonia sub conducerea lui Siborius, voievodul Ardealului și să pustiască orașul Sandez

*) Dogiel, Codex diplomaticus Regni Poloniae, T. I, pag. 600.

numai in favorul ordinului german. Legătura cu Mircea avu efect chiar numai prin incheierea ei, căci îndată după ce ea se obștise, prelații și baronii unguri orânduiri o solie însemnată, ce consista din arhiepiscopul Ioan de Gran și alți demnitari, solie pe care o trimiseră către regele și senatul Poloniei spre a'i împăca pentru incursiunea din anul trecut.

In anul 1412 Mohamed innoî campania sa de atac împotriva lui Musa, își trecu oștile in Europa cu corăbiile, ce i le pusese la îndemână împăratul Emanoil, veni apoi in persoană spre a saluta pe împăratul la Constantinopol, ocolî însă oastea de impresurare a protivnicului său, concentrată inaintea acestui oraș șiși împărți oastea sa in două părți, din care una apucă dealungul mării preste Byzia, cea-laltă pe drumul drept ce ducea prin mijlocul țării la Adrianopole, unde urmă împreunarea amânduror părților oștirii. Cu toate acestea el lăsă pe mai târziu luarea acestui oraș și inaintă cu înțeleaptă socotință spre marginea Sărbiei, pentru a da atât craiului Sărbiei, Stefan, cât și altor guvernatori invecinați și căpătenii de oști posibilitatea de-a trece la el și de-a se alipi de partidul lui, lucru de care până acum fusese împiedecați prin oastea, ce stă la mijloc, a lui Musa. Musa se ținea de pașii contrariului său, se incurca numai in harțe mici, evitând ori-ce bătălie mai mare, dar cu toată apărarea, nu putu să oprească irumperea trupelor inamice prin trecătorile Balcanilor și trecerea lor in șesul sərbesc. Aci se împreună cu Mohamed nu numai craiul Sărbiei, Stefan, ci și alți pași și bei turcești, iar mai cu samă Nestorul lor, Ewrenos beg de la Ienigewardar a fost adevăratul suflet al conspirațiunii contra tiranului Musa; și

c'o putere de oști, întărită ast-fel și care inspira respect, Mohamed se îndreptă spre sud, unde în șesul de la Tschamurli între orașele Ichtiman și Sofia nu departe de riul Ikra, se și incinse bătălia hotăritoare, la a cărei primire Musa, inghesuit din toate părțile, era acum silit, cu toate ca prin lepădarea de mai 'nainte a celor de mai sus și prin cea următoare a altor vasali mulți, și a altor contingente, luptătorii săi se impuținaseră în mod considerabil. În oastea lui Mohamed aripa stângă o comandă principele sârbesc Stefan, pe cea dreaptă Ewrenos beg cu fiii săi. De la începutul bătăliei Hassan, aga ienicerilor, nu numai că trecu cu toți oamenii săi la Mohamed, dar avu chiar cutezarea de-a veni călare spre șirurile de bătăie ale lui Musa și de-a le provoca energic de-a se lepăda de Musa, a cărui tiranie e indeobște cunoscută și să ia parte lui Mohamed, un regent exemplar, pe care 'l numi cel mai bun vlăstar al casei lui Osman. Afliând aceasta, Musa plin de mânie s'aruncă asupra trădătorului, îl ajunse din fugă și 'l spintecă în două cu sabia; dar fiind că prea se apropiase de cetele inamice, salvitorul lui Hassan isbuti să 'i tae cu totul brațul ridicat spre lovire. Viteaz ca un leu, cum era el, se întoarse spre luptă în șirurile foarte topite a lor săi; dar când aceștia zăriră pe stăpânul lor schilodit, văzură în el pe cel judecat de ceriu și trecură c'o grabă, ce semăna a fugă, în partea lui Mohamed.

Părăsit de toți, fără ajutor și tovarăși, Musa dete dos să scape prin fugă, îndreptându-se pe un cal repede spre Valachia. Dar necunoscând drumurile, dete într'o mlaștină, de ude 'l scoaseră călăreții inamici, ce 'l urmăreau și fû dus înaintea lui Mohamed, care porunci să 'l gătue

cu ştreangul. Inse mortului Mohamed îi făcù onori prin-
ciare, arată mare intristare, zise să se ție un serviciu
funebru solemn și să ducă cadavrul la Brussa unde i se
aviză drept capătăiu din urmă un loc in cripta familiei
domnitoare alături cu tatăl său Baiazid I și cu fratele
său Suleiman. Cu domnia de doi ani și jumătate a lui
Musa se săvârși deci regretabilul răsboiu între frați a
filor lui Baiazid I și începù unitatea restabilită și auto-
crația împărăției osmane sub Mohamed I. *)

In Musa, regent pe cât de darnic pe atât de tiran,
Mircea Voievod nu pierdù numai un prieten intim și un
protector personal, ci, ce erà mai mult pentru dên-
sul, un aliat credincios, un chezaș pe care te puteai in-
temeia și un apărător al neatărnării Valachiei. E drept,
că împărăția osmană avù in Mahomed I un stăpănitor
escelent, pre cât de nobil și de înțelept tot pre atât de
viteaz și cavaleresc, iubitor de oameni și blând dar pu-
ternic și întreprinzător tot odată, sau cum zice un isto-
ric turcesc „un Noë, care mântui mult primejdutul
„chivot al împărăției din potopul Tatarilor și din stân-
„cile desmembrării“. Nu erà greu de prevăzut, că față
c'un asemenea principe cu mult superior și după cea din
urmă complicare, neatărnarea Valachiei va stà la grea
cumpănă. Și'n intr'adevăr in anul 1413 Mahomed și dete
poruncă, unui corp cercetaș osman, care intră pustiind și
prădând in Valachia spre a o pedepsi pentru legătura in-
timă și alianța cu Musa. Mahomed însuși restabili mai
ăntăiu liniștea in partea asiatică a împărăției, apoi pur-

---

*) Laonicus Chalcocondylas. De rebus Turcicis. Bonnæ 1842, pag.
175 — 183. Ducas, Historia byzantina, Bonnæ 1834, pag. 87 — 97.

ochii mica sa oștire, compusă din Turci și Români. El se apropia acuma de orașul Thessaloniki, cu al cărui comandant însemnător, Dimitrios Laskaris Leontaris, dori să intre în relație, dar pe drum fû ajuns de Mohamed, ce'i venea în urmă cu putere precumpenitoare, fû atacat, bătut și după imprăștierea întregii sale oștiri, fû silit să caute scăpare în acest oraș. Mohamed ceru categoric estradițiunea celor doi fugari, căci de altmintrelea amenința cu imediata cucerire a orașului, cerere pe care Leontaris o refuză plicos, însă hotărîtor. Impăratul Manoil, căruia Mohamed îi espuse acuma dorința, refuză asemenea estradițiunea, dedu însă făgăduința obligatorie și cu jurămint, că pe cîtă vreme va trăi Mohamed, el va ține atît pe Mustafa cît și pe Djuneid în prinsoare, iar după moartea lui Mohamed va face cu ei, ce'i vor dicta împrejurările. Mohamed se mulțumi cu această făgăduință și se declară liniștit, ba încă se obligă prin anume tratat să poarte cheltuielile de întreținere a amândoror prinșilor cu însemnata sumă anuală de 500,000 aspri (30,000 galbeni sau 67,000 florinți în banii de pe atunci) după care amândoi prinșii fură trimiși la Lemnos, unde rămaseră în pază aspră așa fel, încât toți locuitorii insulei erau de-o potrivă răspunzători de nedosirea lor. După punerea la cale a acestei afaceri Mohamed hotări să pedepsească în mod simțitor pe necredinciosul Mircea, pentru că'i ținuse parte lui Mustafa; el trimise în Valachia un însemnător despărțiment de oaste, care pustii țara în dragă voie cu foc și cu sabie, o prădă și o arse de o aduse în genere în așa stare, încât de atunci încoace oșterirea poporului contra Turcilor prinse o rădă-

cină, ce se adânci din ce în ce mai mult, se nutri prin evenimentele următoare și deveni în fine inextirpabilă. *)

Ast-fel Mircea, cu toată capacitatea lui strategică și cu toată dibăcia diplomatică, ajunse totuși acolo de se văzù vasal turcesc și Valachia scăzută la treapta de provincie tributară, încât de acum înainte, cu toate că se păstrase neatins guvernul neatârnat înlăuntru, el și țara erau totuși subordinați poruncilor sultanului osman.

În zilele lui Mircea-Vodă nici s'a căutat, nici s'a dobandit întemeierea unei neatârări bisericești a țării, măcar pe atâta pe cât se realizase în Moldova.

Amestecarea și împreunarea diecesei Valachiei cu alte provincii bisericești, împănarea cu arhipăstori și preoți de naționalitate străină, deci piedeca produsă prin acestea de-a se forma o biserică națională, în fine deplina atârare a administrației bisericești de bunul-plac al patriarhului erau atunci la ordinea zilei și nu găsiră improtivire din partea lui Vodă, care era preocupat de mai mari planuri politice. În acest spirit vorbește edictul patriarhului ecumenic Antonios din luna lui August al anului 1394, prin care mitropolitul Valachiei se admite și pentru diecesa Bulgariei cu scaunul în Tërnova și e imputernicit a îndeplini toate funcțiile episcopale, excepându-se numai instalarea unui episcop. În anul 1394 se vede-a fi un slav anume Iasko, mitropolit al Valachiei și cătră dënsul se adresează ordinațiunea din acelaș an a patriarhului, prin care acesta voiește să și păstreze drepturile ctitoricești asupra paraclisurilor mănăstirești

Vălmășag
bisericesc în
Valachia.

---

*) Laonicus Chalcocondylas (edit. Bon.), pag. 202 — 204. Ducas (edit. Bon.), pag. 117 — 121, 145 — 148.

aflăte în Valachia, incredințând indealtmintrelea administrația lor canonică mitropoliților după vremuri a arhiepiscopiei respective. Această cumulare a mai multor cărje arhiepiscopicești în una și în aceeași mână se esplică prin vâlmășagul confesional din țară și prin silințele energice și cu zel reațițate a unor puternici amici ai uniunii, prin a căror asistență și inriurare biserica grecească din principatele dunărene era subminată cu hărnicie, încât ajunsese să se clatine. Ocupat cu resboaele cu Turcii, armându-se mai ales pentru acea campanie, care'l conduse la bătălia de la Nicopole, principele Mircea avea tot atâta nevoie de apus ca și împăratul Manoil Palaeologul (1392—1425) care se adresă cătră Papa Bonifaciu IX cu rugăminte de a'l ajuta împotriva lui Baiazid (1398) și isbuti de se porni o cruciată, fiind-că Papa nutrea speranța, că cei de lege grecească tot se vor întoarce cu vremea la biserica romană. Atragerea sau cel puțin îngăduirea unor episcopi cu opinii unioniste se recomandă de sine principilor Dunăreni. În vremea aceasta episcopi necompetenți căutau în interesul papismului să capete în puterea lor Valachia și s'o instrăineze de patriarhatul ecumenic, precum o încercase aceasta în Moldova cu oare-care succes. Spre a lupta cu dēnșii și a'i respinge, patriarhul Antonios și-a pus ochii pe protopopul (πρωτοπαπᾶς) Petru, originar din Moldova, pe care'l trimise'n Valachia până ce se va restabili orânduiala și anume până la întoarcerea mitropolitului legiuit, care plecase între acestea la Tērnova; deci pentru atâta vreme patriarhul l-a însărcinat pe acest protopop Petru cu gestiunea mitropoliei din Valachia și i-au poruncit mai cu samă, ca să caute a destitui pe episcopii mincinoși, cari

petreceau acolo, pentru a se pute ridica de-asupra poporului și principelui țerii escomunicarea, ce se rostise asupra lor.

Intre acestea opoziția contra patriarhatului ajunsese în Moldova la culmea ei, și țara amuțată tare de boieri, se sbătea contra primirii mitropolitului Ieremia, ce i se orânduise. Deci în contra neascultătorilor se rosti escomunicarea bisericească, care după câți-va ani a fost ridicată prin hotărîrea sinodală de către patriarhul Mateiu, dar numai de de-asupra preoțimei și poporului, atărînd mai departe asupra capetelor boierilor, fiind ei adeverații începători ai invălmășelii. Mai curînd se liniști mișcarea religioasă din Valachia, către mitropoliții căreia, ce erau tot-odată și eparchi, se trimise un edict patriarhal în anul 1401 cu ordinul, că după curățirea clerului și poporului din Moldova de escomunicarea rostită, preotul Isidor venit din Moldova, ce fusese interzis dar acuma curățit, să fie admis în toate drepturile cinului preoțesc, de și primise hirotonia din mîna episcopului Iosif, căci acestuia din urmă, de și încărcat c'o crimă, nu i se luase dreptul hirotoniei; în acelaș edict patriarhul poruncește mitropolitului de-a dispune toate cele de cuviință pentru a instala în toată regula în tot cuprinsul Valachiei duhovnici. *)

Pe zi ce mergea direcția administrației bisericești și poziția ierarhilor, rînduiți în țară, luară calea bătută și normală, iar supremația patriarhatului fî din nou

---

*) *Πρακτικά τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως* fol. 89, 97, 99 și 193. Codex manuscriptus historicus græcus bibliothecæ C. R. Vindobonensis No 48.

recunoscută de bună-voie. Cu mult înaintea sfârșitului zilelor sale Mircea ajunsese să vadă pace așezată în biserică pământeană.

Ostenințele lui
Mircea pentru
mănăstiri și ne-
goț.

Evlavia și frica lui Dumnezeu și le dovedise Voievodul încă de mult prin întemeierea multor mănăstiri, simțindu-se incurajat și pornit spre aceasta atât de spiritul timpului de atuncea cât și de pilda, ce-i dedese părinții și străbunii lui. Mănăstirea Tismana cu hramul Maicii-Domnului, începută de tatăl său Radul, apoi sfârșită pe deplin și dăruită c'o moșie cu același nume de către premergătorul său, Dan II, inzestrată alt-fel cu mare avere și de principele sârbesc, Lazar, Mircea o patronă asemenea c'un zel deosebit, căci o dăruie pe mănăstirea aceasta în anul 1387 cu mai multe sate și cu venituri însemnătoare, iar la anul 1392 dispensă moșia Tismana de ori-ce dări, prestațiuni și sarcini, declarând'o închinată curat numai în folosul mănăstirii. *) În Noemvrie 1407 Mircea, dăca merse cu mare alaiu la Severin, unde avea să se întimpine cu regele Sigismund, apucă drumul prin Tismana, se oprî aci câte-va zile și încuviință rugămîntea egumenului Nicodim, de a se da adecă acelei mănăstiri dreptul esclusiv al pîșcurii în riul Tismana și al pășunării între satul Tagora și munte. În chrisovul, dat pentru aceasta, Mircea 'și zice lui-și: „Mare Voievod și autoocrat preste toată țara ungro-vla-chică, transcarpatină și tătărească, Duce de Amlaș și Făgăraș, Domn al Banatului de Severin, singur-des-

*) Venelin, Wlacho-bolgarskia Gramote pag. 9, unde se află tipărit chrisovul de danie a lui Mircea, dd° Argeș, 27 Iunie 1387.

„puitor peste ambii țermi ai întregii Dunări până la marea cea mare și preste orașul Silistria.“ *)

Daca reposă egumenul Nicodim, stătù in locu'i proistos mănăstirii ieromonachul Agathon. Mircea iar se dovedì darnic, căci descărcă toate moșiile ce i se cădeau mănăstirii Tismana, de ori-ce dare, prestație sau sarcină cătră visterie și curtea domnească, descărcare, ce se cuvenea exclusiv numai acestei mănăstiri ca proprietară adevărată a acelor bunuri. **) Principele Sărbilor, Stefan, reinnoì in anul 1407 dania făcută deja de tată-său, Lazăr, a bunurilor aflătoare in Sărbia și fiind-că aceste erau pustiite și fără locuitori din cauza evenimentelor resboinice, el îngăduì nu numai foștilor locuitori, pribegi de atunci incoace, intoarcere fără supărare, ci le dete atât lor, cât și ori-cui ar mai dorì să se așeze pe acele moșii, asigurarea, că vor fi primiți cu bună pace și vor fi liberi de toate dările, prestațiunile și sarcinele cătră stăpănitorul țerii, afară numai dac'ar fi comis crime mai mari, citate anume, care esclud de la dreptul de-a se așeza. ***) Mircea-Vodă mai intemeiă tot

---

*) Chrisovul de danie a lui Mircea dd° 23 (sau 24) Noemvrie 1407, tipărit in Venelin, Wlacho-bolgarskia Gramote, Petersburg 1840, pag. 22.

**) Chrisovul de descărcare, fără loc și dată, in ori-ce caz inșe după 1307; tipărit in «Venelin, Wlacho-bolgarskia Gramote» pag. 26.

***) Chrisovul respectiv a principelui Sărbilor, Stefan, e tipărit in «Archiva istorică a României» București 1865. T. I, pag. 17. — Ca crime mari, cari escludeau, sunt privitye de acest document următoarele: Lesiunea maiestății și vnzarea de țară; prădarea innalților funcționari ai statului; omorul; prădarea de biserici; răpirea fetelor; in fine dosirea din robie. Toate cele-l-alte crime nu formează o piedecă și se iartă de principe.

in anul 1392 mănăstirea Cozia ș'o inzestră cu bunuri și posesiuni însemnate, între cari numărăm anume: Geneștii, Luncanii, Bogdăneștii, Sevestrenii, Troieneștii, Buchereștii. Asemenea mai întemeiă în cei de'ntăi ani ai domniei lui, mănăstirea Cotmeana, căreia-i rândul mijloace de subsistență și de ce'i trebuia cu de prisos. În anul 1399 el iertă moșiei Polcăușii toate îndatoririle de bir și sarcini cătră domnie, precum și datoria de-a pescui trei zile pe an moruni pentru masa domnească, fiind această moșie a mănăstirii Ștrugalea cu hramul Maicei-Domnului; și tot mănăstirii aceștia Vodă 'i rândul 15 chible de grâu și două buți cu vin să aibă a le lua în tot anul de la curtea Domnească. Au așezat, ca nimeni să nu se potrivească a clăti sau schimba aceasta nici în zilele lui nici în ale fiului său, Mihail, drept care pe chrisovul Domnesc sunt iscăliți ca martori miniștrii săi ca cei mai de samă boieri de sfat; anume banul Radu, vistierul Manciu, logofătul Bal-dovin. *)

Mănăstirii Vodița, întemeiate de unchiu-său după tată, Vlad I Voievod, Mircea 'i întări și 'i sporî posesiunile și privilegiile, ce le avuse pân'acuma, îi concesse dreptul de-a 'și alege singură egumen, drept pe care în acelaș chrisov îl recunoaște și pentru mănăstirea Tismana. Și din partea ungară mănăstirea Vodița se bucura de-o tratare prietenoasă; căci în anul 1418 regele și 'mpē-ratul Sigismund dedû călugărilor voie de-a căuta pe teritoriu unguresc atât pășune pentru vite cât și ori-ce

*) Chrisovul de danie a lui Mircea dd° Giurgiu 11 Maiu 1399 tipărit în «Venelin, Wlacho-bolgarskia Gramote, pag. 36.

le-ar mai fi trebuit din ale traiului. *) Și principele Serbiei, Stefan, manifestă o deosebită bună-voință pentru această mănăstire, căci în anul 1407 îi recunoscă moșiile situate pe teritoriul sârbesc și dăruite ei de către tatăl său Lazăr, iar pentru a se înmulți populația de pe acele moșii el purtă de grijă, ca toți aceia cari vor recruta coloniști, să fie scutiți de dări și sarcine. **)

După interesele bisericesti se luară în considerație intru cât-va și trebuințele comerciale ale țerii. Aliat cu Polonia prin tratatele de la a. 1390 și 1391, Mircea deschise negoțului polon porțile Valachiei. El învoii negustorilor poloni și litvani introducerea nelimitată a ori-ce soiuri de marfă, îi îndreptăți să cumpere și să vândă liberi și îi îndatoră să plătească numai una-dată vamă și anume în capitala Târgoviște, declarată emporiu, îi scuti de ori-ce altă răspundere de vamă în tot cuprinsul domniei sale, le'ngădui intrarea în toate orașele, târgurile, porturile și satele și tot spre ușurarea negoțului orândui, că în cazurile când venitul vămii ar fi arendat, arendașul vămii să poată cerceta câtă vamă se cuvine a se plăti, însă totuși numai ocărnuirea singură s'o poată fixa și încasa. ***)

În primă-vara anului 1418 Mircea părăsi priveștița lumii aceștia, sfârși o stăpânire pe cât de bogată în fapte, pe atâta și de lungă și află în mănăstirea Cozia

Săvârșirea lui
Mircea.

*) Chrisovul de îngăduire a lui Sigismund, dd° Hagnow 14 Iulie 1418; tipărit în «Venelin, Wlacho-bulgarskia Gramotē», pag. 36.

**) Chrisovul lui Stefan în «Archiva istorică a României» București 1865. Tom. I, pag. 17.

***) Chrisovul de negoț al lui Mircea, fără loc și dată, tipărit în «Hăjdău, Archiva istorică a României». București 1865, Tom. I, pag. 3.

căpătăiul liniștei de veci. In privirea nesecatului său gust de întreprinderi, a mănuirii planurilor, a siguranței privirei, a îndrăsnelii in executare, acest regent stetea ca un model și daca nu isbuti să'și mănție pân'in capăt neatărnarea, cea mai mare țintă ce-o gonea, el totuși căzù numai sub acea soarte neoprită, care zimbind Osmanilor, atărna cu atăta fatalitate asupra împărăției byzantine și in contra căreia marile state europene se opintiră in zădar. Mult ocupat in afară, impresurat și pândit de mari primejdii și luptându-se pentru existență, el totuși dăruì oare-care atenție și artelor păcii și știu să mănție in țara lui acea pace, care e atât de neapărată pentru avântul din lăuntru și pentru prosperarea vieții cetățenești. Desfrăul său sexual se resbună asupra dinastiei sale, căci bastarzii produși cu țiiitorile sale răpiră in sfărșit domnia de la urmașii săi legitimi. O asemenea soarte avù chiar fiul său legiuit, Mihail, destinat a' moșteni, care 'ndată după moartea tătini-său căută să se pue in posesiunea țerii și eliberă deja chrisoave domnești. Ast-fel dete la 5 Iunie 1418 din Argeș un document de privilegiu pentru coloniștii germani din orășelul ardelenesc Helta, prin care le dedea acestora dreptul de-a'și paște vitele in munții Valachiei și pe lângă acestea le dedea asigurarea că'i va apăra efectiv pe ei și orășelul lor contra ori-cărui atac dușmănesc. *)

---

*) Engel, Geschichte der Wallachei Halle 1804, pag. 164.

CAPITOLUL VI.

Inceputul existenței de sine a Moldovei sub principii proprii.

În întinsa regiune, care începând de la marginea Ardealului ajunge spre miază-noapte până în Dunăre, spre răsărit până în Marea-Neagră și care multă vreme s'a chemat Cumania, au locuit două veacuri aproape poporul Cumanilor, numit și Uți și Polovți, de o sălbatecă necultură, nomadizând și răsboindu-se pentru a prăda, c'un cuvânt într'un mod primitiv, cu totul propriu; el trăia cu vânătoarea, cu pescuitul și cu creșterea de vite și nu suise încă nici o treaptă a agriculturii, așa că indeosebi marea întindere de pământ, însemnată mai târziu cu numele Moldova, rămase într'una o țară de pășuni, nelucrată. Numai cauza asta ar fi fost de ajuns, pentru ca populația să fie, în termen de mijloc, mică; dar ea scăzù, de nu se mai băgă de seamă, în urma pustiitoarelor năvăliri ale Mongolilor și Tatarilor. Acești din urmă — e drept — că nu putură pătrunde cu foc și sabie până în Tracia, dar din Moldova, unde se așezase sub Tzakas, fiul lui Nogai, au fost scoși și alungați de hanul mongolilor Toktai. Atacați de repetite ori, parte bătăuți și îngrămădiți de regii Poloniei și ai Ungariei, cari prinsese la putere și curaj, Tatarii se retraseră la urma urmelor la matca așezării lor, lângă Don și în Crim. În Moldova suferiră o învingere totală mai cu seamă despre voievodul Ardealului, Stefan Laszkovici, pierdură pe câmpul de bătălie pe conducătorul lor, Athlamos, și în mare parte se mutară cu așezarea, ca și conaționali lor, lângă Don și

in Crim, de unde prinsese a roi, iar parte se mutară in Delta insulelor Dunării.

Ast-fel Moldova, această țară bogată și frumoasă de pajști și de păduri, eră aproape deșartă de oameni; ne-supărată de nimeni și necontestată, rămase deschisă in urma emigratului popor de nomazi, o avere a nimărui pentru cel ăntăiu venit, care ar fi avut putere de acțiune și ar fi luat'o in posesiune. Inainte de-a se intemeia un singur stat și ăncă de sine stătător in Moldova, se formară alte comunități mici politice, atěrnătoare de puternicele state vecine, care prea slabe fiind, pentru a exista de sine, nu'și puteau duce traiul de căt la umbra unei puternice supremații străine. O asemenea comunitate politică se formase in cursul veacului al doi-spre-zecelea in partea de sud a Moldovei, cu scaunul la Běrlad, ridicată sub suzeranitatea regelui Galiției, și ca principat feud își manifestă existența in comunicația sa in afară. Ast-fel procedă Iwanko Rostisawowicz, principele Běrladului, când in anul 1134 scuti pe negustorii greci din Mesembria de-a plăti vama imediat la intrarea mărfurilor prin granițe și le permise a o răspunde inlăuntrul țării și anume la Tecuciu și la Běrlad; apoi le mai invoi, ca să nu fie obligați a'și vămui alt-undeva, de căt numai in orașul Micul Galați, toate mărfurile moldovenești, ungurești, ru-sești și boheme, pe care ei le-ar cumpěra spre a le esporta. *)

Bogdan-Dragoș
voievod.

In anul 1359 se puse in fruntea Romănilor așezați in comitatul Maramurěșului din țara ungurească un cap cu

*) Chrisovul de permissiune a principelui Iwanko Rostislawowicz, dd° 20 Maiu 1134. Vezi: Archiva istorică a Romăniei din a. 1864, pag. 16, No. 16.

minte, inimos și cu vază, anume Dragoș, fiul lui Bogdan, însemnat mai adeseori cu numirea dublă de Bogdan-Dragoș, *) și acesta hotărî să îndeplinească în faptă via lor dorință atât după un loc de așezare mai favorabil și oșebit de alții, precum și după o existență proprie ca stat; căci Românii, fiindu-le pământul muntos și puțin roditor și neputînd suferi necuvenitul amestec teritorial de pînă acuma cu poporul rutean, erau împinși de un neresistibil dor de-a emigra. Dar aceasta nu se putea întempla fără luptă crăncenă, căci Voievodul Sass, unul din căpeteniile Românilor, se opuse emigrării cu cuvîntul și cu fapta și a trebuit înfrînat și înlăturat din cale de cătră voievodul Bogdan Dragoș, pentru ca exodul spre Moldova să fie cu puțință. Căpeteniile neamului avînd fierbinte gelosie și lucrînd cu rivalitate unul în contra altuia, pof-tind cu asupra de măsură amîndoi pretenții puterii să domnească asupra acelui neam fără împărțeală, gusturile unuia din căpetenii ca să se desbîne și să întemeieze o domnie de sine stătătoare pentru a'î slăbi pe protivnicul lui, îngrijirea acestui din urmă de-a i se micșora puterea și de-a'și pierde influența asupra rîmășițelor de populație din Maramurêș, mascarea interesului personal cu loialitatea pentru coroana sf. Stefan: toate moticele acestea împreunîndu-le cu instinctul de-a'și îmbunătăți soarta și cu mania de innoituri a poporului românesc, au contribuit puternic atât la hotărîrea de-a se

---

*) Numirile Bogdan și Dragoș, sau cum îl scriu grecii, Dragasis ne întimpină și mai tîrziu; ast-fel spune de ex. chiar încă Laonicus Chalcocondylas, (De rebus Turcicis, Bonnæ 1843, pag. 49) că Dragasis, regele Moesiei, și Bogdan, stăpînitorul din Rhodope au fost siliți să i se supue sultanului Amurat.

scutura de supremația ungurească, cât și la tendința de-a întemeia un stat nou. Cu o considerabilă și anume cu cea mai bună parte a connaționalilor săi, Dragoș porni în acel an spre sud-ost, trecu innaltul și intinsul lanț de munți al Carpaților, care circumvalează marginea Ungariei și ajunse în șesul tot atât de întins, pre cât de roditor, ce se destindea până la gurile Dunării și în Marea-Neagră și care se potrivea minunat pentru descălicare, fiind mai deșert sau prea puțin preserat cu locuitori. Aici se așeză Dragoș cu mulțimea de popor, ce o adusese cu sine și spre a se pomeni de-a pururea împrejurarea, că în marii codri de la marginele țării aflase o specie, și pe atunci rară, de bouri, el primi capul de bour în herbul său domnesc și într'al țării. Tradiția cunoaște locul unde au fost ucis în vânat acest animal, care loc primi numele „Bourenii“. Eșirea din Maramureș se făcuse fără știrea și peste voia lui Ludovic cel Mare, sub pretextul unei vânători la munte și ce e mai mult, temută manie de-a converti a acestui rege, foarte simțitoare și suferătoare pentru cei de lege grecească, fusese unul din motivele de căpetenie a emigrării. Mulțimea descălecată alese voievod al noului stat pe conducătorul ei de până acuma, pe Bogdan Dragoș, iar statul, ce se ridică pe ruinele Cumaniei sub numele de Moldova, înghesuit între trei puternice țări vecine Ungaria, Polonia și Turcia, crescă în calea unei ursite grele și spinoase. Dragoș (Bogdan) Vodă se întinse c'o deosebită predilecție și mai îndeparte pe valea Siretului, frumoasă și roditoare, care curma țara în două și al căreia cel mai fermecător loc poporul îl numi *Câmpul lui Dragoș*, numire care o avu multă vreme, până în zilele lui Alexandru-Vodă cel Bun și a lui Ștefan cel

Mare, încât găsim pomenindu-se acest câmp în mod autentic încă în anul 1482. *) Golul ivit în țara Maramureșului prin emigrarea Românilor se implu curând după aceea (1360) prin intrarea unei însemnate cete de ruteni sub conducătorul lor Theodor Koriatowicz, căruia i se confirmă titlul de „Duce de Maramureș“.

Bogdan-Dragoș nu domni de cât doi ani (1359—1361) și după săvârșirea lui din viață a fost înmormântat, după cum zice tradiția în biserica de lemn, durată de el la Volovăț (în partea Bucovinei). Despre cele săvârșite în zilele lui tac și analiștii pământeni și istoriografii străini. Dar după cât se vede, pare că Bogdan-Dragoș să fi ajuns la adâncă bătrânețe, căci curând după dănsul stătut domn Lațco, un vrăstnic nepot de fiu al lui. Puțina dăinuire a domniilor celor dintăiu opt voievozi ai Moldovei dovedește în ori-ce caz, că eră încă slab tocmită puterea statului și că existau fatale sfârșieri dynastice.

Sass-Vodă, fiul și succesorul lui Bogdan-Dragoș, ce'ntemeiasse statul, domni numai curs de patru ani (1361—1365), nelăsând despre faptele sale nici o trainică știre istorică. Între urmașii săi izbucniră însă săngeroase certe pentru domnie, care se sfârșiră c'o catastrofă fratucidă. Lațco învinse și se sui pe scaunul domniei; cei-lalți pretenzenți 'i plătiră cu viața, numai unul din ei, anume Balc, isbuti să se mântue cu fuga în țara ungurească, unde

Sass-Voievod.

*) Ast-fel în Chrisovul de danie a lui Alexandru-Vodă, dd° Suceava 8 April 1419, precum și în aceia a lui Stefan-Vodă către mănăstirea Tazlău, dd° Suceava 1 Februarie 1481, moșiile Bori-leștii, Pașcanii și Drăgotești se citează ca fiind pe câmpul lui Dragoș. — Archiva istorică a României, București 1865, Tom. I, pag. 75 și 110.

se închină cu loială supunere regelui și recunoscă supremația Ungariei asupra Moldovei. Necazul viu al monarhului ungiuresc, pentru că Românii din Maramurș părăsise fără drept și în taină țara, emigrând și constituindu-se în stat, se manifestă pe față prin deosebite măsuri dușmănoase, de și departe încă de starea de război. Ast-fel în anul 1365 Ludovic cel Mare îl declară pe răposatul voievod Bogdan Dragoș împreună cu toată dinastia, de haini și lepădați de datorie, de înrutățiți și plini de veninul vicleniei, de instrumente oarbe a acelei neastâmpărate ambiții, care îmboldită de satana, 'i-a putut amăgi să fugă pe furis din Ungaria și să ia de sine și arbitrariu în stăpânire o provincie laterală a Ungariei. În urmarea acestora regele confiscă moșiile, ce le avea Bogdan Dragoș și coboritorii lui cei haini în Maramurș, anume moșia Cuhnea-Mare și cu multe cătune, ca fiind ale coroanei, apoi dăruie cu ele pe voievodul Balcu, pe fiul voievodului Sass din Maramurș și pe frații săi Dragu, Dragomir și Stefan, pentru că aceștia ținuseră cu credință la coroana Ungariei, se improtviseră hainilor coboritori ai lui Bogdan Dragoș, îi oferiseră regelui Moldova și preste tot se arătaseră zeloși în serviciu, alipiți, folositori și vrednici de răsplată. *)

În anul 1373 cei doi frați Balcu și Dragu se așezară pe o moșie, câștigată de ei, Boczko din Maramurș, și sporiră acolo numărul moșiilor și dedură ocazie de-a se naște și putința unei activități influente unei vestite familii nobilitare ungiurești, anume Dragfi, răsărită mai târziu din coboritorii lui Dragul. În anul 1383 regina

*) Diploma de confirmare a regelui Ludovic I, dd° Fevruarie 1365, (Șincai, Chronica Românilor, Iași 1853, T. I, pag. 326).

Maria a Ungariei dăruî voievodului Balcu, Fişpan in Sarmariu, şi fraţilor săi cetatea Arieşului până la revocare şi puse din capul locului pe cei dăruîţi in posesiunea şi usufructul cetăţii. Cei doi fraţi, Balcu şi Dragu, căpătară la vreme de pace demnitatea de comiţi ai Săcuilor, pe când al treilea frate al lor, Dragomir, şi un văr al lor Tatemir, făcură zeloase servicii regatului unguresc in războiu. Preţuind după vrednicie meritele părintelui lor, regele Sigismund dăruî in anul 1387, fiului şi moştenitorul lui Dragomir două moşii, ce se ţineau de cetatea Huszt şi erau in comitatul Maramureşului, răsplătindu'l ast-fel cu multă milă. *) Cum-că numele Balcu e intr'a-devăr Baliza, iar numele Dragu nu e de cât o scurtare a lui Dragoş se vede din confruntarea diplomei lui Sigismund I de la 12 August 1390 cu alt chrisov de privilegiu de la patriarhul Antonios din August 1391, vorbindu-se in cea dintăiu despre voievozii Balcu şi Dragu, intr'al doilea de voievozii „Baliza“ şi „Dragoş“ din Maramurş.

Domnia de opt ani a lui Laţco-Vodă (1365—1373) e mai vrednică de insemnat in privirea bisericească de cât in cea politică. Missiunea minoriştilor in Moldova adusesese roade bune şi atât campania lui Ludovic cel Mare in invecinata Valachie (1367) precum şi stăruitoarele silişte ale lui Cazimir II din Polonia şi a Elisabetei, reginei, muma lui Ludovic, contribuîră foarte mult spre a aduce acest rezultat. Cei doi capi de minorişti, Nicolae de Melsac şi Paul de Swidinitz, primîră de la Laţco-Vodă in-sărcinarea de-a aduce in anul 1370 la cunoştinţa papei

*) Şincai, *Chronica Romănilor*, Iaşi 1853, T. I, pag. 526, 343, 348 şi 353.

Urban V, cum că el și poporul său s'au luminat mai bine prin predicile și povățuirile minorităților și că s'au hotărât de-a se lepăda de schisma de pân'acuma, de-a se întoarce la biserică romano-catolică și de-a da ascultare scaunului apostolic tot așa precum ascultă cel-lalți principii și cele-lalte popoare creștine; tot odată Vodă se rugă ca, pentru a înlătura pe episcopul greco-oriental din Halicz, căruia Moldova 'i fusese subordonată până acuma, să se erige o episcopie latină cu scaunul în Siretiu, ridicând el această localitate la rangul de oraș, deci se rugă de Papa ca să și înzestreze scaunul cu numirea corăspunzătoare și cu prerogativele covenite. Papa, primind cu bună-voință această cerere a Voievodului, dă ordin arhiepiscopului din Praga, precum și episcopilor din Breslau și din Cracovia, ca procedând în comun-acord, să primească atât pe principele cât și pe poporul Moldovei în sinul bisericii catolice, să desfacă această țară de atărnarea hierarhică de episcopia de Halicz, să întemeieze o episcopie proprie în Moldova cu scaunul în localitatea mai mare, Siretiu, ce se va ridica la rangul de oraș și să poarte de grijă ca să se și doteze episcopia din partea principelui și poporului moldovenesc. Tot odată le porunci ca la ocuparea scaunului episcopesc să ia în considerație înainte de toate pe minoritul Andreiu din Cracovia, pe care Lațco însuși îl recomandase și se rugase să'l aibă și, de va fi destoinic și vrednic, să'l și ridice în scaunul episcopesc și să'l sfințească, după ce va fi depus mai înainte înscris jurământul de credință și de ascultare. Lațco, cu o parte a compatrioților săi, abjură deci schisma după o formulă anume, trimisă din Roma, rostî crezul romano-catolic oral și înscris, se desfăcî de episcopul greco-oriental din Halicz,

și primi pe episcopul nou, dorit de el însuși, Andreiu, a cărui sfințire se făcù in biserica catedrală din Cracovia, de cătră episcopul de acolo, Florian, asistat de doi episcopi in partibus și anume de dominicanul Derslaus și de minoritul Nicolae. Andreiu, cu pronumele Wasito, duhovnic odinioară al reginei Elisabeta din Ungaria, se așeză deci in scaunul său in locul Siretiu, ridicat la rangul de oraș, ridică biserica cu hramul sf. Ioan de acolo la treapta de biserică catedrală romano-catoliă și se puse cu tot zelul ca să atragă la catolicism marea majoritate a poporului moldovenesc, care rămăsese încă pe de lături. *)

Pe lângă ameliorarea poziției sale față cu puternicele regate al Poloniei și al Ungariei, Lațco mai avuse și alt motiv curat personal pentru schimbarea de lege. Sătul de soția lui și dorind foarte să se despartă de dēnsa, socotea că biserica cea catolică 'i va intra mai iute in voie de cât cea grecească, dar se vèzù curēnd amăgit in așteptarea lui.

Atăt Urban al V-lea, cât și succesorul său, Grigorie al XI-lea, refuzară despărțenia, solicitată de principe. Acesta invocă tenacitatea, cu care ține soția lui la legea grecească, și socoti că nu poate trăi mai mult c'o nevastă, supusă schismei, fără primejduirea sufletului său propriu. Grigorie al XI-lea, in răspunsul său, laudă zelul evlavios și statornică stăruire a voievodului la sin-

*) *Litteræ Urbani V P. P., ad Archiepiscopum Pragensem et Episcopos Vratislaviensem et Cracoviensem, dd° apud Montemflasconem 24 Julii 1370. — Juramentum et professio fidei Andreae Episcopi Seretensis, dd° Cracoviæ 9 Maii 1371. — Instrumentum publicum de Andreae in Episcopum Seretensem consecratione facta, dd° Lemburgii, 4 Augustii 1371. — (Theiner, Monum. hist. Hung., Tom. II, pag. 99—101; Monum. hist. Poloniae et Lithuaniae, Tom. I, pag. 660—664).*

gura biserică adevărată și i pare foarte mult rău de orbirea îndărătnică a soției sale; dar el îl provocă pe Lațco de-a încerca din nou și cu zel, ca să-și convertească soția, induplecând-o cu binele și prin pilde de credință adevărată; deci crede, că putându-se aștepta o întoarcere spre bine, trebuința hotărâtă a unei despărțenii nu e dovedită de o cam-dată, deci nici nu se poate aproba; în fine el recomandă voievodului multă precauțiune și veghiare neconținută, pentru ca, trăind la un loc c'o soție schismatică, să nu răcească el în credința lui adevărată și să nu se întoarcă la schisma abia abjurată. Lațco, pierzând cauza această de căsătorie, se potolî mult în noua sa credință, și fiind că nici episcopul Andreiu din Siretiu — cam slab ajutat de acuma înainte — nu prea avu de înregistrat progrese esențiale întru răspândirea bisericii sale, de aceea întoarcerea în favorul catolicismului, dorită de papi, abia o puteai baga de samă în Moldova. Mai venî și împrejurarea, că în urma războaielor și a altor valuri din lăuntru și din afară, episcopia Milcovului, fondată cu mult înainte, adică în a. 1347, își pierduse averea, apoi lipsind episcopul, nu se mai numî altul în locu'i, pentru care episcopia încetă cu totul în activitatea ei.

Bunurile și drepturile acestei episcopii trecură în vremea acestei înțeleniri către prelații catolici supraordinați și anume către arhiepiscopul de Gran și către episcopul Transilvaniei, cari în tenacitatea lor, nu voiră să se acomodeze a le da 'nnapoi nici atunci măcar, când Papa Grigorie XI reinstituî în anul 1371 episcopia Milcovului, numind episcop pe preotul Nicolae. Pentru a se restitui averea și cele-l-alte drepturi reținute, scaunul papal emise ordine severe către arhiepiscopul Nicolae din Gran și

cătră episcopul Tansilvaniei, ba apelă și la ajutorul regelui maghiar Ludovic I in favorul episcopului Nicolae al Milcovului.

Raportul însă dintre reimprospătata episcopie a Milcovului cu episcopia Siretiului, întemeiată tot atunci, nici n'ajunse la v'o regulă nici la v'o soluțiune statornică. *)

Dar or-cum să fi fost, atăta stă, că biserica latină avea in Moldo-Valachia mai multă lipsă de credincioși de cât de episcopii. Nația română (*natio Wlachonum*) simplă și lesne de-a se ajunge cu ademenirea, părea a fi o pradă sigură, numai să fi venit un impuls puternic din-afară și dacă, afară de aceasta, s'ar fi înființat și o episcopie, făcută și calculată anume pentru ea, căci nu se arăta multămită cu aprovizionarea cu preoți din Ungaria. Papa Grigorie al XI se adresă acuma cătră Ludovic cel Mare, al cărui zel evlavios făcuse deja pe-o parte a poporului român să se convertească și'l rugă să se sfătuească împreună cu arhiepiscopii din Gran și din Calocsa despre cum ar fi mai cu cale să se convertească Românii și să vadă cum ar fi de continuat și de dus la capăt o asemenea operă a mântuirii. In aceeași vreme se dedù din Roma ordin celor in urmă pomeniți archi-episcopi de-a se informa, dac'ar fi de v'un folos de-a se fonda o episcopie osebită pentru Români, apoi să se mai informeze și să'i raporteze anume cum stau relațiile personale ale minoritului, Antonie de Spoleto, și dacă este om vrednic de incredere, căci după câte se pretind, el ar fi

---

*) Gregorii XI P. P. Ludovico, Regi Hungariæ, Nicolao Archiepiscopo Strigoniensi et Episcopo Transilvano, dd° apud Villam novam Avinionensis diocesis, 16 Septembris 1371. (Theiner, Monum. hist. Hung. T. II, pag. 110).

știind bine limba românească și având darul eloquenței, se zice c'ar fi contribuit mult pân'acuma la convertirea a multă samă de Români, încât pare a fi foarte potrivit să poarte cărja păstorească. *) In ori-ce caz intenția scaunului roman era de-a crea episcopiei de Milcov o poziție mai liberă și mai neatărnată de inriurirea ungrească.

Intre acestea Moldova remase încă tot subordonată mitropolitului din Halicz in Malorosia și era espusă tuturor inconveniențelor acelora, cari rezultau din depărtarea și din nesuficienta dotare a acestui scaun mitropolitan. Când patriarhul ecumenic, Filoteiu, numi și rândui in virtutea unei hotăriri a sinodului pe episcopul Malorosiei Antonie mitropolit la Halicz, îl însărcină tot-odată până la'ncheierea păcii și cu episcopiile Chelm (Holm), Tursk, Perekursk și Wolodimir, îi dete dreptul de-a alege și sfinți episcopi numai cu îngrădirea, ca asemenea acte să le pue tot-dea-una in lucrare alătura și 'mpreună cu mitropolitul Valachiei, neavând sufragani, care să'i fie la'ndemână la asemenea funcțiuni de mare însemnătate. **)

Pe când așa dar in Moldova nu exista un archiepiscopiu greco-oriental propriu, cel din Valachia asemenea nu se bucura de-o poziție de sine-stătătoare, ci trebuia să fie'ntrebuințat ca sufragani in patriarhatul Constantinopolei. Dovadă despre aceasta ne-o dă un edict patriarhal din acelaș an (1371), dat asemenea in urma unei hotăriri a sinodului, la care luase parte și mitropolitul

*) Gregorius XI P. P. Ludovico Regi Hungariae, Archiepiscopus Strigoniensi et Colocensi, dd° Avinione, 13 Octobris 1374. (Theiner hist. Hung. T. II, pag. 152).

**) *Πράξις συνοδική ἐπὶ Φιλοθέῃ διοικητικοῦ πατριάρχου* dd° Constantinopole, Mai 1371.

Valachiei, prin care se documentează numirea și sfințirea ieromonachului Athanasie de arhiepiscop al Kesariei in dieceza Kappadokiei, precum și subordnarea diecesei metropolitane din Nazianz sub conducerea numitului mitropolit Athanasie, care era tot-odată exarch al întregii Anatolii. *) O altă dovadă pentru aceasta este mărturia depusă de către preotul Ioan Platynteris înaintea patriarhului și a unui sinod, la care a luat parte și mitropolitul Valachiei, o mărturie prin care se confirmă, cum că episcopul din Ache-lous căștigase de la mitropolitul din Ioannina iertare și deslegarea afuriseniei, aruncată asupra-i. **)

Dar nu numai pe terenul confesional, ci și pe cel politic principatele Dunărene erau mult pețite, de se certau pentru ele. Impăratul Carol IV, care măritase pe fiică-sa Anna după marchionul de Brandenburg Otto (Cel Leneș), începuse cu acesta ceartă serioasă pentru multe pretenții ce le avea asupra aceluia marchizat, o ceartă, care amenința să degereze în resboiu și la care ar fi trebuit să ia parte și regele Ludovic al Ungariei, pentru că era obligat la aceasta în mod categoric printr'o legătură formală și un tratat, pe care-l încheiase cu Otto. Resboiul era aproape să izbucnească, când iată că Papa Grigorie al XI, care ținea foarte mult la concordia între principii creștini atât în interesul general, cât și într'al său propriu, trimise pe Ioan, patriarh de Alexandria în partibus, în calitate de nunțiu, ca să'ntemeieze o învoială. Impăratul se folosi de ocazia bună,

Impăratul Ca-
rol IV renunță
la Moldova.

*) *Πραξις συνοδική ἐν τῷ πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως* dd° 16 *Νοεμβρίου* 1371.

**) *Μαρτυρία τοῦ ἱερέως Ἰωάννη Πλατυντέρη* dd° ἐν *Κωνσταντινουπόλει*, *Νοεμβρίου* 1371.

pentru a'și asigura posesiunea Silesiei in contra pretențiilor regelui maghiar, Ludovic, carele in puterea dreptului de moștenire după mumă-sa Elisabeta, sora regelui Casimir III — cel din urmă Pïast, ajuns in fine rege al Poloniei — se credea in drept de-a pretinde posesiunea acelei țeri.

Nunțitul papal isbuti să impace interesele opuse, pûind la cale o căsătorie între Sigismund, fiul lui Carol IV și Maria, fiica lui Ludovic. In Februarie 1372 Ducele Ladislaus de Opeln, Palatin al Ungariei și Thoma, arhiepiscopul de Gran, merseră rânduiți de rege la curtea împărătească din Breslau, purtând cu sine documentul definitiv al invoielei și cu această ocazie împăratul făgădui hotărîtor și 'și intări făgăduința printr'un pact, giuruit in toată forma (promittimus bona fide et sub juramento corporali) atât in numele său propriu, cât și intr'acela al împărătesei, a fiilor, fiicelor, fraților, nepoților de frate și de fii și alți moștenitori și urmași, că atât el, cât și toți aceștia nu vor ămbla nici odinioară după posesiunea sau apropierea regatelor Ungariei, Poloniei și Dalmației, nici după voievodatul Moldovei (Waywodatus Muldaviæ) nici după cele-l-alte provincii sau țeri laterale ale coroanei ungurești; și chiar daca una din aceste țeri de bună-voie s'ar declara că e gata să'i se supue, nici-odată împăratul și toți cei pomeniți mai sus nu'și vor da invoirea la una ca aceasta. *) Raportul de

*) Pactum Imperatoris Caroli IV et Ludovici Regis Hungariæ dd° Budæ 20 Fevr. 1372, Wratislawiæ 14 Martis 1372. (Dobner, Monum. hist. Bohemicorum, T. II, pag. 385 - 387). Acesta e cel mai vechiu document, in care pentru ăntăiaș dată se face mențiune de Moldova.

vasalitate a Moldovei cu Ungaria e recunoscut și atestat așa dar și din partea împăratului.

După Voievodul Lațco, ai cărui fii remași se chemau Bogdan, Petru, Stefan și Roman, urmă în domnie fiul său cel mai mare Bogdan, poreclit Mușat, care stăt pe scaunul domnesc șase ani de zile (1373—1379). El avu un rival în persoana lui Gheorghe Koriatowicz, căpetenia unui neam de Ruteni, care stăpânea o regiune întinsă din Podolia, sub supremația litvană. Capi de partidă ai nestatornicului și iubitorului de schimbări popor moldovenesc îl aleseră Domn pe acest om ambițios și vestit pentru vitejia lui și'l invitară la Suceava, capitala de pe atunci, care invitare el o și primî cu noroc în fruntea unei cete armate. Dar curënd căzû sub lovirile puternicului partid al lui Bogdan și'si află pacea de veci în mănăstirea de la Vasluiu. De altmîntrelea, de teama Tătarilor cutreerători, locuitorii Moldovei nu se prea așezau la șes, ci mai mult în orașe întărite și la margini de codru, se detrăgeau prin aceasta privirilor vecinilor lor și, afară de-o samă de fapte resboinice, nu se prea vesteau alta de dênșii. Lipsa desăvērșită de ori-ce cultură literară, prin urmare lipsa de pămēnteni știutori de carte și de annaliști, arbitrarul și lipsa de formă a unui trup de stat, care se lupta să resară din începuturi crude, lipsa de interes pentru asemenea stări primitive la străinătatea cu mult mai înaintată, dar totuși numai pe jumătate cultă: toate acestea la un loc ne esplică tăcerea istoriei despre desvoltarea vieții statului și a celei cetățenești în acest principat, în vremea ce urmă imediat după descălecarea statului moldovenesc.

Tot lucrul acesta se poate dovedi și în privirea puți-

Bogdan Mușat
Voievod.

nelor știri despre ăntăiul period al existenței ca stat a Valachiei.

Petru Mușat
Voievod.

După Bogdan-Mușat urmă la domnie fiul său Petru Mușat, care duse cărma țerii zece ani de-a rândul (1379—1389). In zilele lui rivalitatea și lucrarea reciproca opusă, însă secretă între Polonia și Ungaria in privirea Moldovei, incepù să se dea pe față, și ănsuși strinsele legături de inrudire între cele două case de regenți a amăndoror regatelor se dovediră ca nefind indestul de tari, pentru a putè pune stavilă intereselor statelor. Amăndouă regatele căutau c'un zel egal pe sub mână aderenți eminenti și oameni ai resboiului in Moldova, pentru ca prin ei să intreție relații cu această țară și să și sporească cu efect influența lor proprie in țară. In acest spirit se 'ntemplă, că Vladislav, principele de Opeln, in calitatea sa de regent vremelnic al Poloniei, dete in anul 1378 comandantului de arcași, românului Alexandru, moșia Hodlo lângă pârul Tërnova, permițendu'i tot-odată, ca administrația și justiția pe această moșie să se poarte după dreptul românesc. Regina Ungariei, Maria, exercită chiar fără jenă un drept de suveranitate asupra Poloniei, dăruind in anul 1383 o moșie din Galiția ostașului moldovenesc Iosif, fiul boiarului velit Petru. *)

Sub stăpânirea lui Ludovic cel Mare regatul unguresc ajunse la mare putere și vază, dar sub administrarea personală a ficei sale, regina Maria (1382 — 1386) și sub conducerea mumei ei, a reginei văduve Elisabeta, suferi din contra o sguduire din temeiul și multă strică-

*) Archiva istorică a României, dd° București 1865, No. 20, pag. 153.

ciune. Deconsiderarea slabului regim femeesc se lăși atât de tare în țara ungurească principală cât și în țărilor laterale, în cât neascultarea din început a celor nemulțumiți degeneră în lepădare în toată forma, așa că anume Bosnia, Croația și Dalmația scutură cu armele în mână jugul maghiar. La urma urmelor însuși regina Maria și muma ei, regina văduvă Elisabeta căzură în puterea și închisoarea sumetului vasal, Horvat, ban al Croației, în cât tronul rămase în faptă orfan. Cum-că o asemenea pildă trebuia să aibă un efect contagios și asupra celor-lalte țări ale regatului maghiar și cum-că aceste țări începură a recunoaște în Polonia un razim mult mai puternic în contra năvălitorilor Osmani de cât în Ungaria, rezultă ca o concluzie de sine înțeleasă din starea de lucruri de pe atunci. Puțin impuls de dinafară trebuia, pentru a le face să se întoarcă de la Ungaria și pentru ca limba cumpenei să se plece în partea Poloniei.

După stingerea dinastiei Piaștilor tronul Poloniei rămăsese Hedwigei, fiicei și moștenitoarei lui Ludovic cel Mare, care fiică se mărită după Jagello ducele Lituaniei, cu numele de botez Vladislav II respective al V, și fiind ea singură în drept, îi plăcea foarte mult să se ocupe și se ocupă cu succes cu afacerile guvernului. Ea și aruncă ochii și asupra Moldovei, unde minoritul Nicolae, numit la 1384 episcop de Siretiu, lucra cu mult succes în interesul Poloniei. Urmașul episcopului Nicolae, dominicanul Stefan Ruteni, lucră (de la 1388) în aceeași direcție și isgonirea influenței ungurești prin cea polonă mergea cu atât mai ușor, cu cât Papa însuși spera mult mai mult de la Polonia de cât de la Ungaria atragerea Moldovei la confesiia catolică. Ast-fel Petru Voievod, ascul-

tând instinctul său de conservatiune și privind la slăbiciunea Ungariei, rezultată din turburări interne, se hotărî a recunoaște supremația Poloniei. Deci Petru Vodă purcese cu boiarii săi cei mai aleși la Liiov, unde în numele său propriu căt și în acela al poporului el prestă la 11 August 1387 omagiu formal de vasalitate atât regelui Vladislav Iagello, căt și reginei Hedviga, pronunțând supunere și fidelitate regelui, reginei, dinastiei regale și regatului Poloniei și, după datina bisericeii orientale, el depuse jurământ, sărutând cu respect crucea și evangelia, pe care i le ținū Kyprian, mitropolitul Chicvului, iar omagiul și jurământul prestat le întări prin anume chrisov inseris, înduplecând și pe demnitarii săi cei mai de frunte și pe boiari să depue acelaș omagiu și acelaș jurământ pentru Polonia în numele poporului moldovenesc. *) În documentele eșite de la rege în privirea aceasta, Petru poartă titlul de „Palatinus Moldaviæ” și stă în deosebită grație la curtea polonă. Prin documente îl vedem pe Vladislav Iagello numindu’l pe Petru amic și ginere și luând refugiu la acesta, când avea nevoie de bani. Ast-fel în anul 1388 regele se imprumută de la Petru Voievod cu suma de 3000 taleri italienești de argint pe termen de trei ani, iar spre asigurarea imprumutului îi ipotecă atât lui, căt și frățini-său Roman și urmașilor lor orașul și ținutul Halicz până la răspunderea sumei. Petru eră obligat să apere bine contra inamicilor orașul și ținutul amanetat și în caz de trebuință să ceară ajutor de trupe de la regele; iar regele din parte’i se în-

*) Dogiel, Codex diplomaticus Regni Poloniae, T. I, pag. 597. Cromer, De origine et rebus gestis Polonorum, Basileæ 1568, Liber XV, pag. 243.

datorea să răspundă suma împrumutată, chiar în cazul când Halicz ar încăpe pe mâni inamice și s'ar pierde. *)

Petru-Vodă se silii și isbutii să câștige pe Mircea, viteazul voievod al Valachiei, pentru Polonia și în contra Ungariei. Ast-fel se încheiă între cei doi voievozi și regele Vladislav o alianță defensivă mai cu samă contra Ungariei, iar după chibzuință și în contra altor inamici, pentru a căreia încheiere definitivă și documentală Mircea trimise la curtea polonă din Radom pe doi imputerniciți, iar Petru pe mareșalul curții sale Dugoii, unde, la 10 Decembrie 1389, se iscăli tratatul de cei trei aliați. Petru-Vodă, legat de Polonia cu jurământul său de vasalitate, era aliatul natural al suveranului său, n'avea nevoie de un anume tratat de alianță și nici nu mai apare iscălit pe acel document, datat din Lublin în 20 Ianuarie 1390, prin care Mircea și Vladislav întăresc din nou relațiile lor de amicitie și alianță în contra poftelor de agresiune ale regelui maghiar Sigismund. Petru Mușat, părăsind privesiștea lumii, lasă în urmă'i cinci fii din căsătorie legitimă și cu drept de-a'l moșteni: Roman, Ivașcu, Vilcio, Iuga și Alexandru.

Acum Moldova ne prezintă priveștea uricioasă de frați și veri învrăjbiți, care nu numai că se subminează cu răutate unul pe altul și se dușmănesc, ci se și oștesc pe față unul împotriva altuia chiar cu ajutor străin și se răstoarnă din scaunul domnesc. După moartea lui Petru nu venii la rând nici unul din fiii lui, ci se îngrămădi

Ștefan I Voievod. Răsboiu și împăcare cu Ungaria.

*) Wladislaus Jagello, Petro Waywodæ Moldaviæ dd° Luck 27 Ianuarii 1288. — Petrus-Waywodæ Moldaviæ, Wladislao Jagelloni Regi Poloniæ dd° Suczaviæ 10 Februarii 1388. — Archiva istorică a României dd° București 1865, No. 23, pag. 177.

la domnie frate-său, Stefan I, care nu se putu ține în periodul ăntăiu al domniei de cât trei ani fără intrerupere. El intimpină incurcături grele esterne și toane contrarie ale sorșii, cari una îi sguduiră rău neatărnarea, alta îi avizară un punct de gravitație într'o direcție cu totul opusă celei de până acum. Regele Sigismund intrând la domnie în Ungaria (1387) găsi pe soția sa regina Maria detronată și în închisoare, regatul desfăcându-se, vaza și influința coroanei dând repede inapoi. Energie, cu putere de acțiune și inimos, precum eră de feliiul lui, hotărî să ridice din nou și cu putere regatul și tronul, liberă mai ăntăiu pe regina Maria din închisoare, pedepsî în mod exemplar pe hainul ban al Croației, Ioan Horvat cât și pe cei mai de frunte complici ai lui și și îndreptă armele contra principatelor Dunărene românești, cari se îndărătniciseră, făcend începutul cu Moldova, ce se declarase pe față pentru Polonia. C'o oaste reintinerită și cu gând statornic de cucerire, regele irupse în principat la anul 1390, unde însă Stefan-Vodă se silî din rășputeri să îi impiedice intrarea, puind în cumpănă toată puterea sa de luptă, întărind căile de munte, strimtorile și drumurile săpate, ce aveau a le trece Ungurii, mai cu țarcuri, mai puind curse și lăsând pretutindenî garnizoane de arcași. Avangarda armatei de operație, compusă din Săcui, o comanda Stefan de Kanischa, un ostaș încercat, cu multă esperiență și stănd în mare grație la monarchul său, care prin înaintarea sa combinată părea a oferî oștirii năvălitoare destulă siguranță contra oricării surprinderi din partea inamicului. Corpul de căpetenie al trupei îl comandă Sigismund în persoană, la care se alăturase, cu însemnat ajutor de oaste, credinciosul pri-

mat al Ungariei, Ioan de Kanischa, carele însă apucă alt drum pentru a irumpe în țara inamică. *)

Când regele, fără a presupune deosebitele locuri de curse, începe să treacă lanțul Carpaților, ce se ridică între Ungaria și Moldova, se vede de odată în mijlocul acelor curse, incunjurat și atacat pe neașteptate de o nenumărată mulțime de arcași moldoveni; oameni și cai sufer egal sub ploaia cea de săgeți și întreaga oaste regală se vede oprită în loc. Ungurii, la nevoie extremă, sar de pe cai jos, se aruncă cu inimă de leu asupra moldovenilor, taie pe mulți dintr'ânșii și i silesc să se retragă în cele mai apropiate ponoară și prăpăstii, aducând fugarilor mari pierderi. Cu spada în mână Sigismund își face drum în țară și pătrunde până la capitala Suceava.

Stefan-Vodă, **) atât de viteaz între stânci, ponoară, codri și vizunii, pierde curajul la câmp limpede și ne mai putând pune temei pe puterea sa, se pune pe rugăminți, pentru a imblânzi mânia regelui. Cu boierii săi cei mai de frunte vine înaintea regelui, i s'aruncă la picioare și vorbește rugându-se următoarele cuvinte: „Glorioase Principe! Grația Ta regală să ne îngăduie iertarea, pe care o cerem și să șteargă cu bunătatea, ce cu mulțămită vom recunoaște-o, ceea ce am greșit cu sumeție într'un acces de netrebnicie împotriva legii fidelității ce o datorim, căci strălucirea radioasă a demnității de rege se

---

*) Diploma Sigismundi, Hung. regis pro Stephano de Kanysa dd° 1397.

**) Românii scurtează adesea cuvântul Woiewoda, știind numai cele două silabe «Voda» și această însemnare scurtată o adaogă apoi la finele numelui propriu. Ast-fel Stefan-Vodă în l. de Voievodul Stefan.

„sporește mult mai mult prin cruțarea celor biruiți, de
 „cât prin nimicirea aspră a vasalului, odată neascultă-
 „tor, dar acum plin de căință. Tu ești regele și stăpă-
 „nul nostru. Curgă dar din isvorul mărinimiei Tale re-
 „gale, acea îndurare pe care, pentru greșalele noastre,
 „n'am merita-o.“ După acest cuvânt Stefan-Vodă și cu
 boierii își plecară capetele până la pământ și așteptară
 cu umilință hotărîrea regelui.

Sigismund, cuprins de o pornire mărinimoasă, le răs-
 punse. „De și violarea înaltei Noastre demnități regale
 „s'ar fi cuvenit să fie ștearsă prin o espiațiune tot atât
 „de mare, totuși nu Ne potrivim a întunece întru cât-va
 „strălucirea gloriei Noastre printr'o judecată aspră. Deci
 „vă îngăduim deopotrivă cruțare și iertare și vă reprim
 „mim în buna Noastră grație, dar cu condiția ca să nu
 „se mai întemple recidivă“. În genunchi ascultară Stefan
 și ai săi mângăitorul răspuns, sărutară bucurându-se și
 mulțumind poala hainei regești, apoi jurară regelui și re-
 gatului statornică fidelitate și plată de tribut în tot anul,
 făgăduințe pe cari le și întăriră cu jurământ solemn și
 prin document înscris. Ast-fel se despărțiră amândoi în
 pace și Sigismund, întorcându-se, dete răpaos trupelor sale
 un an de zile, spre a se odihni. *)

Dar ori cât de simțitor fusese modul, în carele Ste-
 fan I cunoscuse puterea armelor ungurești, el avea o fri-
 că mai tot atât de mare și de Polonia, care aspira și cu
 mai multă îndărētnicie la Moldova. În acelaș an, în care

*) Johannes de Thurocz, Chronica Hungarorum, in Schwandtner,
 «Scriptores rerum hungaricarum», Viennæ 1746, T. I, pag. 218,
 Diploma Sigismundi, Hungariæ Regis, Stephano de Kanysa datum.
 dd° 1397.

fusese invins și umilit, el dete voie lui Mircea, voievodului Valachiei, ca prin mijlocul solilor imputerniciți să trateze și să incheie în domneasca rezidență a Sucevei un legământ defensiv cu regele polon Vladislav Jagello în contra regelui Sigismund (15 Noemvrie 1390).

Dar printr'o concesie atât de slabă nu se prea liniștii gelosia Poloniei, carea de acuma 'nnainte îi luă anume de rău omagiul prestat regelui Sigismund și de-a căreia putere căta să se teamă cu atât mai mult, cu cât mai ușoară era năvălirea în Moldova despre învecinata Podolie, adecă chiar de la granița țării sale. Supărarea Poloniei și nemulțămirea din lăuntru în contra lui Stefan Vodă le mai ațîță mai presus de toți un frate mai mic și cel mai primejdios rival al lui, Roman, care și isbuti să pue la cale o răscoală pentru resturnarea domniei. Stefan ceru, dar prea târziu, ajutor de la Turci; înainte de-a putè sosi un asemenea ajutor el era deja detronat și aruncat în temniță, bun bucuros de-a fi rămas cu viață. Roman, invingătorul său, îl urmă în scaun (1392) dar domnia lui n'a fost menită să ție mai mult timp de cât aceea a predecesorului său.

În zilele lui Stefan-Vodă dinaștii români Balița (Balcu) și Dragoș, așezați în Maramureș și purtând titlul de Voievozi, solictară de la patriarhul ecumenic și câștigară de la densusul multe prerogative, ce merită a se menționa, în favoarea mănăstirii sf. Michail, care stetea sub patronatul lor în deosebi și era pe moșiile lor. Spre acest scop Dragoș Voievod merse ănsuși la Constantinopol și i espuse patriarhului în persoană și cu multă stăruință cererea sa. Patriarhul luă deci mănăstirea în a sa nemijlocită apărare, scutire și conducere patriarhi-

Mănăstirea
sf. Michail în
Maramureș.

cească, o sustrase de la jurisdicțiunea arhiepiscopului respectiv, orându-i pe Pachomie, egumenul acestei mănăstiri, exarch cu toate drepturile și datoriile, având a se subordina numai patriarhatului și mai dispuse, pe lângă acestea toate, ca conducerea mănăstirii, administrația averii și duhovnicia supremă pe moșiile, ce se țineau de mănăstire (Selagiu, Artunti, Ongotza, Imberekî, Zizowî, Balwanezi și Bistra), sfințirea de biserici și hirotonirea de preoți, precum și exercițiul tuturor drepturilor arhipăstorești să se cuvină, înăuntrul acestei regiuni, exarchului și egumenului Pachomie. După moartea acestui din urmă cei doi frați Baliza și Dragoș împreună cu soborul mănăstirii vor avea voie să procedă la alegerea unui egumen nou, carele asemenea va intra în drepturile și datoriile unui exarch și va purta titlul unui asemenea. Documentul formal, provăzut cu subscrierea și pecetea patriarhului de Constantinopole Antonios și prin care se întăreau privilegiile mai sus arătate, au fost dat în August 1391 la mâna celor doi Voievozi, pomeniți mai sus. *)

Roman-Vodă.

Roman, fratele mai mic al lui Ștefan I, câștigă scaunul domnesc al Moldovei prin răscoală, dar nu se pută ține pe el de cât trei ani (1392—1395). Însurat cu fiica de principe, Anastasia, el avu șase fii, dintre cari doi, anume Alexandru și Bogdan, jucară mai târziu un rol însemnat. În șesul frumos și roditor, curmat de riurile Siretiul, Bistrița și Moldova și anume acolo unde Moldova se varsă în Siretiu, Roman zidi pe-o culme pitorescă un nou oraș de rezidență c'un castel întărit și

*) Codex manuscriptus historicus græcus bibliothecæ Vindobonensis No. 48, fol. 606.

cu zidurile de 'mprejmuire ajungënd in apa Moldovei, oraş căruia'i puse chiar numele său şi unde'şi aşeză scaunul domnesc. Plin de immândrire de sine, el se iscălea pe documentele, datate din capitala Roman „mare autocrat, stăpănitor şi regent al Moldovei de la munte pân' la mare“ şi resplăti pe oştenii săi cu daruri foarte insemnate de moşii.*) In anul 1393 prestă, împreună cu boierii săi de frunte, omagiu formal de vasalitate şi jură credinţă regelui Vladislav Iagello, reginei Hedviga şi regatului Poloniei, despre care act a şi eliberat document in toată regula.**)

Prin întâmplările din invecinata Polonie, dar mai mult încă prin imprudenţa sa proprie, Roman-Vodă se lăsă atras in volbura mişcărilor răsboinice de acolo. Căpetenia unui neam rutean, Theodor Koriatowicz, care, propriu vorbind, era vasal ungiuresc, avënd drept feud cetatea Munkacs, intorsese spatele feudului şi suveranului său şi incepuse a roî spre Podolia, a căreia domnie o şi luă in temeiul unei invoieli, pe care-o incheiă cu regele Vladislav Iagello in așa fel, încât să fie primit sub ocrotire polonă şi să aibă această provincie drept feud sub suveranitatea Poloniei. Cu toate acestea însă Iagello dete castelul şi ținutul Kamenieț puternicului Mare-Duce Witold ca feud creditar in linie bărbătească, şi atunci se aprinse lupta intre cei doi investiți cu feudul, pentru frumoasa țară ce li deduse in stăpănire, şi Koriatowicz puse 'n cumpănă toată puterea oştirii lui din Podolia, împreună

*) Chrisovul de danie a lui Roman-Vodă dd° Roman 30 Martie 1392. Tipărit in «Archiva istorică a României» București 1865. T. I, pag. 18.

**) Dogiel, Codex diplomaticus Regni Poloniæ. Tom. I, pag. 599.

cu trupa auxiliară, ce i-o pusese la dispoziție Roman-Vodă pentru a'și menține Podolia și pentru a se'mproveni năvălirii viteazului Witold. Oastea intrunită podolică-moldovenească suferi însă o grea înfrângere lângă Brașlav și atât de repede căzù Podolia în puterea biruitorului Witold, încât lui Theodor Koriatowicz nu'i mai rămase alta, de cât să caute refugiu înderetul zidurilor bineintăritei și aprovizionatei cetăți Kamenietz. Dar și acest oraș, cercetat rău printr'o ceartă, ce se aprinsese între partea de garnizoană moldovenească și'ntre cea podolică, deschise curënd după aceea porțile sale invingătorului, care luă prins pe invinsul Theodor Koriatowicz și'l trimise la Wilna.

Căderea căpitanului rutean nu remase fără urmări pentru aliatul său din Moldova, care cutezase a se lupta pe față contra lui Witold cel puternic, acest vasal favorit a lui Iagello: Roman-vodă căzù din scaunul domnesc la a. 1395, urmându'i în domnie predecesorul său, Stefan I. *)

Dar abia ridicaseră boierii din Moldova domn pe Stefan I, fiul lui Lașco și fratele lui Roman, când și scotiră, cum ar înlătura neîncrederea, care există impropria lui la curtea polonă încă de pe vremea ăntăiei lui domnii, dar mai cu samă acuma, când Moldova, dând ajutor lui Koriatowicz, putea s'aștepte să se descarce asupra'i mânia lui Witold. Deci trimiseră solie la regele polon, Vladislav Iagello, și'i făgăduiră, că în caz de-a se aproba, ca Stefan-Vodă să ia asupra'și domnia, se va duce în persoană atât el, cât și boierii lui de sfat la

*) Engel, Geschichte von Galizien, Halle 1796 pag. 617 și 618.

— Engel, Geschichte der Moldau und Walachei, Halle 1804. Vol. II pag. 112.

regele să jure credință; dacă o samă dintre boieri n'ar pute să se ducă la curtea polonă în persoană, atunci vor depune jurământul de fidelitate în mâna delegaților regești poloni, trimiși pentru aceasta; orașele în litigiu și ținuturile Sniatyn, Kolomyia și Pocuția, ei nu le mai cerură înderēt, ci socotiră numai, că după ce Stefan-Vodă va sosi la curtea regească, se va arēta de sigur dispus la dorința și voia regelui în privirea altor două cetăți, Kieszyn și Chmiolow, pretinse asemenea din partea Polonilor. Propunerea fū primită și încă în acelaș an (1395) Vladislav Jagello primī în numele său și al regatului jurământul de omagiu și fidelitate al lui Stefan-Vodă, carele venind în persoană îl depuse și oral și înscris; cei mai mulți din boierii săi de sfat jurară apoi mai târziu în țara lor, înaintea delegaților imputerniciți ai regelui. *)

Domnia a doua a lui Stefan-Vodă se întēplă într'o epocă mișcată de-o potrivă și în cele politice și în cele bisericești, într'o epocă primejdioasă. Prin sila împrejurărilor și puterea precovērșitoare a mișcării generale, fusese și el răpit și mănāt în anul 1396 să ia parte la nenorocita cruciată a lui Sigismund contra Turcilor, deci și la înfrângerea suferită de marea oaste creștină lângă Nicopole.

Vaza și influența patriarhului ecumenic avură în Moldova o stare grea, pentru că mitropolitul legiuit și rânduit de sinod fusese împins din țară afară și cătă să se deie ajutor grabnic, căci de altmintrelea s'ar fi furișat unea pe porțița, cu isteție deschisă de niște usurpatori ierarhici, cu ajutorul preponderanței ungurești și polone. Episcopii mincinoși, Iosif și Meletie, neavēnd nici unul din

Turburări con-
fessionale în
Moldova.

*) Dogiel, Codex dipl. Regis Poloniae, Tom. I, pag. 599.

ei rânduire nici imputernicire, în bătaia de joc a tuturor legilor bisericești și tradițiilor canonice, își arogară în mod arbitrar puterea bisericească din această țară, alungară pe mitropolitul legiuit din dieceza sa, prin fel de fel de apucături știură să se furișeze și să câștige aprobarea și supunerea clerului și poporului și în colo nici nu'i durezza capul nici de patriarch, nici de sinodul lui, ba nu vrură să se retragă din demnitatea și puterea usurpată nici atunci, când mitropolitul în drept fi destituî și aruncă asupra lor anathema. Inzădar s'adresă Ștefan-Vodă c'o scrisoare proprie, trimisă prin protopopul Petru, la patriarch cu rugămîntea ca să recunoască pe acei episcopi neîndreptățiți. La o asemenea cerere — zicea răspunsul — nu se poate da de loc învoire, fiind anticanonică, în contra bisericești și nedreaptă; pentru notoria lor violare a bisericești și netăgăduita scandală sufletească, episcopii aciea nu merită iertare nici de la Dumnezeu nici de la oameni, ci din contra să fie puși într'un rând cu furii, hoții de codru și spărgătorii de căsătorii; alungarea episcopilor fără drept și recunoașterea locoșitorului, orănduit de patriarch, sunt o condiție neapărată pentru restabilirea unei stări de lucruri cu orănduială întru ale bisericești. În spiritul acestui edict patriarchul nu numai că puse sub anathema cea mare pe cei doi episcopi ingrămădiți, ci puse și țara sub interdict, iar pe Vodă, preoțime și popor sub anathema cea mică, iar ridicarea acestei pedepse bisericești a declarat că atărnă de la primirea exarchului rănduit de patriarch în persoana protopopului Petru. Episcopii Iosif și Meletie fură chemați să vie înaintea sinodului spre a'și cere în persoană iertare de la el, căci numai în acest

mod o mai pot căpeta. Cu toate că Petru nu prea voia de la început, dar în urmă tot a primit acea demnitate, administră ca exarch biserica din Moldova, exercită toate drepturile unui arhipăstoriu cu excepția numai a chirotoniei diaconilor și preoților, lucru la care trebuia să pue pe cel mai apropiat episcop sau mitropolit din vecinătate.

Vodă, clerul și poporul se supuseră la ceea ce nu se putea evita, primiră pe întorsul protopop Petre cu toată supunerea ca pe un exarch, îi dedură toată cinstea și ascultarea, căpătară în acest chip atât iertarea cât și restabilirea incurdândă a administrației bisericesti normale, care în de alt-fel nu se putea ajunge de cât sub forma unui scaun metropolitan național. *)

După o domnie de patru ani (1395—1399) Stefan I își încheiă cariera și abia acumă putură ajunge la cărmă fiii lui Petru Mușat. Atât din sfășierile dinlăuntru cât și din starea negată a clădirii politice din țară precum și din atărnarea de țeri străine învecinate se poate deduce lesne, cum-că biruința coboritorilor direcți asupra rudelor colaterale nu s'a putut întâmpla fără turburări înlăuntru, fără intrigi de dinafară.

Cei cinci fiii ai lui Petru: Roman, Ivașco, Vilcio, Iuga și Alexandru, având toți drept egal de moștenire, dar neputând urma la ea de cât după rândul vrăstei lor, începură a se lupta pe întrecute ei în de ei pentru scaunul domnesc. Cel mai mare dintre ei și cel mai în drept de-a peți domnia, anume Roman, se invol cu doi dintre

Iuga-Vodă.

*) Edictele patriarhicești respective, datate toate din Mai 1391 și numind Moldova «Ρωσοβλαχία» se află în biblioteca C. R. din Viena, în Codex manuscriptus historicus graecus No. 48, fol. 97, b. 98 și 99.

frații mai mici, Ivașco și Vilcio, cu tocmeală pacinică, dar în protiva lui se ridică un frate cu mult mai mic, Iuga, care știuse a-și câștiga cu dibăcie și bun succes cooperarea lui Swidrigello, ce petrecea în Podolia și eră frate cu regele Vladislav Iagello. Swidrigello ademeni pe Roman cu făgăduieli la el în Podolia ș'acolo 'l ținū într'adins la închisoare strictă, din care nu putū scăpa de cât prin mijlocirea celor doi frați ai lui pomeniți mai sus și favorabili, care 'l rugară pe rege să intervie. Ivașco și Vilcio se făcură adecă la anul 1400 chezași la rege pentru fidelitatea fratelui lor, Roman. Acesta, scăpând din închisoare, prestă cu cei mai de frunte boieri ai săi jurământ formal de vasalitate atât regelui Vladislav Iagello, cât și ducelui Witold, în caz daca va ajunge la scaunul domnesc, ce i se cuvine după părintele său; promise apoi amândoror, adecă regelui și ducelui staruitoarea fidelitate de vasal, supunere și ascultare, dărui regelui și regatului moșia Sepina (terram Sepinensem, probabil că moșia Șipenița din valea Prutului) cu hotarēle ei vechi și iertă regelui cu totul tot datoria de banii, pe care acesta 'i imprumutase de la tatăl său Petru în anul 1388. *) Dar cooperarea și ajutorul la rēsboiu, la cari era îndatorit în calitate de vasal, se obligă s'o dea în contra ori cărui inamic al Poloniei, esceptând însă pe Prussieni și pe Litvani, ale cărora țeri fiind prea depărtate și greu de ajuns, Moldovenii să nu fie ținūți a se lupta în contra lor. **) Cu ajutor polon, Roman isbuti

*) Dogiel, Codex diplomaticus Regis Poloniae, Tom. I, pag. 600.

**) Cromeri, De origine et rebus gestis Polonorum. Basileae 1568, Liber XV, pag. 255. În privirea timpului când s'a depus omagiul Dogiel și Cromer diferă.

intr'adevăr să rupă la sine domnia în partea de nord a Moldovei, însă la un succes definitiv nu ajunsese și fie că murind de moarte firească, fie că se va fi învoit cu fratele său Alexandru-Vodă, destul cu după puțină vreme el dispărea de pe scena politică, pe care și Iuga nu se putu ține de cât cu puțin mai mult, domnind și el abia doi ani (1400—1402).

În zilele lui Iuga se ved petrecându-se oare-cari schimbări în privire bisericească. Episcopul romano-catolic din Siretiu, Dominicanul Ioan Sartorius, se rugă de Papa Bonifațiu al IX și primi învoirea acestuia de-a strămuta episcopia de la Siretiu la Bacău, fiind-că acest oraș era mai în mijlocul țării. De atunci se stinse numirea de „episcop de Siretiu“ și începură aceia de „episcop de Bacău.“ *)

Un merit durabil al lui Iuga-Vodă e înființarea unei ierarhii pământene și proprii, de și nu cu totul neatârnată, din lipsa căreia Moldova fusese avizată până acuma la provinciile bisericești străine, din partea cărora era îngrijită în mod vitreg. În anul 1399 el trimise solie la patriarhul Ochridei din Albania, ceru de la dănsul ăntăiu archipăstoreasca bine-cuvântare, apoi căpătă învoirea pentru instituirea unei mitropolii proprii pentru Moldova, după care fău ales Theoctist ca cel de 'ntăiu mitropolit propriu al țării, sfințindu-l și patriarhul în această calitate. Preoți știutori de carte și cărți bisericești primi Moldova din Ochrida, de și aceste din urmă erau compuse numai în limba slăveană. Instituirea unei mitropolii proprii nu putea trece de cât de precară și slabă, pe câtă vreme patriarhul ecumenic și o hotărîre

*) Sulzer, Geschichte des transalpinischen Daciens. Wien 1782, Vol. III, pag. 546 & 601.

formală a sinodului nu'și rostise aprobarea canonică pentru aceasta.

Dar și de altmintrelea Iuga-Vodă gândea la înflorirea țării. La locuri potrivite el descălecă sate și orașe, le dedea hotare suficiente, dăruia pe boierii, ce se distingueau și pe oștenii viteji cu moșii și puse în fine temelie la 'nființarea unei călărimi regulate, de care avea nevoie pentru apărarea țării sale. Cu toate acestea intră în ceartă și scurt războiu cu Mircea, viteazul Voievod al Valachiei, în a cărui prinsoare își încheiă scurta sa domnie. Fratele său mai mic, Alexandru, îi urmă în scaun.

ISVOD

de numirile cuprinse in această carte.

A.

Abdera, oraș, 50.

Accountius, magistrul, capelan și legat papal, 6, 7.

Achrida, oraș, 97, 126, 131, 133.

Adrian II, Papă, 62.

Adrianopol, oraș, 22, 29, 30, 55, 71—75, 80, 82—90, 95,
97, 104, 105, 132, 135, 145, 150, 197, 271, 279, 284—287,
291, 294.

Aegidius, capelan, 3.

Aenos, oraș maritim, 90, 145—147.

Agathon, ieromonah, egumen mănăstirii Tismana, 301.

Agathopolis, oraș, 22, 23, 90, 196, 203.

Agram, episcopul de ....., 4.

Aïdin, 281.

Akropolyta, George, Mare-Logofăt, 150, 155.

Alakka, soția Tartarhanului Noga, 188.

Alani, ginte, 199, 201—203, 219.

Alexandru, fiul lui Asan, 92.

Alexandru, fiul lui Petru VV. Mușat, 323, 333—336.

Alexandru, fiul lui Roman-Vodă, 328.

- Alexandru, rege bulgar, 207.
 Alexandru Românul, căpitan de arcași, 320.
 Alexandru Vodă Cel Bun, 308.
 Alexandru Basaraba, v. Basaraba.
 Alexie, vezi Ivanco.
 Alexie, ginerele împăratului Alexie Angelos, 51.
 Alexie IV, 67.
 Alexie V Ducas, (Murzuffus), 66, 67.
 Ali Pașa, mare Vizir, 282.
 Allage, localitate la marginea Traciei, 180.
 Almiro, in Tessalia, 67.
 Amasia, 279.
 Amlaș, ducat 300.
 Amogabani, ginte, 200—203.
 Amphipolis, provincie, 34.
 Anastasia, soția lui Roman-Vodă, 328.
 Anca, fiica lui Alexandru Bassarab și a Clarei catolice, 253.
 Anchialos, oraș, 25—28, 90, 145, 151, 196, 203.
 Andreiu II Ierusalimiteanul, rege al Ungariei, 2—8, 68, 215—217.
 Andreiu (Wasito), minorit din Cracovia, episcop latin al Siretiului, 312—313.
 Andronic împărat, vezi Paleologul.
 Angelos Alexie, frate cu împăratul Isaac Angelos, mai târziu împărat, 26—50, 67.
 Angelos Constantin, văr cu împăratul Isaac Angelos, 28, 29.
 Angelos Contantin, despot, 124.
 Angelos, (Comnen) Ioan, fiul lui Theodor Angelos-Comnen 124—134.
 Angelos, Isaac II, Impărat grecesc, 8—19, 33—34, 55—56, 177.
 Angelos Mihail, domn in Anatolia, 146.
 Angelos, Senacherim, mare paharnic, 199.

- Angelos (Comnen) Theodor, 121—126.
 Angora, batalia de la ....., 278, 294.
 Anjou, Carol de ....., rege al Siciliei, 153, 157, 159.
 Anna Comnena, soția lui Bela III, 2.
 Anna, fiica lui Bela IV, soția principelui sârb Uroș, 9, 158.
 Anna, fiica lui Carol IV, împărat german, soția lui Otto cel Le-
 neș, marchion de Brandenburg, 317.
 Anna, fiica lui Ioan Asan și a Irinei Comnene, 124.
 Anna, soția sebastocratorului Isaac, 40.
 Anna, fiica regelui maghiar Stefan V, soția lui Andronic Paleo-
 log, 9, 150.
 Anna, fiica lui Theodor Comnen, 121.
 Antim, 256, vezi și Daniil Kristopulos.
 Anthimie, patriarch de Antiochia, 165.
 Antonie, mitropolit de Halicz, 326.
 Antonios, patriarch ecumenic, 297—298, 311, 328.
 Aprenus, protovestiar, 177.
 Aproș, oraș și țârie, 80, 198, 201.
 Aragonia, Petru de ....., 160.
 Arcadiopol, oraș, 71, 81.
 Argeș, 227, 275, 304.
 Arieș, cetate, 311.
 Armeni, 219.
 Arseniani, sectă religioasă, 163.
 Arsenie, patriarch, 143—144, 163.
 Artunti, sat în Maramureș, 328.
 Asabi, oaste turcească, 272.
 Asan, Alexandru, fiul lui Asan bătrânul, 92.
 Asan, fratele lui Petru, rege al Bulgaro-românilor, pg. 9 și cele
 următoare.

- Asan**, Calliman, fiul lui Ioan Asan și a soției maghiare Maria, 123—124, 128.
- Asan**, Ioan rege, fiul bătrânului Asan, 92—128, 148.
- Asan Ioan**, vezi Mytzes Ioan.
- Asan**, Ioannițiu, v. Ioannițiu.
- Asan**, Mihail rege, fiul lui Ioan Asan și al Irinei Comnene, 124, 131—139.
- Asan Petru**, v. Petru.
- Aspietes**, Alexios, general grec, 32, 79, 80, 87.
- Athanasie**, ieromonach, arhiepiscop al Kesariei, 317.
- Athanasie**, patriarch de Alexandria, 165.
- Athlamoș**, conducător de Tatari, 305.
- Athyra**, orașel, 81, 85.
- Auginas**, Nicolae de ....., 245.
- Aurelian**, împărat roman, 13, 225.
- Austria**, archiduc, 6.
- Austria**, Leopold, duce de ....., 209.
- Avari**, popor, 12.
- Avignon**, 249.
- Axios**, (Wardari), riu, 42, 135.
- Azatin**, sultan turcesc din Iconium, 145—148.

B.

- Bacău**, episcopie latină, 335.
- Baiazid I Ilderim**, (Fulgerul), 259, 262—293.
- Baktunion**, oraș, 49.
- Balaban**, educator al prințului turcesc Urchan, 288.
- Balc**, dinast în Maramureș, 309—311, 327—328.
- Balc**, comite al Săcuilor, Fișpan în Satmariu, 310—311.
- Baldovin**, logofet al lui Mircea I, 302.

- Balduin I, (de Flandra), împărat latin în Constantinopole 67—74,
86, 88.
- Balduin II, al 3-lea fiu a lui Petre, împărat latin în Constan-
tinopole, 101, 103, 107, 110, 114—115, 119, 153.
- Baliza, vezi Balc.
- Balwanezi, sat în Maramăreș, 328.
- Barbat, voievod român, 227.
- Basaraba Alexandru VV. 234, 245, 251—253.
- Basaraba, Mihaiu VV., 232—234, 243.
- Basaraba, Vladislav VV., 235—236, 253.
- Basarabia, voievodat, 240, 275.
- Basilakios, ghicitor, 31.
- Basiliiu II Bulgaroktonus, împărat bizantin, 13, 19, 89, 180.
- Batrochokastro, 49.
- Bekkus, Ioan, Chartophylax, mai târziu patriarh de Constanti-
nopole, 155—165.
- Bela II, rege al Ungariei, 2.
- Bela III, " " " 1, 8, 15, 28, 31.
- Bela IV, " " " 1, 5, 6, 8, 108, 111—115, 119—
121, 216—222.
- Belebudium, ținut, 129.
- Belesbulne, scaun episcopal, 64.
- Belesos, oraș întărit, 135.
- Belgrad, (Alba-Græca), episcopia bulgară, 205.
- Belnus, oraș, 129.
- Benedict al XII Papă, 11, 164, 207, 240.
- Bêrlad, 306.
- Berrhoë (Veria), cetate, 25, 29, 79, 133.
- Bethlenfalva, vezi Thurzo.
- Bistra, sat în Maramurș, 328.
- Bistrița, riu, 328.

- Blacherna, palat și temniță, 194, 207.
 Blasiu, episcop de Brandizuber, 62, 65.
 Blois, Ludovic, Conte de ....., 72—75.
 Boczko, moșie în Maramureș, 310.
 Bogdan Dragoș, v. Dragoș-Vodă.
 Bogdan, fiul lui Lațco-Vodă, 319, 320.
 Bogdan, fiul lui Roman-Vodă, 328.
 Bogdan Mușat, vezi B. fiul lui Lațco.
 Bogdanestii, 302.
 Boleron, ținut, 97.
 Bonifaciu VIII Papă, 10, 164, 241.
 Bonifaciu IX Papă, 298.
 Bonifaciu de Monferrat, v. Monferrat.
 Borcas, 90.
 Borilă, nepot de soră a regelui Ioannițiu, 92—93.
 Boris, Hanul Bulgarilor, 13, 60, 62, (v. Mihail, ăntăiul rege al Bulgarilor).
 Boris, principe Cuman, 215, 218.
 Bosnia, 4, 7, 12.
 Bossilas, fratele bulgarului Smiltzus, căpitan grec, 197, 199.
 Boucicault, mareșal, 263.
 Bourenii, 308.
 Bran, (Törzburg), 237.
 Brandizuber, episcopie, 62.
 Brandusium, episcopie bulgară, 205.
 Brașov, 237, 239, 265.
 Brașlav, 330.
 Breslau, episcopie 312, curte împărătească, 318.
 Brezenes, vezi Ewrenos.
 Brienne, Ioan de ....., ex-rege de Ierusalim, împărat latin la Constantinople, 99, 101, 103.

- Brundisium, scaun de arhieru, 60.
 Brussa, 66, 161, 279, 282, 287, 293.
 Buchereștii, moșie, 302.
 București, 227.
 Bulgari, 12.
 Bulgaria, 12.
 Bulgarophygos, ținut, 137.
 Burgas, 22.
 Byzia, 291.

C.

- Calliman, vărul lui Mihail Asan, principelui Bulgariei, 139, 140.
 Calocia, (Kalocsa, Calocsa) arhieriscopie, 3, 7, 112, 246.
 Câmpul lui Dragoș, 308.
 Câmpulung, 227.
 Câmpul-Mierlei, v. Cossovo.
 Canischa, (Kanischa), Ioan de ....., arhieriscop al Granului,
 primat al Ungariei, 268, 273, 274, 291, 325.
 Canischa, Nicolae de ....., Mare-Tavernic, 264.
 Canischa, Stefan de ....., comandant de Săcui, 324.
 Cantacuzen, (Kantakuzenus), Căsar Joannes, cumnat împăratului
 Isaac Angelos, 20, 21.
 Caras, castel, 221.
 Carintia, Enric, Duce de ....., 209.
 Carol IV, împărat german. 317.
 Carol Robert I, rege al Ungariei, 11, 208, 209, 232, 233,
 242, 243.
 Catalani, 198, 199.
 Cazimir II, rege polon, 311.
 Cazimir III, " " 318.

- Chariupolis**, 89.
Chazari, popor, 203, 219.
Chelm, episcopie, 316.
Chmiolow, cetate, 331.
Chotobos, cetate, 129.
Chrysos, căpitan de bande, 40—43, 57—59.
Cilli, Herman conte de ....., 272, 273.
Clara, soția catolică a lui Alexandru-Bassarab, 235, 252, 253, 255.
Claudiupolis, 89.
Clement al V, Papă, 164.
Clement al VI, Papă, 244, 246.
Clocotenița, localitate, 97.
Coloman, rege, ducele Slavoniei, 4, 119.
Comnangelos, v. Theodor Comnen.
Comnen, v. și Angelos.
Comnen Alexie, nepot lui Andronic Comnen, 66.
Comnen, (Komnenos) Andronic, 31, 34.
Comnen Constantin, fratele lui Mihail Comnen Angelos, despot in Epir, 94, 123.
Comnen Dimitrie, despot, fiul lui Theodor Comnen, 121, 129, 130.
Comnen Ioan, " " " " 121, 122.
Comnen Isaac, 26.
Comnen Manoil, fratele lui Mihail Comnen Angelos, despot in Epir, ginerile lui Ioan Asan, 94, 96, 99, 103, 122, 123, 124.
Comnen Mihail, numit și Angelos, despot in Epir, 66, 92, 94, 139, 149.
Comnen Theodor, fratele lui Mihail Comnen Angelos, despot in Epir 93—98, 121—123.
Constanța, fiica lui Bela IV, 9.
Constanța, oraș, 56.

- Constantinopole, 10, 66, 76, 102; luarea de la Latini 149, 282, 289.
- Cordocuba, vezi Lachanas.
- Cossovo, (Cămpul-Mierlei), 209, 210, 259.
- Cotmeana, mănăstire. 302.
- Coucy, Ingelram de ....., cap de partidă, 269.
- Cozia, mănăstire, 302, 303.
- Courtenay, Robert de ....., împărat latin, 93, 94. 101.
- Cracovia, episcopie, 312.
- Craiova, banat, 208.
- Crîm, peninsulă, 305, 306.
- Criș, riu, 223.
- Cruciferi de Hospitali S. Mariæ (ordin de cavaleri germani) 226.
- Cuhnea-Mare, moșie in Maramureș, 310.
- Cumanii, popor, 8, 22, 52, 105, 213, 226, 305.
- Cumania, 12, 213.
- Curtea-de-Argheș, 233.

D.

- Dacia ripensis, 13, 14, 225.
- Dakibyza, oraș, 107.
- Dalowicz, Gervasius de ....., sol polon, 261.
- Dan I, 227, 234, 258.
- Dan II, 227, 238, 239, 300.
- Dan, nepotul lui Mircea, 201.
- Dandolo, Doge, 72, 73.
- Daoniön, oraș, 81.
- Deabolis, oraș, 97.

- Demetriades, 123.
- Demotica, v. Didymotichos.
- Derslaus, dominican, 313.
- Diabæna, oraş, 177.
- Didymotichos, (Demotica), 71, 80—90, 97, 135—137, 205.
- Dimitrie, Sf. Marele-Mucenic; biserică cu acest hram in Em 17;
in Thessalonic, 91.
- Dimitrie, arhiepiscop al Bulgariei, 96.
- Dionisie, Voievod al Ardealului, 235.
- Djuneid guvernator la Nicopoli, fost Domn al Smirnei, 295, 296.
- Dnipro, riu, 218.
- Dobka Ladislaus, rudă cu Vladislav Bassarab, 236, 237.
- Dobrodicium, v. Dobrogea.
- Dobrogea, 13, 258.
- Dominic, arhiepiscop de Brundusium, internunţiu papal 60, 62.
- Dominicani, (predicanţi) ordin călugăresc, 11, 219, 220, 242.
- Don, riu, 305.
- Dragfi, familie nobilă din Ungaria, 300.
- Dragomir, castelan al cetăţii Dâmboviţei, 236.
- Dragomir, fiul lui Sas-VV., 310, 311.
- Dragoş, fiul lui Bogdan (Bogdan-Dragoş), 307—310.
- Dragoş, dinast român in Maramurş, 327, 328.
- Dragul, frate cu Sas-VV., comite al Săcuilor, 310, 311.
- Dragota, căpitan bulgar preste cetatea Melenik, 127, 134, 135.
- Drista-Kalè, v. Silistria.
- Ducas, (Dukas) Alexios ....., Philantropenos, general grec 135.
- Ducas, Ioannes sebastocrator, 26,
- Ducas, Ioannes III ....., Vatatzes, împărat in Nicea, 10, 94
—109, 116—132, 149.
- Dugoï, Mareşalul curţii lui Petru VV. Muşat, 260, 323.

E.

- Elbanon, regiune, 98.
- Elena, fiica lui Ioan Asan, soția împăratului din Niceea Theodoros Lascaris II, 100, 103, 104, 107, 116, 131.
- Elena, princessa sârbă, soția lui Bela II, 2.
- Elena, regină a Serbiei, 206.
- Elisabeta, muma lui Ludovic I Cel mare, 249, 311, 318.
- Elisabeta, soția lui Ludovic I Cel mare, 320, 321.
- Elisabeta, soția lui Stefan V, 9.
- Elisabeta, fiica lui Stefan V, 9.
- Elisabeta, nora lui Bela IV, princessă Cumană, 222.
- Ellada, 58.
- Eltimeres, fratele lui Terteres, ginerele lui Smiltzus — despot de Krunos, 191, 195—198, 202.
- Encone, fiica adoptivă a negustorului Pantaleon, soția lui Sfantislav, 189.
- Enrie (de Flandra), împărat latin în Constantinople, fratele lui Balduin I, 16, 70, 86, 90—93.
- Ephaïm, 131.
- Epir, împărăție, 94.
- Escamus (Ossma), riu, 270.
- Etiopieni, 219.
- Etzyismenos, comandant de trupe, 78.
- d'Eu, conte ..... connetabil al Franciei, 267
- Eufrosina, soția lui Alexie III Angelos, 41, 67.
- Eufrosina, fiică nelegitimă a lui Mihail Paleolog, soția Hanului de Tătari, Noga, 152, 179.
- Eulogia, sora împăratului Mihail Paleolog, soacra regelui bulgar Const. Tichus, 151, 164—166.

Eurip, 123.

Ewrenos-beg, dela Ienigewardar, 278, 286, 291, 292.

F.

Făgăraș, Ducat, 237, 258, 265, 300.

Fatima, fiica lui Baiazid I, 279.

Fermo, episcopie, 7.

Files, Alexius, 151.

Filip, episcop de Fermo, 7, 8.

Filip, fiul lui Balduin II, ginerele lui Carol d'Anjou, 150.

Filipopole, oraș, 24—30, 46—49, 51, 72, 79, 80, 86, 89, 126, 145.

Filoteiu, patriarch ecumenic, 316.

Flandra, Enric, Conte de ..... vezi Enric împărat.

Florian, episcop de Cracovia, 313.

Frideric I Barbarossa, împărat german, 54, 55.

Frideric al II, împărat german, 120, 121.

Frideric Cel Frumos, Duce de Austria, 121, 209.

G.

Galății, Micul ..... 306.

Gano, munte, 101, 147.

Gara, Nicolae de ..... palatin al Ungariei, 235, 268, 270—273.

Geneștii, sat, 302.

George, arhiepiscop de Gran, 10.

George, regent bulgar, 206.

Georgius, ostaș, 227.

Germani, cavaleri, vezi Cruciferi.

Germanus, patriarch, 100.

- Giurgiu, oraș, 294.
 Goți, 219.
 Gran, arhiepiscop de ..... 7.
 Gregoras, Nicefor, Mare Logofăt, 163.
 Grigorie, patriarh de Constantinopole, 163.
 Grigorie, patriarh de Ierusalim, 165.
 Grigorie IX, Papă, 3, 108—116, 205, 215—218, 313, 315, 317.
 Grigorie X, Papă, 155, 158.
 Guido, Alexius, 30.

H.

- Halicî (Halicz), oraș și ținut; episcopie greco-orientală, 52, 312,
 316, 322, 323.
 Halizoni, ginte, 186.
 Hassan, agă de Ieniceri, 286, 292.
 Hebrus (Marița) riu, 83, 97, 101, 105, 126, 129, 131, 132, 135.
 Hedwiga, fiica și moștenitoarea lui Ludovic Cel Mare, regină a
 Poloniei, 260, 274, 275, 321, 322, 329.
 Helta, orașel în Ardeal, 304.
 Heraclia, 89.
 Herizki, Magnus, boier român, 260.
 Herizki, Roman, boier român, 261.
 Hohenzollern, Frideric de ..... mare Prior al ordinului ger-
 man, 269.
 Holm, vezi Chelm.
 Horvat, Ioan, ... ban al Croației, 321, 324.
 Huni, 12.
 Huszt, cetate, 311.
 Hyampolis, tărie, 202.

I.

- Iacint, mitropolit al Vidinului, 251, 252, 255, 256.
 Iacobiți, 219.
 Iagello, v. Vladislav.
 Ialomîța, riu, 236.
 Iambol, 22.
 Iancu, v. Ivenco.
 Iasko, mitropolit al Valachiei, 297.
 Iberii, 219.
 Ichtiman, oraș, 292.
 Ienigewardar, 291.
 Ieremia, mitropolit în Moldova, 299.
 Ikra, riu, 292.
 Ileana, fiica lui Vlad Bassarab, soția lui Uroș V, 237.
 Imbereki, sat în Maramureș, 328.
 Imeri, cătun, 198.
 Imoïow, 290.
 Ingighis, localitate, 289.
 Innocentiu III, Papă, 10, 59—64, 86, 88, 112.
 Innocentiu IV, Papă, 219, 220, 222.
 Innocentiu VI, Papă, 246, 247.
 Inzi, 219.
 Ioachim, patriarh bulgar, 189, 190.
 Sf. Ioan, biserică episcopală latină în Siretiu, 303.
 Ioan, fiul împăratului Isaac Angelos și a Margaretei, 7.
 Ioan, prinț byzantin, 17.
 Ioan, sebastocratorul, unchiul lui Isaac Angelos, 20.
 Ioan, protovestiar, 45.
 Ioan, fiul lui Theodor Lascaris II, 143, 144.
 Ioan, patriarh de Alexandria în partibus, nunțiu papal, 317.

- Ioan, capelanul curții Papei Innocentiu III, 62, 63.
- Ioan, ex-patriarch, 204.
- Ioan, fiul lui Asan, 92.
- Ioan, fiul lui Mytzes, 143.
- Ioan lectorul, 155.
- Ioan, trimis papal, 65.
- Ioan Luxemburgezul, rege al Boemiei, 209.
- Ioan, stăpanitorul regiunii Zagora, 49.
- Ioan XXII, Papă, 209, 241, 243.
- Ioan, v. Ioannițiu.
- Ioanniți, ordin de cavaleri, 220, 222, 226.
- Ioannițiu (Kalojoannes, fratele începătorilor Petru și Asan) 24, 37, 39, 56, 60—79, 82, 84—88, 90, 91.
- Iosif, episcop mincinos în Moldova, 299, 231, 232.
- Iosif, ostaș moldovenesc, fiul boiarului Petru, 320.
- Iosif, patriarch de Constantinopole, 155, 160, 161.
- Iosua, vezi Isa.
- Irina, împărăteasă în Niceea, fiica lui Theodor Lascaris I, văduva lui Andronic Paleolog, soția lui Ioan Ducas Vatatzes, 94, 99—101, 104, 106, 123.
- Irina, fiica lui Theodor Comnen, a doua soție a lui Ioan Asan, 121, 123, 130.
- Irina, fiica lui Theodor Lascaris II, soția regelui româno-bulgar, Constantin Tichus, 141, 142, 144, 150.
- Irina, fiica lui Mihail Paleologul, soția lui Ioan Mytzes, (alias Asan), 171, 172, 176.
- Isa, fiu al lui Baiazid I, 278, 279, 281.
- Isaac Angelos III, 79.
- Isaac Sebastocrator, ginerele lui Alexios Angelos; general român, 32, 34, 37.
- Isacce, cetate, 294.

- Isfendiar, stăpănitor în Kastemuni, 281.
 Isfre, armean, comandant de flotă, 107.
 Isidor, preot din Moldova, 299.
 Isus, vezi Isa.
 Iuga-Vodă, fiul lui Petru VV. Mușat, 323, 333, 335, 336.
 Ivanco (Alexie, Iancu), ruda lui Asan, 36—40, 46—51, 56, 59.
 Ivașco, fiul lui Petru VV. Mușat, 323, 333, 334.

K.

- Kalliupolis, (Kallipolis), 100—102, 105.
 Kalka, bătălia de lângă ....., 214, 218.
 Kalojoannes, v. Ioannițiu.
 Kalopetrus, v. Petru (Asan).
 Kamienietz, castel și ținut, 229, 230.
 Kamytzes, Manoil, protostrator (mare comis) 26, 38, 45, 48, 49,
 50, 57, 58, 59.
 Kasim, fiul lui Baiazid I, 279.
 Kastemuni, 281, 295.
 Katharos, Iosif, sol bulgar, 165.
 Kieszyn, cetate, 331.
 Kiew, 52.
 Kissos, loc întărit, 101.
 Kolomyia, ținut, 331.
 Kopsis, 198.
 Koriatowicz, George, căpetenie de Ruteni, 319.
 Koriatowicz, Teodor, căpetenie de Ruteni, duce de Maramureș,
 309, 329, 330.
 Kotertzes, soldat grec, 194.
 Kristopulos, Daniil, preot și dikœophylax, 255, 256, (v. Antim).
 Krucob, 192.

- Krybus, 131.
 Kryzimos, 131, 133.
 Ktenia, oraș, 196.
 Kuthen, principe Cuman, 217.
 Kypsella, oraș, castel, reședință împărătească, 14, 41, 42, 50.
 Kyprian, mitropolit Kiewului, 322.
 Kyrill, (Metodie și .....), 60.

L.

- Labisda, localitate, 129.
 Lachanas, (Cordocuba), 167—175, 178, 179.
 Lachanas, Pseudo — ..... (cel mincinos), 184, 186—188.
 Ladislaus IV Chunus, rege al Ungariei, 222, 227.
 Lampsacus, 100, 136, 282.
 Lardæa, tărie, 22, 202,
 Larissa, 123.
 Lascar, fratele reginei maghiare Maria, 116.
 Lascaris I, Teodor ....., 2, 5, 8, 67, 80, 92, 93, 94.
 Lascaris II, Teodor ....., fiul lui Ioan Ducas Vatatzes și al
 Irinei Lascaris (I), 99, 100, 103, 128, 131, 132, 135, 136,
 139, 141, 142, 143, 149.
 Lascaris Ioan, fiul lui Theodor Lascaris II, 149.
 Lascaris Teodor, ginerele lui Alexie III Angelos, 66.
 Lascaris Leontaris, Dimitrios, ..., comandant în
 Thessalonic, 296.
 Lascaris Manoil, 137.
 Lascaris Mihail, călugăr, unchiul lui Theodor Lascaris II, 136.
 Laszkowicz Stefan, magnat ungar, voievod al Ardealului, 270,
 272, 273, 276, 308.
 Latco VV., nepot de fiu al lui Dragoș, 309—313, 319.

- Laurentius, episcop al Milcovului, 214.
 Lazar, craiu al Serbiei, 259, 300, 303.
 Lazarevici, v. Stefan .....
 Lemnos, insulă, 296.
 Lentiana, cetate, 130.
 Leon, principe al Rusiei, 9.
 Liov, 262, 322.
 Litovoi, Nicolae, comandant oraşului Melenik, 127.
 Loviţos, cetăţue, 24.
 Lublin, oraş, 261, 323.
 Ludovic IX, regele Franţei, 153.
 Ludovic I, (cel Mare) regele Ungariei, 235—237, 239, 244,
 246, 248—250, 308, 310, 311, 315, 317, 318, 320.
 Luncanii, 302.
 Lynioy, voievod român, 220.
 Lyon, conciliul de la ....., 155.
 Lythen, voievod român, 226.

M.

- Macedonia, 12, 14.
 Madyta, 101.
 Maïna, boier român, 262.
 Makri, 89.
 Maledina, ban de Slavonia, 208.
 Mancîul, vistier al lui Mircea I, 302.
 Manglavites, Nicolae, 127.
 Maramurş, Ducat, 306—310.
 Margareta, fica regelui Bela III, soţia împăratului Isaac Ange-
 los, 7, 8, 68.
 Margarites, Constantin, general grec, 136, 137.

- Maria**, fiica nelegitimă a lui Ioan Asan, 99.
- Maria**, fiica regelui maghiar Andreiu II, soția lui Ioan Asan, 100, 115, 116, 121.
- Maria**, fiica împăratului Theodor Lascaris I, soția lui Bela IV, 2, 5, 8, 10.
- Maria**, fiica lui Bela IV, 8.
- Maria**, fiica lui Ioan Asan și a Irinei Comnene, 124.
- Maria**, fiica naturală a lui Andronic Paleolog, soția Tartarchanului Tuktaï, 192.
- Maria**, fiica lui Ludovic I cel Mare al Ungariei, nora împăratului german Carol IV, 318.
- Maria**, soția lui Mihail Paleologul, 197.
- Maria**, soția marelui Domestic Alexius Files, nepoata împăratului Mihail Paleolog, mai târziu soția regelui româno-bulgar, Constantin Tichus și în urmă soția usurpatorului Lachanas, 151, 152, 164—175, 184.
- Maria**, fiica lui Ludovic I (cel Mare), soția regelui și împăratului Sigismund, 260, 267, 268, 274, 310, 320, 321.
- Marîța**, riu, vezi Hebrus.
- Maroth**, Ioan ban de ....., 267.
- Martin IV**, Papă, 159.
- Mateiu**, patriarh ecumenic, 299.
- Melenik**, oraș și ținut, 127—129, 134, 135.
- Meletie**, episcop mincinos în Moldova, 331, 332.
- Melitini**, Antim, arhiepiscop de ....., v. Daniil Kristopulos.
- Melsac**, Nicolae de ....., cap de minoriți, 254, 311.
- Mesembria**, cetate, 142, 145, 151, 164, 177, 306.
- Mesoliți**, 219.
- Messena**, oraș, 81.
- Metodie**, preot grec, 60.
- Mezopotamita**, Constantin, mitropolit în Thessalonic, 95.

- Micloș, voievod, 235.**
Micul-Galați, vezi Galați.
Mihail, fiul legitim al lui Mircea I, 302, 304.
Mihail, fiul lui Constantin Tichus și al Mariei, 152, 164, 167, 171, 173, 191—196.
Sf. Mihail, mănăstirea dinastaților români din Maramureș, 327.
Mihail, rege bulgar, vezi Boris.
Mihail, fiul lui Ioan Asan și al Irinei Comnene, 124.
Mihail, episcop al Milcovului, 214.
Mikth, ban al Slavoniei, 242.
Milcov, (Milcovia) episcopie, 214, 215, 242, 314, 316.
Milcov, păriu, 245.
Minoriti, ordin călugăresc, 11, 219, 242, 311, 312.
Mircea I VV., 227, 257—304, 323, 327, 336.
Mniakon, 132.
Mito, fratele lui Ivanco (Alexie), 52.
Moesia de jos, 12.
Mohamed, fiul lui Baiazid I, sultan, 279, 280—296.
Moldova, 13, 213, 305, 306.
Moldova, riu, 328, 329.
Moldo-Vlachia, 22.
Mongoli, 105, 214, 222.
Montferrat, Bonifaciu, marchion de ....., rege al Thessalonicului, 67, 68, 70, 78, 79, 87.
Montferrat, Conrad, Conte de ....., 21.
Morava, 28.
Mose, v. Musa.
Mosynopolis, (Mosynupolis), 50, 89.
Muncacs, cetate, 329.
Murad I, sultan, 259.
Murș, riu 223.

- Murinos, protovestiar, 177.
 Murzuflus, v. Alexie V.
 Musa, sultan, fiul lui Baiazid I, 279—293.
 Muşat, vezi Bogdan, fiul lui Laţco, Petru M.
 Mustafa, fiul lui Baiazid I, 278.
 Mustafa, Pseudo — ....., 294, 296.
 Muzalon, (Muzalos), George ....., Mare domestic al lui Theodor Lascaris II, 132, 143.
 Mytzes, (poate Mircea) ginerele lui Ioan Asan, cumnat cu împăratul Theodor Lascaris II, 140—142, 145.
 Mytzes Ioan, fiul celui de mai sus, numit Asan, 170—179, 183.

N.

- Naillac, Philibert de ....., mare magistru al Ioanniţilor, 269, 273.
 Nazianz, dieceză metropolitană, 317.
 Nestongos, Theodor, 134.
 Nestoriani, 219.
 Neustapolis, oraş, 129, 135.
 Nevers, Jean de ....., fiul ducelui Filip de Burgonia, 269.
 Niceea, oraş, stat grecesc, 66, 70, 101, 102, 126.
 Nichifor, despot în Epir, 156.
 Niclas, voievod, 236.
 Nicodim, egumen la Tismana, 238, 300, 301.
 Nicolae I, Papă, 62.
 Nicolae III, Papă, 7, 157, 158.
 Nicolae IV, Papă, 206.
 Nicolae, minorit, episcop de Siretiu, 312, 313.
 Nicolae, preot, episcop latin al Milcovului, 314, 315.
 Niemania, principe Sârbesc, 55.

- Nicopole, 264, 267, 270—272, 276, 298, 331.
 Nikitiatis, cetate mică în Asia, 107.
 Nissa, 15, 27.
 Nistru, 218.
 Noga, (Nogaï, Nogas) Tartarchan, 152, 178, 179, 184, 188,
 191, 193.
 Nubieni, 219.
 Nüremberg, burgravul de ....., 272.
 Nymphæon, oraş, 136.
 Nympti, Toma de ....., călugăr Augustin, episcop al Milco-
 viei, 246.

O.

- Obona, riu, 208.
 Ochrida, patriarhat, 335 (v. Achrida).
 Oenopolita, Ioan, general romæu, 58.
 Oltul, 270.
 Omlaş, ducat, 258, v. şi Amlaş.
 Ongotza, sat în Maramureş, 328.
 Onorie III, Papă, 5—7.
 Opeln, Ladislaus, Duce de ....., palatin al Ungariei, regent
 al Poloniei, 318, 320.
 Oradea-Mare, episcopie, 234, 235.
 Orestias, v. Adrianopole.
 Orşova, 270.
 Osfentislav, fiul lui Terteres, 176, v. Sfentislav.
 Ossma, riu, 270.
 Otto cel Leneş, marchion de Brandenburg, 317.

P.

- Pachomie, egumen mănăstirii sf. Mihail din Maramureș, 328.
- Paleolog, Alexie, ginerile împăratului Alexie Angelos, 58.
- Paleolog, Andronic, mare domestic, 127, 130.
- Paleolog **Andronic**, împărat, fiul lui Mihail Paleolog împărat, 9, 15, 150, 156, 160, 179—181, 190, 191, 196, 201, 203, 204.
- Paleolog **Constantin**, despot, fiul lui Andronic Paleolog, 199.
- Paleolog **Emanoil**, admiral grec, fiul coimperatorului Ioan Paleolog, 289.
- Paleolog **Emanoil II**, împărat româic, 279, 283, 288, 291, 296, 298.
- Paleolog **Ioan**, împărat, 249, 250, 252, 255.
- Paleolog **Mihail**, împărat, 143—171, 180, 184, 207.
- Paleolog **Mihail**, fiul lui Andronic, coimperator, 194—201.
- Palestina, 55.
- Pamphylos, oraș, 301.
- Pangæus, munte, 50.
- Panion, 89.
- Pantaleon, negustor, socrul lui Sfantislav, 189.
- Patmos, cetate în munții Achridei, 135.
- Patras, Ioan Duce de ....., fratele lui Nichifor, despotul Epirului, 156.
- Pecenegii, popor, 213, 226.
- Pecorarius **Placentinus**, v. Iacobus Prænestinus.
- Pelagonia, oraș și ținut, 58, 59, 97, 129.
- Pelopones, 123.
- Perekursk, episcopie, 316.
- Pergamus, 122.
- Perinthus, oraș, 81.

- Peristița, 133.
 Peritheorion, 89.
 Perperakion, 131.
 Petru Asan, (Kalopetrus). fratele lui Asan, 16, 18, 19, 37, 38, 41, 54, 56, 61, 64, 91.
 Petru, protopop originar din Moldova, mai târziu arhipăstor al Moldovei și exarch al patriarchiei ecumenice, 298, 332, 333.
 Petru III, regele Aragoniei, 159.
 Petru Mușat, fiul lui Bogdan-Vodă, 320—323, 334.
 Petru, fiul lui Lațco-Vodă, 319.
 Petru, voievod al Moldovei, 260, 261.
 Persieni, 199.
 Phersalus, 123.
 Philot. (țară) 219.
 Piaștii, dinastie polonă, 321.
 Platamon, 123.
 Plantynteris, Ioan, preot, 317.
 Poarta de Fier, 270.
 Pocuția, ținut, 331.
 Podolia, 329, 334.
 Polcăuții, moșie, 302.
 Polovți, v. Cumani.
 Postolave, scaun episcopal, 64.
 Prænestinus, Iacobus, legat papal, 6, 215, 216.
 Praga, archiepiscopie, 312.
 Predicanți, v. Dominicanii.
 Prespa, oraș, 97.
 Priconesos, 144
 Prilapos, 58, 59, 97, 129, 135, 139.
 Pristava, oraș in Em, 18.
 Pristița, 131.

Prosacon, (Prosakos) cetate, 42—45, 57, 58, 129.
 Pseudo-Mustafa, v. Mustafa cel mincinos.

R.

- Raab, arhiepiscopie, 116.
 Radislav, ducele Galiției, 9.
 Radom, oraș, curte regală polonă, 260, 323.
 Radoslav, sebastocrator, 191, 192, 197.
 Radu, Ban, boier a lui Mircea I, 302.
 Radu-Negru, 258.
 Radu-Vodă, fiul lui Radu-Negru, tatăl lui Mircea I, 227, 239,
 300.
 Râmnic, episcopie, 227.
 Ratislav, Ducele Bulgariei, 9.
 Reachubi, (Reachubița), 198.
 Remecha, Nicolae de ....., 245.
 Rhædestos, (Rodosto), 75, 76, 81, 89.
 Rhodope, ținut, munți, 56, 86, 129, 133.
 Rîgina, riu, 137, 138.
 Robert, arhiepiscop al Granului, 218.
 Robert împărat, vezi Courtenay.
 Rodosto, v. Rhædestos.
 Roman, mare Duce de Galiția, 52, 53.
 Roman, reședință Domnească, 329.
 Roman, fiul lui Lațco-Vodă, 319.
 Roman, fiul lui Petre Mușat, 323, 333, 334.
 Roman, fratele lui Petru Mușat, 322, Domn, 327—330.
 Romania, numele împărăției latine din Orient.
 Romfort, căpitan de Latini, 203.
 Ropelion, strimtoare de ape, 134.

- Rosokastron, oraş, 196.
 Rostislavovići, Ivanco ....., principe al Běrladului, 306.
 Rusion, cetate, 80.
 Rurik, principe de Kiew, 52, 53.
 Ruteni, Stefan, dominican, episcop latin de Siretiu, 321.
 Rutenii, popor, 219, 243.

S.

- Sabina, fiica lui Bela IV, 9.
 Sadki, Kadlus ....., boier român, 261.
 Salvis, Salvi de ....., episcop de Perusia, legat apostolic, 110,
 111, 114, 118.
 Samoil, rege bulgar, 13, 61, 64.
 Sandez, oraş, 290.
 Sangaris, riu la hotarul Persiei, 186.
 Santa-Cruce, Leon de ....., preot cardinal, legat apostolic, 65.
 Saracini, 219.
 Sardica, (Triadiţa), 24, 27, 30.
 Sartorius, Ioan ....., dominican, episcop romano-catolic in Si-
 retiu, 335.
 Saşii, 234.
 Sass-Voievod, 307, 320.
 Sass-Vodă, flul lui Dragoş, 309.
 Sava, riu, 28.
 Scardona, oraş, 221.
 Scitîa-mică, 13.
 Sēcui, 214.
 Selagiu, sat in Maramurēş, 328.
 Sepina, moşie, 334.
 Sěrbia, 55.

- Serras, (Serroe), oraş, 32, 34, 35, 41, 78, 79, 97, 126, 127, 133—135.
- Severin, comitat, castel, 117, 220, 221, 235—237, 258, 265, 276, 300.
- Sevestreni, 302.
- Sfentislav, despot, 166, 167, 169.
- Sfentislav, (Osfentislav) rege bulgar, fiul lui Terteres, 189, 191, 192, 194—196, 202—204.
- Sgurus, Leon, 78.
- Siborius, voievod al Ardealului, 290.
- Sigismund, rege maghiar și împărat german, 259—278, 280, 290, 302, 323—327, 331.
- Sigismund, fiul lui Carol IV, 318.
- Silesia, 318.
- Silistria, (Tristram), 258, 264, 294, 301.
- Silyvria, 81, 85, 151, 180.
- Simeon, rege bulgar, 64.
- Simon, v. Stareț.
- Simontornya, Stefan de ....., magnat ungur, 276.
- Sinope, 295.
- Siretiu, episcopie latină, 311—315, 335.
- Siretiu, riu, 328.
- Sirieni, 219.
- Sirmia, (Sirmiu) provincie, episcopie catolică, 2, 12, 205.
- Șişman, rege al Bulgariei, 209, 210, 239, 258.
- Șiștov, cetate, 263—264.
- Skafides, riu, 197.
- Skamander, riu în apropierea Troiei, 142.
- Skopia, oraş, 28, 129.
- Skylojoannes, vezi Ioannițiu, p. 91.
- Slăveni, 12.

- Slavonia, 12.
 Smiltzus, socrul despotului de Krunos, Eltimeres, 191, 195, 202.
 Smolenii, ținut, 50.
 Sniatyn, ținut, 331.
 Sofia, oraș, 286, 292.
 Solomon, comite al Brașovului, 242.
 Sozopolis, 196, 197, 204.
 Spoleto, Antonie de ....., minorit, 315.
 Spyridionakis, Ioannes, administrator politic al Greciei, 58, 59.
 Stanos, cetate, 59.
 Stareț, Simon, principe sârbesc, 235.
 Stefan cel Sfânt, rege al Ungariei, 117.
 Stefan V, 9.
 Stefan, banul Bosniei, 11.
 Stefan, fiul lui Bela IV, 222.
 Stefan, comisul regelui Carol Robert, 233.
 Stefan, fratele lui Sass-Vodă, 310.
 Stefan, fiul lui Lațco-Vodă, 319, mai târziu Stefan I domn Moldovei, 261, 262, 270, 324—326, 330—333.
 Stefan cel Mare, domn Moldovei, 309.
 Stefan al Serbiei, 9, 206.
 Stefan Dușan, despot al Serbiei, 243.
 Stefan Lazarevici, regele Serbiei, 281, 301.
 Stefan, fiul lui Vulc, rege al Serbiei, 283, 288, 291, 292, 303.
 Stenimachus, castel, 51, 86, 129, 131, 133, 135, 142, 145, 198.
 Stilbnon, 198.
 Strategopulos, Alexie, general grec, 133, 149.
 Stragimir, ban de Vidin, 235.
 Stratimirowicz, Mihail, principe bulgar, 232.
 Strugalea, mănăstire, 302.

- Strummiza, orașel întărit, 41, 42, 45, 59.
 Strymon, riu, 34, 134.
 Stumbion, (Stumpium) cetate, 27, 129.
 Suceava, 261, 319. 325, 327.
 Suleiman, sultan, fiul lui Baiazid I, 278—287, 293.
 Swidinitz, Paul de ....., cap de minoriți, 311.
 Swidrigello, frate cu regele Poloniei Vladislav Iagello, 334.
 Szeneslaus, voievod român, 220.

T.

- Tagora, sat, 300.
 Tamara, fiica lui Ioan Asan și a soției maghiare Maria, 123.
 Tamerlan, vezi Timur-Lenk.
 Tarchaniotes, Glawas, protostrator, 196.
 Tarent, Filip din ....., fiul regelui Siciliei, 208.
 Tatemir, văr al Dragoșizilor din Maramureș, 311.
 Tauromachos, cătun, 22.
 Tecuciu, 306.
 Temișoara, 233.
 Tempe, vale, 58.
 Teoctist, cel de'ntăiu mitropolit al Moldovei, 335.
 Teoctist, episcop de Adrianopole, 160.
 Teodor, despot romăic, socrul sultanului Suleiman, 279.
 Teodor, unchiul împăratului Mihail Paleolog, 199.
 Teodor Princeps, patriarh ecumenic, 171.
 Teodora, soția lui Mihail Paleolog împărat, 162.
 Teodora, fiica sebastocratorului Isaac, nepoata împăratului Alexi-
 os Angelos, logodnica lui Ivanco, apoi soția lui Chrysos, 37, 39,
 40, 51, 59.
 Teodoric, prior al Dominicanilor, episcop al Cumanilor, 218, 245.

- Tërgoviște, 227, 303.
 Tërnova, păriu in Polonia, 320.
 Tërnova, oraș, 37—39, 64, 66, 75, 93, 101, 173, 177, 297, 298.
 Terteres, 176—178, 182, 183, 188, 189, 191, 192.
 Terus, cavaler, 80.
 Tessalonic, (Thessaloniki), oraș, 17, 42, 70, 78, 79, 87, 91, 95, 122, 125, 129, 135, 192, 288, 296.
 Thurzo de Bethlenfalva, nobili maghiari, 276.
 Tichus, Constantin, rege bulgar, 141—147, 150—152, 166, 168, 169.
 Timiș, riu, 223.
 Timur-Lenk, adică Timur cel Schiop (Tamerlan) 278, 280, 294.
 Tismana, mănăstire, 213, 300, 302.
 Toktai, v. Tuktai.
 Toma, arhiepiscop de Gran, 318.
 Toma, voievod al Ardealului, 233.
 Tornikes, general grec, 133.
 Törzburg, v. Bran.
 Tracia, 14, 55.
 Traian împărat, 271.
 Trajanapolis, 89.
 Trapezunt, 70.
 Triadița, v. Sardica.
 Tristrum, v. Silistria.
 Troienestii, 302.
 Tschamurli, șes, 292.
 Tudela, Beniamin de ....., rabin, 14.
 Tuktai, (Toktai) Tartarchan legitim, 188, 190, 199, 200, 305.
 Turcomani, (Turcopuli) 199, 203.
 Tursk, episcopie, 316.

- Twardtko, ban al Bosniei, 250.
 Tzakas, fiul Chanului Noga, 188—191, 204, 305.
 Tzasimbaxis, protostrator (mare Comis), 177, 179.
 Tzepæna, cetate, 129, 131, 133, 135, 136, 138.
 Tzurulos, oraş, 71, 81, 106.

U.

- Ugetai, Chan de Mongoli, 222.
 Umur, principe din Aïdin, 281.
 Urban II, Papă, 215.
 Urban V, Papă, 248, 249, 253, 312, 313.
 Urchan, fiul sultanului Suleiman, 288.
 Uroş V, principe sèrbesc, 138, 139, 208, 237.
 Usbeg, Chan al Tatarilor, 240.
 Ustra, 131.
 Uţi, v. Cumani.

V.

- Valachia, 225.
 Vardario, riu, v. Axios.
 Varna, cetate, 27, 28, 56.
 Vasluiu, 319.
 Veria, v. Berrhoë.
 Vidin, cetate, 31, 235, 237, 263, 264, 270.
 Vienne, Jean de ....., admiral, 269.
 Vilcio, fiul lui Petru-Vodă Muşat, 323, 333, 334.
 Villehardouin, Gottfried de ....., mareşal, 73, 74, 76.
 Vizya, (Byzia), oraş, 71, 81, 105, 181, 196.
 Vlachia-mare, 97.

- Vlad I VV., unchiul lui Mircea I, 302.
 Vlad, (Dracul), fiu natural al lui Mircea, 274—280.
 Vladislav IV, rege polon, 209.
 Vladislav IV, rege unguresc, 7.
 Vladislav II, Iagello (respectiv al V) Duce al Lituaniei, rege al
 Poloniei, 260, 262, 268, 274, 275, 290, 321—323, 327,
 329, 330, 334.
 Vodița, mănăstire, 238, 302.
 Volga, riu, 12.
 Volovăț, 309.
 Vucașin, rege, 237.

W.

- Wardari, vezi Axios.
 Wasito, v. Andreiu din Cracovia.
 Watatzes, Basilius, majordom, 29, 30.
 Wenceslaus V, rege al Boemiei și al Ungariei, 241.
 Wenzel, împărat german, 268.
 Weszprim, diieceză, 4.
 Wilna, 330.
 Witold, mare-Duce, 329, 330, 334.
 Wissegrad, chinovie, 4, 233.
 Wolkul, boier român, 262.
 Wolodimir, episcopie, 316.
 Woyla, moșie lângă Dunăre, 221.
 Wranas, Alexius, 21.
 Wranas, Theodor, general, 81, 86, 90.

X.

- Xanthia, 50.

Z.

Zabrokuze, Benzon de ....., sol polon, 261.

Zagora, anchiepiscopie, 63, 64.

Zewrin, v. Severin.

Zikii, 219.

Zips, 276.

Zizowi, sat in Maramureș, 328.

Zopus, voievod de aprozi, 245.

REGISTRUL AUTORILOR

1. *Ακροπολιτου Γεωργιου χρονική συγγραφή*. Bonnæ, 1837.
2. *Acropolitæ Georgii Annales*. Bonnæ, 1836.
3. *Anna Comnena*. Alexiade (libr. I, cap. 8, pag. 227).
4. *Archiva istoricã a Romăniei*. Bucureşti, 1865.
5. *Benedicti XII. P. P. epistola ad Usbeg, Imperatorem Tartarorum in Crimea*, dd^o Avinione, 17 Augusti 1340.
6. *Beniamini de Tudela itinera*. Lugduni Batavorum, 1638.
7. *Benkő. Milcovia sive Episcopatus Milcoviensis explantatio*. Viena, 1781, (Tom. I).
8. *Chalcocondilas Laonicus. De rebus Turcicis*. Bonnæ, 1843.
9. *Choniates Nicetas. Historia byzantina*. Bonnæ, 1835.
10. *Choniates Nicetas. Historia sui temporis*. Bonnæ, 1835.
11. *Codex manuscriptus hist. græcus, bibliothecæ Vindobenensis*.
12. *Cromeri, De origine et rebus gestis Polonorum*. Basileæ 1568. Libr. VIII.
13. *Dobner. Monum. hist. Bohemicarum*. (Tom. II).
14. *Dogiel. Codex diplomaticus Regni Poloniae*.
15. *Ducas. Historiæ byzantinæ*. Bonnæ, 1834.
16. *Engel. Geschichte der Wallachei*. Halle, 1804.
17. *Engel. Geschichte von Galizien*. Halle, 1796.
18. *Ephraimius Monachus. Historia byzantina, in versibus*. Edita Bonnæ, 1840.
19. *Ephræmii Monachi recens. Bonnæ, 1840.*

VERIFICAT
2017

376

20. **Ephræmius Monachus**, Imperatores et Patriarchæ byzantini. (Ed. Bonnæ, 1840).
21. **Fejér**. Codex hist. Hung.
22. **Gesta Innocentii III.** Cap. 109.
23. **Gibbon**. History of the decline and fall of the Roman Empire. London, 1840.
24. **Gregoræ Nicephori**, Historia byzantina. Bonnæ, 1629.
25. **Hammer**, Geschichte des osmanischen Reiches. Pest, 1827.
26. **Kantemir Demetrius**. Geschichte des osmanischen Reiches. (Buch. II, Cap. 3).
27. **Miklosich**. Lexicon linguæ slavonicæ veteris dialecti. Vindobonæ, 1859.
28. **Miklosich**, die slavischen Elemente im Rumunischen. Wien, 1861.
29. **Pachimeres Georgius**. Historia de Michaële Palæologo. Bon., 1835.
30. **Pachimeres Georgius**. De Andronico Palæologo. Bonnæ, 1835.
31. **Pichler**. Geschichte der Kirchlichen Trennung zwischen dem Orient und Occident. München, 1864, (I. Band).
32. **Roesler Robert**. Romänische Studien, Leipzig, 1871.
33. **Schwandtner**. Scriptores rerum Hungaricarum, Viennæ, 1746.
34. **Stephanus Balutius**. Literæ P. P. Innocentii III. Parisiis, 1682.
35. **Şinkai**. Chronica Românilor, Iaşi 1853.
36. **Sulzer**. Geschichte des Transalpinischen Daciens, Wien 1782.
37. **Theiner**. Monumenta historica Hungariæ.
38. **Theiner**. Monum. hist. Hungariam sacram spectantia.
39. **Theiner**. Monum. hist. Poloniæ et Lithwanæ.
40. **Thuroczy**. Ungaria suiscum regibus. Tyrnaviæ 1768.
41. **Thuroczy**. Chronica Hungarorum. Brunnæ 1488.
42. **Venelin**. Влахо-Болгарскіа Грамотъ. Petersburg 1840.
43. **Villehardouin**. Nr. 230.

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
1987